

ACTA VAN DE BUITENGEWONE GENERALE SYNODE

VAN

DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND

GEHOUDEN TE UTRECHT

VAN 22 JANUARI—8 MAART 1946

DRUKKERIJ J. H. KOK N. V. TE KAMPEN

ACTA VAN DE BUITENGEWONE GENERALE SYNODE
VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND,
GEHOUDEN TE UTRECHT VAN
22 JANUARI—8 MAART 1946.

Zitting van Dinsdag 22 Januari 1946.

ARTIKEL 1.

Nadat op Maandagavond 21 Januari door de kerk van Utrecht een bidstond was gehouden in de Westerkerk, waar ook de meeste afgevaardigden der kerken en hoogleeraren tegenwoordig waren en de praeses der vorige synode, prof. dr G. C. Berkouwer, het Woord bediende over 2 Tim. 2 : 9b, en voorging in gebed, kwam de synode op Dinsdag 22 Januari des morgens 10 uur bijeen in de Oosterkerk.

Opening.

Namens de roepende kerk van Utrecht opent Ds P. Ch. v. d. Vliet de synode, laat zingen Gez. 8 : 3, 4 en 7, leest voor 1 Joh. 4 : 7—19 en 4 : 1—4, en de Apostolische Geloofsbelijdenis, waarbij alle aanwezigen zich van hun zetel verheffen. Daarna gaat hij voor in gebed.

ARTIKEL 2.

Ds Van der Vliet houdt de volgende openingsrede:

Openingsrede.

Geliefde broeders in Christus!

Een sober woord van welkom zeg ik u namens de roepende kerk.

Voor de tweede maal binnen enkele jaren werd de kerk van Utrecht aangevoerd om de generale synode bijeen te roepen. Het was in den zomer van 1943, op 22 Juni. Wij leefden toen nog onder den druk van den bezetter. We waren toen midden in den nood der jaren, terwijl de somberste, meest spannende en critieke dagen nog uit den dageraad geboren moesten worden.

En nu, nu leven we in een vrij vaderland. De vijand ligt verslagen. God heeft ons roepen om gerechtigheid verhoord. De jubel is op onze erve losgebroken. En wij mogen de generale synode saamroepen in een vrij land, onder een vrij volk. Zoo is er eenerzijds licht en zon, glans en jubel.

Toch, deze synode is een buitengewone generale synode. Men noemt u de appèl-synode. Deze benaming herinnert ons aan wolken en somberheden, plaatst ons in de mistbank, waar de zon nog maar niet doorbreken kan.

Zie, wij riepen u samen en wij zijn tot uw dienst met een psalm van vrijheid in ons hart.

Uw aanwezigheid echter hier zegt ons, dat het in de gereformeerde kerken van ons vrije vaderland nog altijd maar geen vrede is.

Gij zijt tot zeer moeilijken arbeid geroepen. Zonder aan den ernst van den kerkelijken en synodalen arbeid in het algemeen ook maar iets te kort te doen, mag ik toch wel zeggen, dat het ditmaal diepe ernst is.

Op uw voorloopig agendum komt eerst voor de positie der prae-adviseurs.

Men heeft ons als roepende kerk willen bewegen tot — zoo werd het genoemd — een daad van historische beteekenis. Deze zou dan daarin bestaan, dat wij zouden breken met de gewoonte, namelijk om de hoogleeraren der Theologische Hoogeschool te Kampen en de hoogleeraren in de theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam ditmaal niet ter generale synode te inviteeren.

Een daad van historische beteekenis.

Er zijn daden geweest en ze zijn er nog van historische beteekenis, die de acteurs later, zoo het mogelijk ware, uit de geschiedenis zouden willen doen verdwijnen. Men kan historie maken, ook in Christus' kerk en daarmee zich zelf blameeren.

Wij meenden, dat het niet uitnoodigen der prae-adviseurs fout zou zijn. Wij waren van oordeel, dat een dermate ingrijpende daad niet tot onze competentie behoorde. Daarom volgden we den gebruikelijken weg en weken niet van de orde af.

Het is mij een genoegen namens de kerk van Utrecht de hoogleeraren, die de generale synode zoo trouw met hun adviezen gediend hebben, een hartelijk welkom toe te roepen.

Over de zaak zelve, die van verschillende zijden en op verschillende manieren aan de orde gesteld is, zult ge als generale synode zelf moeten oordeelen.

In spanning zien de gereformeerde kerken uit naar uw arbeid en het resultaat daarvan.

Men verwacht, dat u den steen der wijzen zult vinden en het verlossende woord zult spreken.

Gevraagd wordt, dat ge zult pogen de breuk te heelen en de eenheid te herstellen.

Zie ik goed — ge zult niets liever willen dan dat. Dit verlangen zal in u branden. Deze bede zal u uit de ziel worstelen, dat we weer één zijn.

En wie onzer zou dit niet wenschen? Wie onzer betreurt niet de breuk, die in onze ongedeelde gereformeerde kerken geslagen is?

Wanneer de Koning der kerk uw arbeid daartoe zou willen gebruiken om de eenheid onder ons te herkrijgen — wel dan zou dit een kroon op uw werk zijn, waarvoor we den Heere innig dankbaar zouden wezen.

We wenschen en bidden met u, dat God u wijsheid verleene, u voorzichtigheid schenke, u begiftige met beleid en uw arbeid krone met den zegen der toenadering, ja misschien die der kerkelijke eenheid.

In spanning zien de gereformeerde kerken uit naar uw arbeid en het resultaat daarvan.

Want ge zult u tevens stellen achter en onder de waarheid Gods.

Neen, niet tevens. Maar in de allereerste plaats. Ik mag u het woord des Konings in herinnering brengen: Indien gij in Mijn woord blijft, zoo zijt gij waarlijk Mijne discipelen en gij zult de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrijmaken.

Ik zeg u niet, dat het uw roeping is de waarheid te handhaven. Er is hier niets te handhaven. Zoo is het: wij zullen buigen voor de waarheid Gods en voor het Woord der openbaring. Wij zullen leven en willen leven in de geloofsspanning en we zullen den geringsten stap op den weg van het willen begrijpen afwijzen. Het geloof zal bukken voor de waarheid Gods en leven uit de genade van onzen Heere Jezus Christus ook in het nadenken over Zijn openbaring.

Echter, wij menschen worstelen met de terminologie om de diepte der openbaring zoo zuiver mogelijk weer te geven. Wij staan voor het mysterie, voor het ondoordringbaar geheim, omdat het God is, de Eeuwige en Onbegrijpelijke, die Zich in Zijn Woord openbaart.

Tot die worsteling zijt gij geroepen. Om het zoo te zeggen, dat het voor 't menscheijk geloovig verstaan niet aan duidelijkheid te wenschen overlaat. Na alle pogingen, die reeds gedaan zijn voorwaar een gigantische arbeid.

Gij zult ook moeten worstelen met hen, die, terwijl toch het uiterste beproefd

is, niet verstaan willen. Ge zult moeten oordeelen over den arbeid uwer voorgangsters. En wellicht zal uw woord, althans wat de beslissing aanbelangt, het laatste woord zijn.

En wanneer ge dan na ootmoedig gebed, en buigend voor het Woord des Heeren al de u van God gegeven krachten en gaven hebt ingespannen om het zoo te zeggen, dat het voor allen helder is, wel dan zal de waarheid u vrijmaken. Dat kunt ge dan gerust aan den Heere overlaten.

Daartoe is u noodig liefde, het elkander willen verstaan, geduld, eindeloos geduld en verdraagzaamheid.

Daartoe is u noodig de Heilige Geest Gods.

Deze is het voornaamste. De Geest van Jezus Christus leidt in de waarheid in. Hij wijst den weg. Wij bidden elkander onder elken kerkelijken brief toe de leiding des Geestes.

Zouden het niet vele malen versleten woorden zijn?

Is het, wanneer men den inhoud van sommige brieven er aan toetst, niet in vele gevallen een term geworden?

Moge het besef, dat ge èn in uw commissie-vergaderingen èn bij het opstellen en uitbrengen uwer rapporten, in de eenzaamheid en gezamenlijk, geen moment kunt zonder de leiding van den Heiligen Geest, u diep doordringen. Uw werk zij van de alpha tot de omega gebedswerk, het geschiede in diepe afhankelijkheid, het worde aldus verricht: wij kunnen niet, tenzij God ons zegent, tenzij de Geest Gods ons neemt en het wonder doet.

Daarom broeders, in de worsteling met de problemen, met de groote vraagstukken, met de bezwaren — grijpt u vast in Hem, die u beveelt te strijden, die alle energie van u vergt en zegt ook in uw gebrokenheid: wij zullen U niet laten gaan, tenzij dat Gij ons zegent.

Zoo zijt ge hier vergaderd als kerken van Jezus Christus.

Laten we 't ons wel bewust zijn, dat de kerk in de wereldworsteling der geesten ten dezen dage van de grootste beteekenis is.

De kerk is van de grootste beteekenis in Indië, waar ze aan bloedige vervolging onderworpen is.

De kerk is van de grootste beteekenis, waar ze in deze lage landen worstelt met en om de waarheid.

De kerk is van de grootste beteekenis, waar zij over de gansche wereld predikt de verzoening met God, waar zij in deze chaotische tijden wijst op den éénen en waarachtigen Verlosser, op haar Koning Jezus Christus.

De kerk is van de grootste en beslissende beteekenis, waar zij staat in het centrum van het wereldleven, omdat de stroom haar tegen is, omdat zij steeds minder in tel wordt.

De kerk draagt in zich de beslissing der wereldhistorie, waar de legioenen der daemonen zich haasten, omdat de tijd voorts kort is. Want hoe feller het licht van den grooten dag van Christus gaat schijnen, hoe donkerder 't wordt op deze wereld.

En in dit licht staat de kerk van Christus.

Daarom alleen is de vergadering der generale synode een daad van historische beteekenis.

Maar daarom ook drukt zwaar de last van den arbeid in de kerk des Heeren.

Daarom is ook in deze fel en veelbewogen dagen uw verantwoordelijkheid groot.

Want we zijn midden in den strijd gekomen ook om onze zonden. Het is niet zoo onder ons, als 't wezen moest. Onze kracht is gebroken. Wij worden bezocht.

Er is droefheid om de scheuring en we zullen gezamenlijk daarin hebben te erkennen onze schuld, onze gebreken, ons tekort aan liefde en aan zooveel meer.

Men spreekt van de appèl-synode.

Wanneer God u eens de genade gaf, dat ge herstel-synode zoudt mogen worden. Herstel met behoud der waarheid en in volledige overgave der liefde.

Gods Geest doorwaaie uw hof, Gods wijsheid siere u met kracht, Gods genade begiftige u met reformatorische bezieling, Gods liefde doe u vinden den weg uit het moeras, het pad des lichts uit de donkere moeilijkheden.

Hij verblijde onze kerken door Zijn vruchtbaar makenden zegen op uw arbeid.

Men verwacht veel van u.

Verwacht gij het van Hem, die tot onze hulp gereed is, van den Koning der kerk, van Jezus Christus, die de Weg, de Waarheid en het Leven is.

Vangt zoo uw arbeid aan en zegt: onze hulp is in den naam des Heeren, die den hemel en de aarde gemaakt heeft.

En dan zij de genade van onzen Heere Jezus Christus en de liefde van God en de gemeenschap van den Heiligen Geest met u.

ARTIKEL 3.

Appèl-nominaal. Terwijl de afgevaardigden van de particuliere synode van Utrecht de credentie-brieven onderzoeken, wordt appèl-nominaal gehouden. Alle afgevaardigden, behalve een tweetal van Overijssel, zijn aanwezig.

ARTIKEL 4.

Rapport over de credentie-brieven. Ds Popma rapporteert namens de commissie voor het *onderzoek der credentie-brieven*. Het blijkt, dat thans alle primi-afgevaardigden aanwezig zijn. Afgevaardigd zijn:

door de particuliere synode van Groningen als *primi*: de dienaren des Woords dr L. Praamsma te Stadskanaal en dr L. van der Zanden te Groningen met de ouderlingen D. van der Munnik te Grootegast en R. Smit te Stedum; en als *secundi*: de dienaren des Woords J. B. van Haelen te Gerkesklooster-Stroobos en J. Visscher te Spijk met de ouderlingen N. Kuipers te Kantens en J. Valk te Kornhorn;

door de particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) als *primi*: dr J. H. Kroeze te Dokkum en C. van der Woude te Leeuwarden met de ouderlingen S. C. de Groot te Minnertsga en S. van der Schaaf te Beetgumermolen; en als *secundi*: de dienaren des Woords dr C. J. Goslinga te Buitenpost en G. Brouwer te Harlingen met de ouderlingen B. Bilker te Holwerd en F. F. van de Wey te Leeuwarden;

door de particuliere synode van Friesland (Zuidelijk gedeelte) als *primi*: de dienaren des Woords F. Guillaume te Sneek en E. Nawijn te Bergum met de ouderlingen A. Borkeñt te Heerenveen en S. IJtsma te Drachten; en als *secundi*: de dienaren des Woords A. J. Bouma te Heerenveen en A. J. van Dijk te Koudum met de ouderlingen R. Hofstra te Sneek en K. Holtrop te Oudeschoot;

X door de particuliere synode van Drenthe als *primi*: de dienaren des Woords N. Duursema te Nieuw-Amsterdam en J. A. Schep te Assen met de ouderlingen J. D. F. van Halsema te Assen en H. B. Spoelder te Hoogeveen; en als *secundi*: de dienaren des Woords G. J. Hoytema te Smilde en D. Scheele te Assen met de ouderlingen O. Dijkstra te Meppel en W. Koops te Gees (Nieuw-Zwinderen);

door de particuliere synode van Overijssel als *primi*: J. Bavinck te Gramsbergen en H. Volten te Enschedé met de ouderlingen R. Bosma te Rijssen en M. Oegema te IJsselmuiden; en als *secundi*: de dienaren des Woords G. Lugtigheid te Zwolle en E. I. F. Nawijn te Kampen met de ouderlingen J. van Bolhuis te Enschedé en J. Dunnewind te Zwollerkerspel;

door de particuliere synode van Gelderland als *primi*: de dienaren des Woords G. F. Hajer te Ede en J. Overduin te Arnhem met de ouderlingen K. Keekstra te Wezep en H. Schraa te Ede; en als *secundi*: de dienaren

des Woords R. J. Goris te Apeldoorn en J. van Herksen te Ermelo met de ouderlingen B. Crum te Heelsum en G. J. M. Enserink te Almen (Gld.);

door de particuliere synode van Utrecht als *primi*: de dienaren des Woords S. J. Popma te Amersfoort en W. Schouten te Zuilen met de ouderlingen A. van der Haar te De Bilt en P. Koning te Amersfoort; en als *secundi*: de dienaren des Woords S. Wouters te Soestdijk en dr H. M. Matter te Baambrugge met de ouderlingen J. Oudhof te Westbroek en B. Siemons te Utrecht;

door de particuliere synode van Noord-Holland als *primi*: de dienaren des Woords S. G. de Graaf te Amsterdam en P. N. Kruyswijk te Hilversum met de ouderlingen D. Barten te Noord-Scharwoude en N. Passchier te Beverwijk; en als *secundi*: de dienaren des Woords P. van Dijk te Zaandam en L. Hoorweg te Haarlem met de ouderlingen W. Korvinus te Haarlem en G. van der Steen te Amsterdam-West;

door de particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) als *primi*: dr J. Hoek te 's Gravenhage en J. Weggemans te Leiden met de ouderlingen J. Praagman van Scheveningen en A. Warnaar te Hazerswoude; en als *secundi*: de dienaren des Woords dr A. de Bondt te 's Gravenhage en J. H. A. Bosch te Alphen aan den Rijn met de ouderlingen A. Borst te Wassenaar-Zuid en P. Zijlstra te Leiden;

door de particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) als *primi*: de dienaren des Woords F. C. Meyster te Rotterdam en dr P. Prins te Dordrecht met de ouderlingen J. Wilschut te Rotterdam en J. T. A. Bos te Dordrecht; en als *secundi*: de dienaren des Woords dr E. D. Kraan te Vlaardingen en M. van Wijk te Rotterdam met de ouderlingen B. Boersma te Neder-Hardinxveld en J. Manni te Rotterdam;

door de particuliere synode van Zeeland als *primi*: de dienaren des Woords W. M. le Cointre te Bergen op Zoom en dr N. J. Hommes te Middelburg met de ouderlingen dr K. Hartsuijker te Bergen op Zoom en E. Tange te Oost-Souburg; en als *secundi*: de dienaren des Woords G. W. van Houte te Terneuzen en J. A. Tiemens te Aardenburg met de ouderlingen P. Boon te Sint Laurens en A. J. Koppe te Ierseke;

door de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg als *primi*: de dienaren des Woords G. Zeyl te Eindhoven en dr W. H. van Zuylen te Dinteloord met de ouderlingen J. van Woerden te Raamsdonk en C. de Zeeuw te Valkenswaard; en als *secundi*: de dienaren des Woords C. J. Hakman te Almkerk en J. H. Jonker te Werkendam met de ouderlingen C. B. Crezée te Dussen en G. B. Praasterink te Helmond.

Van de kerken van Bentheim en Oost-Friesland is noch antwoord op de uitnodiging der roepende kerk noch afvaardiging gekomen.

Bericht van verhindering is ingekomen van de „Christian Reformed Church of America”, van de „Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika”, van de „Original Secession Church of Scotland” en van „de Nederduitsch Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika”. Van de „Church of Scotland” is aanwezig rev. dr R. F. V. Scott.

Ds P. H. van Eijk heeft op de uitnodiging der roepende kerk geantwoord, dat hij geen mandaat van de classis Batavia ontvangen heeft en die onder de tegenwoordige omstandigheden ook niet verwachten kan.

De vergadering wordt geconstitueerd.

X

WB

ARTIKEL 5.

Prae-adviseurs. Van de hoogleeraren zijn tegenwoordig: dr G. Ch. Aalders, dr G. C. Berkouwer, dr K. Dijk, dr F. W. Grosheide, dr G. M. den Hartogh, dr V. Hepp, dr D. Nauta, dr H. N. Ridderbos, dr J. Ridderbos, dr G. Brillenburg Wurth.

Prof. Waterink berichtte, dat het hem onder de huidige omstandigheden beter voorkwam niet te komen; mocht de synode in eenige materie zijn adviezen wenschen, dan is hij gaarne bereid aan een of meer harer zittingen deel te nemen.

ARTIKEL 6.

Stemming voor het moderamen. Met schriftelijke stemming worden gekozen: tot praeses ds N. Duursema, tot assessor ds P. N. Kruyswijk, tot 1en scriba dr J. Hoek, tot 2en scriba ds C. van der Woude.

Ds van der Woude vraagt ontheffing van zijn benoeming, wegens drukke werkzaamheden. Deze komt hierop terug, nadat dr Hoek er op gewezen heeft, dat een nadere regeling van het scribaat in behandeling zal komen.

ARTIKEL 7.

Toespraak van den praeses. Het moderamen neemt zitting. De praeses dankt persoonlijk en namens de andere moderamenleden voor het vertrouwen, dat de synode in hen stelde. De synode staat voor een moeilijke taak; moge zij onder 's Heeren zegen veel bijdragen tot den geestelijken opbouw onzer kerken. Dit zal alleen mogelijk zijn in den weg van verootmoediging en gebed. Welke vrucht ons werk zal dragen, weten we niet. Maar als wij geloovig onze roeping volbrengen, mogen we de uitkomst aan onzen God overlaten. Ten slotte roept de praeses met vertrouwen de hulp van zijn mede-moderamenleden in.

ARTIKEL 8.

Dankbetuigingen. De praeses brengt den dank der synode over aan de kerk van Utrecht voor de vele voorbereidende werkzaamheden, die aan de synode voorafgingen. Hij dankt prof. Berkouwer voor de wijze, waarop hij den vorigen avond den bidstond geleid heeft en wenscht hem tevens geluk met zijn optreden als gewoon hoogleeraar aan de Vrije Universiteit. De praeses spreekt de hoop uit, dat de synode veel profijt moge hebben van zijn wijsheid als prae-adviseur. Aan Ds van der Vliet wordt hartelijk dank gebracht voor zijn openingswoord.

ARTIKEL 9.

Verwelkoming prae-adviseerende leden. De praeses verwelkomt de prae-adviseerende leden en geeft uiting aan zijn blijdschap, dat zij aan de uitnoodiging van de roepende kerk hebben gehoor gegeven. Hun tegenwoordigheid bewijst, dat zij de kerken willen dienen.

ARTIKEL 10.

Pastores loci. De pastores loci worden uitgenoodigd als adviseerende leden zitting te nemen.

ARTIKEL 11.

Op verzoek van den praeses betuigen alle leden der synode door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland. Instemming met de belijdenisschriften.

ARTIKEL 12.

De praeses verwelkomt *Rev. dr Scott* en benoemt hem met goedvinden der synode tot adviseerend lid. Dr Scott verwelkomd.

ARTIKEL 13.

Enkele maatregelen van orde worden getroffen betreffende den arbeid en de dagindeeling der synode. Hierna pauze. Maatregelen van orde.

ARTIKEL 14.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Psalm 119 : 3. Heropening.

ARTIKEL 15.

Rev. dr Scott ontvangt gelegenheid de synode toe te spreken. Hij brengt aan haar de warme groeten over van de Church of Scotland. Hij memoreert de vriendschappelijke verhouding, die er tijdens den oorlog in Londen was tusschen minister Gerbrandy en hem. Diens kloek optreden wekte bij velen sympathie. Spreker geeft ook uitdrukking aan zijn groote bewondering voor het Nederlandsche volk, dat meer geleden heeft dan het Engelsche en een zoo krachtig verzet openbaarde tegen de tyrannie der Duitschers. Vooral de kerk was daarin een lichtend voorbeeld. Haar verzet droeg bijzonder een geestelijk karakter en had de grootste waarde. Ook voor de toekomst is er voor volk en kerk alleen hoop in het geloof in Jezus Christus. Hij is de ware Wijnstok, wij zijn de ranken. Zonder Hem kunnen we niets doen. Toespraak van en tot dr Scott.

Prof. Aalders vertaalt het door dr Scott gesprokene en beantwoordt hem op verzoek van den praeses. Hij dankt den gast der synode voor zijn vriendelijke woorden. Wij zijn verheugd — zoo gaat prof. Aalders voort — dat ge hier zijt. Wij hadden behoefte aan hernieuwing van de banden met de buitenlandsche kerken, bijzonder ook met die van Schotland, die in karakter en historie zoo nauw met onze kerken verbonden zijn. We hadden hoop, dat enkelen uwer reeds op de zitting der vorige synode in Augustus 1945 zouden tegenwoordig zijn, maar hun reis kon helaas op het laatste oogenblik niet doorgaan. Het stemt ons te meer tot blijdschap, dat uw overkomst mocht slagen. Wil in antwoord op den broederlijken groet, dien ge ons bracht, de boodschap medenemen van onze sympathie voor uw kerk. Wij zijn met u dankbaar, dat de kerken staande bleven tegenover de dwinglandij der bezetters. God gaf daartoe de kracht. Meerdere predikanten hebben het verzet tegen het nationaal-socialisme met hun leven betaald. Ten zeerste betreuren we echter het inmiddels onder ons gekomen schisma. We houden ons er van overtuigd, dat de kerk van Schotland dat met ons betreurt, nu de eenheid der belijders van Christus noodiger is dan ooit. Prof. Aalders memoreert ook onze moeilijkheden in Indië, waar-

bij ook onze zending ten nauwste betrokken is. We hopen, dat het zendingswerk spoedig kan worden hervat. Wij bevelen onze kerken in uw voorbede aan, gelijk wij ook uw kerken in den gebede gedenken, aldus besluit spreker.

ARTIKEL 16.

Agendum
vastgesteld.

Het agendum wordt — de later daaraan toegevoegde punten inbegrepen — als volgt samengesteld:

A. INGEKOMEN STUKKEN INZAKE DE HOOGLEERAREN ALS PRAE-ADVISEURS DER GENERALE SYNODE.

Schrijven van

1. particuliere synode van Friesland (Zuidelijk gedeelte);
2. kerkeraad van Landsmeer;
3. *a.* A. Admiraal te Zaandam en 33 anderen;
- b.* van de kerkeraden van Arum, Boxum, Brouwershaven, Daarle, Doetinchem, Drogeham, Elst, Goënga, Heusden, Hillegom, Hoek van Holland, Hijlaard, Kamerik, Lutten, Nieuweschans, Nieuw-Vennep, Nunspeet, Nijmegen, Nijverdal, Ommen, Oosterend, Oud-Beijerland, Rhoon, Roosendaal, Schiermonnikoog, Siegerswoude, Smilde, Tholen, Ureterp, Wanswerd, Wolfaartsdijk, Wolvega, Wormerveer, Zuilen, die het voorstel van de broeders Admiraal e. a. steunen of met gelijk verzoek komen;
- c.* kerkeraad van Lutterade;
- d.* idem van Warffum;
- e.* idem van Anjum;
- f.* idem van Tinte;
- g.* idem van Uithuizen;
- h.* idem van Zwijndrecht;
- i.* idem van Heerjansdam;
- j.* idem van Berkel en Rodenrijs;
- k.* idem van Doornspijk;
4. idem van Utrecht;
5. classis Apeldoorn;
6. particuliere synode van Noord-Holland;
7. idem van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte);
8. classis Rotterdam;
9. classis Zutphen;
10. kerkeraad van Soest;
11. classis Drachten;
12. kerkeraad van Oude- en Nieuwe Wetering;
13. idem van Amsterdam-Zuid;
14. idem van Nieuw-Leusen (O.);
15. particuliere synode van Gelderland;
16. classis Kollum;
17. kerkeraad van Hemelum;
18. idem van Kommerzijl;
19. idem van Helpman;
20. idem van Zwartsluis;
21. particuliere synode van Overijssel.

B. BEZWAARSCHRIFTEN EN DAAROP BETREKKING HEBBENDE MISSIVEN.

Van

1. kerkeraad van Landsmeer;
2. F. M. Verveen te Abbenbroek;
3. kerkeraad van Nijega-Opeinde;

4. C. Tadema te Haarlem;
5. G. Renes te Rotterdam;
6. dr J. Schelhaas te Tzummarum en 25 anderen;
7. ds C. H. Appelo te Doetinchem;
8. G. Ruitinga te Leeuwarden;
9. A. C. Romijn te Wijngaarden;
10. ds J. Meester e. a. te Brouwershaven;
11. dr A. E. Schouten te Zaandam;
12. ds G. J. v. d. Vegt te Haren;
13. J. Korpershoek te Maasland;
14. K. Nawijn te Bolsward en P. A. Nawijn te Mijdrecht;
15. ds H. J. Meijerink te Drogeham;
16. W. Salomons Hzn te De Krim;
17. kerkeraad van Bennebroek;
18. idem van Amsterdam-Zuid;
19. idem van Gees;
20. drs J. Coumou te Heemstede;
21. J. W. Postema te Jutphaas en B. van Die, 's Graveland;
22. kerkeraad van Ureterp;
23. ds F. Tollenaar te Den Helder;
24. ds J. van Hoegee te Westereinden;
25. ds J. H. Rietberg te Maassluis;
26. C. v. d. Waals te Zutphen;
27. dr J. Schelhaas te Tzummarum;
28. kerkeraad van Tzummarum;
29. idem van Wapenveld;
30. ds W. F. C. van Helsdingen te Hendrik Ido Ambacht;
31. A. v. d. Spek te Amsterdam;
32. classis Kollum;
33. kerkeraad van Vianen;
34. G. Venema te Veenwouden;
35. kerkeraad van Kralingen;
36. idem van Bodegraven;
37. ds Y. v. d. Zee te Amsterdam-West;
38. S. Nicolai te Opeinde (Sm.);
39. J. Dijkstra te Groningen;
40. Hm. van Keulen en 64 anderen te Den Ham (O.);
41. F. M. Verveen te Abbenbroek;
42. Joh. Buiten te Groningen;
43. E. Broekema en 21 anderen te Heerenveen;
44. Wijkraad te Curaçao;
45. dr H. J. Jager te Voorthuizen;
46. ds H. van Twillert te Wieringerwerf.
47. ds J. Dijk te Hardinxveld;
48. particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte);
49. kerkeraad van Rotterdam-Centrum;
50. R. de Gooyer en J. S. Wolf te Utrecht;
51. A. v. d. Lee e. a. te De Bilt;
52. ds J. G. Feenstra te Scheveningen;
53. H. van Dijk e. a. te Leiden;
54. kerkeraad van Drachten;
55. D. Bakker te Eindhoven;
56. J. Matze e. a. te Hazerswoude;
57. kerkeraad van Helpman;
58. idem te Gees;
59. J. W. Draijer te Drachten;
60. ds A. Leenhouts te Heerenveen;
61. P. Mijderwijk te Landsmeer;
62. ds M. Vreugdenhil te Meliskerke;
63. G. Lievaart te Scheveningen;
64. H. Wiersma te Nijmegen;

65. W. v. d. Graaf e. a. te Utrecht;
66. H. Wiersma te Nijmegen;
67. H. L. L. van Werven te Amsterdam-Zuid;
68. R. van Oord e. a. te Nijverdal;
69. D. Fokkema e. a. te Nijverdal;
70. mr A. M. Boon te Zaandam;
71. A. Algra e. a. te Leeuwarden;
72. H. G. v. d. Meulen te Ureterp;
73. H. v. d. Schaar te Amsterdam-Zuid;
74. dr B. Ebling te Amsterdam-Zuid;
75. dr B. den Breejen te Apeldoorn;
76. R. Bekendam e. a. te Nijmegen;
77. ds J. Bijleveld te Asperen;
78. R. Gunnink te Aalten;
79. T. Verbeek te Marrum.

C. BETREFFENDE HET HERSTEL DER KERKELIJKE EENHEID.

Van

1. kerkeraad te Amsterdam;
2. idem van Huizum;
3. particuliere synode van Zuid Holland (Noordelijk gedeelte);
4. ds H. van Rhijn te Nijmegen;
5. kerkeraad van Koog-Zaandijk;
6. idem van Heerenveen;
7. particuliere synode van Groningen;
8. kerkeraad van Nijmegen;
9. idem van Maasdijk;
10. idem van Veenendaal;
11. idem van Hoorn;
12. classis Assen;
13. particuliere synode van Friesland (Zuidelijk gedeelte);
14. kerkeraad van Grootegast;
15. particuliere synode van Noord-Holland;
16. classis Apeldoorn;
17. kerkeraad van Den Helder;
18. idem van Amsterdam-West;
19. classis Bolsward;
20. kerkeraad van Heemstede;
21. particuliere synode van Drenthe;
22. idem van Overijssel;
23. kerkeraad van De Hey-Tuindorp;
24. idem van Lutten (O.);
25. idem van Moerdijk;
26. classis Dordrecht;
27. kerkeraad van Anna-Jacobapolder;
28. idem van Nieuw-Leuzen;
29. idem van Rhoon;
30. idem van Oosterend (Texel);
31. idem van Boxum;
32. idem van Schipluiden;
33. idem van Genderen;
34. idem van Zierikzee;
35. idem van Dordrecht;
36. idem van Hendrik Ido Ambacht;
37. idem van Anna Paulowna;
38. classis Zierikzee;
39. kerkeraad van Arum;
40. idem van Rockanje;
41. idem van Roermond;

42. idem van Helmond;
43. idem van Sybrandaburen;
44. idem van Sneek;
45. idem van St. Pancras;
46. idem van De Glind;
47. idem van Velsen;
48. idem van Suawoude;
49. classis Tiel;
50. kerkeraad van Dokkum;
51. idem van Hillegom;
52. J. R. Bugel en A. M. Bugel—v. Broekhuizen, Groningen;
53. particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte);
54. J. te Lintel Hekkert e. a. te Hoorn;
55. particuliere synode van Gelderland;
56. kerkeraad van Leerdam;
57. classis Rotterdam;
58. W. F. Bentsnijder e. a. te Katwijk aan Zee;
59. kerkeraad van Drogeham;
60. idem van Molenaarsgraaf-Brandwijk;
61. idem van Doorn;
62. idem van 's Gravenzande;
63. idem van Beekbergen;
64. particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg;
65. ds J. van Herksen te Ermelo;
66. kerkeraad van Doesburg;
67. idem van 's Gravenhage-Oost;
68. zendingsarbeiders op Soemba;
69. W. Braam te Ureterp;
70. kerkeraad van Schiebroek-Hillegersberg;
71. telegram van deputaten voor radio-kerkdiensten (behoort onder D);
72. kerkeraad van Rotterdam-Zuid);
73. classis Utrecht-Amersfoort (onderhoudende art. 31 K.O.);
74. kerkeraad van Helpman;
75. idem van Alblasserdam;
76. jeugdverenigingen te Zwolle;
77. ds L. Doekes te Feijenoord;
78. ds H. J. Spier te Helpman;
79. A. Doornbos e. a. te Hallum;
80. kerkeraad van Utrecht (onderhoudende art. 31 K.O.);
81. kerkeraad van Amstelveen;
82. particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte);
83. kerkeraad van Batavia;
84. R. de Gooyer en J. S. Wolf te Utrecht;
85. telegram van Laagwater, Utrecht;
86. particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte);
87. ds A. A. Leenhouts te Heerenveen;
88. G. Renes te Rotterdam;
89. J. Korpershoek te Maasland;
90. S. W. Kleyn te Bussum.

D. VARIA.

Van

1. kerkeraad van Doetinchem inzake kanselboodschap van het I.K.O.;
2. classis Amersfoort inzake de toepassing van de doodstraf;
3. particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) inzake geestelijke verzorging der politieke gevangenen en hun kinderen;
4. kerkeraad van Rotterdam-C. inzake het moreele en godsdienstige leven van het Duitsche volk;
5. deputaten voor advies inzake de finantieele controle;
6. particuliere synode van Groningen inzake een grensregeling;

7. classis Leeuwarden inzake kerkelijke en financiële positie der leger- en vlootpredikanten;
8. urgentie-raad der Nederlandsche hervormde kerk inzake vorming nederlandschen oecumenischen raad der kerken;
9. particuliere synode van Zeeland inzake verzorging der kinderen van politieke gevangenen;
10. idem van Noord-Holland, als sub 9.
11. idem van Noord-Brabant en Limburg, als sub 9.
12. N.C.P.V. groep V, Wormerveer, inzake oprichting interkerkelijke padvindergroep;
13. classis Franeker, als sub 7;
14. kerkeraad van Amsterdam inzake de landelijke samenwerking art. XIII K.O.;
15. classis Zwolle inzake stichtelijk woord van oudere-jaarsstudenten;
16. dagblad „De Rotterdammer”, verzoek om verslag te mogen geven van de openbare zittingen;
17. W. C. F. Scheps te Den Haag, als sub 16;
18. studiecommissie voor zending en evangelisatie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam verzoek om financiële steun;
19. particulier secretaris van H. M. de Koningin, met dank voor telegram;
20. generale synode van de Nederlandsch hervormde kerk met dank voor betoonde belangstelling;
21. dr R. H. Borkent te Rijswijk met verzoek om ontheffing als deputaat evangelisatie België;
22. ds A. J. W. Vogelaar te Lemelerveld, idem als deputaat geestelijke verzorging politieke gevangenen;
23. kerkeraad van Maartensdijk, kennisgeving onttrekking ds Dijkstra;
24. A. W. den Boer te Oudewater inzake documentatie van het verzet in onze kerken tijdens bezetting;
25. particuliere synode van Gelderland als sub 9;
26. generale deputaten voor de Bijbelverspreiding, financieel rapport;
27. deputaten der classis Rotterdam voor de correspondentie met de kerken van de classis Buenos Aires, verzoek tot uitschrijven eener collecte;
28. particuliere synode van Utrecht inzake de kerkelijke processen;
29. idem van Friesland (Zuid), verzoek aanwijzing secundus deputaat curator Theologische Hoogeschool;
30. generale zendingsdeputaten, inzake verschillende zendingsaangelegenheden;
31. particuliere synode van Zeeland, inzake hulp aan getroffen kerken;
32. idem van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte), als sub 9;
33. generale synode van de Ned. Herv. kerk, inzake het I. K. O. R.;
34. deputaten voor de geestelijke verzorging der geïnterneerden, als sub 7.

ARTIKEL 17.

Pers. De praeses deelt namens het moderamen mede

a. dat van het dagblad „De Waarheid” het verzoek binnenkwam verslag te mogen maken van de zittingen der synode. Daar de openbare zittingen alleen toegankelijk zijn voor leden van een onzer kerken en de verslaggever daartoe niet behoort, heeft het moderamen deze aanvraag afgewezen.

De synode gaat hiermede accoord.

Positie der
prae-adviseurs.

b. dat het moderamen zich beraden heeft over de kwestie van de *positie der hoogleeraren als prae-adviseurs*. Het stelt voor een commissie te benoemen om de synode van advies te dienen. De synode acht dit goed en benoemt op voorstel van het moderamen: ds Le Cointre (samenroeper), ds De Graaf, dr Hommes, ds Weggemans en de ouderlingen Bosma, Smit en Wilschut (zie art. 37).

ARTIKEL 18.

Op voorstel van het moderamen besluit de synode aan den kerkeraad van 's Gravenhage-West te verzoeken haar predikant dr J. Hoek, gedurende maximaal drie maanden vrij te stellen van den ambtelijken arbeid, opdat hij zich geheel kan wijden aan het persklaar maken van de Acta der vorige synode en aan het scribaat van deze synode. De kosten van vervanging zal de synode voor haar rekening nemen. Bij deze regeling zijn ook voor den tweeden scriba, ds Van der Woude, alle bezwaren vervallen. (Zie art. 81).

Vrijstelling van den scriba.

ARTIKEL 19.

Het moderamen stelt eveneens voor aan ds Milo te verzoeken het quaestoraat te willen blijven waarnemen tot de volgende gewone synode. Naast hem zou dan de assessor dezer synode als tweede quaestor optreden, eventueel bijgestaan door een door het moderamen aan te wijzen financieel deskundige. De synode neemt dit voorstel aan.

Quaestoraat.

ARTIKEL 20.

De praeses deelt verder mede, dat het moderamen zich heeft afgevraagd, of de besprekingen van de voorstellen tot *herstel der kerkelijke eenheid* niet praealabel zijn aan de behandeling der bezwaarschriften. Het stelt daarom een commissie voor om deze vraag te overwegen en wel een commissie bestaande uit den praeses, den assessor, ds Guillaume en de ouderlingen Van der Schaaf en Warnaar. De synode keurt dit goed.

Voorstellen inzake kerkelijke eenheid praealabel?

ARTIKEL 21.

Op voorstel van het moderamen stelt de synode een viertal commissies in voor advies en wel: I. over het dogmatische gedeelte der bezwaarschriften; II. over het kerkrechtelijke gedeelte der bezwaarschriften; III. over de stukken inzake het herstel der kerkelijke eenheid; IV. over de stukken onder het hoofd „Varia”. Tot voorzitter worden resp. aangewezen: dr Van der Zanden, ds Meyster, ds Popma en ds Le Cointre.

Instelling commissies.

ARTIKEL 22.

De synode besluit de volgende stukken onder „Varia” door te zenden naar de volgende synode: no's 1, 2, 6, 12, 14, 18, 21, 24, 26, 27.

Stukken voor de volgende synode.

ARTIKEL 23.

Br Laernoës ontvangt als scriba van de generale deputaten ad art. 13 K.O. gelegenheid rapport uit te brengen over de gegevens, die hij omtrent het zielental van 637 kerken verzameld heeft in verband met de toepassing van art. 13. Dit zielental bleek op 1 September 1945 sinds 1944 verminderd te zijn met 46.587 of 8.14 %; dat van de belijdende leden met 22.709 of 7.7 %.

Overzicht zielental kerken.

ARTIKEL 24.

Prof. Aalders vraagt, of een door hem ontvangen rapport over de *voorbereiding eener oecumenische synode*, bestemd voor de gereformeerde kerk van Zuid-Afrika, niet aan een commissie voor advies zal worden ter hand gesteld.

Rapport voorbereiding oecumenische synode.

De synode besluit een kleine commissie voor deze zaak te benoemen (zie art. 36).

ARTIKEL 25.

Ingekomen
stukken.

Dr Hoek geeft een overzicht van de stukken, die na de vaststelling van het agendum door de roepende kerk zijn ingenomen (cf. art. 16).

De synode besluit op voorstel van het moderamen, dat stukken, die na Woensdagmorgen 23 Januari inkomen, niet meer in behandeling zullen komen.

ARTIKEL 26.

Prof. van Gelderen
herdacht.

De praeses gedenkt, terwijl de leden der synode zich van hun zetel verheffen, met gevoelvolle woorden wijlen prof. Van Gelderen, die in November van het vorige jaar overleed. Hij gaf uiting aan de dankbaarheid, die ons vervult, waar de Koning der kerk in den persoon en den arbeid van den thans overledene als hoogleraar en prae-adviseur onze kerken zulk een rijken zegen heeft geschonken.

ARTIKEL 27.

Redenen voor
de vervroeging
der synode.

Ds Van der Vliet rapporteert over de redenen, waarom de kerk van Utrecht de synode vervroegd heeft samengeroepen. Twee particuliere synoden hadden de vervroegde samenroeping aangevraagd, terwijl de bezwaren daartegen, die op de vorige synode te berde waren gebracht, n.l. de moeilijkheden van verwarming en voeding, naar het oordeel van den kerkeraad waren weggefallen. Op de vraag, of de kerkeraad niet gedacht heeft aan het bezwaar, dat de acta van 1943—1945 nog niet gedrukt zijn, antwoordt ds Van der Vliet bevestigend, maar, zoo verklaart hij, de kerkeraad is voor den aandrang der twee particuliere synoden bezweken.

De synode legt zich bij den gang van zaken neer.

ARTIKEL 28.

Sluiting.

De praeses laat zingen Psalm 105 : 24, gaat voor in dankgebed en sluit de zitting der synode.

Zitting van Woensdag 23 Januari 1946.

ARTIKEL 29.

Opening.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 43 : 3 en 4, leest Efeze 4 : 1—7 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 30.

Appèl-nominaal.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleraren Berkouwer, Gispén en Waterink.

ARTIKEL 31.

Broeders uit
Nederlandsch-Indië
uitgenoodigd.

Op voorstel van den praeses besluit de synode *de broeders uit Nederlandsch-Indië*, die de vorige synode bijwoonden, uit te noodigen ook thans als adviseerende leden op te treden.

ARTIKEL 32.

Schrijven van
medeleven.

De synode besluit *een schrijven van medeleven* te richten tot de oud-gereformeerde kerken in Oost-Friesland en de graafschap Bentheim, die verhinderd waren afgevaardigden naar de synode te zenden (zie art. 50).

ARTIKEL 33.

Op voorstel van het moderamen besluit de synode een *perscommissie* in te stellen en daartoe te benoemen de pastores loci De Jager en Laarman, sec. Van der Meulen en Van der Vliet. Aan deze commissie wordt tevens opgedragen de verslagen der journalisten te controleren.

Perscommissie.

ARTIKEL 34.

Van de *Free Church of Scotland* is een telegram ingekomen, meldende, dat deze kerk tot haar groot leedwezen door gebrek aan de noodige medewerking der autoriteiten verhinderd is een afgevaardigde te zenden. Zij zendt aan de synode haar beste wenschen.

Telegram van de
Free Church of
Scotland.

ARTIKEL 35.

De 1e scribe geeft een aanvullend overzicht van verschillende ingekomen stukken (cf. art. 16).

Ingekomen
stukken.

ARTIKEL 36.

In de commissie, bedoeld in art. 24, worden benoemd prof. Aalders, prof. Berkouwer, dr J. Hoek en ouderl. dr K. Hartsuijker.

Commissie inzake
voorbereiding
oecumenische
synode.

ARTIKEL 37.

Namens de desbetreffende commissie (cf. art. 17, sub b) rapporteert ds Weggemans over de ingekomen stukken in verband met de positie der *theologische hoogleeraren als prae-adviseurs* der generale synode [bijlage I].

Positie hoog-
leeraren als
prae-adviseurs.

De synode neemt het eenparige voorstel der commissie na kleine wijziging als volgt aan:

1° de handelingen van de kerk van Utrecht in dezen goed te keuren;
2° een commissie te benoemen, die heel de verhouding Synode-prae-adviseurs in studie neme; op de eerstkomende gewone synode hierover rapport uitbrengt en een voorstel hierover doet; welk rapport en voorstel tijdig aan de kerken toegezonden worde;

3° niet in te gaan op de voorstellen, om de prae-adviseurs te verzoeken van hun recht tot het geven van advies, ditmaal geen gebruik te maken, doch uit te spreken, dat hun aanwezigheid en advies gewenscht is, zij het ook, dat op deze synode bij de werkwijze met haar speciaal karakter gerekend dient te worden, waarbij met name gedacht is aan het uitbrengen van rapporten.

Na deze beslissing verwelkomt de praeses de hoogleeraren opnieuw; hij doet dit met blijdschap en spreekt den wensch uit, dat hun dienst ten goede blijve komen aan het welzijn onzer kerken.

ARTIKEL 38.

Namens de daarvoor aangewezen commissie (cf. art. 20) rapporteert ds Guillaume over de volgorde van behandeling der bezwaarschriften en der voorstellen tot *herstel der kerkelijke eenheid* [bijlage II].

Volgorde van be-
handeling bezwaar-
schriften en voor-
stellen inzake
herstel eenheid.

Op voorstel der commissie besluit de synode, dat zoowel de stukken in het agendum aangeduid onder B als die onder C in studie genomen worden en, naar gelang ze in de commissies voor behandeling rijp zijn geworden, in de zittingen der synode aan de orde worden gesteld.

ARTIKEL 39.

Samenstelling
der commissies.

Op voorstel van het moderamen, de praesides der vier commissies (cf. art. 21) en de hoogleeraren in het kerkrecht benoemt de synode naast deze praesides de leden der commissies, die daardoor als volgt zijn samengesteld:

commissie I de predikanten dr L. van der Zanden, S. G. de Graaf, dr J. H. Kroeze, J. Overduin, J. A. Schep en J. Weggemans;

de ouderlingen dr K. Hartsuyker, K. Keekstra, M. Oegema, N. Passchier, J. Praagman, R. Smit, J. Wilschut en J. van Woerden;

de prae-adviseurs prof dr G. C. Berkouwer, prof. dr K. Dijk, prof. dr V. Hepp en prof. dr J. Ridderbos.

commissie II: de predikanten F. C. Meyster, G. F. Hajer, dr N. J. Hommes, dr L. Praamsma en dr W. H. van Zuylen;

de ouderlingen D. Barten, R. Bosma, P. Koning, S. v. d. Schaaf en H. Schraa;

de prae-adviseurs prof. dr G. M. den Hartogh en prof. dr D. Nauta;

commissie III de predikanten S. J. Popma, F. Guillaume, dr P. Prins, H. Volten en G. Zeyl;

de ouderlingen: A. Borkent, A. van der Haar, J. D. F. van Halsema, E. Tange, A. Warnaar en C. de Zeeuw;

de prae-adviseurs, prof. dr G. Ch. Aalders en prof. dr F. W. Grosheide.

commissie IV: de predikanten W. M. le Cointre, J. Bavinck, E. Nawijn en W. Schouten;

de ouderlingen J. T. A. Bos, S. G. de Groot, D. van der Munnik, H. B. Spoelder en S. H. Ytsma;

de prae-adviseurs prof. dr J. H. Bavinck en prof. dr H. N. Ridderbos.

ARTIKEL 40.

Antwoord-telegram
aan de Free Church
of Scotland.

De 2e scriba leest het volgende concept-antwoord voor op het telegram van de Free Church of Scotland: „the synod of the gereformeerde kerken in Nederland regrets very much, that you could not come tot our assembly. The synode thanks you for your telegram and wishes the Free Church of Scotland the richest blessings of God”.

De synode keurt dit goed. Hierna pauze.

ARTIKEL 41.

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 81 : 12.

ARTIKEL 42.

Pers.

Aan redacteuren van het dagblad „De Rotterdammer” en van het weekblad „Kerknieuws”, die toestemming gevraagd hebben van de openbare zittingen der synode verslag te geven, D 16 en 17, wordt deze in overeenstemming met het reeds eerder beslotene (cf. art. 17 sub a) verleend.

ARTIKEL 43.

Moeilijkheden
inzake uitzending
radio-kerkdiensten.

Van de deputaten voor de uitzending van *radio-kerkdiensten* is het telegrafisch verzoek ingekomen door hen in verband met gerezen moeilijkheden noodzakelijk geachte maatregelen te mogen komen toelichten.

De synode besluit hun daartoe gelegenheid te geven in de middagzitting van Donderdag 24 Januari a.s., nadat bedoelde moeilijkheden te voren met hen door commissie IV besproken zullen zijn.

ARTIKEL 44.

Op voorstel van commissie IV besluit de synode *het schrijven van br A. W. den Boer te Oudewater*, D 24 (cf. art. 22), dat aanvankelijk naar de volgende, gewone synode zou worden doorgezonden, toch te behandelen. Genoemde commissie zal dienaangaande advies uitbrengen (zie art. 84).

Schrijven
A. W. den Boer.

ARTIKEL 45.

Op voorstel van het moderamen besluit de synode in deze week te vergaderen tot Vrijdagmiddag 12 uur. Zij zal dan beslissen over de vraag, wanneer de zittingen zullen worden voortgezet.

Zittingen der
synode.

ARTIKEL 46.

Ouderling Van der Schaaf vraagt, of allen, die bij de synode een stuk hebben ingezonden, antwoord ontvangen. Dr Hoek antwoordt, dat dit bij de vorige synoden niet gebruikelijk was, mede in verband met het buitengewoon groot aantal ingekomen stukken. Wel werd aan vele inzenders geantwoord, met name, wanneer het belangrijke stukken betrof en wanneer de desbetreffende commissies zulks in hun conclusies voorstelden en de synode deze aanvaardde.

Antwoord aan
inzenders.

De synode besluit geen algemeenen regel te stellen, maar wel zoo ruim mogelijk van antwoord te dienen, na overleg tusschen de commissies en het moderamen. De inzenders van stukken, genoemd onder het agendapunt A zullen allen het door de synode aangenomen rapport met de conclusies gestencild ontvangen.

ARTIKEL 47.

Nadat de assessor in dankgebed is voorgegaan, sluit de praeses de zitting.

Sluiting.

Zitting van Donderdag 24 Januari 1946.

ARTIKEL 48.

De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 25 : 5, leest Jesaja 35 voor en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 49.

Bij het appèl-nominaal blijken afwezig te zijn de hoogleeraren Bavinck, Berkouwer, van wien telegrafisch bericht inkwam, dat hij door ongesteldheid verhinderd is, Gispén, Waterink en Brillenburg Wurth.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 50.

Ds Van der Woude leest het ontwerp-schrijven van medeleven voor aan de kerken van Oost-Friesland en de graafschap Bentheim (cf. art. 32). De synode keurt dit ontwerp goed [bijlage III].

Schrijven aan
Oost-Friesland
en Bentheim.

ARTIKEL 51.

Ingekomen
stukken.

Op voorstel van commissie I wordt *een brief van den kerkeraad van Wapenveld*, d.d. 8 October 1945, gericht tot de vorige synode, die sindsdien niet meer vergaderde, van het agendum afgevoerd, daar genoemde kerkeraad zich inmiddels aan het verband onzer kerken onttrok.

Het schrijven van A. C. Romijn, B 9, wordt, eveneens op voorstel van commissie I, doorgezonden naar de volgende synode.

ARTIKEL 52.

Schorsing der
zitting.

De praeses schorst de morgenzitting om aan de commissies gelegenheid te geven de haar opgedragen werkzaamheden te verrichten.

ARTIKEL 53.

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 27 : 7.

ARTIKEL 54.

Acta.

Dr Hoek leest de artikelen 1—20 der acta voor, die worden goedgekeurd.

ARTIKEL 55.

Geestelijke ver-
zorging van poli-
tieke gevangenen.

Ds Schouten rapporteert namens commissie IV over de ingekomen stukken betreffende de *geestelijke verzorging van de politieke gevangenen* en hun kinderen, D 3, 9, 10, 11, 22, 25 en 32 [bijlage IV].

Na breedvoerige bespreking neemt de synode de volgende voorstellen der commissie aan:

1° goed te keuren, dat generale deputaten ook het vraagstuk van de kinderen der geïnterneerden zijn gaan behandelen;

2° daarom niet te voldoen aan het verzoek van de particuliere synode van Noord-Holland om hiervoor afzonderlijke deputaten te benoemen;

3° de behandeling van dit vraagstuk generaal te regelen en regionale of locale commissies te verzoeken in samenwerking te treden met generale deputaten;

4° met het oog op de urgentie een aanbeveling te plaatsen onder het schrijven van generale deputaten aan de kerkeraden betreffende het onderbrengen van kinderen in gereformeerde gezinnen;

5° niet in te gaan op het verzoek van de particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) om er bij de Hooge Overheid op aan te dringen, dat iedere geïnterneerde door eigen predikant kan worden bezocht;

6° een schrijven te doen uitgaan tot de kerkeraden met opwekking de geestelijke verzorging van de gezinnen der geïnterneerden en van de geïnterneerden zelf, wanneer zij straks worden ontslagen, met ernst ter hand te nemen;

7° in de plaats van ds A. J. W. Vogelaar, die als primus deputaat bedankte, te benoemen diens secundus ds J. Bavinck van Gramsbergen en als secundus ds E. I. F. Nawijn te Kampen;

8° een afschrift van dit rapport te doen toekomen aan adressanten.

ARTIKEL 56.

Ds H. van den Brink en ds P. H. van Eijk, die uitgenoodigd werden de zittingen der synode als adviseerende leden bij te wonen (cf. art. 31), komen ter vergadering en worden door den praeses verwelkomd. Door op te staan betuigen zij instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

Ds van den Brink
en ds Van Eijk
komen ter synode.

ARTIKEL 57.

Ouderling Bos rapporteert namens commissie IV over de gehouden korte bespreking der commissie met de deputaten voor de *uitzending van radio-kerkdiensten* (cf. art. 43) en stelt voor onmiddellijk de deputaten te hooren.

Moeilijkheden in-
zake de uitzending
van radio-
kerkdiensten.

De synode besluit hiertoe over te gaan.

Ds Kerssies, voorzitter der deputaten, releveert de historie der uitzending van radio-kerkdiensten en beschrijft daarna den tegenwoordigen toestand. Het I.K.O.R. heeft een naam, die het wezen niet dekt. Het is feitelijk een orgaan geworden der Nederlandsche hervormde kerk. Onze kerken zijn gepasseerd. Ook kunnen deputaten niet instemmen met de te breed opgevatte taak, die het I.K.O.R. zich stelt. Zij hebben eveneens het bezwaar tegen de omstandigheid, dat de verdeeling der zendtijden aan dit lichaam is opgedragen. De gereformeerde kerken zijn nu gereduceerd tot 4 uitzendingen. De synode spreke zich over een en ander uit. Deputaten hebben een concept-missive opgesteld, waarin deze bezwaren tot uitdrukking zijn gebracht en die zij voorstellen aan de regeering te zenden.

De praeses dankt de deputaten voor hun activiteit en stelt voor de zaak naar commissie IV te verwijzen om advies.

De synode stemt hiermede in (zie art. 68).

ARTIKEL 58.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

ARTIKEL 59.

Nadat de zitting in comité-generaal is opgeheven, rapporteert ds Bavinck namens commissie IV over de in een schrijven van de generale zendingsdeputaten besproken reorganisatie van het zendingswerk, D 30.

Nieuwe oriën-
teering van het
zendingswerk.

De synode neemt het volgende voorstel der commissie aan:

De generale synode machtigt de generale zendingsdeputaten om in overleg met andere zendingscorporaties de nieuwe oriëntteering van het zendingswerk voor te bereiden en op de generale synode van Augustus 1946 met voorstellen te komen.

ARTIKEL 60.

Namens dezelfde commissie rapporteert ds Bavinck over het *ontwerp-instructie* dat de generale zendingsdeputaten hebben opgesteld *voor den directeur van het zendingscentrum*.

Instructie directeur
zendingscentrum.

Op voorstel der commissie neemt de synode het ontwerp aan met de volgende aanvullingen: in art. 4 worden na quaestores de woorden „der generale zendingskas” ingevoegd en in art. 8 aan het slot de woorden „onder nadere goedkeuring van de generale synode” [bijlage V].

ARTIKEL 61.

Voorstellen nieuwe oriëntering tijdig toezenden. Op een desbetreffende vraag van prof. Den Hartogh draagt de synode aan de zendingsdeputaten op hun voorstellen inzake de nieuwe oriëntering van het zendingswerk, indien eenigszins mogelijk, tijdig vóór de gewone synode van dit jaar aan de kerken toe te zenden.

ARTIKEL 62.

Bericht aan de Indische kerken inzake de scheuring? Dr Van der Zanden vraagt, of de generale zendingsdeputaten al stappen ondernomen hebben om de kerken in Nederlandsch-Indië op de hoogte is brengen van de kerkscheuring en haar oorzaken.

De praeses antwoordt, dat dit nog niet mogelijk is geweest. Deputaten hebben in dat opzicht trouwens geen roeping tegenover de Indische kerken, doch alleen tegenover de zending en haar arbeiders. Deze laatsten zullen zij van een en ander in kennis stellen.

ARTIKEL 63.

Bericht over zaak-Goossens? Dr Hoek vraagt, of er reeds inlichtingen naar Indië zijn gezonden over de ontwikkeling en den afloop van de *zaak-Goossens*.

De generale zendingsdeputaten zullen de deputaten voor Soemba aan de noodzaak daarvan herinneren (zie echter art. 92).

Nu de zendingszaken door de synode in deze zitting afgehandeld zijn, dankt de praeses ds Wiersinga, die, gelijk ook prof. Bavinck, de besprekingen bijgewoond heeft, voor zijn tegenwoordigheid en adviezen.

ARTIKEL 64.

Regeling zittingen der synode. De praeses stelt namens het moderamen voor, dat de synode na 25 Januari weer samenkomt op Dinsdag 12 Februari a.s. des morgens 10 uur, waarbij de verwachting wordt uitgesproken, dat de commissies dan met haar arbeid zullen gereed zijn. Aldus wordt besloten.

ARTIKEL 65.

Sluiting. Nadat de assessor in dankgebed is voorgegaan, sluit de praeses de zitting.

Zitting van Vrijdag 25 Januari 1946.

ARTIKEL 66.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 35 : 1, leest voor Fil. 2 : 1—11 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 67.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Berkouwer, Gispen, Waterink en Brillenburg Wurth.

ARTIKEL 68.

Rapport inzake uitzending radio-kerkdiensten. Namens commissie IV rapporteert ouderling Bos inzake het voorstel van deputaten voor de uitzending van *radiokerkdiensten* (cf. art. 57) [bijlage VI].

De synode neemt het volgende voorstel der commissie aan:

De synode, kennis genomen hebbende van de mededeeling harer deputaten voor de uitzending van radio-kerkdiensten;

dat alle recht tot uitzending van radio-kerkdiensten, zooals die voorheen door de Nederlandsche Christelijke Radiovereniging verzorgd werden, aan de gereformeerde kerken ontnomen is;

dat ook in de huidige verdeling van den zendtijd voor radio-kerkdiensten geen enkel officieel contact met haar deputaten is opgenomen;

dat daarentegen haar mededeelingen hebben bereikt, dat vanwege het Interkerkelijk Overleg inzake radio-omroep de zendtijd voor radio-kerkdiensten verdeeld wordt of verdeeld is op een wijze, waarin de synode een ernstige aantasting ziet van het recht op zendtijd van de gereformeerde kerken;

besluit zich door middel van deputaten voor uitzending van radio-kerkdiensten met medewerking van deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid onverwijld te wenden tot Zijne Excellentie den minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen, teneinde dezen van den hoogst ongewenschten toestand op de hoogte te stellen en de rechten der gereformeerde kerken op zendtijd voor het uitzenden van kerkdiensten krachtig te bepleiten.

ARTIKEL 69.

Ds Nawijn rapporteert namens commissie IV over de stukken D 19, 20 en 23 van het agendum. Voor kennisgeving aangenomen stukken.

Op voorstel der commissie besluit de synode deze stukken voor kennisgeving aan te nemen, nadat de eerste scriba er op gewezen heeft, dat dr A. A. L. Rutgers bij de openingszitting van de generale synode der nederlandsche hervormde kerk niet de generale synode van de gereformeerde kerken, maar het I. K. O. heeft vertegenwoordigd.

ARTIKEL 70.

Namens commissie IV rapporteert ds Nawijn over punt D 29 van het agendum en stelt voor op voordracht van de particuliere synode van Friesland (Zuidelijk gedeelte) tot secundus-curator van de Theologische Hoogeschool te benoemen ds E. Nawijn te Bergum. De synode besluit aldus. Secundus-curator Theol. Hoogeschool.

ARTIKEL 71.

Ds Nawijn rapporteert namens commissie IV over het verzoek der classis Zwolle, dat ouderejaars-studenten gelegenheid ontvangen in de kerken een stichtelijk woord te spreken, D 15 [bijlage VII]. De synode besluit de conclusie der commissie na aanvulling van *a* aan te nemen. Zij luiden dan als volgt: Stichtelijk woord door ouderejaars-studenten.

a. dat aan het verzoek van de classis Zwolle in het algemeen niet kan worden voldaan op grond van de besluiten der synoden van 1908, 1911 en 1914 in dezen;

b. dat een classis, die dit voor haar ressort dringend noodig acht, de vrijheid gegeven wordt aan ouderejaars-studenten, die daartoe blijkens getuigenis van hun kerkeraad en hun hoogleeraren geschikt zijn, toe te staan binnen het ressort der classis een stichtelijk woord te spreken;

c. van dit besluit kennis te geven aan de classis Zwolle.

ARTIKEL 72.

Roeping der kerken tegenover moreelen en godsdienstigen toestand van het Deutsche volk. Namens commissie IV rapporteert ds Nawijn over het schrijven van den kerkeraad van Rotterdam-C. inzake *de roeping der kerken tegenover den droeven moreelen en godsdienstigen toestand van het Deutsche volk*, D 4 [bijlage VIII].

Op voorstel der commissie besluit de synode aan haar vertegenwoordigers in het I. K. O. te vragen, of deze zaak in het I. K. O. reeds voorwerp van bespreking is geweest, en indien niet, hen op te dragen deze aangelegenheid daar aanhangig te maken en van dit besluit kennis te geven aan den kerkeraad van Rotterdam.

ARTIKEL 73.

Brieven en telegram over hereeniging. Ds Popma leest namens commissie III een tweetal *brieven* voor, respectievelijk van den kerkeraad van Batavia en van de zendingsarbeiders op Soemba, en een telegram van den wijkraad te Curaçao *over de wenselijkheid van hereeniging* met de kerken, die zich losgemaakt hebben van het verband der gereformeerde kerken in Nederland.

De synode neemt hiervan met groote belangstelling kennis. Aan commissie III wordt opgedragen een concept-antwoord op te stellen (zie art. 102).

ARTIKEL 74.

Commissie benoemd inzake positie der hoogleraren. Op voorstel van het moderamen benoemt de synode tot leden der commissie, die de volgende synode te adviseeren heeft over de *positie der theologische hoogleraren als prae-adviseurs* der synode (cf. art. 37): de predikanten dr Hommes, Kruyswijk, Meyster en dr Van der Zanden (samenroeper), de ouderlingen Bosma, Van der Haar en Wilschut en de hoogleraren Berkouwer en Den Hartogh.

ARTIKEL 75.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Zitting van Dinsdag 12 Februari 1946.

ARTIKEL 76.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 42 : 5, leest voor Zacharia 1 : 7—17 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 77.

Toespraak van den praeses. De praeses verwelkomt de leden der synode en spreekt den wensch uit, dat de synode, mede dank zij den ijver der commissies, goede vorderingen moge maken met haar arbeid. Velen zien met spanning uit naar de resultaten daarvan. Laten we voortwerken in heilige voorzichtigheid, bovenal in de vreeze Gods, zoodat we allermeeest de waarheid dienen, koste wat het koste. Maar laat daarbij ook de liefde krachtig werken. Er is in onze kerken Gode zij dank de drang der liefde, die zoekt naar saambinding en hereeniging. Laat die liefde ons blijven beheerschen. De praeses herinnert ook aan de goede dagen, die in Kampen werden doorleefd ter gelegenheid van de overdracht van het rectoraat en de inauguratie van den nieuwen hoogleeraar, prof. Brillenburg Wurth, dien hij daarmede van harte gelukwenscht.

ARTIKEL 78.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleraren Appèl-nominaal. Gispen en Waterink. Ouderling Borkent is vervangen door zijn secundus ouderling R. Hofstra, ouderling Praagman door zijn secundus ouderling A. Borst, ouderling dr Hartsuijker door zijn secundus ouderling P. Boon. Thans is ook ouderling Hekkert aanwezig als adviseerend lid voor Indië.

ARTIKEL 79.

De ouderlingen Boon, Borst, Hekkert en Hofstra betuigen door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland. ^{instemming met de} belijdenisschriften.

ARTIKEL 80.

Dr Hoek leest de acta voor van artikel 21—42, die ongewijzigd worden vastgesteld. Acta.

ARTIKEL 81.

Dr Hoek doet voorlezing van een telegram van ds Schouten te Coevorden, die bericht, dat hij door inhouding van zijn pas niet in staat is een antwoord aan de synode te doen toekomen op het schrijven van medeleven, dat zij richtte tot de kerken in Oost-Friesland en de graafschap Bentheim (cf. art. 32 en 50). Ingekomen stukken.

Idem van den kerkeraad te Batavia, die, handelende namens de classis Batavia, naar de synode heeft afgevaardigd dr F. L. Bakker en ds J. Plomp, secundus dr K. P. Groot. De synode besluit dr K. P. Groot uit te noodigen ter synode te komen, daar de primi nog niet gerepatrieerd zijn. Aan de aanwezige broeders uit Indië, die als adviseerende leden zitting hebben, wordt verzocht dit te blijven doen, totdat de afgevaardigden aanwezig zijn.

De praeses doet mededeeling van een schrijven van den kerkeraad te 's Gravenhage-West, meldende, dat hij op verzoek der synode (cf. art. 18) zijn predikant, dr J. Hoek, drie maanden van zijn ambtelijken arbeid grootendeels heeft vrijgesteld.

ARTIKEL 82.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal. Comité-generaal.

ARTIKEL 83.

Na de zitting in comité-generaal rapporteert ds Nawijn namens commissie IV over het schrijven van de particuliere synode van Zeeland omtrent de organisatie van een landelijke *hulpactie voor de getroffen kerken* in haar ressort, D 31. Hulpactie voor getroffen kerken in Zeeland.

Op voorstel der commissie besluit de synode aan het verzoek niet te voldoen, omdat voor een landelijke actie ten bate van door oorlogsschade getroffen kerken en diaconieën door de vorige synode reeds deputaten benoemd zijn.

ARTIKEL 84.

Documentatie
van het verzet
der kerken.

Ds Le Cointre rapporteert namen commissie IV over het schrijven van A. W. den Boer te Oudewater inzake een door hem gewenschte *documentatie van het aandeel onzer kerken in het verzet* tegen den Duitschen overweldiger (cf. art. 44).

De synode neemt het voorstel der commissie eenigszins gewijzigd in den volgenden vorm aan:

De generale synode besluite te doen uitgeven een werk, waarin het verzet, in den breedsten zin des woords, dat in den bezettingstijd van onze kerken, hare predikanten en hare leden uitgegaan is tegen den overheerscher, wordt tot uitdrukking gebracht, opdat dit alles ook voor het nageslacht bewaard blijve;

de generale synode geve van deze uitgave een bewerking in het Engelsch en Duitsch, opdat men ook in het buitenland kennis neme van de principiele en praktische verzethouding onzer kerken;

de generale synode benoeme tot uitvoering van dit voorstel eene commissie, bestaande uit ter zake bekwame personen, die zich de voorlichting dienen te verzekeren van de moderamina der generale synoden, gehouden in den bezettingstijd, vertegenwoordigers onzer kerken in het I. K. O. uit de oorlogsjaren, predikanten, die in concentratiekampen gezeten hebben, terwijl overleg ter zake behoort gepleegd te worden, naar het inzicht uwer commissie, met de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid uit den bezettingstijd;

de generale synode antwoorde br A. W. den Boer, dat aan den door hem geuiten wensch is voldaan, met dank voor het door hem genomen initiatief. Hierna pauze.

ARTIKEL 85.

Heropening. De praeses heropent de zitting en laat zingen Psalm 86 : 6.

ARTIKEL 86.

Acta. Dr Hoek leest de acta voor van art. 43—58, welke onveranderd worden vastgesteld.

ARTIKEL 87.

Herstel der kerkelijke eenheid. Namens commissie III rapporteert dr Prins over de missive inzake het *herstel der kerkelijke eenheid*.

De voorstellen der commissie worden nog niet voorgelezen, daar de synode eerst de voorstellen der andere commissies tegemoet ziet en ook wil overwegen, of eerstgenoemde voorstellen in eerster instantie in een comité-zitting dienen te worden behandeld (zie art. 107).

ARTIKEL 88.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Zitting van Woensdag 13 Februari 1946.

ARTIKEL 89.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 89 : 8, leest Colossenzen 3 : 1—17 voor en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 90.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Gispén en Waterink, ouderling Warnaar en de adviseerende leden ds Van den Brink en ouderling Hekker.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 91.

De praeses wenscht prof. H. N. Ridderbos geluk met zijn verjaardag en bidt hem Gods zegen toe voor zijn arbeid in onze kerken.

Gelukwensch.

ARTIKEL 92.

Dr Hoek leest de acta voor van art. 59—75, welke ongewijzigd vastgesteld worden. De scriba deelt naar aanleiding van art. 63 mede, dat, zooals hij nader vernomen heeft, de zendingsarbeiders op Soemba door den 2en scriba der vorige synode omtrent de zaak-Goossens reeds zijn ingelicht.

Acta.

ARTIKEL 93.

De 1e scriba doet mededeeling van de volgende ingekomen stukken:

Ingekomen
stukken.

1. Bericht van dr K. P. Groot, dat hij wegens gezondheidsredenen de synode niet kan bijwonen.
De synode besluit hem een schrijven van medeleven te zenden;
2. schrijven van de classis 's Gravenhage inzake het beroepen van een predikant door de kerk van Londen en het instellen van een deputaatschap voor den arbeid onder de verstrooiden in Engeland, wordt in handen gesteld van commissie IV om advies (zie art. 125);
3. telegram van de kerk te Barneveld, waarin zij uitdrukking geeft aan haar verlangen naar het herstel der kerkelijke eenheid.
De synode neemt hiervan met belangstelling kennis;
4. schrijven van de classis Workum inzake deblokkeering van zendingsgelden.
Dit stuk zal worden doorgezonden naar de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid met verzoek om geheel de zaak der deblokkeering voor kerken en diaconieën onder de oogten te zien;
5. schrijven van den kerkeraad van Leeuwarden inzake het zoeken van contact met de gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI K.O.).
Dit te laat ingekomen stuk wordt ter zijde gelegd;
6. een door het moderamen der vorige synode aan deze synode doorgezonden schrijven van G. R. Ike te Groningen inzake enkele bewerkingen in een geschriftje van ds Verlare te Mussel.
Commissie II zal hierover adviseeren;
7. verzoek van de deputaten, die onze kerken in het I.K.O. vertegenwoordigen, dat vanwege de synode in de pers een aanbeveling wordt opgenomen voor de huisvesting van gerepatrieerden uit Nederlandsch Indië.
Aan dit verzoek zal worden voldaan;
8. een uitvoerig stuk van H. A. Verduin te 's Gravenhage inzake de leeruitspraken van 1942.
Daar dit stuk te laat is ingekomen, kan het niet behandeld worden. Het wordt echter in handen gesteld van commissie I, die er desgewenscht haar winst mede kan doen;

9. schrijven van ds H. A. L. van der Linden te Zutfen e. a. inzake de kerkelijke moeilijkheden.
De synode neemt dezelfde beslissing als sub 8 vermeld;
10. schrijven van Jurriën Veldkamp te Groningen e. a. met 1109 adhaesiebetuigingen aan den noodkreet uit Indië om eenheid der kerk.
De synode neemt hiervan met belangstelling nota;
11. brief van ds R. A. Flinterman te Amersfoort inzake eventueele Avondmaalsviering in de kampen voor politieke gevangenen en omtrent de positie der geestelijke verzorgers in die kampen.
Wordt in handen gesteld van commissie IV om advies (zie art. 131);
12. schrijven van de deputaten tot steunverleening aan door oorlogschade getroffen kerken en diaconieën met verzoek in de vacatureprof. Kuyper en mr Van Andel in dit deputaatschap te willen voorzien. Zij vestigen de aandacht op twee broeders, die zij daarvoor geschikt achten.
Besloten wordt, dat het moderamen ter zake een voorstel zal doen (zie art. 109).

ARTIKEL 94.

Positie reserve-
veldpredikers en
geestelijke ver-
zorgers in de inter-
neeringskampen.

Ds Schouten rapporteert namens commissie IV over de agendumpunten D 7, 13 en 34 inzake de regeling van de *positie der reserve-veldpredikers en der geestelijke verzorgers in de interneeringskampen*.

Na een breede discussie besluit de synode de zaak terug te wijzen naar de commissie ter nadere overweging van enkele punten (zie art. 99).

ARTIKEL 95.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

ARTIKEL 96.

Heropening. De praeses heropent de zitting na de pauze en laat zingen Ps. 25 : 3.

ARTIKEL 97.

Acta. Dr Hoek leest de acta voor van art. 76—88.
De synode keurt deze goed, nadat in een der artikelen eenige bekorting is aangebracht.

ARTIKEL 98.

Regeling der
werkzaamheden.

De praeses spreekt over den verderen gang der synode-werkzaamheden in verband met het nog niet gereed zijn der commissies. Er zijn twee mogelijkheden: de synode vergadert tot Donderdagmiddag en hervat haar zitting op Dinsdag 19 Februari òf zij sluit voor deze week op Vrijdag en komt eerst weer op Dinsdag 26 Februari bijeen. In het laatste geval kunnen de rapporten van commissie I en II te voren gestencild aan de leden worden toegezonden.

De synode spreekt zich met meerderheid van stemmen voor deze tweede mogelijkheid uit.

ARTIKEL 99.

Ds Schouten rapporteert opnieuw over de in art. 94 genoemde zaken Positie reserve-
veldpredikers enz.
namens commissie IV [bijlage IX].

De conclusies der commissie worden na aanvulling van de derde in den volgenden vorm achtereenvolgens door de synode als voorloopige regeling aangenomen:

1° tenzij dit door onderling overleg anders is geregeld, wordt de dienaar des Woords, die als reserve-veldprediker in militairen dienst treedt voor langer dan een jaar, losgemaakt van zijn gemeente, behoudens den formeelen band terwille van zijn radicaal als dienaar des Woords;

2° wanneer hij na ontslag uit den militairen dienst, geen beroep mocht ontvangen, komt hij finantieel voor rekening der gezamenlijke kerken, te regelen door deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen, op basis van zijn in de kerken laatstgenoten tractement, terwijl hij eveneens op grond van dat tractement pensioen ontvangt bij emeriteering;

3° wanneer de dienaar des Woords buiten dienst invalide wordt of mocht komen te overlijden tijdens zijn militairen dienst, houdt hij en zijn gezin recht op pensioeneering naar art. XIII D.K.O. wanneer en zolang en in zooverre de Rijksregeling hierin niet voorziet, terwijl de uitvoering hiervan wordt opgedragen aan de generale deputaten ad art. XIII D.K.O.;

4° deputaten bovengenoemd op te dragen bij de Hooge Overheid te bepleiten de invoering van een regeling, die gedurende minstens een jaar na ontslag uit werkelijken militairen dienst een wachtgeld vaststelt;

5° deze deputaten de bevoegdheid te verlenen gewezen veldpredikers die op een lager tractement beroepen worden, dan zij voorheen in de kerken genoten, eventueel finantieel tegemoet te komen;

6° deze zelfde regeling mutatis mutandis voorloopig in te voeren voor de geestelijke verzorgers der geïnterneerden;

7° voor de veldpredikers, die een jaar of korter in militairen dienst blijven, de regelen te doen gelden, die op de synode te Sneek in 1939 zijn vastgesteld;

8° hiervan kennis te geven aan adressanten, aan de generale deputaten voor geestelijke verzorging der militairen, idem voor politieke gevangenen en idem ad art. XIII D.K.O. (zie echter art. 134 en 239).

ARTIKEL 100.

Ouderling Van der Munnik rapporteert namens commissie IV over het schrijven van de deputaten voor *advies inzake de finantieele contrôle*, waarin zij ontheffing uit hun functie verzoeken [bijlage X]. Dit schrijven was reeds verzonden aan het moderamen der vorige synode. Ontheffing
deputaten.

Het volgende voorstel der commissie wordt na kleine wijziging aldus door de synode aangenomen:

de synode verleene den deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle de door hen gevraagde ontheffing uit hun functie, zulks onder be-
tuiging van grooten dank voor de vele door hen bewezen diensten;

zij benoeme nieuwe deputaten met dezelfde opdracht.

ARTIKEL 101.

Ouderling Spoelder brengt namens commissie IV rapport uit over de instructie der particuliere synode van Utrecht inzake het verlenen van Financieele hulp-
verleening proce-
deerende kerken.

finantieele tegemoetkoming aan kerken, die procedeeren over de kerkelijke goederen en het voeren van een proefproces voor den Hoogen Raad, D 28.

De synode besluit op voorstel der commissie:

a. inzake het voorstel van de particuliere synode van Utrecht om te komen tot de vorming van een jurisprudentie in dezen geen beslissing te nemen, doch deze aangelegenheid ter afdoening te stellen in handen van deputaten voor advies inzake de kerkelijke goederen;

b. uit te spreken, dat in het huidige stadium der procesvoering een generale regeling der kosten, daaraan verbonden, voorloopig niet gewenscht is, doch dat het billijk geacht moet worden, dat kerken, die onder deze kosten gebukt gaan, daarin bijgestaan worden door de zusterkerken in het classicale en provinciale ressort;

c. van dit besluit kennis te geven aan de particuliere synode van Utrecht.

ARTIKEL 102.

Brievenkerkeraad van Batavia enz. Ds Zeyl rapporteert namens commissie III over de brieven ontvangen van den kerkeraad van Batavia, C 83 en de zendingsarbeiders op Soemba, C 68 en over het telegram uit Curaçao, B 44 (cf. art. 74).

Na breede bespreking worden de concept-antwoorden teruggewezen naar de commissie (zie art. 124).

ARTIKEL 103.

Afvaardiging opening zendingscentrum. De assessor en de 1e scriba worden door de synode afgevaardigd naar de officieele *opening van het zendingscentrum* te Baarn op Woensdag 20 Februari a.s.

ARTIKEL 104.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Zitting van Donderdag 14 Februari 1946.

ARTIKEL 105.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 138 : 1, leest voor Jes. 40 : 26—31 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 106.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleraren Bavinck, Gispen en Waterink.

ARTIKEL 107.

Rapport herstel kerkelijke eenheid. Aan de orde komt de bespreking van het rapport van commissie III inzake het *herstel der kerkelijke eenheid* (cf. art. 87) en de conclusies 1—4 daarvan. De breedvoerige en ernstige discussie wordt onderbroken door de pauze.

ARTIKEL 108.

Heropening. De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 138 : 2.

ARTIKEL 109.

Op voorstel van het moderamen worden tot deputaten voor hulpverleening aan door oorlogsschade getroffen kerken en diaconieën benoemd H. A. C. L. Barentsen en Ir F. L. v. d. Bom, beiden te 's Gravenhage (cf. art. 93, sub 12). Deputaten oorlogsschade.

ARTIKEL 110.

De bespreking van het rapport van commissie III inzake het herstel der kerkelijke eenheid wordt voortgezet (cf. art. 107). Kerkelijke eenheid.

ARTIKEL 111.

Dr Hoek leest de acta voor van art. 89—110, die na een kleine aanvulling worden vastgesteld. Acta.

ARTIKEL 112.

Dr Prins beantwoordt als rapporteur de vele opmerkingen over het rapport en zijn conclusies 1—4 inzake het herstel der kerkelijke eenheid. Daarna dient ds Schep mede namens ds Overduin en dr Van der Zanden het volgende, tijdens een korte discussie geamendeerde voorstel in: Bespreking rapport commissie III.

de synode

a. gehoord de discussies over het rapport van commissie III, uit welke discussies gebleken is, dat onderscheidene leden der synode het rapport onvolledig achten;

b. gezien het feit, dat in deze discussies vrijwel geen bestrijding van de betrokken voorstellen voorkwam;

c. overwegende, dat met name in deze zaak de voorstellen belangrijker zijn dan het rapport en bovendien sommige van de in het rapport ontbrekende zaken zonder twijfel in de rapporten van commissie I en II aan de orde zullen komen;

besluit de discussies over het rapport te beëindigen, het rapport niet in de acta op te nemen en over te gaan tot behandeling van de voorstellen als zoodanig.

De synode neemt dit voorstel met algemeene stemmen aan (zie echter art. 116 en 237).

ARTIKEL 113.

In behandeling komen nu de voorstellen 1—4 van commissie III inzake het herstel der kerkelijke eenheid. Daar bij de bespreking de wenselijkheid van enkele wijzigingen naar voren komt, worden de voorstellen ter nadere overweging aan de commissie teruggezonden (zie art. 115). Behandeling voorstellen inzake eenheid.

Hierna pauze.

ARTIKEL 114.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 43 : 3.

Heropening.

ARTIKEL 115.

Voorstel I—IV
van commissie III.

Dr Prins dient namens commissie III de door haar gewijzigde voorstellen in (cf. art. 113). Nadat opnieuw veranderingen zijn aangebracht, worden zij als volgt door de synode aangenomen:

I. De synode is onder den diepen indruk van den nood en bovenal van de zonde der verdeeldheid in en om onze kerken.

II. De synode besluit daarom, gedachtig aan het gebed van onzen Heere Jezus Christus om de eenheid der kerk (Joh. 17 : 21):

1° de kerkeraden te wijzen op hun roeping om (zulks bij voorkeur, teneinde eenheid van handelen te bewaren, in overleg met de hierna te noemen deputaten) alles te doen, wat in hun vermogen is, om een breuk, die plaatselijk geslagen mocht zijn, te heelen en alles te vermijden in daad en woord, wat aan den hereenigingsarbeid in den weg zou kunnen staan;

2° zeven deputaten te benoemen, aan wie wordt opgedragen:

a. contact te zoeken met de gereformeerde kerken (onderhoudende artikel 31 K.O.),

b. in overleg met het bestaande deputaatschap voor het bevorderen van de eenheid onder de gereformeerde belijders het zoeken van contact met de Christelijke gereformeerde kerk voort te zetten,

c. met de eventueel door de beide genoemde kerkformaties aangevoerde deputaten, zoodra mogelijk, samen te spreken, op de basis van de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenigheid, om gezamenlijk voorstellen te ontwerpen, welke leiden tot overeenstemming inzake leerpunten, welke ons tot nu toe scheiden.

III. De synode besluit voorts:

van het sub I en II genoemde de buitenlandsche kerken door middel van de deputaten voor correspondentie met deze kerken, op de hoogte te stellen en haar deputaten voor de bovengenoemde samenspreking op te dragen het gevoelen van deze kerken, inzonderheid de Nederlandsch sprekende kerken — te vragen inzake leerpunten, die ons tot nu toe scheiden.

IV. De synode besluit voorts:

aan haar afgevaardigden naar de internationale synode, dezen zomer te houden in Amerika, op te dragen, advies te vragen inzake onze kerkelijke moeilijkheden, voor zoover deze moeilijkheden dan nog niet opgelost mochten zijn.

De praeses dankt de commissie en inzonderheid haar rapporteur voor hun omvangrijken arbeid.

ARTIKEL 116.

Opname rapport
in de acta?

Op een vraag van commissie IV, of het rapport inzake het herstel der kerkelijke eenheid toch niet in de acta kan worden opgenomen, besluit de synode de beslissing in dezen aan te houden, totdat het in zijn geheel zal zijn besproken.

ARTIKEL 117.

Vermenigvuldiging
voorstellen.

De synode besluit de thans aangenomen voorstellen te doen vermenigvuldigen en onder de leden te distribueeren.

ARTIKEL 118.

Ds Le Cointre brengt namens commissie IV *rapport* uit inzake een schrijven van den Urgentie-Raad der Nederlandsch hervormde kerk over de *vorming van een Nederlandschen Oecumenischen raad der kerken*, D 8 [bijlage XI].

Nederlandsche
Oecumenische
raad der kerken.

ARTIKEL 119.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

Zitting van Vrijdag 15 Februari 1946.

ARTIKEL 120.

De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 119 : 53, leest Lucas 18 vs. 1—8 voor en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 121.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Bavinck, Berkouwer, Dijk, Gispen, Waterink en Brillenburg Wurth; dr Hommel, ds v. d. Brink en ouderling Hekkert.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 122.

Dr Hoek leest de acta voor van art. 111—119, die onveranderd worden vastgesteld.

Acta.

ARTIKEL 123.

De praeses doet mededeeling van de volgende ingekomen stukken:

1. Een schrijven van H. Amelink te De Bilt met bezwaar tegen eventuele vervanging der uitspraak van 1905. Wordt in handen gesteld van commissie I, die er haar winst mee kan doen.
2. Idem van classis Appingedam inzake den datum van den nationalen feestdag. Wordt in handen gesteld van het moderamen voor advies.
3. Een memorandum over den kerkstrijd in de classis Axel. Wordt in handen gesteld van commissie II ter kennisneming.

Ingekomen stukken.

ARTIKEL 124.

Aan het moderamen wordt opgedragen de concept-antwoorden, die commissie III inzake de brieven van den kerkeraad van Batavia, C 83 en van de zendingsarbeiders op Soemba, C 68 en inzake het telegram uit Curaçao, B 44 gewijzigd zal indienen (cf. art. 102), te beoordeelen en na goedkeuring te verzenden [bijlage XII].

Brieven kerkeraad
van Batavia enz.

ARTIKEL 125.

Ouderling De Groot rapporteert namens commissie IV over het verzoek der classis 's Gravenhage een deputaatschap in te stellen voor de *geestelijke verzorging van de verstrooide gereformeerden in Engeland* (cf. art. 93, 2) [bijlage XIII]. Op voorstel der commissie besluit de synode aan dit verzoek te voldoen en zulks aan de classis 's Gravenhage te berichten. De te benoemen deputaten zullen gemachtigd worden een collecte voor dezen arbeid uit te schrijven.

Geestelijke verzor-
ging verstrooiden
in Engeland.

ARTIKEL 126.

Schrijven van G. Renes. Ouderling Van Halsema brengt namens commissie III rapport uit over het schrijven van G. Renes te Rotterdam, C 88. Op voorstel der commissie besluit de synode hem te antwoorden, dat zij van zijn schrijven met dankbaarheid kennis nam en met hem den Heere bidt om heeling der geslagen breuk.

ARTIKEL 127.

Inzake ingekomen stukken. Namens commissie III stelt ds Popma voor de brieven van de kerken van De Glind, C 46, St. Pancras, C 45 en Velsen, C 47, inhoudende adhaesie-betuiging aan het schrijven van de gereformeerde kerk van Dordrecht d.d. 4 Juni 1945, gericht aan de vorige synode, voor kennisgeving aan te nemen, omdat het voorstel, waaraan adhaesie betuigd wordt, ter vorige synode is afgehandeld en hetgeen deze kerken bedoelen in de lijn ligt van het voorstel der kerk van Amsterdam, dat nog in behandeling zal komen. De synode besluit aldus.

ARTIKEL 128.

Schrijven der classis Rotterdam. Ds Popma stelt namens commissie III hetzelfde voor inzake het schrijven van de classis Rotterdam, C 57, aangaande een missive van den kerkeraad van Kralingen, die aan de synode zou verzonden worden, doch door haar tot dusverre niet werd ontvangen. De synode neemt dit voorstel aan. (Eerst bij het scheiden der synode kwam bedoeld stuk, ofschoon tijdig verzonden, ter tafel, te laat voor behandeling.)

ARTIKEL 129.

Schrijven S. W. Kleijn. Ouderling Van der Haar brengt namens commissie III rapport uit over het *schrijven van S. W. Kleijn* te Bussum, die zijn bemiddeling aanbiedt voor een eventueel te houden samenspreking tusschen twee door de synode aan te wijzen deputaten en een tweetal der gescheiden broeders, C 90. De synode aanvaardt na kleine wijziging het aan dezen broeder te zenden voorgestelde antwoord der commissie [bijlage XIV].

ARTIKEL 130.

Schrijven gereformeerde jeugd van Zwolle. Ouderling Warnaar rapporteert namens commissie III over het *schrijven van „de gereformeerde jeugd van Zwolle”*, C 76. De synode aanvaardt het concept-antwoord der commissie [bijlage XV].

ARTIKEL 131.

Avondmaalsviering in interneringskampen. Ds Schouten rapporteert namens commissie IV over het schrijven van ds R. A. Flinterman te Amersfoort inzake *Avondmaalsviering in de kampen der politieke gevangenen* en inzake zijn positie als geestelijk verzorger (cf. art. 93, 11) [bijlage XVI]. Na discussie worden de voorstellen der commissie eenigszins gewijzigd en in dezen vorm door de synode aangenomen:

1. De synode spreekt uit dat dat er geen bezwaar is dat kerkeraden, van kerken binnen wier ressort een interneringskamp gelegen is, met advies der classis, desgewenscht in het kamp het Heilig Avondmaal doen bedienen, met dien verstande, dat de kerkeraden, die over de gedetineerden toezicht hebben, over de toelating beslissen.

2. Dat tot deze avondmaalsviering gasten kunnen worden toegelaten naar de regelen, die daarvoor in onze kerken gelden.

3. Deputaten te benoemen, die de volgende synode te dezer zake van advies dienen met het oog op een nadere regeling.

4. Ds Flinterman ten aanzien van zijn kerkelijke positie te verwijzen naar de besluiten, dienaangaande onder het agendapunt D 34 genomen.

5. Dit rapport en de conclusies te zenden aan ds R. A. Flinterman.

ARTIKEL 132.

Op voorstel van het moderamen besluit de synode niet te voldoen aan het verzoek van de classis Appingedam om er bij de Hooge Overheid op aan te dringen, dat de nationale feestdag niet op Zaterdag 4 Mei, doch op Maandag 6 Mei worde bepaald (cf. art. 123, 2). Zulks op grond van de overwegingen, dat bedoelde feestdag vanwege den Zondag reeds verzet is van 5 op 4 Mei en dat in meerdere streken des lands aan den Zaterdag voor feestviering de voorkeur wordt gegeven.

Datum nationale
feestdag.

ARTIKEL 133.

Ouderling Van Halsema deelt mede, dat een verzoek zal binnenkomen, dat de synode op 5 Mei een collecte uitschrijve voor het comité „Eereschuld en Dankbaarheid”. De synode besluit bij voorbaat aan dit verzoek niet te voldoen en het eventueel houden van een collecte over te laten aan de plaatselijke kerken.

Collecte „Eere-
schuld en
Dankbaarheid”.

ARTIKEL 134.

De 2e scriba stelt voor de conclusies van het rapport inzake de regeling van de positie der reserve-veldpredikers enz. (cf. art. 99) wegens stijl- tische onregelmatigheden nog eens te overzien. De synode besluit daartoe.

Correctie con-
clusies inzake
reserve-
veldpredikers.

ARTIKEL 135.

Op voorstel van het moderamen wijst de synode als deputaten aan voor de nadere regeling der avondmaalsviering in de interneeringskampen (cf. art. 131) ds Le Cointre, ds Overduin en ds Schouten (samenroeper).

Deputaten avond-
maalsviering in
de interneerings-
kampen.

ARTIKEL 136.

De praeses spreekt een kort sluitingswoord, waarin hij zijn dankbaar- heid uit voor het goede, dat God in deze vergaderweek gaf en den wensch uitspreekt, dat de arbeid der synode zegen moge brengen voor den wel- stand onzer kerken.

Toespraak praeses.

ARTIKEL 137.

De assessor gaat voor in dankgebed, waarna de praeses de zitting sluit.

Sluiting.

Zitting van Dinsdag 26 Februari 1946.

ARTIKEL 138.

De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 141 : 2 en 3, leest Lucas 10 : 17—22 voor en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 139.

Toespraak van den praeses. De praeses verwelkomt de leden der synode. Hij wijst er op, dat de synode deze week staat voor belangrijke besprekingen en beslissingen, waarvan veel afhangt voor den welstand onzer kerken. De liefde leide haar, maar ze zij er zich ook van bewust, dat waarheid en recht moeten gehandhaafd worden. Onze God make haar werk voorspoedig.

ARTIKEL 140.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Van de prae-adviseerende leden zijn afwezig de hoogleeraren Gispén, J. Ridderbos en Waterink. Van de leden ontbreken ds Bavinck, de ouderlingen Borkent en Van der Munnik. De primi ds Meyster, ouderlingen Hartsuijker, Praagman, Warnaar zijn vervangen door hun secundi, resp. dr Kraan, ouderlingen Boon, Borst en Zijlstra. Als afgevaardigde van de classis Batavia is aanwezig dr F. L. Bakker; verder zijn voor Indië aanwezig ds Van Eijk en ouderling Hekkert, als adviseerende leden.

ARTIKEL 141.

Verwelkoming dr Bakker. De praeses spreekt zijn blijdschap uit over de aanwezigheid van dr Bakker. Hij wenscht hem een goede rust toe in het vaderland en Gods zegen voor lichaam en ziel.

ARTIKEL 142.

Instemming belijdenisschriften. Dr Bakker, dr Kraan en ouderling Zijlstra betuigen door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

ARTIKEL 143.

Ingekomenstukken. Dr Hoek doet mededeeling van de volgende ingekomen stukken:

1. bericht van ds Meyster, dat hij door ongesteldheid verhinderd is de zittingen der synode bij te wonen;
2. telegram van prof. J. Ridderbos, dat hij om 12 uur ter synode hoopt te komen;
3. een voorstel van de vertegenwoordigers van onze kerken in het I. K. O. om te voldoen aan het verzoek van den regeeringsvoorlichtingsdienst een artikel te doen schrijven over den geestelijken arbeid onzer kerken tot wederopbouw. De synode neemt dit voorstel aan en geeft prof. Dijk opdracht bedoeld artikel te schrijven;
4. een schrijven van de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid inzake de oprichting van een interkerkelijk protestantsch Ziekenhuisbureau. Zij stellen voor goed te vinden, dat vanwege de gereformeerde kerken hiertoe voorloopig worde medegewerkt, dat de door deputaten tot den heer J. H. Donner te Rotterdam gerichte uitnoodiging om in een desbetreffende commissie zitting te nemen, wordt bekrachtigd en dat de benoodigde f 1000.— voldaan worden uit het nog onder beheer van deputaten staand „Fonds voor bijzondere nooden”. De synode neemt deze voorstellen aan;
5. een brief van W. P. v. d. Spek te Schipluiden inzake de kerkelijke moeilijkheden. Dit te laat ingekomen schrijven wordt terzijde gelegd.

ARTIKEL 144.

Dr Hoek leest de acta voor van de art. 120—137, die na een kleine wijziging worden vastgesteld. Acta.

ARTIKEL 145.

Nadat de praeses aan de orde heeft gesteld de behandeling van het rapport van commissie I, stelt dr Van der Zanden voor, dat de rapporteurs na de gemaakte opmerkingen eerst overleg zullen kunnen plegen met de commissie. De synode keurt goed, dat dit, voorzoover althans mogelijk is, geschiedt. Voorts vraagt dr Van der Zanden, dat, als het rapport in publieke zitting wordt behandeld, de kwestie van de publiceering in de pers nog eens onder de oogen worde gezien. Het moderamen adviseere dienaangaande. Wijze van behandeling rapport commissie I.

Het moderamen adviseert, dat de persverslagen zullen worden gecontroleerd door den praeses en de rapporteurs van commissie I.

Na bespreking van een en ander besluit de synode, dat de rapporten en conclusies publiek zullen worden behandeld, maar dat aan de verslaggevers zal worden verzocht bij hun arbeid met omzichtigheid te werk te gaan. Inmiddels zal de perscommissie diligent blijven.

ARTIKEL 146.

Op desbetreffend verzoek besluit de synode aan het blad „De strijdende kerk” toe te staan een verslaggeefster de openbare zittingen te doen bijwonen. Toelating verslaggeving „De strijdende kerk”.

ARTIKEL 147.

Ds Weggemans en ds De Graaf rapporteeren namens commissie I [bijlage XVII]. Gedurende de hierop volgende breede discussie komt prof. J. Ridderbos ter synode. De bespreking wordt onderbroken door de pauze. Rapport commissie I.

ARTIKEL 148.

De praeses heropent de zitting, waarin thans ook ouderling Borkent aanwezig is, en laat zingen Ps. 25 : 6. Heropening.

ARTIKEL 149.

Op voorstel van den praeses besluit de synode bij de behandeling van het rapport van commissie I ook te betrekken blz. 10 van het rapport van commissie III en conclusie V daarvan. Gedeelte van rapport commissie III mede aan de orde.

ARTIKEL 150.

De bespreking van het rapport van commissie I wordt voortgezet. Nadat deze beëindigd is, wordt de beantwoording uitgesteld, totdat commissie I zich nader beraden heeft. Bespreking rapport commissie I.

ARTIKEL 151.

Brief deputaten voor evangelisatie onder gestudeerden en studeerenden. Op verzoek van prof. Bavinck besluit de synode den brief der deputaten voor evangelisatie onder gestudeerden en studeerenden, die aanvankelijk was doorgezonden naar de volgende synode, toch wegens urgentie-redenen in behandeling te nemen, nadat commissie IV daarover advies zal hebben uitgebracht.

ARTIKEL 152.

Mededeelingen van dr F. L. Bakker. Dr F. L. Bakker doet eenige *mededeelingen over den toestand in Ned.-Indië*. Hij herinnert aan de laatste synode der Javaansche kerken, waar de regeling voor samenwerking werd aangenomen tusschen de gereformeerde kerken in Nederland en de Javaansche kerken op midden-Java. God heeft in de voorbijgegangene jaren voor de kerken in Indië gezorgd. Toen de verbinding met Nederland verbroken was en de oorlog met Japan nog niet was uitgebroken, hebben de Amerikaansche en Zuid-Afrikaansche kerken krachtig geholpen. Toen Indië door de Japanners werd bezet en in tegenstelling met de vloot en luchtmacht het leger geen slag leverde, werd aan het Nederlandsche gezag een zware slag toegebracht. Onder de bezetting werd eerst in stilte doorgewerkt. Dit was niet meer mogelijk, toen de predikanten werden geïnterneerd. Op de scholen werd het godsdienstonderwijs verboden. Wel kon men de bijbelsche geschiedenis blijven vertellen. De onderwijzers werkten door, nagenoeg zonder tractement. De zendingsarbeid was intusschen aan de Javaansche kerken overgedragen. Over de Javaansche kerken kunnen goede dingen worden gemeld. Zij zijn tijdens de bezetting trouw gebleven en het aantal Javaansche predikanten is zelfs vermeerderd met tien. Ook openbaarde zich een sterke drang naar eenheid. Men wil aanwerken op één Javaansche kerk. In Solo kwam een afscheiding, die echter geen ernstige gevolgen had. Vervolgelingen hadden wel plaats op West-Java, maar voorzoover bekend niet op midden-Java. Ten aanzien van het zendingswerk is nieuwe oriëntering noodig, waarbij het zwaartepunt moet liggen bij de Indonesische kerken. Het zal, waar de kracht van den Islam toeneemt, voor de christelijke kerken moeilijker worden. De toestand in Indië is nu hoogst zorgelijk. Niemand weet den uitweg. We kunnen alleen bidden.

De praeses dankt dr Bakker hartelijk voor zijn belangwekkend relaas.

ARTIKEL 153.

Comité-generaal. De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Zitting van Woensdag 27 Februari 1946.

ARTIKEL 154.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 95 : 1, leest Jesaja 54 : 1—10 voor en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 155.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de prae-adviseerende leden Gispén, Grosheide en Waterink. Van de adviseerende leden ontbreken ds Van Eijk en ouderling Hekkert.

ARTIKEL 156.

Dr Hoek leest de acta voor van art. 138—153, die ongewijzigd worden vastgesteld.

Acta.

ARTIKEL 157.

De praeses deelt mede, dat in een zitting in comité-generaal op verzoek der generale zendingsdeputaten besloten is, hen te machtigen prof. Bavinck af te vaardigen naar Amerika, indien dit noodzakelijk is, om aldaar met de andere afgevaardigden de te houden internationale gereformeerde synode bij te wonen en de belangen der zending te behartigen.

Eventueele
afvaardiging van
prof. Bavinck
naar Amerika.

ARTIKEL 158.

Ds Weggemans beantwoordt namens commissie I de op den vorigen dag gemaakte opmerkingen over het rapport van commissie I. De commissie stemt er mede in, dat op blz. 7 van het rapport de woorden „niet in overeenstemming is” vervangen worden door „in strijd is”. De inhoud van het schrijven der particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) wordt medegedeeld; welk schrijven aan het agendum zal worden toegevoegd. Eindelijk worden de namen der op blz. 7 genoemde predikanten vermeld.

Beantwoorde
opmerkingen over
rapport
commissie I.

Ds De Graaf beantwoordt de opmerkingen over het gedeelte van het rapport, dat door hem gelezen werd.

ARTIKEL 159.

Prof. Gispen, die ter synode is gekomen, wordt door den praeses verwelkomd als prae-adviseerend lid. Door op te staan betuigt hij instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

Prof. Gispen.

ARTIKEL 160.

De bespreking van het rapport van commissie I wordt voortgezet. Tijdens de discussie dient dr Kraan mede namens ds Duursema, dr Hoek, ouderlingen De Groot, v. d. Haar en Koning het volgende voorstel in:

Voortzetting der
bespreking;
voorstel dr Kraan
e. a.

Ondergeteekenden stellen voor, dat de generale synode besluite:

„a. hetgeen de synode van Utrecht 1905 in haar verklaring sub 4° aangaande de veronderstelde wedergeboorte heeft uitgesproken, onveranderd te handhaven, omdat niet bewezen is, dat dit met Schrift en belijdenis zou strijden;

b. de leeruitspraken van 1942 aan te vullen vooral in dezen zin, dat verduidelijkt wordt wat door sommigen in de uitspraak van Utrecht 1905 onduidelijk geacht wordt en worde afgewezen een opvatting van het verbond als zou het opgaan in een voorwaardelijke heilsbelofte of in een geschonken recht.”

Dit voorstel wordt in handen van commissie I gesteld voor advies.

ARTIKEL 161.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

Zitting van Donderdag 28 Februari 1946.

ARTIKEL 162.

Verhouding leer-
uitspraak 1905
en eventueele
verklaring dezer
synode.

Na een zitting in comité-generaal spreekt ds De Graaf namens commissie I over de verhouding tusschen de leeruitspraak van 1905 en een eventueele verklaring van deze synode. De meerderheid der commissie ziet bij de heerschende verwarring rondom de uitspraak van 1905 geen andere oplossing dan dat deze uitspraak vervangen wordt. In de eventueele nieuwe verklaring moet de inhoud dier uitspraak worden opgenomen en het woord gesproken worden voor dezen tijd.

Hierop volgt een breedvoerige bespreking. Daarbij geeft prof. Den Hartogh het volgende advies:

de synode spreke uit

dat de verklaring van 1905 (punt 4) en punt 2—4 van de leeruitspraken 1942 uitsluitend te verstaan zijn in den zin van deze confessioneele beslissing.

Dr Prins stelt een commissie voor uit de commissies I en III, die een inleidende formule bij de eventueele nieuwe verklaring ontwerpe.

De bespreking wordt onderbroken door de pauze.

ARTIKEL 163.

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen Psalm 105 : 3.

ARTIKEL 164.

Acta.

Dr Hoek leest de acta voor van art. 154—161, die ongewijzigd worden vastgesteld.

ARTIKEL 165.

Toespraak ds Péti.

Ds Péti, predikant bij de Hongaarsche gereformeerde kerken, die toegang gevraagd en ontvangen heeft tot deze zitting van de synode, spreekt haar hartelijk toe. Hij herinnert aan zijn studietijd aan de Vrije Universiteit en aan de verzorging, die vele Hongaarsche kinderen na den vorigen wereldoorlog hier genoten hebben. Hij teekent vervolgens den moeilijken tijd, dien Hongarije gedurende den laatsten oorlog heeft doorgemaakt en nu nog doormaakt. Hongarije heeft aan het calvinisme in het verleden veel te danken; dit geeft onder Gods zegen ook kracht voor het heden. Tenslotte wenscht spreker aan de synode Gods zegen toe.

De praeses dankt ds Péti voor zijn broederlijke woorden en verzekert hem, dat er in Nederland een innig medeleven is met het Hongaarsche volk. Namens de synode wenscht hij dat volk de geestelijke kracht toe, die het in de tegenwoordige situatie noodig heeft. Moge Hongarije spoedig weer de volle nationale vrijheid genieten.

ARTIKEL 166.

Schrijven J. H. Reef.

De praeses deelt mede, dat er een brief ontvangen is van J. H. Reef, ouderling te Enter. Daar dit schrijven te laat is ingekomen, wordt het ter zijde gelegd.

ARTIKEL 167.

De in de morgenzitting aangevangen bespreking wordt voortgezet. Aan het einde daarvan wordt de zaak voor verdere overweging teruggezonden naar commissie I, waarbij haar ook voor advies wordt in handen gesteld het volgende voorstel van ds Van der Woude:

Voortzetting bespreking nieuwe verklaring.

„De synode drage aan commissie I op, om aan de positieve verklaring inzake genadeverbond en doop toe te voegen een afwijzing van de opvatting van het z.g. uitwendig verbond, overeenkomstig het rapport der commissie, dat zegt:

„Het is in de tegenwoordige situatie noodig een opvatting van het verbond af te wijzen, als zou het opgaan in een voorwaardelijke heilsbelofte of in een geschonken recht” (zie art. 188).

ARTIKEL 168.

De synode besluit, dat dr Bakker wordt ingedeeld bij commissie IV. Hierna pauze, die gevolgd wordt door een zitting in comité-generaal.

Dr Bakker in commissie IV.

Zitting van Vrijdag 1 Maart 1946.

ARTIKEL 169.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 89 : 1, leest Nehemia 1 : 5—11 voor en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 170.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de hoogleeraren Aalders, Gispén, Grosheide, Nauta (met kennisgeving) en Waterink. Van de adviseerende leden ontbreken ds Van Eijk en ouderling Hekkert.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 171.

Ds De Graaf beantwoordt als rapporteur de den vorigen dag gemaakte opmerkingen over het rapport van commissie I.

Antwoord rapporteur.

ARTIKEL 172.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

Zitting van Dinsdag 5 Maart 1946.

ARTIKEL 173.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 103 : 1, leest Hebreë 10 : 19—25 voor en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 174.

De praeses verwelkomt de leden der synode. Hij wijst er op, dat de synode staat voor een week van veel arbeid. Moge deze voorspoedig zijn en den welstand der kerken bevorderen. De synode verrichte haar werk geloovig en moedig. Moge zoo de rust en de vrede terugkeeren. We leggen de toekomst van kerk en volk vertrouwend in Gods hand.

Toespraak praeses.

ARTIKEL 175.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de prae-adviseerende leden Bavinck, Gispen, Grosheide en Waterink. Van de leden ontbreken dr Hommes en ouderling Hartsuijker. Ouderling Bos is vervangen door den secundus ouderling B. Boersma.

ARTIKEL 176.

Instemming belijdenisschriften. Ouderling Boersma betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland.

ARTIKEL 177.

Acta. De 1e scriba leest van de acta de artikelen 162—172 voor, die ongewijzigd worden vastgesteld.

ARTIKEL 178.

Dr Burggraaf. De synode besluit in de acta op te nemen de mededeeling, dat dr Burggraaf, predikant bij de Reformed Church of America, op Donderdag 28 Februari in een comité-zitting de Synode heeft toegesproken.

ARTIKEL 179.

Rapport commissie II. De praeses stelt aan de orde de behandeling van het rapport van commissie II inzake ingekomen kerkrechtelijke bezwaarschriften. Daar het in gestencilden vorm tijdig aan alle leden is toegezonden, wordt het niet voorgelezen. Alleen geven ds Hajer en dr Praamsma een aantal correcties [bijlage XVIII].

Daarna leest dr Praamsma de conclusies van het rapport voor. Hierop volgt de bespreking, die door de pauze wordt afgebroken (zie art. 181).

ARTIKEL 180.

Heropening. De praeses heropent de zitting en laat zingen Psalm 103 : 2. Dr Hommes en dr Hartsuijker zijn nu ook aanwezig.

ARTIKEL 181.

Voortzetting bespreking. De bespreking van het rapport van commissie II wordt voortgezet. De rapporteurs, dr Praamsma, dr Hommes en ds Hajer dienen vervolgens van antwoord. Daarna pauze, die gevolgd wordt door een zitting in comité-generaal (zie art. 186).

Zitting van Woensdag 6 Maart 1946.

ARTIKEL 182.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 3 : 3, leest Hebreëen 10 : 26—39 voor en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 183.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de prae-adviseerende leden Gispen, Grosheide en Waterink. Van de adviseerende leden ontbreekt ouderling Hekkert.

ARTIKEL 184.

De synode gaat over tot een zitting in comité-generaal.

Comité-generaal.

ARTIKEL 185.

De praeses deelt na de zitting in comité-generaal mede, dat een schrijven is ingekomen van S. van Popta te Driehuis.

Schrijven van
S. van Popta.

Dit schrijven is te laat ingekomen en wordt overeenkomstig een vroeger genomen besluit terzijde gelegd.

ARTIKEL 186.

De bespreking van het rapport van commissie II inzake ingekomen kerkrechtelijke bezwaarschriften (cf. art. 181) wordt voortgezet. Ds Van der Woude stelt per amendement voor in conclusie 14 sub a in plaats van „uit de stukken” te lezen: „uit de conclusies en besluiten der synode, die aan cand. H. J. Schilder waren toegezonden en hem dus bekend konden zijn”.

Bespreking
rapport
commissie II.

Dr Prins stelt voor aan conclusie 5 toe te voegen: „dat echter wel de wenschelijkheid wordt uitgesproken om bij de behandeling van het rapport over het tuchtrecht der meerdere vergaderingen op de eerstkomende synode art. LXXIX zoo te redigeeren, dat de steeds terugkomende misvattingen van dit artikel zooveel doenlijk worden afgesneden”.

Ouderling Wilschut stelt voor conclusie 1 te lezen als volgt:

„dat het niet tot de taak onzer synode behoort, een uitspraak te doen over het beleid van vorige synoden in het algemeen, doch dat zij zich heeft te beperken tot de beoordeeling van de bij haar ingebrachte bezwaren tegen bepaalde handelingen of besluiten van vorige synoden”.

Ds De Graaf stelt voor conclusie 1 te laten vervallen.

Dr Kraan stelt voor conclusie 2 voor wat sub a betreft te lezen als volgt: „omdat deze zaak niet slechts een of meer plaatselijke kerken, doch de kerken in het gemeen betrof en derhalve de behandeling ervan ten volle tot de competentie der generale synode behoorde (art. XXX K.O.)”

en in sub b achter het woordje „omdat” in te voegen „bovendien”.

Commissie II zal zich over deze voorstellen nader beraden, evenals ook over het reeds eerder gegeven advies van prof. H. N. Ridderbos om in de 6e conclusie tusschen a en b in te voegen onder letter b:

b. „dat echter dit artikel der K.O. geen vrijheid geeft aan ambtsdraggers van eenig stuk der belijdenis of van een door de kerken daarop gefundeerde leeruitspraak, zoolang deze in de kerken van kracht zijn, een afwijkend gevoelen te propageeren”;

het onder b en c genoemde aan te duiden resp. door c en d;

in het sub b genoemde (nieuw c) de woorden „in allen gevalle” te vervangen door „voorts” (zie art. 215).

ARTIKEL 187.

Ds Popma leest de conclusies VI—IX voor bij het rapport van commissie III, nadat besloten is conclusie V aan te houden, totdat inzake de conclusies van commissie I een beslissing is genomen.

Conclusies VI—IX
van commissie III.

Na eenige bespreking trekt commissie III de zesde conclusie in. Hetzelfde geschiedt met de zevende conclusie; eveneens met de achtste en

negende conclusie met dien verstande, dat de commissie den inhoud daarvan op een nader aan de synode voor te stellen wijze zal opnemen in het rapport. De conclusies X en XI worden voor nader advies aan de commissie teruggezonden (zie art. 234).

ARTIKEL 188.

Verklaring inzake genadeverbond enz. Ds De Graaf leest namens de in een der comité-zittingen benoemde commissie voor redactie de door haar overziene verklaring voor inzake genadeverbond en doop (cf. art. 167).

De bespreking wordt onderbroken door de pauze.

ARTIKEL 189.

Heropening. De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 3 : 2.

ARTIKEL 190.

Verklaring inzake genadeverbond enz. De bespreking van de verklaring inzake genadeverbond en doop wordt voortgezet. Als refutatie stelt commissie I voor:

„In overeenstemming met het bovenstaande wijst de synode af elke opvatting, die in de leer des verbonds niet tot haar recht laat komen de verkiezing Gods en de krachtdadige werking van den Heiligen Geest en die de verbondsbelofte laat opgaan in een voorwaardelijke toezegging”.

Deze refutatie zou te plaatsen zijn na punt 5.

De noot bij het stuk wordt ter nadere overweging naar commissie I teruggewezen.

De eindbeslissing aangaande het geheele stuk wordt uitgesteld, totdat de commissie haar advies over de noot zal hebben uitgebracht.

ARTIKEL 191

Bespreking overwegingen en uitspraken uit commissie I. In bespreking komen de overwegingen en uitspraken bij het rapport van commissie I (cf. art. 147). De 1e overweging wordt teruggewezen naar de commissie; de 2e wordt eenigszins gewijzigd aangenomen; eveneens worden aangenomen de 3e en 4e; de 5e overweging vervalt, omdat het daarin uitgesprokene later bij de 5e uitspraak terugkeert.

Bij de 1e uitspraak stelt de commissie voor achter de woorden „niet prijsgegeven mag worden” te lezen: „aangezien niet gebleken is, dat deze in strijd is met Schrift en belijdenis”, terwijl daarbij het tweede gedeelte van deze uitspraak vervalt.

Ouderling Van Halsema stelt per amendement voor na het woord 1942 te lezen: „welke uitspraken gelezen mogen worden losgemaakt van de daarover uitgegeven Toelichting en van het daarover uitgebrachte Prae-advies”.

Ds Schep neemt een door prof. Aalders gegeven advies over en stelt voor in de eerste uitspraak na het woord 1942 te lezen „als in overeenstemming met Schrift en belijdenis”.

Na eenige discussie trekt ouderling Van Halsema zijn amendement in, omdat het voorgestelde naar het oordeel der synode in het kader dezer uitspraak niet zou passen.

Het voorstel Schep-Aalders wordt met meerderheid van stemmen aangenomen. Eveneens wordt aangenomen het voorstel der commissie om het tweede gedeelte der eerste uitspraak te doen vervallen.

In de derde uitspraak worden de woorden „de poging” vervangen door „elke poging”, waarna zij in haar geheel wordt aangenomen.

De vierde uitspraak wordt aangenomen met weglating van het tweede gedeelte.

Commissie I gaat even in beraad over de eerste overweging en over de noot.

ARTIKEL 192.

De commissie, teruggekeerd, stelt het volgende voor:

De 1e overweging worde aldus gelezen: „dat de laatste jaren velen in de kerken moeilijkheden blijken te hebben met de formuleering der verklaring van 1905, ten 4e en met die van de uitspraak van 1942 over het genadeverbond sub 2—4”.

Gewijzigde voorstellen commissie I.

Dit voorstel wordt door de synode aangenomen.

Wat de aan te brengen noot betreft stelt de commissie voor de oplossing aldus te vinden, dat onder punt 3, 2e alinea van de verklaring achter „de kinderen” ingevoegd wordt: „tenzij zij zich als ongeloovigen openbaren”. De noot blijft dan, zooals zij is voorgesteld.

Ook dit voorstel der commissie wordt aangenomen.

ARTIKEL 193.

De synode gaat nu over tot stemming. De overwegingen, de uitspraken 1—4 van het rapport en de verklaring worden unaniem aanvaard.

Stemming.

De praeses dankt de commissie en haar rapporteur voor hun arbeid. Hij brengt bovenal den Heere dank toe en spreekt de bede uit, dat Hij door dit besluit de eenheid in onze kerken bevestigte en bij vernieuwing den band der eenheid legde met hen, die uit onze kerken zijn heengegaan.

ARTIKEL 194.

Dr Kraan deelt mede namens dr Hoek mede, dat zij hun voorstel (cf. art. 160), intrekken, nu voldaan is aan hun in een comité-zitting geuite wenschen, waarbij zij o.a. de opname van een refutatie in de verklaring aangaande genadeverbond en doop hadden gevraagd. Zij zullen nu, evenals ds Van der Woude, die zich bij hun wenschen had aangesloten, stemmen voor de vervanging der uitspraak van 1905, ten 4e en van 1942 aangaande het genadeverbond, sub 2—4.

Verklaring dr Kraan c.s.

ARTIKEL 195.

Ds Duursema verklaart tegen de in art. 194 genoemde vervanging te zullen stemmen, omdat hij van oordeel is, dat een leeruitspraak der kerk niet mag worden vervangen, tenzij bewezen is, dat zij in strijd is met Schrift en belijdenis. Tegen de nieuwe verklaring als zoodanig heeft hij echter geen bezwaar.

Verklaring ds Duursema e.a.

Bij deze verklaring sluiten zich aan prof. Aalders en prof. Den Hartogh en de ouderlingen De Groot, Van der Haar en Koning.

Ds Schep motiveert zijn vóór-stemmen met de verklaring, dat z. i. de waarheid van de uitspraak is gehandhaafd, al is de formuleering daarvan gewijzigd.

ARTIKEL 196.

Stemming. De synode gaat over tot stemming over de 5e uitspraak, die wordt aangenomen met de stemmen van 6 prae-adviseerende leden en van 43 leden voor en van 3 prae-adviseerende leden en 4 leden tegen.

De 6e uitspraak wordt als volgt gewijzigd met algemeene stemmen aangenomen: „dat deze nieuwe verklaring als kerkelijke uitspraak gedaan op grond van Schrift en belijdenis uiteraard bindend gezag heeft.”

De synode besluit mededeeling van deze besluiten te doen aan de kerken en aan allen, die bezwaarschriften bij de synode inzonden.

ARTIKEL 197.

Tekst der besluiten.

De door de synode aangenomen verklaring aangaande genadeverbond en doop, met de daaraan voorafgaande overwegingen en uitspraken, luidt aldus:

De generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, vergaderd te Utrecht Maart 1946, overwegende:

1° dat de laatste jaren velen in de kerken moeilijkheden blijken te hebben met de formuleering der verklaring van 1905 ten 4e en met die van de uitspraak over het genadeverbond sub 2—4 van 1942;

2° dat over het gezag en den inhoud van de gegeven toelichting van het aan de kerken toegezonden prae-advies en van de zestien punten van Augustus 1945 allerlei strijd is ontstaan;

3° dat de door de voorgaande synode in het werk gestelde pogingen tot verduidelijking niet bij allen de gewenschte opheldering gebracht hebben;

4° dat de veranderde situatie in de kerken een nieuwe uitspraak over sommige punten betreffende het genadeverbond wenschelijk maakt;

spreekt uit:

1° dat de zakelijke inhoud der betreffende uitspraken van 1905 en 1942 als in overeenstemming met Schrift en belijdenis niet prijsgegeven mag worden;

2° dat bij de belijdenis aangaande het genadeverbond zoowel de onveranderlijkheid van Gods raad als de verantwoordelijkheid des menschen tot haar recht dienen te komen;

3° dat elke poging, het hierin liggend mysterie te verklaren, noodzakelijk aan de eene of aan de andere zijde der waarheid, geweld aandoet;

4° dat de kerk zich derhalve tevreden zal houden met een eenvoudige uitspraak des geloofs;

en besluit de volgende verklaring aangaande genadeverbond en doop te geven:

Op grond van de Heilige Schrift en van de Belijdenis der kerk spreekt de synode uit:

1. In het verbond der genade behaagt het den Heere, den in Adam gevallen mensch uit zijn ellende te verlossen en wederom in zijn gemeenschap op te nemen ^a.

Daartoe heeft Hij ons aller ongerechtigheid doen aanloopen op den Middelaar Jezus Christus ^b, die door zijn dood en bloedstorting het nieuwe en eeuwige testament, het verbond der genade en der verzoening, besloten heeft ^c.

Door den Heiligen Geest maakt de Heere dit door Christus verworven heil den zijnen deelachtig, in welke genade, hun eenmaal gegeven, Hij hen barmhartig bevestigt en ten einde toe krachtig bewaart ^d.

a. Gen. 3 : 15; *b.* Jes. 53 : 6; *c.* Avondmaalsformulier; *d.* D. L. V, 3.

2. In dit verbond komt de Heere tot ons met de belofte des heils en op grond daarvan met den eisch tot geloof en bekeering.

Deze beide, belofte en eisch, zijn op zulk een wijze aan elkander verbonden ^a, dat de menselijke verantwoordelijkheid ten volle wordt gehandhaafd en nochtans de Heere in zijn verbond niet afhankelijk is van het doen des menschen. In de belofte immers betuigt Hij niet alleen, dat een iegelijk die in den Zoon gelooft het eeuwige leven heeft ^b, maar zegt Hij ook den Heiligen Geest toe, die het geloof werkt, waardoor Hij ons Christus en al zijn weldaden deelachtig maakt ^c.

Dienovereenkomstig werkt Hij in zijn uitverkorenen hetgeen Hij van allen eischt ^d, vervullende aan hen al de beloften des verbonds, rekenende niet „de kinderen des vleesches”, doch „de kinderen der belofte” voor het zaad ^e.

a. Gen. 17 : 7, 18 : 19; *b.* Joh. 3 : 36; *c.* Jes. 59 : 21, Jer. 31 : 31—34, Gal. 4 : 28—29, Hebr. 8 : 10—11, H. C. antw. 74; *d.* D. L. III—IV, 10; *e.* Rom. 9 : 6—8, Gal. 3 : 16.

3. Volgens het Woord Gods zijn de kinderen der geloovigen zoowel als de volwassenen in het verbond Gods en in zijn gemeente begrepen, en in Christus geheiligd, zoodat zij deel hebben aan de belofte en gesteld zijn onder den eisch des verbonds ^a.

Tevens leert ons de Schrift, dat niet allen Israël zijn, die uit Israël zijn ^b. Nochtans moet de kerk, daar het haar niet gegeven is over het verborgene te oordeelen, geen onderscheid maken tusschen leden en leden, doch, bouwende op Gods belofte ^c en overeenkomstig het spreken der Schrift ^d, de kinderen, tenzij zij zich als ongeloovigen openbaren, beschouwen en behandelen als zulken, die deelen in de wederbarende genade van den Heiligen Geest ¹).

Dit houdt niet in, dat aangaande den tijd, waarop de Heilige Geest zijn wederbarend werk in de uitverkorenen aanvangt, op grond van Gods Woord eenige stellige uitspraak gedaan kan worden; de Heere vervult zijn belofte naar zijn vrijmacht op zijn tijd, hetzij vóór, onder of na den doop.

Voorts zeggen wij met onze belijdenis, dat godzalige ouders niet moeten twifelen aan de verkiesing en zaligheid hunner kinderen, die God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt, aangezien zij heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond ^e. Eveneens zullen de ouders bij de opvoeding hunner kinderen altijd uitgaan van de belofte des verbonds, en daarop pleiten.

Degenen, die in ongeloof en onbekeerlijkheid het verbond des Heeren verachten, heeft de kerk uit haar gemeenschap uit te sluiten. Zij spreekt

¹) De synode heeft deze uitdrukking gekozen, om ruimte te laten èn voor de opvatting dat de kinderen te beschouwen zijn als reeds wedergeboren, èn voor de opvatting dat zij zijn te beschouwen als kinderen, die wedergeboren zijn of zullen worden, waarbij uiteraard beide opvattingen gebonden zijn aan hetgeen in het vervolg der verklaring wordt uitgesproken over de vrijmacht Gods.

daarmee uit, dat de zoodanigen geen deel hebben in het Rijk van Christus, en als bondsbrekers onder het oordeel Gods liggen, zolang zij zich niet bekeeren. Nochtans zal de kerk ook voor deze afkeerigen, op grond van de belofte des verbonds, den Heere blijven aanroepen.

a. Gen. 17 : 7, H. C. antw. 74, 1e doopvraag; *b.* Rom. 9 : 6; *c.* Ps. 22 : 31, Jes. 44 : 3, 59 : 21; *d.* Marc. 10 : 14, Hand. 16 : 31, 34, Ef. 6 : 1; *e.* D. L. I, 17; *f.* H. C. antw. 85.

4. De kinderen der geloovigen behooren op grond van Gods belofte en bevel gedoopt te worden, welke doop de afwassching der zonden door het bloed en den Geest van Christus beteekent en verzegelt ^a.

Daarom dankt en looft de kerk den Heere voor zijn vaderlijke goedheid en barmhartigheid, die Hij „ons en onzen kinderen” bewezen heeft ^b en roept zij allen tot geloof in de belofte des Evangelies, welke in den doop tot hen komt. Want zonder geloof zal het sacrament hun geen nut doen, doch hun oordeel verzwaren, gelijk ook onze belijdenis zegt, dat de goddelooze wel het sacrament ontvangt tot zijn verdoemenis, maar niet de waarheid van het sacrament ^c, dat is Jezus Christus, zonder wien de sacramenten niet met al zijn zouden ^d.

a. H. C. antw. 69, 70; *b.* Dankgebed na den Doop; *c.* N.G.B. art. 35; *d.* N.G.B. art. 33.

5. Het verbond des Heeren verplicht een ieder zich steeds ernstig te beproeven, of hij wel waarlijk in den Christus Gods gelooft ^a en vruchten der dankbaarheid voortbrengt ^b; want de Schrift zegt, dat alleen die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden ^c.

a. 2 Cor. 13 : 5; *b.* H. C. antw. 64; *c.* Marc. 16 : 16.

In overeenstemming met het bovenstaande wijst de Synode af elke opvatting, die in de leer des verbonds niet tot haar recht laat komen de verkiezing Gods en de krachtdadige werking van den Heiligen Geest, en die de verbondsbelofte laat opgaan in een voorwaardelijke toezegging.

Tenslotte wil de synode er nog ernstig op wijzen, dat wij bij het geloovig nadenken over het verband tusschen Gods vrijmacht en onze verantwoordelijkheid niet wijs zullen zijn boven hetgeen men behoort wijs te zijn. Ook hier geldt het woord: de verborgen dingen zijn voor den Heere onzen God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen, tot in eeuwigheid, om te doen al de woorden dezer wet ^a.

a. Deut. 29 : 29.

Voorts spreekt de synode uit:

5° dat deze nieuwe verklaring dient ter vervanging van die van 1905 ten 4e en 1942 aangaande het genadeverbond sub 2—4;

6° dat deze nieuwe verklaring, als kerkelijke leeruitspraak, gedaan op grond van Schrift en belijdenis, uiteraard bindend gezag heeft.

Eindelijk besluit de synode aan de kerken en aan allen, die bezwaarschriften bij haar inzonden, mededeeling van deze haar besluiten te doen.

ARTIKEL 198.

Verklaring voor
de acta.

Ds Duursema, de ouderlingen De Groot, Van der Haar en Koning en de hoogleeraren Aalders, Den Hartogh en Hepp vragen en verkrijgen toestemming tot het doen opnemen in de acta van de volgende verklaring:

Ondergeteekenden aanvaarden de nieuwe verklaring, omdat deze kan dienen de moeilijkheden, die velen in onze kerken met de leerbeslissingen van 1905, ten 4e en van 1942 aangaande het genadeverbond sub 2—4 blijken te hebben, weg te nemen en deze uitspraken met het oog op nieuw gerezen vragen aan te vullen. Zij hebben echter gestemd tegen de vervanging van 1905, ten 4e, wijl zij van oordeel zijn:

a. dat een leeruitspraak als die van 1905, ten 4e, die ook naar het gevoelen uwer synode in overeenstemming is met Schrift en belijdenis en nog steeds actueel is, haar plaats behoort te behouden;

b. dat in deze leeruitspraak het geloof krachtiger tot uitdrukking komt dan in de nieuwe verklaring.

ARTIKEL 199.

Van prof. Grosheide, die verhinderd is deze zitting der synode bij te wonen, is een schrijven ingekomen, waarin hij verzoekt in de acta een verklaring op te nemen.

Verzoek
prof. Grosheide.

De synode besluit aan dit verzoek niet te voldoen, wijl zij het juister acht, dat prof. Grosheide, wanneer hij de synode weer zal kunnen bijwonen, desgewenscht een verklaring zal afleggen.

ARTIKEL 200.

Ouderling Van Halsema stelt namens commissie III een concept-antwoord voor op het schrijven van de classis Amersfoort-Utrecht van de gereformeerde kerken (onderhoudende art. 31 K.O.), C 83 [bijlage XIX].

Schrijven classis
Amersfoort-Utrecht
G. K. (art. 31).

De synode neemt dit concept aan.

ARTIKEL 201.

Ouderling Van Halsema rapporteert eveneens namens commissie III over een schrijven van ds L. Doekes, predikant bij de gereformeerde kerk (onderhoudende art. 31 K. O.) van Feijenoord, C 77.

Schrijven van
ds L. Doekes.

De synode neemt het concept-antwoord aan, dat in dit rapport is opgenomen [bijlage XX].

ARTIKEL 202.

Namens commissie III rapporteert ouderling Van Halsema over een schrijven van de gereformeerde kerk (onderhoudende art. 31 K. O.) van Utrecht, C 80.

Schrijven gerefor-
meerde kerk van
Utrecht (art. 31).

Het in dit rapport opgenomen concept-antwoord wordt door de synode aanvaard [bijlage XXI].

ARTIKEL 203.

Op voorstel van het moderamen wordt de classis 's Gravenhage aange-
wezen voor het uitschrijven van bid- en dankstonden.

Uitschrijven van
bid- en
dankstonden.

ARTIKEL 204.

Ds Le Cointre rapporteert namens commissie IV over een aan haar gericht schrijven van P. v. d. Wel te Maastrand omtrent het radio-vraagstuk.

Schrijven
P. v. d. Wel.

De synode aanvaardt de conclusie der commissie om dezen broeder te

berichten, dat de synode door haar besluiten inzake het radio-vraagstuk in hoofdzaak aan zijn wenschen heeft voldaan.

Hierna pauze.

Zitting van Donderdag 7 Maart 1946.

ARTIKEL 205.

Opening. De praeses opent de zitting, laat zingen Ps. 63 : 1, leest Jes. 55 : 1—7 voor en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 206.

Appèl-nominaal. Het appèl-nominaal wordt gehouden. Van de prae-adviseerende leden ontbreken de hoogleraren Gispén, Grosheide en Waterink. Van de leden zijn afwezig ds Bavinck, die vervangen is door zijn secundus ds Lugtigheid, dr Prins (met kennisgeving) en ouderling Borkent (met kennisgeving). Ook is het adviseerend lid ds Van Eijk niet aanwezig.

ARTIKEL 207.

Instemming met belijdenisschriften. Ds Lugtigheid betuigt door op te staan instemming met de belijdenisschriften van de gereformeerde kerken in Nederland. Dit wordt even later eveneens gedaan door ds M. van Wijk, die als secundus van dr Prins ter synode komt.

ARTIKEL 208.

Acta Dr Hoek leest van de acta de artikelen 173—204 voor, die na enkele wijzigingen worden vastgesteld.

ARTIKEL 209.

Schrijven van G. Ruitinga. Ouderling Keekstra rapporteert namens commissie I over het schrijven van G. Ruitinga te Leeuwarden, B 8, aangaande de schorsing van ambtsdragers te Baarn.

Op voorstel der commissie besluit de synode hem te antwoorden, dat hij zich eerst heeft te richten tot den kerkeraad van Baarn.

ARTIKEL 210.

Schrijven van cand. Venema. Ouderling Keekstra rapporteert namens commissie I over het schrijven van candidaat Venema te Veenwouden met bepaalde vragen over Verbond en Doop, B 34.

Het voorstel der commissie hem te berichten, dat hij, indien hij na de beslissingen dezer synode nog bezwaren heeft, zich hiermede moet begeben in den kerkelijken weg, wordt aangenomen.

ARTIKEL 211.

Rapport over bezwaarschriften en verzoeken. Ds Schep brengt namens commissie I rapport uit inzake het te geven antwoord op de bezwaarschriften en verzoeken van dogmatischen aard [bijlage XXII].

De synode besluit de in dit rapport voorkomende concept-antwoorden te aanvaarden en een vijftal deputaten te benoemen tot samenspreking met

die inzenders van bezwaarschriften, met wie de synode samenspreking wenschelijk oordeelt, alsmede met hen, die de begeerte naar zulk een samenspreking te kennen geven.

ARTIKEL 212.

Ouderling Van Woerden rapporteert namens commissie I over een bezwaarschrift van den kerkeraad van Bennebroek, B 17 en van J. Dijkstra te Groningen, B 39, resp. tegen punt 8 van de 16 punten van Augustus 1945 en tegen de leer der veronderstelde wedergeboorte, waarbij zij zich beroepen op de geloofsleer van prof. Heyns.

Bezwaarschrift
kerkeraad van
Bennebroek en
J. Dijkstra.

Op voorstel der commissie besluit de synode aan adressanten te berichten, dat voor haar alleen als maatstaf geldt de H. Schrift en de daarop gegronde belijdenis en dat zij niet geroepen is om allerlei dogmatische geschriften te beoordeelen.

ARTIKEL 213.

Ouderling Van Woerden brengt namens commissie I rapport uit over de bezwaarschriften van dr Schelhaas c.s. te Tzummarum, B 6; ds J. Meester te Brouwershaven, B 10; ds F. Tollenaar te Den Helder, B 23; ds J. H. Rietberg te Maassluis, B 25; S. Nicolai te Opeinde, B 38; ds H. van Twilert te Wieringerwerf, B 46 en J. R. Bugel en A. Bugel—Van Broekhuizen te Helpman, C 52, die zich aansluiten bij of vragen rechtsgeldigheid van de „Verklaring van gevoelen” van dr Los c.s. [bijlage XXIII].

Bezwaarschriften
van dr Schelhaas
en anderen.

De synode besluit overeenkomstig dit rapport de genoemde broeders en zuster te antwoorden.

ARTIKEL 214.

Ingekomen is een *brief van den kerkeraad te Semarang*, die zich aansluit bij den aan de synode gericht brief van den kerkeraad te Batavia (art. 124).

Brief kerkeraad
van Semarang.

De synode besluit een afschrift van haar antwoord aan laatstgenoemden kerkeraad te zenden aan dien van Semarang.

ARTIKEL 215.

Dr Hommes rapporteert namens commissie II nader over enkele ingebrachte bezwaren tegen haar rapport inzake ingekomen kerkrechtelijke bezwaarschriften en de daarbij behorende conclusies (cf. art. 186).

Nader rapport van
commissie II.

Op haar voorstel besluit de synode de 2e alinea op blz. 4 van het rapport te doen vervallen. Eveneens besluit zij, dat wat in conclusie 1 volgt op de woorden „uit te spreken” veranderd wordt in „doch zich te moeten beperken tot de beoordeeling van concrete bij haar ingekomen bezwaren tegen handelingen of besluiten dier synoden”.

Ds De Graaf en ouderling Wilschut nemen nu hun voorstellen terug (cf. art. 186).

Besloten wordt, dat in conclusie 2 sub b na „omdat” ingevoegd wordt het woord „bovendien”.

Dr Kraan trekt zijn voorstel in.

Na bespreking wordt de 4e conclusie teruggezonden naar de commissie.

Bij conclusie 5 — ten opzichte waarvan het voorstel-Prins is teruggenomen —, stelt ouderling Borst voor, dat na het eerste woord ingevoegd

wordt „vooralsnog”. Dit voorstel wordt niet ondersteund, waarna ouderling Borst aanteekening verzoekt, dat hij tegen de 5e conclusie is.

Conclusie 6a, 6b en 6c wordt aangenomen.

Dr Praamsma rapporteert over de volgende conclusies.

Bij conclusie 7 stelt de commissie voor na „inhouden” in te voegen: a.; na „geven” b. „dat men zijn bezwaar in den kerkelijken weg bekend maakt, maar inmiddels de genomen besluiten de facto aanvaardt”. Het woord „alsook” wordt vervangen door: c. De synode neemt dit voorstel aan.

Bij conclusie 8 wordt het voorstel van dr Prins om de woorden „dwalenden broeder” te vervangen door „dwalend lid” verworpen.

De synode besluit de woorden „te goeder trouw” te schrappen.

Na eenige discussie besluit de synode in de 9e conclusie het woord „duidelijk” te vervangen door de woorden „voor ieder duidelijk genoeg”.

Conclusie 10 wordt aangenomen.

Conclusie 11a wordt eveneens aangenomen.

Prof. Aalders geeft het advies conclusie 11b te laten vervallen. Ds Duur-sema neemt dit als voorstel over. Hierna pauze.

ARTIKEL 216

Heropening. De praeses heropent de zitting en laat zingen Ps. 65 : 1.

ARTIKEL 217.

Voortzetting bespreking rapport van commissie II.

De bespreking van conclusie 11b van het rapport van commissie II wordt voortgezet. Daarna wordt dit onderdeel van conclusie 11 met meerderheid van stemmen verworpen.

Vervolgens wordt door de commissie een nieuwe conclusie 5 voorgesteld en wel: „dat het besluit tot afdoening van de behandeling der „leergeschillen” ondanks aandrang uit de kerken om hiermede op te houden, volkomen wettig was en gemotiveerd o. a. door de volgende omstandigheden: a. het desbetreffende punt van het agendum behoorde na jarenlange voorbereiding, indien eenigszins mogelijk, te worden afgewerkt; b. een volgende synode zou opnieuw de geheele zaak in studie hebben moeten nemen; c. het in 1936 geconstateerde gemis aan eenstemmigheid inzake de leer bleek nog steeds aanwezig; d. in verband met den noodtoestand van land en volk mocht verwacht worden, dat ieder geneigd zou zijn krachtig mede te werken aan een goede oplossing van de gerezen moeilijkheden”.

Ouderling Van Halsema stelt per amenderhent voor, dat na de woorden „wettig was” gelezen wordt: „en de beoordeeling van de toenmalige omstandigheden geheel aan het beleid der synode van Sneek-Utrecht 1939/1943 moet worden overgelaten” en de woorden „gemotiveerd” tot het einde vervallen. Met meerderheid van stemmen wordt dit amendement verworpen.

Dr Hoek stelt per amendement voor na de woorden „op te houden” te lezen „naar haar oordeel”. De commissie neemt dit amendement over.

Voorts wordt de aanhef der nieuwe conclusie aldus gewijzigd: „dat het besluit tot afdoening van de behandeling der „leergeschillen” ondanks aandrang uit de kerken tot opschorting of beëindiging, naar haar oordeel volkomen wettig was. Eindelijk wordt sub c na het woord „bleek” ingevoegd: „in de kerken”.

De synode gaat over tot stemming. De punten a, b, c en d worden aan-

genomen. Vervolgens wordt het geheel der conclusie aangenomen met 13 stemmen tegen ¹⁾. Ouderling Van Halsema verklaart tegen gestemd te hebben in verband met de motiveering sub a—d.

Ds Schep stelt mede namens de predikanten De Graaf, Guillaume, Popma, Schouten, Zeyl en ouderling Van Halsema voor om als nieuwe conclusie op te nemen: „dat het te betreuren is, dat de vorige synode, door de wijze, waarop zij het Prae-advies gehanteerd heeft, aanvankelijk niet vermeden heeft den indruk te wekken, dat men in onze kerken gehouden zou zijn te leeren, dat het „houden voor wedergeboren” alleen maar verstaan mocht worden in den zin van houden voor reeds wedergeboren of m. a. w. „onderstellen, dat het beginsel des geloofs in de kinderen der geloovigen van jongsaf aanwezig is”, en dat de kinderdoop deze aanwezig veronderstelde inwendige genade zou bezegelen”.

Dit voorstel wordt aangehouden tot de avondzitting. Dan zal in comité-generaal worden beslist, of deze zaak in publieke zitting zal worden behandeld.

Conclusie 13 (oorspronkelijk 12) wordt aangenomen.

Bij conclusie 14 (oorspronkelijk 13) stelt ds De Graaf voor niet verder te gaan, zoolang de voorgenomen samenspreking met de gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI K.O.) niet heeft plaats gevonden.

De synode verwerpt dit voorstel (6 stemmen vóór).

ARTIKEL 218.

Voorlezing wordt gedaan van een telegram van enkele leden der gereformeerde kerk te Urk, verzoekende conclusie 13 niet te aanvaarden.

Telegram.

Dit telegram wordt voor kennisgeving aangenomen.

ARTIKEL 219.

Dr Kroeze stelt een amendement bij de 14e conclusie voor, dat de commissie bereid is in dezen vorm over te nemen: „de ingebrachte bezwaren tegen de schorsing en/of afzetting van de hoogleeraren Schilder en Greijdanus en tegen de wering uit het ambt van cand. H. J. Schilder als ongegrond af te wijzen”.

Voortzetting bespreking rapport commissie II.

Ds Overduin stelt voor aan conclusie 14 toe te voegen: „hetgeen geenszins insluit, dat deputaten voor de samenspreking niet zouden open staan voor overtuiging van het tegendeel”.

De synode besluit conclusie 14 naar de commissie terug te zenden ter nadere overweging van een en ander.

De synode neemt conclusie 15a en b aan.

Het slot wordt naar de commissie teruggewezen. Hierna pauze.

ARTIKEL 220.

Na een zitting in comité-generaal deelt dr Praamsma naar aanleiding eener suggestie van prof. H. N. Ridderbos mede, dat commissie II geen conclusie kan voorleggen inzake de binding van ambtsdragers aan de leeruitspraken in verband met het onderteekeningformulier.

Beslissingen.

De synode legt zich hierbij neer.

¹⁾ Hierdoor worden de nummers der conclusies na de vijfde met één verhoogd.

Voorts rapporteert dr Praamsma, dat de commissie het amendement van dr Kroeze heeft overgenomen, doch ten opzichte van het voorstel van ds Overduin niet eenstemmig is, waarom zij de beslissing aan de synode overlaat.

Ds Overduin trekt zijn voorstel in, nadat ds Van Wijk heeft voorgesteld aan conclusie 14 toe te voegen: „welke afwijzing echter niet bedoelt aan de gezochte samenspreking eenige hindernis in den weg te leggen, daar de gelegenheid open blijft om deze en andere bezwaren opnieuw in behandeling te nemen”.

De synode neemt dit voorstel aan.

Hierop aanvaardt de synode de aangevulde conclusie 14 in haar geheel.

Ds Hajer rapporteert inzake het slot, dat aldus gewijzigd wordt voorgesteld en door de synode aangenomen:

„en besluit

1° deze uitspraken ten spoedigste ter kennis te brengen van de gereformeerde kerken in Nederland alsmede van de personen, die bezwaarschriften hebben ingediend en wel wat de laatsten aangaat, onder toezending van het rapport der commissie;

2° van de uitspraak sub 15 mededeeling te doen aan ds H. J. Schilder te Bergschenhoek.”

Bij de toezending van het rapport zal er aan worden herinnerd, dat rapporten geen synodaal gezag hebben.

De conclusies luiden nu in haar geheel als volgt:

De generale synode, kennis genomen hebbende van de kerkrechtelijke bezwaren, die bij haar ingediend tegen de handelingen van de synoden van Amsterdam (1936), van Sneek-Utrecht (1939—1943) en Utrecht (1943—1945), alsmede van de voorstellen daarop betrekking hebbende, spreekt uit:

1. zich niet geroepen te gevoelen naar het *algemeen* beleid van deze synoden een omstandig onderzoek in te stellen of daarover een oordeel uit te spreken, doch zich te moeten beperken tot de beoordeeling van concrete bij haar ingekomen bezwaren tegen handelingen of besluiten dier synoden;

2. dat, hoewel zaken de leer betreffende, gewoonlijk bij meerdere vergaderingen ter tafel zullen komen in den weg van instructie, voorstel, appèl of gravamen, toch de zaak der meenings- of leergeschillen door de synode van Amsterdam (1936) niet op onwettige wijze aan de orde is gesteld:

a. omdat aan een meerdere vergadering het recht niet kan worden ontzegd, op eigen initiatief een zaak als de handhaving der leer aan de orde te stellen;

b. omdat bovendien de aanleiding tot het voorstel ter zake is geweest een uit de kerken zelf bij de synode aanhangig gemaakt voorstel en de leden eener synode het recht hebben, op grond van een aanhangige zaak bepaalde voorstellen te doen;

3. dat zaken, die de leer aangaan, indien eenigszins mogelijk, door de meerdere vergaderingen in het openbaar dienen te worden behandeld; dat elke synode echter zelf heeft te beoordeelen, of er omstandigheden aanwezig zijn, die tot een behandeling in comité nopen; en dat dergelijke omstandigheden tijdens de behandeling der meenings- of leergeschillen metterdaad aanwezig waren:

a. omdat niet vaststond of er metterdaad afwijkingen van de belijdenis aanwezig waren en derhalve het noemen van namen van personen en het bespreken van hun opvattingen in het publiek niet raadzaam moest worden geacht;

b. omdat de behandeling in het openbaar toentertijd in verband met het feit der bezetting onoverkomelijke bezwaren met zich medebracht;

4. dat zooveel mogelijk de hand behoort te worden gehouden aan het in de laatste decenniën opgekomen gebruik, om rapporten over belangrijke aangelegenheden tijdig voor het samenkomen der synoden aan de kerken toe te zenden, opdat deze in staat zijn over den inhoud daarvan zich te beraden, en van haar gevoelens dienomtrent aan de meerdere vergaderingen te doen blijken;

5. dat het besluit tot afhandeling van de „leergeschillen” ondanks aandrang uit de kerken tot opschorting of beëindiging, naar haar oordeel volkomen wettig was en gemotiveerd o. a. door de volgende omstandigheden:

a. het desbetreffende punt van het agendum behoorde na jarenlange voorbereiding, indien eenigszins mogelijk, te worden afgewerkt;

b. een volgende synode zou opnieuw de geheele zaak in studie hebben moeten nemen;

c. het in 1936 geconstateerde gemis aan eenstemmigheid inzake de leer bleek in de kerken nog steeds aanwezig;

d. in verband met den noodtoestand van land en volk mocht verwacht worden, dat ieder geneigd zou zijn krachtig mede te werken aan een goede oplossing van de gerezen moeilijkheden;

6. dat er geenerlei aanleiding bestaat, van art. 30 K.O. eene nadere interpretatie te geven, omdat dit artikel genoegzaam voor zichzelf spreekt;

7. a. dat de voorstelling, als zouden door de vorige synoden van art. 31 K.O. met elkaar in strijd zijnde interpretaties zijn gegeven, en evenzoo de voorstelling als zouden deze synoden de woorden van dit artikel „tenzij bewezen worde” hebben verstaan als „totdat bewezen is”, in de feiten geen genoegzamen grond vinden, en derhalve moeten afgewezen worden;

b. dat in allen gevalle naar het oordeel der synode dit artikel dus opgevat moet worden, dat de vastigheid en bondigheid van de besluiten der kerkelijke vergaderingen haar begrenzing vindt in de overeenstemming met het Woord Gods en de artikelen der K.O., met dien verstande evenwel, dat over de aanwezigheid dezer overeenstemming niet slechts degene, die bezwaren inbrengt, maar evenzeer de kerkelijke vergaderingen te oordeelen hebben, en dat in dezen *binnen het kerkverband* de beslissing tenslotte zal moeten verblijven aan de generale synode, welke overeenkomstig art. 36 K.O. zeggenschap heeft;

c. dat het beslissend oordeel of de uitvoering van het besluit eener kerkelijke vergadering hangende het appèl daartegen voorloopig kan worden opgeschort, in elk bijzonder geval staat bij de desbetreffende kerkelijke vergadering, en dat het niet juist geacht moet worden voor bepaalde gevallen een algemeene regeling te treffen, die er toe zou leiden besluiten eener kerkelijke vergadering tijdelijk voor niet vast en bondig te verklaren;

8. dat het zich conformeeren aan een leeruitspraak kan inhouden:

a. dat men zijn bezwaar niet van zoo ernstigen aard acht, dat men zich geroepen weet daarvan ten overstaan van de kerkelijke vergaderingen getuigenis te geven;

b. dat men zijn bezwaar in den kerkelijken weg bekend maakt, maar inmiddels de genomen besluiten de facto aanvaardt;

c. dat men berust in het genomen besluit, na tevergeefs gepoogd te hebben aan de kerkelijke vergaderingen een overtuigend bewijs te leveren van de onjuistheid der betwiste uitspraak;

9. dat de kerkelijke vergaderingen het recht van tolerantie kunnen oefenen in dien zin, dat ze terwille van de eenheid der kerk een dwalenden broeder in zijn verkeerd gevoelen kunnen dragen, echter op deze voorwaarden,

a. dat dit van de leer der kerk afwijkend gevoelen geen fundamenteel punt der waarheid raakt;

b. dat deze dwalende zijn tegen de leer der kerk ingaand gevoelen niet propageert, en bereid is, zich door de kerk te laten onderwijzen;

10. het te betreuren, dat de uitspraak der synode van Utrecht (1943—1945) in haar resolutie van 27 Juli 1944 inzake afvaardiging van bezwaarden naar meerdere vergaderingen zóó is geweest, dat er behoefte aan was, om deze 14 Augustus 1945 nog te verduidelijken, omdat niet aanstonds 27 Juli 1944 voor ieder duidelijk genoeg was uitgesproken, dat iedere ambtsdrager in onze kerken voor afvaardiging in aanmerking komt, die den kerkelijken weg gaat met zijn bezwaren;

11. dat het voortzetten van de zittingen der synode van Sneek-Utrecht ook na den termijn van 3 jaar door bijzondere omstandigheden gemotiveerd was, maar dit buitengewone geval een uiterste exceptie is geweest en moet blijven;

12. dat, hoewel het niet ongeoorloofd moet geacht worden, dat een synode, in verband met de punten op haar agendum voorkomende, tot provisioneele sluiting overgaat, gelijk in de laatste decenniën dan ook meermalen het geval is geweest, en zulks ook door geen enkel artikel der K.O. verboden wordt, het niet gewenscht is, van deze mogelijkheid anders dan in bijzondere omstandigheden gebruik te maken;

13. dat de omstandigheid, dat de synode er toe heeft moeten overgaan rechtstreeks tucht te oefenen over ambtsdragers, in geen geval tot gevolg mag hebben, dat de oefening van de tucht door de mindere vergaderingen zou verslappen, maar dat het allereerst als de taak van de mindere vergaderingen moet beschouwd worden, in voorkomende gevallen dit recht met getrouwheid toe te passen;

14. de ingebrachte bezwaren tegen de schorsing of afzetting van de hoogleeraren Schilder en Greijdanus en tegen de wering uit het ambt van cand. H. J. Schilder als ongegrond af te wijzen, welke afwijzing echter niet bedoelt aan de gezochte samenspreking eenige hindernis in den weg te leggen, daar de gelegenheid open blijft om deze en andere bezwaren opnieuw in behandeling te nemen;

15. in het bijzonder ten aanzien van de zaak van cand. H. J. Schilder:
a. dat uit de beslissingen van de synode, waarvan hem ook mededeeling is gedaan, duidelijk blijkt, dat hij om geen enkele andere reden van het ambt van dienaar des Woords geweerd is, dan omdat hij bezwaar had tegen de leeruitspraken van 1942, bepaald tegen de daarin voorkomende

aanhaling uit de verklaring van 1905, en omdat hij niet beloofd heeft niets te zullen leeren, dat met de genoemde leeruitspraken in strijd is;

b. het te betreuren, dat de synode van Utrecht (1943—1945) er niet voldoende tegen gewaakt heeft, dat in een der rapporten, die volgens besluit van 1 Augustus 1944 cand. Schilder toegezonden zijn, de onjuiste voorstelling is ingeslopen, als zou zijn wering uit het ambt mede berust hebben op den grond, dat hij niet wilde aannemen, dat door het sacrament aanwezig geloof wordt verzegeld;

en besluit

1° deze uitspraken ten spoedigste ter kennis te brengen van de gereformeerde kerken in Nederland alsmede van de personen, die bezwaarschriften hebben ingediend en wel wat de laatsten aangaat, onder toezending van het rapport der commissie;

2° van de uitspraak sub 15 mededeeling te doen aan ds H. J. Schilder te Bergschenhoek.

ARTIKEL 221.

De assessor gaat voor in dankgebed, waarna de praeses de zitting sluit.

Sluiting.

Zitting van Vrijdag 8 Maart 1946.

ARTIKEL 222.

De praeses opent de zitting, laat zingen Psalm 118 : 7, leest Openbaring 22 : 1—7 voor en gaat voor in gebed.

Opening.

ARTIKEL 223.

Het appèl-nominaal wordt gehouden. Afwezig zijn de prae-adviseerende leden Aalders, Bavinck, Berkouwer, Dijk, Gispén, Grosheide en Waterink. Van de leden ontbreken ds Popma, ds Schep en ouderling Warnaar, van de adviseerende leden ds Van Eijk en ouderling Hekkert.

Appèl-nominaal.

ARTIKEL 224.

Dr Hoek leest van de acta de artikelen 205—213 voor, die ongewijzigd worden vastgesteld.

Acta.

ARTIKEL 225.

Ds Hajer rapporteert namens commissie II over den brief van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid, B 18. Zij stelt een concept-antwoord op, dat door de synode wordt aangenomen [bijlage XXIV].

Brief
Amsterdam-Zuid.

ARTIKEL 226.

Ds Hajer stelt eveneens namens commissie II een concept-antwoord voor op de brieven van H. v. d. Schaar, B 73 en dr B. Ebling, B 74, te Amsterdam-Zuid met bezwaren tegen den brief van hun kerkeraad aan de synode. De concepten worden aangenomen [bijlagen XXV en XXVI].

Brieven
H. v. d. Schaar
en dr B. Ebling.

ARTIKEL 227.

Deblokkeering
kerkelijke
tegoeden.

Ouderling Borst rapporteert namens de in een comité-zitting daartoe benoemde commissie over de „Regeling voor het deblokkeeren van kerkelijke tegoeden” en stelt voor de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid te machtigen de opening van één of meer geblokkeerde verzamelrekening(en) en voorts deze deputaten te verzoeken voorzoover noodig te zorgen voor mededeeling aan de kerken van de belangrijkste bepalingen [bijlage XXVII]. Dit voorstel wordt aangenomen.

ARTIKEL 228.

Bundeling
conclusies.

Dr Kroeze stelt voor, dat vanwege de synode de conclusies van de belangrijkste rapporten van de commissies I, II en III gedrukt gebundeld en publiek verkrijgbaar worden gesteld. De synode neemt dit voorstel aan.

ARTIKEL 229.

Rapport inzake
„de binding”.

Namens commissie I rapporteert ds Overduin inzake de z.g. binding [bijlage XXVIII]. De conclusies worden na geringe wijziging aldus aangenomen:

1° dat krachtens het leergezag van Christus' kerk elke leeruitspraak ter verklaring en bevestiging der belijdenis binding met zich mede brengt, en deze door de synode slechts mag worden prijsgegeven, wanneer haar wordt aangetoond, dat de leeruitspraak in strijd is met Schrift en belijdenis of wanneer de synode haar door een andere vervangen heeft;

2° dat, indien een synode leeruitspraken zou doen zonder bindend gezag, de deur voor leervrijheid zou worden opengezet;

3° dat, indien iemand bezwaar heeft tegen bepaalde leeruitspraken, hij niet moet vragen de binding op te heffen, maar een bezwaarschrift moet indienen, omdat het niet vrij mag staan in de kerk van Christus waarheid en dwaling in gelijke rechten naast elkander te laten leven;

4° dat volgens de bewoordingen van de beslissingen van 1905 inzake „de veronderstelde wedergeboorte”, n.l. „volgens de belijdenis onzer kerken . . .” deze uitspraak een bindend karakter droeg, zoodat ieder, die haar verwierp, met de confessie in strijd kwam;

5° dat de beslissingen van 1926 en 1942 eenzelfde karakter dragen en daarom in gelijken zin bindend zijn;

6° dat de z.g. speciale binding van 1926 en die van October 1942 in de bijzondere situatie, waarin onze kerken toen verkeerden, noodzakelijk is gebleken;

7° dat de binding van de uitspraken van 1905, ten 4e en die van 1942 inzake het genadeverbond sub 2—4 is opgeheven, doordat deze uitspraken vervangen zijn door een nieuwe leeruitspraak van 1946, die uiteraard weer een bindend karakter draagt;

8° dat de bijzondere redenen, die destijds bestonden voor het opzettelijk instemming vragen met de leeruitspraken van 1926 en 1942, thans vervallen zijn;

9° dat echter de synode in het bijzonder van de classicale vergaderingen en haar examinatoren verwacht, dat zij even getrouw als wijs zich er van zullen vergewissen, dat de kandidaten zich, zooals vanzelf spreekt, gebonden weten aan alle leeruitspraken der kerken.

Voorts besluit de synode op voorstel der commissie eveneens aan adresanten te berichten:

1° dat hun verzoeken om opheffing van de binding aan de leeruitspraken van 1905, ten 4e en van 1942 sub 2—4 door de nieuwe leeruitspraak hun directe actualiteit verloren hebben;

2° dat echter hun verzoeken om opheffing van de binding niet juist zijn, omdat die in strijd komen met het karakter van kerkelijke leeruitspraken;

3° dat hun de conclusies van dit rapport worden toegezonden.

ARTIKEL 230.

Dr Praamsma rapporteert namens commissie II over de beide bezwaarschriften van H. Wiersma te Nijmegen, betrekking hebbende op de toepassing van de tuchtmaatregelen, samenhangend met de leerbesluiten van de synode van 1942 en op de schorsingsprocedure van prof. dr K. Schilder [bijlage XXIX]. De conclusies luidende:

Bezwaarschrift
H. Wiersma.

de synode besluite

1° aan br H. Wiersma mede te deelen, dat zijn bezwaren tegen den gang van zaken op den kerkeraad van Nijmegen niet ontvankelijk zijn, omdat ze op de mindere vergaderingen niet zijn afgehandeld;

2° hem voor zijn bezwaren van algemeenen aard te verwijzen naar het rapport van de kerkrechtelijke commissie, dat hem zal worden toegezonden;

3° hem als antwoord op zijn bezwaren tegen de schorsing van prof. Schilder bovenstaand rapport toe te zenden, worden door de synode aangenomen.

ARTIKEL 231.

Dr Van Zuylen rapporteert namens commissie II over het schrijven van dr B. den Breejen te Apeldoorn, B 75, met bezwaren tegen zijn kerkeraad. Op haar voorstel besluit de synode dit schrijven onontvankelijk te verklaren en br Den Breejen er op te wijzen den kerkelijken weg te volgen en derhalve bij afwijzing zijner bezwaren door den kerkeraad zich tot de classis te wenden.

Schrijven
dr B. den Breejen.

ARTIKEL 232.

Namens commissie II rapporteert dr Van Zuylen eveneens over het schrijven van A. van der Spek te Amsterdam, B 31, inzake den geest, die de synode moge beheerschen. De synode aanvaardt het door de commissie opgestelde concept van het aan dezen broeder te zenden antwoord [bijlage XXX].

Schrijven
A. van der Spek.

ARTIKEL 233.

Dr Van Zuylen rapporteert namens commissie II over de bezwaren, die G. Ruitenga te Leeuwarden inbracht tegen de wijze van tuchttoefening op meerdere ambtsdragers, B 8. Het concept-antwoord, dat de commissie heeft opgesteld, wordt door de synode aangenomen [bijlage XXXI].

Bezwaarschrift
G. Ruitinga.

ARTIKEL 234.

Conclusie 10 en 11 van rapport commissie III. Dr Prins rapporteert namens commissie III over de conclusies 10 en 11 van haar rapport. Op haar voorstel wordt de eerstgenoemde vervallen verklaard en de tweede aldus geformuleerd: „aan de kerkelijke vergaderingen en overige adressanten in dit rapport genoemd afschrift te zenden van de naar aanleiding van dit rapport genomen besluiten.”

ARTIKEL 235.

Geheimhouding opgeheven. Op voorstel van commissie III besluit de synode de geheimhouding van alle stukken, die betrekking hebben op de leerbeslissingen van de synode 1939—1943 op te heffen.

ARTIKEL 236.

Inzake geschorste ambtsdragers. Op voorstel van commissie III besluit de synode het volgende: „indien het mocht blijken, dat ambtsdragers, die geschorst zijn, omdat zij niet konden instemmen met de uitspraken der synode van 1905, ten 4e en van 1942 over het genadeverbond, sub 2—4, thans wèl bereid zouden zijn hun instemming te betuigen met de aanvaarde nieuwe verklaring, worden de kerkeraden opgewekt hunnerzijds in contact te treden met dezulken en naar bevind van zaken een tegemoetkomende houding aan te nemen en geen beslissende stappen te doen zonder advies van de classicale vergadering”.

ARTIKEL 237.

Slotpassage rapport commissie III. Dr Prins stelt namens commissie III een slotpassage voor ter aanvulling van haar rapport. Dit aldus aangevulde rapport zal nu in zijn geheel in de acta worden opgenomen [bijlage XXXII].

ARTIKEL 238.

Schrijven F. M. Verveen. Ds Schouten rapporteert namens commissie III over het schrijven van cand. F. M. Verveen te Abbenbroek, B 2. Na eenige discussie besluit de synode dit bezwaarschrift door te zenden naar de e. v. synode.

ARTIKEL 239.

Wijziging in de conclusie inzake reserveveldpredikers. Ds Schouten brengt namens commissie IV verslag uit over de aan te brengen wijziging in de formulering van een der conclusies van art. 99 dezer acta. Op haar voorstel besluit de synode in de eerste conclusie de woorden „losgemaakt” enz. te vervangen door „geëmeriteerd naar art. 13 K.O. naar analogie van de hoogleraren in de theologie”.

ARTIKEL 240.

Schrijven aan zendingsdeputaten geref. kerken (onderh. art. 31 K.O.) Namens commissie IV stelt ds Bavinck voor aan de generāle zendingsdeputaten te berichten, dat het schrijven aan de zendingsdeputaten van de gereformeerde kerken (onderhoudende art. 31 K.O.) inzake zendingsaangelegenheden, waartoe de synode in een comité-zitting besloot, kan verzonden worden en dat daaraan de volgende conclusie zal worden toegevoegd: „gelet op de beslissingen der synode, spreken de generale zendingsdeputaten nog uitdrukkelijk de hoop uit, dat door hereeniging ook de zoo noodige eenheid inzake de zending zal hersteld worden”. De synode neemt dit voorstel aan.

ARTIKEL 241.

De synode neemt het volgende voorstel van dr Prins aan:
 de synode, lettende op de gebrekkige kerkelijke bearbeiding der talrijke
 doofstomme doop- en belijdende leden,
 overwegende, dat bovendien voor de evangelisatie onder deze duizenden
 Nederlanders tot nu toe geen middelen en wegen werden gevonden, die
 ook maar eenigermate afdoende moge heeten,
 besluit een drietal deputaten te benoemen, aan wie opgedragen wordt
 aan de eerstkomende synode een rapport over heel deze materie uit te
 brengen en haar van advies te dienen.

Kerkelijke
 bearbeiding
 doofstommen.

ARTIKEL 242.

Prof. Den Hartogh spreekt met instemming der synode de wenschelijkheid uit, dat een nauwkeurige documentatie door de gescheurde kerken
 worde bijgehouden van hetgeen bij de scheuring ter plaatse geschiedde.

Documentatie in
 gescheurde kerken.

ARTIKEL 243.

Op verzoek van de synode-leden Bavinck, Hommes, Overduin, Prins,
 Weggemans, Wilschut en de prae-adviseerende leden H. N. Ridderbos en
 Brillenburg Wurth besluit de synode een van den kansel voor te lezen
 getuigenis tot de kerken te doen uitgaan naar aanleiding van den gevoer-
 den kerkelijken strijd.

Kanselgetuigenis.

ARTIKEL 244.

De synode benoemt tot deputaten voor de kerkelijke bearbeiding der
 doofstommen: Dr B. C. Hamer te Ermelo, J. L. van de Have te Alfen
 aan den Rijn en dr P. Prins (samenroeper).

Deputaten voor
 bearbeiding
 doofstommen.

ARTIKEL 245.

Op voorstel van het moderamen besluit de synode de kerk van Zwolle
 aan te wijzen als samenroepende kerk der volgende synode. Haar zal ver-
 zocht worden de noodige voorbereidingen te treffen.

Roepende kerk
 e.v. synode.

ARTIKEL 246.

Dr Hoek deelt mede, dat de synode in comité-zitting de volgende depu-
 taten heeft benoemd:

Benoemde
 deputaatschappen.

voor de samenspreking met de Gereformeerde kerken (onderhoudende
 art. 31 K.O.) en de Christelijke gereformeerde kerk:

Prof. dr G. C. Berkouwer, prof. dr J. Ridderbos, ds N. Duursema, ds
 S. G. de Graaf, ds J. Weggemans (samenroeper), ouderling J. Wilschut en
 ouderling A. Warnaar; secundi prof. dr D. Nauta, ds P. N. Kruyswijk, dr
 L. van der Zanden en ouderling J. D. F. van Halsema;

voor de samenspreking met bezwaarde broeders:

Prof. dr J. Ridderbos, ds J. Overduin, ds C. van der Woude, dr L. van
 der Zanden (samenroeper), ouderling S. van der Schaaf; secundi ds G.
 Bouwmeester, dr J. H. Kroeze, ds J. Weggemans en ouderling J. van
 Woerden;

voor advies inzake aansluiting bij den Nederlandschen oecumenischen raad der kerken:

Prof. dr G. Ch. Aalders, prof. dr J. H. Bavinck (samenroeper), ds S. G. de Graaf, ds J. Overduin, dr L. Praamsma, secundus prof. dr F. W. Grosheide;

voor advies inzake de positie der prae-adviseerende leden:

Prof. dr G. C. Berkouwer, prof. dr G. M. den Hartogh, dr N. J. Hommes, ds P. N. Kruyswijk, ds F. C. Meyster, dr L. van der Zanden (samenroeper) en de ouderlingen R. Bosma, A. van der Haar en J. Wilschut;

voor de documentatie van het verzet in de gereformeerde kerken:

H. Algra, ds W. M. le Cointre (samenroeper), ds J. W. de Jager, dr A. A. L. Rutgers, ir H. van Riessen, Anne de Vries; secundus mr dr J. Donner;

ter bijwoning der synode van de Belgische zendingskerk:

Ds W. M. le Cointre en dr J. Hoek.

Aan het moderamen is opgedragen deputaten te benoemen voor advies inzake finantieele contrôle.

ARTIKEL 247.

Ned. Oecum. Raad De 1e scriba deelt eveneens mede, dat besloten werd op de uitnoodiging der Nederlandsch hervormde kerk om deel te nemen aan den in te stellen Nederlandschen oecumenischen raad der Kerken (afdeeling van den Wereldbond der kerken) als volgt te antwoorden:

1° a. dat de generale synode mede in verband met haar buitengewoon karakter, nog geen principieele beslissing heeft kunnen nemen inzake deelneming aan den Wereldbond der kerken, welke beslissing eerst genomen kan worden op de e.k. synode in Augustus;

b. dat zij in afwachting daarvan geen bezwaar heeft een vertegenwoordiger aan te wijzen naar de samenkomst, bedoeld in het schrijven van den Urgentie-raad d.d. 18 Augustus 1945;

2° te besluiten 5 deputaten te benoemen om de zaak van de eventueele aansluiting bij den Wereldbond der kerken in studie te nemen en daarover de volgende synode van advies te dienen en één hunner aan te wijzen om de gereformeerde kerken te vertegenwoordigen op de door den Urgentie-raad bedoelde samenkomst.

Eindelijk wordt medegedeeld, dat ds Schep c.s. hun in art. 217 genoemd voorstel in een zitting in comité-generaal hebben teruggenomen.

ARTIKEL 248.

Slotwoord.

De praeses spreekt een slotwoord, waarin hij er dankbaar op wijst, dat de Heere met de synode is geweest en haar leidde door Zijn Geest. Dit bleek daaruit, dat zij zich aan Zijn Woord gebonden gevoelde en niet anders beoogde dan het doen van Zijn wil. 't Kwam ook daarin uit, dat zij in onderlinge broederlijke liefde haar arbeid heeft verricht. Die arbeid was van groote beteekenis voor het leven onzer kerken. Door Gods genade mocht de synode het licht der waarheid omhoog houden, in 't bijzonder door de nieuwe verklaring aangaande genadeverbond en doop. Moge daardoor de saambinding worden bevorderd en ook velen, die nu van ons gescheiden leven, weer gevoelen, dat wij bij elkander behooren. De poging

om door samenspreking met de gereformeerde kerken, onderhoudende art. 31 K.O., te komen tot hereeniging worde met 's Heeren zegen bekroond.

Voorts leefde de synode mede met heel de kerk Gods in deze wereld. Dit bleek o. a. uit de afvaardiging naar de internationale gereformeerde synode in Noord-Amerika, in de hervatting van de correspondentie met de Hollandsche en Indische kerken in Nederlandsch Indië en in de poging tot medewerking met den Wereldbond der kerken in den Nederlandschen oecumenischen raad.

Zoo gaf onze God rijke zegeningen. Hij geve, dat al ons werk diene tot bevordering van Zijn werk en verheerlijking van Zijn Naam.

De praeses richt vervolgens een woord van hartelijken dank tot de leden der synode, die ook commissoriaal zoo hard gewerkt hebben. Een woord van bijzonderen dank wordt ook gesproken tot de kerk van Utrecht, — waarbij met name genoemd worden de broeders Siemons, Dubbeldam en Van de Pol —, die de laatste jaren steeds maar weer de synode hartelijk ontving. Ook de gastheeren en gastvrouwen der Utrechtsche gemeente hebben altijd hun huis voor de synodeleden vriendelijk opengesteld en het verblijf hier veraangenaamd. Buitengewonen dank is de synode verschuldigd aan de kosteres, Mevrouw Spier en allen, die haar terzijde stonden. De verzorging was in elk opzicht boven onzen lof!

Eindelijk brengt de praeses dank aan de prae-adviseerende leden voor hun zeer gewaardeerde medewerking. De synode verblijdt er zich over, dat zij haar hebben willen dienen. Persoonlijk spreekt de praeses zijn erkentelijkheid uit voor de hulp van zijn mede-moderamenleden.

ARTIKEL 249.

De assessor houdt een toespraak tot den praeses. De synode was buitengewoon in haar karakter en samenstelling. Er lag een voorzienig bestel in, dat ds Duursema praeses werd te midden van zoovele jongeren. Hij heeft de vaak moeilijke zittingen goed geleid. Het praesidium was de kroon op zijn kerkelijken dienst en een onderscheiding voor de kerken van Drenthe.

Toespraken.

Prof. H. N. Ridderbos spreekt een woord van dank namens de prae-adviseerende leden voor de ontvangst en de ondervonden bejegening. Ons hart, zoo zegt spreker, ligt niet alleen in de theologie, maar ook in de kerk. Het was ons een voorrecht aan dit kerkwerk te mogen deelnemen. We complimenteeren den praeses met de wijze, waarop hij de synode heeft geleid. Hij is een symbool van kerkelijke kracht en trouw aan de waarheid. We wenschen de synode toe, dat al haar verrichte arbeid moge strekken tot zegen onzer kerken. De liefde tot onze kerken heeft ons samengebracht en geleid bij onze besprekingen en beslissingen. Die liefde heeft ook bij verschil van gevoelen telkens weer getriumfeerd.

ARTIKEL 250.

Nadat de synode staande Ps. 75 : 1 gezongen heeft, gaat de assessor voor in dankgebed en sluit de praeses de synode.

N. DUURSEMA, *praeses*.

P. N. KRUYSWIJK, *assessor*.

J. HOEK, *1e scriba*.

C. VAN DER WOUDE, *2e scriba*.

BIJLAGEN

BIJLAGE I.
Art. 37.

**RAPPORT van de commissie voor advies inzake de
positie van de hoogleeraren als praeadviseurs
der generale synode.**

Utrecht, 23 Januari 1946.

*Aan de generale synode der gereformeerde kerken, ver-
gaderd te Utrecht.*

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

In handen van uw commissie, bestaande uit de predikanten Le Cointre (samenroeper), De Graaf, Hommes, Weggemans (rapporteur) en de ouderlingen Bosma, Smit en Wilschut, werden gesteld de ingekomen stukken in verband met de positie van de hoogleeraren van de Theologische Hoogeschool te Kampen en die van de theologische faculteit der Vrije Universiteit te Amsterdam als prae-adviseurs van de generale synode.

Uw commissie had over deze stukken advies uit te brengen aan de synode hetwelk zij hierbij doet.

Voor den inhoud van deze stukken verwijst de commissie naar het agendum; zij heeft van den inhoud van al deze stukken kennis genomen en kwam tot de overtuiging, dat de korte samenvatting daarvan op juiste wijze in het agendum gegeven is.

Wat betreft de suggestie, aan de kerk van Utrecht, om een daad van ver-strekkende historische beteekenis te doen, en de praeadviseurs op deze synode niet uit te noodigen, meent uw commissie, dat de kerk van Utrecht terecht hierop niet ingegaan is, omdat dit niet tot haar competentie behoort.

Wat betreft de voorstellen, om heel de quaestie van de verhouding synode—prae-adviseurs nader in overweging te nemen, meent uw commissie, dat op deze buitengewone synode hierover geen debat gevoerd dient te worden, maar dat, waar deze zaak leeft zoowel in de kerken als in de kringen der praeadviseurs, een commissie benoemd dient te worden, met de opdracht, om heel de materie inzake verhouding synode—prae-adviseurs in studie te nemen, en op de eerstkomende vergadering der generale synode daarover rapport uit te brengen.

Wat voorts betreft de bezwaren tegen een te grooten invloed der hoogleeraren op deze buitengewone synode, waar teruggegrepen wordt op allerlei besluiten van vorige synoden, heeft uw commissie de overtuiging, dat, indien de synode de hoogleeraren in de theologie als praeadviseurs zou uitsluiten, zij zichzelf een vrijwillige armoede zou opleggen.

Daarom acht uw commissie het wenschelijk, dat zij aanwezig zijn, zeker in verband met de moeilijke materie, waarvoor thans deze synode staat.

Anderzijds acht zij het evenzeer wenschelijk dat steeds, en zeker nu, duidelijk blijke, dat *de synode* vergadert en beslist, en dat dit ook moet uitkomen in de werkwijze en het optreden, zoowel van de gewone synode-leden als van haar praeadviseurs.

Dit laatste maakt het naar het oordeel van uw commissie wenschelijk, dat op deze synode althans, met name het opstellen van belangrijke rapporten geschiedt door gewone leden der synode.

Op grond van bovenstaande stelt uw commissie eenparig voor: [volgt in art. 37].

BIJLAGE II.
Art. 38.

**RAPPORT over de volgorde van behandeling be-
zwaarschriften en voorstellen tot herstel der
kerkelijke eenheid.**

Uw commissie, speciaal met deze eene opdracht benoemd, kreeg te oordeelen over de praealabele kwestie, of de behandeling van de voorstellen tot herstel der kerkelijke eenheid zou moeten voorgaan bij die van de bezwaarschriften. Naar ons oordeel komt dit practisch hierop neer, of het overweging verdient, ons eerst te beraden over de

vraag, of deputaten zouden moeten aangewezen worden ter samenspreking met de gereformeerde kerken, onderhoudende art. 31, en de Christelijke gereformeerde kerken, om eventueel pas nádat deze rapport van hun bevindingen zouden hebben uitgebracht ons oordeel te vormen over de bezwaarschriften.

Uw commissie heeft gemeend u tot deze volgorde niet te moeten adviseeren. In de eerste plaats niet, omdat te benoemen deputaten een bepaalde opdracht zouden moeten meekrijgen en omdat bij de vaststelling daarvan punten zouden te berde komen, die ook reeds in de bezwaarschriften ter tafel zijn gebracht. In de tweede plaats niet, omdat deze weg zeer tijdrovend en daardoor schadelijk zou zijn. We zouden na benoeming van deputaten voor vele maanden waarschijnlijk uitstel moeten geven zonder een directe poging gedaan te hebben tot wegneming van de in onze kerken levende bezwaren en tot beëindiging van de nog steeds verder gaande scheuring.

Wij meenen, dat in deze kwestie geen bepaalde volgorde moet worden vastgelegd. Mitsdien stellen zij voor te besluiten: [volgt in art. 38].

F. GUILLAUME, *rapporteur*.

BIJLAGE III.
Art. 50.

SCHRIJVEN van de generale synode aan de oud-gereformeerde kerken in Pruisen.

Utrecht, 23 Januari 1946.

Aan de oud-gereformeerde kerken in Pruisen (Graafschap Bentheim en Oost-Friesland).

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

De generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, te Utrecht in vergadering bijeen, besloot u in een schrijven van haar medeleven te doen blijken.

De synode betreurt, dat het u, door de tijdsomstandigheden, blijkbaar nog niet mogelijk was, door middel van afgevaardigden, haar vergaderingen bij te wonen. Hartelijk verlangt de synode naar het oogenblik, dat het vroegere contact weer is hersteld en uw kerken weer onverhinderd in de gemeenschap van ons kerkverband kunnen medeleven.

De synode gevoelt echter behoefte, ook nu reeds uiting te geven aan haar medegevoel met u, in de diepe beproevingen, die de oorlog ongetwijfeld voor u zal hebben meegebracht.

De hand des Heeren heeft de wereld hard gekastijd en doet haar uit vele wonden bloeden. Het is onze vurige bede, dat deze kastijding voor u en voor ons ten zegen moge zijn, en ons leven moge louteren.

De almachtige God zegene en sterke uwe kerken, en schenke haar genade, om in de omgeving, waarin Hij ze heeft geplant, het licht van Zijn Woord helder te laten schijnen.

Het zou der generale synode zeer aangenaam zijn, indien het u mogelijk was, haar met den momenteelen toestand uwer kerken nader op de hoogte te brengen.

De synode hoopt, dat dit schrijven u daartoe tijdig bereike, en door den eersten ontvanger kan worden vermenigvuldigd en doorgezonden naar de andere kerken in Bentheim en Oost-Friesland.

In de verwachting, dat op de volgende zitting der generale synode, op 5 Febr. a.s., indien al niet van alle, dan toch van een of meerdere kerken, uit hun ressort, een antwoord harerzijds bij de synode zal binnenkomen, verblijven wij met heilbede en broedergroete,

namens de generale synode,

w.g. J. DUURSEMA, *praeses*.

w.g. J. HOEK, *1e scriba*.

w.g. C. VAN DER WOUDE, *2e scriba*.

BIJLAGE IV.
Art. 55.

RAPPORT van commissie IV inzake de geestelijke verzorging van geïnterneerden (Agendum D 3, 9, 10, 11, 22, 25 en 32).

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

In handen van uwe commissie zijn gesteld een schrijven van de particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte); van de particuliere synode van Zeeland; van

de particuliere synode van Noord-Holland met adhaesie-betuiging van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg; van de particuliere synode van Gelderland, alle betrekking hebbende op de geestelijke verzorging van kinderen van geïnterneerde politieke delinquenten en den arbeid van generale deputaten voor de geestelijke verzorging van de geïnterneerden, alsmede bericht van ds A. J. W. Vogelaar te Lemelerveld dat hij bedankt voor zijn benoeming als deputaat voor deze materie.

De particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) beklagt zich over het feit, dat de generale deputaten tot hiertoe niets van zich hebben laten hooren. Blijkens inlichtingen die namens generale deputaten aan uwe commissie zijn verstrekt vloeide dit voort uit de omstandigheden, dat kort na de benoeming dezer deputaten de Regeering aan het I.K.O. berichtte dat zij prijs stelde op een I.K.O.-commissie voor deze aangelegenheden. Voor onze kerken werden ds J. Overduin en ds W. Schouten daartoe aangezocht. Deze commissie heeft van de Regeering vrij groote bevoegdheden verkregen, zoodat het voor de hand lag dat deze commissie, veel meer dan uwe deputaten dezen arbeid van de geestelijke verzorging ter hand nam en regelde, hetgeen dan ook met den grootst mogelijken spoed is geschied.

Desniettenstaande hebben de door u benoemde deputaten eveneens vergaderd en besluiten genomen, waarover straks meer.

Een tweede mededeeling, die namens uwe commissie werd gedaan, behelst het volgende: In de opdracht aan generale deputaten werd niet gesproken over de kinderen der geïnterneerden, alleen over de geïnterneerden zelf. Waar echter deze zaken heel dicht bij elkaar liggen, hebben deputaten zich de vrijheid veroorloofd ook dit werk aan zich te trekken, mede ook omdat de bovengenoemde I.K.O.-commissie deze dubbele opdracht had. Wanneer uwe synode deze handelingen a posteriori goed zou keuren is daarmede a priori voldaan aan het verzoek van de particuliere synode van Noord-Holland, hiervoor deputaten te benoemen.

Voorts vernam uwe commissie, dat generale deputaten een rondschrjven richtten aan alle kerken, waarvan een concept hierbij wordt gevoegd.

Het komt uwe commissie gewenscht voor dat de synode, met het oog op de urgentie der zaak hieraan een aanbeveling verbindt.

Medegedeeld kan worden dat de regeering voor deze onder te brengen kinderen een vergoeding verleent van f 2.75 per kind per dag, maximaal, zoodat de diaconie hier niet behoeft te steunen.

Kennis genomen hebbende van deze gegevens, meent uwe commissie te mogen constateeren dat in feite daardoor de verzoeken van de verschillende particuliere synoden overbodig zijn geworden.

Waar evenwel meerdere particuliere synoden commissiën hebben benoemd om deze zaken provinciaal te behandelen, is uwe commissie van oordeel, dat deze dan hebben samen te werken met de generale deputaten in dit ressort.

Voorts is er nog het verzoek van de particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) om te bevorderen dat toestemming zal worden verleend, dat de gedetineerde door den eigen predikant mag worden bezocht. Afgedacht van het feit dat, gezien de ervaring van de I.K.O.-commissie zulk verzoek niet het minste effect zou sorteerden, meent uwe commissie u ook te moeten ontraden zulk een verzoek te doen, aangezien dit uit justitieele overwegingen zeer bezwaarlijk is. Immers 68 gezindten zijn bij de regeering bekend. Te veel menschen zouden dan in contact met de gevangenen kunnen komen.

Uwe commissie heeft ook haar aandacht gewijd aan de geestelijke verzorging der gezinnen, waarvan leden zijn geïnterneerd, alsmede aan de reclasseering wanneer gedetineerden in vrijheid worden gesteld. Aangezien dit een zeer belangrijke zaak is acht Uwe commissie het gewenscht tot alle kerkeraden een schrijven te richten met de opwekking in dezen diligent te zijn waarvan een concept u bij deze wordt aangeboden.

Uwe commissie stelt u voor de volgende conclusies vast te stellen: [volgt in art. 55].

W. SCHOUTEN, rapporteur.

BIJLAGE V.

Art. 60.

INSTRUCTIE voor den directeur van het zendingscentrum van de gereformeerde kerken.

Artikel 1. Aan den directeur wordt door generale deputaten der zending opgedragen in samenwerking en in overleg met den zendingshoogleeraar de leiding van het zendingscentrum en van al het werk, dat zich daar samentrekt, te weten: de technische organisatie van conferenties, cursussen, enz. ter vooropleiding van hen, die naar het zendingsveld zullen vertrekken, en de hulp aan zendingsarbeiders; die zendingspropaganda in de kerken, die van het zendingscentrum uitgaat.

Artikel 2. De directeur staat onder leiding en toezicht van het college van generale deputaten, hetwelk deze leiding en dit toezicht uitoefent door een door dit college te benoemen „Raad van toezicht op het zendingscentrum”.

Artikel 3. Halfjaarlijks brengt de directeur op de vergadering van generale deputaten uitvoerig rapport uit van de door hem verrichte werkzaamheden en geeft hij een kort overzicht van de rekening der exploitatie van het zendingscentrum. Ook legt hij dan een plan van actie voor aan dit college, hetwelk beslist over de richtlijnen, welke door den directeur het volgende halfjaar zullen worden gevolgd.

Aan het begin van elk half jaar wordt hem de helft van het door de generale synode voor de exploitatie van het zendingscentrum gevoteerde bedrag ter hand gesteld door den 1en quaestor.

Artikel 4. Elk jaar in de maand November dient de directeur een concept-begrooting in bij de quaestores van de generale zendingsdeputaten en aan het einde van elk boekjaar legt hij aan dezen rekenschap af van het door hem gevoerde beheer, opdat de quaestores deze begrooting en rekening aan de vergadering van generale deputaten kunnen voorleggen.

Artikel 5. Op voorstel van den Directeur benoemt de Raad van toezicht het huishoudelijk- en kantoorpersoneel. Over den omvang hiervan wordt door generale deputaten, gehoord de Raad van toezicht, besloten. Deze hulpkrachten staan — tenzij nadrukkelijk anders bepaald wordt — bij hun dagelijksche arbeid onder leiding van den directeur.

Artikel 6. De directeur is niet verplicht, maar wel gerechtigd de vergaderingen van generale deputaten (evenals die van de commissies) bij te wonen, tenzij men in comité wil vergaderen, en heeft adviseerende stem. Wanneer in een vergadering van generale deputaten zaken betreffende het zendingscentrum aan de orde komen, moet hij bij de behandeling daarvan op verzoek van generale deputaten tegenwoordig zijn.

Artikel 7. Bij eventueel verschil van meening tusschen den directeur en den zendingshoogleraar ten aanzien van den gang van zaken in het zendingscentrum, evenals bij verschil van meening tusschen den directeur en den Raad van toezicht beslist de vergadering van generale deputaten.

Artikel 8. Na voorafgaand overleg met den directeur kan deze instructie te allen tijde worden gewijzigd door of vanwege generale deputaten onder nadere goedkeuring van de generale synode.

BIJLAGE VI.

Art. 68.

PRAEADVIES van commissie IV inzake het voorstel van deputaten voor de verzorging van radiokerkdiensten.

Aan uwe commissie werd opgedragen, advies uit te brengen, over een voorstel van deputaten voor de verzorging van radiokerkdiensten, betreffende het zenden van een schrijven aan Zijne Excellentie den minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen en de synode voor te lichten op welke wijze het best uiting gegeven zou kunnen worden aan de ontstemming, welke de huidige regeling van het vraagstuk der radiokerkdiensten in den kring van de gereformeerde kerken heeft gewekt.

Uwe commissie meent vooraf met groote dankbaarheid te moeten wijzen op den voortreffelijken arbeid voorheen door de Nederlandsche Christelijke Radiovereeniging verricht, vooral in de verzorging der radiokerkdiensten.

Uw commissie meent te moeten opmerken, dat de huidige regeling van het radiovraagstuk, inzonderheid wat betreft het uitzenden van radiokerkdiensten, wel zeer sterk afwijkt van den voorheen bestaanden toestand.

Weliswaar zijn de omroepvereenigingen weer ingeschakeld bij de verzorging van radiouitzendingen, maar is de regeling der uitzendingen, ook van radio-kerkdiensten geheel in handen der regeering.

Bij de vroegere verhoudingen werden gemiddeld 36 uitzendingen per jaar gegeven van uit gereformeerde kerken, daarbij ongerekend de bijzondere uitzendingen van uit de gereformeerde kerk van Bloemendaal, welke kerk het *recht* had, elken Zondag kerkdiensten uit te zenden.

Niet geheel duidelijk is, op welke wijze de uitzending van kerkdiensten voortaan geregeld zal worden, maar naar het oordeel van deputaten bestaat er ernstig gevaar, dat de uitzendingen van uit gereformeerde kerken sterk verminderd zullen worden.

Naar de meening van deputaten is er een groote invloed toegekend aan het interkerkelijk overleg inzake radio-omroep, maar in deze instantie zijn deputaten niet ver-
tegenwoordigd.

Naar de meening van uw commissie staat niet voldoende vast, dat er geen contact met onze kerken door deze instantie is gezocht.

Vast staat wel, dat het onjuist is, als er beweerd wordt, dat de besaande regeling der kerkuitzendingen of van den radioomroep in gemeenschappelijk overleg met de kerken is geregeld.

De vraag, of er voor de gereformeerde kerken geen plaats kan zijn in dit Interkerkelijk overleg inzake radioomroep is dus niet te beantwoorden, daar er tot nu toe geen contact met deze instantie heeft bestaan en dus niet is vast te stellen, dat de wijze waarop bovengenoemde instantie werkt of is samengesteld, samenwerking buiten sluit.

Gehoord de mededeelingen van deputaten en gelet op de bespreking dienaangaande op de vergadering der synode gevoerd, meent uwe commissie de volgende conclusie aan de synode te moeten voorleggen.

BIJLAGE VII.

Art. 71.

**RAPPORT van commissie IV inzake het verleen
van preek-consent aan ouderejaars-studenten
(Agendum D 15).**

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Uw commissie heeft uw vergadering te adviseeren over een schrijven van de classis Zwolle, waarin deze, overwegende, dat er, vooral in de door de scheuring klein geworden kerken, groote behoefte bestaat aan voorziening in den dienst des Woords, de synode verzoekt de mogelijkheid te scheppen, dat ouderejaars-studenten, b.v. 4e en 5e jaars studenten, gehoord het advies van de hoogleeraren in elk bijzonder geval, gelegenheid ontvangen in de kerken een stichtelijk woord te spreken.

Bij de overweging van dit verzoek kwam het der commissie voor, dat het niet gewenscht zou zijn in het algemeen aan zulk een verzoek te voldoen. Zij brengt daarbij in herinnering het besluit van de synode van 1908 toen werd bepaald, dat aan studenten in de theologie, die nog geen praeparatoir examen voor de classis deden, het optreden voor de gemeente niet meer zal worden toegestaan. De synode van 1911 besloot bij het in 1908 genomen besluit te blijven. Dit besluit van 1908 werd nog eens gehandhaafd door de synode van 1914, waarbij tevens besloten werd, dat de candidaat bij het praeparatoir examen een schriftelijke verklaring moet overleggen, dat door hem dit verbod na deze synode niet is overtreden.

Het is evenwel moeilijk voor tegenspraak vatbaar, dat vele kerken en classes in dezen tijd in bijzondere moeilijkheden verkeerden wat de voorziening in den dienst des Woords betreft. Preeklezen in gescheurde kerken dient wel zoo veel mogelijk te worden voorkomen. Gezien de kerkelijke situatie heeft uw commissie er geen bezwaar tegen, dat binnen een bepaalden kring waar de nood groot is, aan geschikte ouderejaarsstudenten de door de classis gevraagde vrijheid wordt gegeven, mits door behoorlijke waarborgen omgeven.

Zij stelt daarom aan uw vergadering voor te besluiten:

BIJLAGE VIII.

Art. 72.

**RAPPORT van commissie IV inzake een schrijven
van den kerkeraad van Rotterdam over het
moreele en geestelijke verval in Duitschland
(Agendum D 4).**

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Uw commissie heeft u het volgende te rapporteeren inzake een schrijven van den kerkeraad van Rotterdam. Dit schrijven vestigt de aandacht op droeve berichten omtrent het moreele en godsdienstige leven en het verval van het Duitsche volk. De kerkeraad meent, dat ons dit niet onbewogen kan laten, gezien het feit, dat het Nederlandsche protestantisme aan ditzelfde Duitschland in vroeger eeuwen zoo veel te danken heeft. Hij beschouwt het als een eereschuld thans te helpen, waar het noodig is, nog afgedacht van onze meer algemeene roeping om daar, waar de evangelieboodschap is verstomd, het Woord van vrede en verlossing te brengen. Waar toch ergens een initiatief genomen moet worden, wendt de kerkeraad zich tot de synode met het verzoek aan deze belangrijke zaak de volle aandacht te willen schenken. De

kerkeraad doet daarbij de gedachte aan de hand, dat mogelijk de samenwerking der kerken in het I.K.O. wegen en middelen zou kunnen vinden om de Duitsche christenen te steunen, terwijl hij ook wijst op de mogelijkheid zelfstandig een actie te ontplooiën. Mocht de synode van oordeel zijn, dat deze materie niet op haar weg ligt, dan verzoekt de kerkeraad uw vergadering dit schrijven door te zenden aan die instantie, die deze zaak gevoegelijk kan behandelen.

De zaak, waarvoor de kerkeraad van Rotterdam de aandacht der synode vraagt, is naar het oordeel uwer commissie inderdaad zeer belangrijk. Het moreele en godsdienstige verval is in Duitschland wel heel erg; al zou naar het oordeel der commissie hetzelfde gezegd kunnen worden van andere naburige landen. Dat de kerk van Christus ook tegenover die andere landen een roeping heeft, zal wel niet worden betwist. Wanneer het schrijven van Rotterdam de gedachte suggereert, als zou in Duitschland de evangelieboodschap zijn verstomd, wil uw commissie toch opmerken, dat daar berichten tegenover staan, die spreken van schulderkenning en een opnieuw willen luisteren naar het evangelie.

Het komt uw commissie voor, dat onze kerken ook tegenover het Deutsche volk een roeping hebben. Maar zij merkt daarbij op, dat het haar niet gewenscht schijnt, dat onze kerken deze geweldige taak afzonderlijk zouden ondernemen. Hier ligt naar haar oordeel een taak voor de kerk van Nederland in haar geheel. Zij neemt dan ook de gedachte van Rotterdam over deze zaak via het I.K.O. te entameeren.

Op grond van het bovenstaande adviseert zij: [volgt in art. 72].

Uw vergadering de leiding des Geestes toebiddend,

Namens de commissie,

E. NAWIJN, *rapporteur*.

BIJLAGE IX.
Art. 99.

**RAPPORT van commissie IV inzake de positie van
in werkelijken dienst opgeroepen reserve-
veldpredikers en geestelijke verzorgers van ge-
interneerden (Agendum D 7, 13 en 34).**

In handen van commissie IV werden gesteld een missive van de classis Leeuwarden en van de classis Franeker behelzende het verzoek een regeling te ontwerpen aangaande de positie der reserve-veldpredikers, die in werkelijken dienst werden opgeroepen en een verzoek van generale deputaten voor de geestelijke verzorging der politieke geinterneerden ditzelfde te doen voor hen die als geestelijk verzorger in een interneeringskamp zijn aangesteld.

Uwe commissie wil beginnen met op te merken, dat deze materie voorzoover het de veldpredikers betreft, reeds geregeld werd op de generale synode van Sneek 1939, welke regeling hierop neerkwam dat een veldprediker aan zijn gemeente verbonden blijft, doch gedurende zijn militairen dienst geen recht op tractement heeft behoudens de vrije beschikking over de pastorie of een dienovereenkomstige toelage.

De verhoudingen zijn sindsdien echter sterk gewijzigd. Toen konden de gemeenten in de plaats van hun afwezigen dienaar vrij gemakkelijk een hulpprediker aanstellen. Thans is dat vrijwel uitgesloten, zoodat vele gemeenten, wier dienaar des Woords vertrekt in niet geringe moeilijkheden komen. Vooral geldt dit, wanneer zulk een predikant voor langeren tijd afwezig is, zooals het geval is met degenen die naar Indië vertrekken of reeds vertrokken zijn.

Op grond hiervan meent uwe commissie, dat een nieuwe regeling wel gewenscht is. En deze zal zoo moeten zijn dat eenerzijds de kerken, die hun predikant afstaan, niet te sterk gedupeerd worden, anderzijds dat de geestelijke verzorging van het leger, iets dat immers zeer noodzakelijk is, door zulk een regeling niet worde geremd.

Uwe commissie heeft contact opgenomen met de deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen en kennis genomen van enkele gedachten, die zij zich reeds hadden voorgesteld.

Boven werd reeds opgemerkt, dat er een onderscheid te maken is tusschen de veldpredikers die korteren tijd — en degenen die min of meer semi-permanent aan het werk in hun gemeente worden onttrokken. Het lijkt gewenscht de grens hiervoor te stellen op één jaar. De predikant, die langer dan een jaar in militairen dienst blijft, diene ontslag te krijgen uit zijn dienst aan de kerk, die hem beriep, met dien verstande, dat formeel de band, terwille van zijn ambtelijke positie, met de kerk, waaraan hij verbonden is, blijft bestaan; hij voorts alle recht op eenig tractement verliest, evenzeer het recht van terugkeer tot den ambtelijken arbeid in die gemeente, wanneer zijn militaire dienst eindigt. Er kan immers kwalijk van eenige kerk gevraagd worden haar dienaar voor anderen arbeid af te staan tot elken tijdsduur om dan zoo'n lange periode geen anderen predikant te kunnen beroepen in een prac-

tisch bestaande vacature. Natuurlijk heeft iedere plaatselijke kerk het recht, dit bij onderling overleg met haar dienaar des Woords zoo te regelen, maar een algemeen voorschrift voor ieder geval mag dit nooit zijn. Wanneer de militaire dienst eindigt, zal de betrokken predikant uiteraard weer beroepbaar zijn en is het goed, dat de regeering hem b.v. gedurende een jaar wachtgeld toekenne. De deputaten dienen dit bij de Hooge Overheid te bepleiten. Mocht zulk een terugkeerende predikant na dit jaar geen beroep hebben ontvangen, dan zal hij finantieel voor rekening der kerken dienen te komen op basis van zijn laatst genoten salaris, af te wikkelen door de deputaten tot geestelijke verzorging der militairen, en naar den maatstaf van ditzelfde salaris worden opgenomen in de emeritaatsregeling.

Nu is er de mogelijkheid, dat een terugkeerende veldprediker een beroep krijgt met een veel kleiner tractement dan hij voorheen genoot. Uwe commissie meent, dat eenerzijds de betrokkene eenig risico in dit opzicht moet nemen, dat anderzijds al te groote verschillen door deputaten geval voor geval moeten worden gezien, met de hun door de synode verleende bevoegdheid, eventueel te groote ongelijkheid althans ten deele te vereffen.

Afzonderlijk dient onder de oogen gezien te worden de vraag, hoe het staat met de verzorging van diens gezin, wanneer een predikant in militairen dienst mocht komen te overlijden. Immers het rijkspensioen zou volgens de bestaande regeling zijn naar het aantal dienstjaren en dus zeer minimaal. Weliswaar is redelijkerwijze te verwachten, dat dit als een uitzonderingsgeval wordt behandeld, zooals dit inderdaad in een voorkomend geval ook zeer bevredigend is opgelost, maar zekerheid bestaat er in dit opzicht toch niet, zoodat het goed is hierin een regeling te treffen voor het geval het rijkspensioen onbevredigend zou zijn. Het lijkt gewenscht zulks te doen naar de regelen volgens art. XIII D.K.O.

Uwe commissie meent, dat dezelfde regeling moet gelden voor de geestelijke verzorgers der politieke delinquenten. Bij hen moeten we onderscheiden tusschen diegenen, die een klein kamp bij hun gewoon ambtelijk werk verzorgen en diegenen, die in de grootere kampen met 1500 of meer gedetineerden zich daar geheel en al aan hebben te geven.

Voor de eerste categorie hebben we uiteraard geenerlei regeling te ontwerpen. De tweede categorie zal waarschijnlijk vele jaren in rijksdienst zijn.

De vraag zou ook onder de oogen gezien kunnen worden, of bij werkzaamheden in rijksdienst gedurende meerdere jaren, ook vanwege het rijk over die jaren niet een bijdrage in het eventueel uit te keeren pensioen zou kunnen worden verleend.

Uwe commissie meent, dat de in dit rapport en de volgende conclusies aanbevolen regeling slechts een tijdelijke kan zijn, omdat een definitieve regeling behoort voorgesteld te worden door de deputaten, ter vorige synode benoemd, om in 't algemeen een concept-regeling te ontwerpen voor alle predikanten, die, hoe dan ook, buitengewonen arbeid verrichten.

Uwe commissie meent, dat er voor hen die hun gemeente voor een jaar of korter verlaten een andere regeling moet worden getroffen.

Zij dienen in den vollen zin des woords aan hun gemeente verbonden te blijven en worden dus tijdelijk voor ander werk afgestaan. Gedurende dien tijd hebben ze alleen recht op vrije woning voor hun gezin, tenzij de kerkeraad, behoudens dit, anders besluit. Bij het beëindigen van den militairen dienst komen zij onmiddellijk weer voor rekening van de kerk, die zij weer gaan dienen.

In het algemeen komt het uwe commissie gewenscht voor, dat het gaan in militairen dienst als veldprediker voor korteren tijd, waarbij de predikant dus aan zijn gemeente verbonden blijft, niet geschiede dan bij goedkeuring van den kerkeraad, terwille van de juiste verhouding, terwijl anderzijds de kerkeraden op het hart gebonden wordt terwille van de vele duizenden jonge leden onzer kerken en de prachtige evangelisatiekansen de predikanten, die begeeren dit werk aan te vatten, zooveel mogelijk terwille te zijn.

Uwe commissie stelt u tenslotte voor de volgende conclusies als voorloopige regeling te willen vaststellen: [volgt in art. 99].

BIJLAGE X.
Art. 100.

RAPPORT van commissie IV inzake een schrijven
van deputaten voor advies inzake de finan-
tieele contrôle (Agendum D 5).

Utrecht, 13 Februari 1946.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In handen van uwe commissie is gesteld een schrijven, gedagteekend 22 Juli 1944, van de deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle, waarin wordt gevraagd hun ontheffing te willen verleen en uit hun functie in verband met enkele in dat schrijven naar voren gebrachte bezwaren.

Blijkens een nader van deze deputaten ontvangen brief is hun op bovengenoemd schrijven nog geen antwoord gegeven; als gevolg daarvan is hun taak sindsdien onvervuld gebleven.

De door hen in hun meergenoemd schrijven ontwikkelde bezwaren betreffen:

a. de beperking der werkzaamheden van genoemde deputaten als uitvloeisel van het synode-besluit van 9 November 1943, punten 9 en 10 en

b. de keuze van accountants, die met betrekking tot het finantieel beheer van deputaatschappen met finantieele verantwoordelijkheid tot taak hebben jaarlijks contrôle op dat beheer uit te oefenen.

Wat sub a betreft releveert uwe commissie 't geen genoemde punten 9 en 10 van het synode-besluit van 9 November 1943 inhouden.

Punt 9 luidt:

„dat deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle aan de generale synode rapporteeren, welke deputaten op grond van de bij hen ingekomen accountants-rapporten, wat hun finantiël beheer betreft, kunnen worden gedéchargeerd en welke niet, in het laatste geval met opsomming van de redenen door de desbetreffende accountants daarvoor genoemd”.

Ter oriëntering uwer synode laat uwe commissie hier volgen 't geen aan het desbetreffende prae-advies van commissie V is ontleend, n.l.:

„Hier moet echter wel de vraag worden gesteld: hoever moet de bemoeiing van de adviseurs gaan. Zooals reeds is gememoreerd achten de adviseurs het hun taak om kennis te nemen van de rekening en verantwoording der deputaten en de daarbij behoorende accountantsrapporten. Zoo dit al door de opdrachtgevende synode is besloten of uit de terzake genomen synodale besluiten is af te leiden, dan meent uw commissie toch, dat het niet tot de taak van de adviseurs behoort om, bij het beoordeelen van een accountantsrapport over de finantiën van een deputaatschap, verder te gaan dan te constateeren of de accountant tot verleen ing van décharge voor het finantiël beleid van dat deputaatschap, al of niet kan adviseeren. Uw commissie meent dus, dat het niet tot de taak van de adviseurs behoort om, naar aanleiding van de accountants-rapporten, aan de deputaatschappen of aan de accountants allerlei vragen te stellen of zelfs voorschriften aan die accountants te geven hoe zij hun rapporten naar de meening van de adviseurs moeten inkleden. Indien de rapporteerende accountants leden zijn van de „Vereeniging van academisch gevormde accountants”, — de V.A.G.A., of het „Nederlandsch instituut van accountants”, het N.I.V.A., dan zijn er voldoende waarborgen, zoowel voor de adviseurs als voor de synode, om aan te nemen, dat die accountants de verantwoordelijkheid voor hun advies om décharge al of niet te verleen en, ten volle kunnen dragen”.

Punt 10 luidt:

„dat de taak van deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle zich beperkt tot een adviseerende en dan nog desgevraagd, indien het betreft kerken, zedende kerken en deputaatschappen, die niet door de generale synode zijn benoemd”.

Deputaten nu zijn van oordeel, dat de door hen te vervullen taak, zooals deze boven beknopt is weergegeven in genoemde punten 9 en 10, de werkzaamheden, die zij hebben te vervullen zoodanig beperkt, dat hun arbeid voor de gereformeerde kerken in Nederland van weinig of geen belang meer kan zijn. Huns inziens treedt duidelijk naar voren, dat hun taak zich beperkt tot het doorlezen van de bij hen binnengekomen rapporten en het doorgeven zonder meer van de conclusie der betreffende accountants. Zij hebben hun taak dan ook steeds anders gezien; zij meenden ook ongevraagd van advies te moeten dienen. Met enkele voorbeelden wordt dit nader geïllustreerd.

Voor wat betreft het bezwaar sub b genoemd merkt uw commissie op, dat in een tot den voorzitter der synode gericht schrijven van genoemde deputaten, gedagteekend 22 Februari 1944, hetwelk een advies bevat in verband met een schrijven van de Nederlandsche Broederschap van accountants betreffende de keuze van accountants uit leden van het N.I.V.A. en de V.A.G.A., er door hen op gewezen is, dat het hun niet mogelijk zou zijn een advies te geven aangaande de eventueele benoeming van niet-leden dezer vereenigingen.

Daarna is — ingevolge het synodebesluit van 23 Maart 1944 — hun de opdracht verstrekt een dergelijk advies toch uit te brengen.

Laatstgenoemd synode-besluit, hetwelk uwe commissie in zijn geheel in dit rapport meent te moeten opnemen, luidt als volgt:

„De synode besluit het vroeger genomen besluit, luidende: „dat alle deputaatschappen bij het benoemen van een accountant gebonden zijn aan de keuze uit de leden van het N.I.V.A. of de V.A.G.A. aan te vullen als volgt:

Wenscht niettemin een deputaatschap de contrôle op de administratie op te dragen aan een accountant, niet-lid van beide genoemde vereenigingen, dan is daarover in elk bepaald geval het advies noodig van deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle”.

Deputaten zijn evenwel van oordeel, dat zij niet bij machte zijn een dergelijk advies te geven, wijl zij meenen de vakbekwaamheden van niet-leden van eerderbedoelde vereenigingen niet te kunnen beoordeelen; zij zouden daartoe den toets, die de beide genoemde vereenigingen in den vorm van een examen of een graad aan een hoogeschool hebben aangelegd, bij hun beoordeeling missen. Bovendien achten zij zich als leden van het N.I.V.A. niet verantwoord jegens dit instituut, wanneer zij adviezen zouden geven aangaande de aanwijzing als accountant van niet-leden van een der bedoelde vereenigingen. Het streven toch van dat instituut — aldus deputaten — is gericht op de bevordering van een deskundige beroepsuitoefening en het verkrijgen van een geordenden toestand in het accountantswezen, terwijl deze vereeniging voorts voorwaarden heeft gesteld, waaraan moet worden voldaan om door haar als accountant te worden erkend.

Deputaten spreken ten slotte uit, dat de beperking van hun taak te ernstiger wordt, nu ook niet-leden van het N.I.V.A. en de V.A.G.A. als accountant van deputaatschappen der generale synode worden toegelaten. Door hunne namen te geven als leden van het deputaatschap voor advies inzake de finantieele contrôle aanvaarden zij een verantwoordelijkheid, die zij bij den vorenomschreven gang van zaken meenen niet te kunnen dragen. Bovendien oordeelen zij, dat ook de synode onder de thans geldende regeling niet verantwoord is.

Uwe commissie trekt uit het bovenstaande relaas de haars inziens gerechtvaardigde conclusie, dat het niet mogelijk zal blijken de kloof, die gaapt tusschen het gevoelen van deputaten en het oordeel, neergelegd in de diverse synode-besluiten, te overbruggen. De bij deputaten bestaande bezwaren tegen de huidige regeling zijn dermate groot, zoo in wezen als in omvang, dat op het aannemen hunnerzijds van een meer soepele houding niet te rekenen valt, gesteld al, dat de synode een poging zou wenschen te ondernemen hen daartoe te bewegen.

Anderzijds is uwe commissie van oordeel, dat het de synode geen bevrediging schenken kan aan de geopperde bedenkingen tegemoet te komen door een weg in te slaan, die voeren zou naar de taaksopvatting als door deputaten gedacht. Daar komt dan bovendien nog bij het toch ook klemmend motief, dat de synode nog slechts korten tijd geleden, immers bij besluit van 23 Maart 1944, deze aangelegenheid laatstelijk onder de loupe heeft genomen, terwijl nieuwe gezichtspunten niet liggen in het naaste verschiep.

Op grond van het vorenstaande stelt uw commissie u aanstonds voor: [volgt in art. 100].

BIJLAGE XI.

Art. 118.

RAPPORT van commissie IV inzake een schrijven van den Urgentie-raad der Nederlandsche hervormde kerk, d.d. 18 Augustus 1945 (Agendum D 8).

In handen van commissie IV werd gesteld een schrijven van den urgentie-raad der Nederlandsch hervormde kerk, d.d. 18 Augustus 1945, van den volgenden inhoud:

„De urgentie-raad der Nederlandsche hervormde kerk, doende wat der algemeene synode is, richt zich bij dezen tot u met het voorstel tezamen met haar over te gaan tot de vorming van een Nederlandschen, oecumenischen raad der kerken, als onderdeel van den wereldbond der kerken.

De gebeurtenissen van de laatste vijf jaren hebben duidelijk het belang en de waarde doen zien van de oecumenische verbondenheid der kerken. Teneinde dezen band ook voor Nederland zichtbaar te maken, wordt bovenstaand voorstel aan u voorgelegd.

De taak van den raad zal, naar wij ons voorstellen, zijn:

a. de verhouding van de Nederlandsche kerken onderling te bestudeeren en zoo mogelijk de eenheid der kerken te bevorderen (mogelijkheid van geheele of partieele fusie van enkele kerken etc.);

b. het theologisch gesprek tusschen de kerken ter hand te nemen en te bevorderen;

c. het contact van de Nederlandsche kerken met de kerken in het buitenland (wereldraad van kerken in Genève) voortdurend uit te breiden;

d. het bestudeeren van de vragen van de ethiek, het sociale leven, het internationale leven etc., waar de kerken voor geplaatst worden (life and work).

Gaarne zou de urgentie-raad van u vernemen, of u in principe hiertoe bereid bent, in welk geval zij het op prijs zal stellen als u — als voorloopige maatregel — een der uwen wilt delegeren om namens uw kerk aan de voorbereiding van de instelling van zulk een raad mede te werken”.

Namens den urgentie-raad der Nederlandsche hervormde kerk:

(w.g.) P. DE BRUIJN, *president*.

(w.g.) K. H. E. GRAVEMEYER, *secretaris*.

Uwe commissie is van meening, dat hiermee een voor onze kerken in dezen tijd belangrijke aangelegenheid aan de orde gesteld is, de overweging ten volle waard.

Allereerst willen wij nadruk leggen op het feit, dat hier voorgesteld wordt te komen tot de *vorming* van wat er tot op heden nog steeds niet was, nl. een *Nederlandsche oecumenische raad van kerken*, als onderdeel van den *Wereldbond der kerken*.

Wat dezen wereldbond aangaat, iets dergelijks bestond wel, ook een Nederlandsche afdeling daarvan, maar een zeer-bepaald karakter ontbrak daaraan, wat ook al uitkwam in de diverse namen, in den loop der jaren door dit lichaam gedragen.

In dit verband kan het nuttig zijn iets te releveeren van de ontwikkeling van de oecumenische beweging. In het jaar 1925 kwam te Stockholm bijeen de conferentie voor praktisch christendom, ook wel genoemd de conferentie voor Life and Work, waarbij de vragen van de practijk, de vragen van het sociale leven in het centrum stonden. Het daar aangevangen werk werd voortgezet door den wereldbond der kerken, die zich met name bezon op de vragen inzake de verhouding kerk en staat, kerk en vrede, e. d. Daarbij lieten zich de confessioneele moeilijkheden al heel duidelijk voelen, als gevolg waarvan te Lausanne samenkwam de conferentie voor Faith and Order, handelend over de vragen van geloof en kerkinrichting en kerken-orde, alsmede over de klemmende vragen in verband met de eenheid der kerken.

Ieder van deze drie bewegingen vond in ons land haar eigen uitdrukking, een bepaald weerslag, waaruit gegroeid is de oecumenische raad, die toch — in feite — geen raad van *kerken* was, al werkten daarin wel samen mensen, die lid waren van verschillende kerken, maar die toch niet als officieele vertegenwoordigers hunner kerken daar zaten.

Trouwens, ook de bovengenoemde conferenties werden gedrukt door datzelfde bezwaar, dat het bereiken van concrete resultaten bemoeijlikte, nl. dat er ook aan deelnamen vertegenwoordigers uit de studenten-wereld, jeugdbeweging, etc.

Van meerdere zijden, speciaal van den kant van de oud-katholieke kerk, is er op aangedrongen, dat de kerken als zoodanig zich officieel met de behandeling van deze aangelegenheden zouden bemoeien. Men heeft, ook in ons land, wel naar een anderen, nieuwen vorm van samenwerking gezocht, maar organisatorische moeilijkheden hebben de ontwikkeling daarvan sterk belemmerd.

Toen de oorlog kwam, werd dit alles uit den aard der zaak stilgelegd, al heeft de nood in den bezettingstijd anderzijds een verrassende toenadering en praktische samenwerking der kerken in ons vaderland te zien gegeven. Wij kunnen dan ook gereedelijk instemmen met de woorden uit het schrijven van den urgentie-raad der Nederlandsche hervormde kerk aan onze kerken: „De gebeurtenissen van de laatste vijf jaren hebben duidelijk het belang en de waarde doen zien van de oecumenische verbondenheid der kerken”.

Na de bevrijding van ons vaderland heeft de urgentie-raad van de Nederlandsche hervormde kerk, doende wat der synode is, deze zaak weer aangevat en het initiatief genomen tot voortzetting van wat voor den oorlog opgezet en in den oorlogstijd gegroeid was, daarbij nastrevende het door velen gewenschte doel, dat de kerken als zoodanig hierin zouden optreden.

Men wil daarbij allereerst voortzetten het gezegende werk onder den druk tot stand gekomen, in het *interkerkelijk overleg*, waaraan onze kerken door een officieelen vertegenwoordiger uit ons midden, zoo con amore hebben medegewerkt en waardoor den bezetter de meening der kerken zoo onomwonden is ter kennis gebracht en hem gezegd, wat niemand anders hem zoo zeggen dorst en hem op de meest critieke punten van ons volksleven den wil Gods, naar Zijn Woord, voorgehouden. Het zijn dus in de eerste plaats de vragen van praktisch christendom, die men in den Nederlandschen oecumenischen raad der kerken wil aan de orde stellen, in zekeren zin een voortzetting van de conferentie van Stockholm, al eerder door ons gereleveerd.

In de tweede plaats wil men daar de kerken samen doen spreken over de vragen, rakende de onderlinge toenadering der kerken, de groote klemmende vraag van de meerdere eenheid der kerken, in zekeren zin dus de voortzetting van wat destijds in het middelpunt stond op de conferentie te Lausanne.

Tenslotte heeft men sterk gevoeld het gevaar, dat men in heel deze beweging de figuur zou hebben van een generale staf zonder leger, waarom men ook wil ijveren voor de propaganda van de oecumenische gedachte in de kerken-zelf, onder het kerkvolk. Redenen, waarom men, ook voor de hier genoemde onderdeelen van het werk, gaarne meerdere vertegenwoordigers uit de diverse kerken zag aangewezen, opdat zoodoende de oecumenische gedachte meer en meer onder de leden der kerken ingang zou mogen vinden.

In de tweede plaats moge uwe commissie, na dit korte historische overzicht, de vraag aan de orde stellen: hoe stonden onze kerken, in synode vergaderd, in het verleden tegenover deze beweging, zooals zij zich toen aandiende?

De Acta van de generale synode, gehouden te Groningen in het jaar 1927, vermeldde dienaangaande (art. 97) het volgende:

„Ds de Bruijn rapporteert namens commissie IV inzake het verzoek van het bestuur der Nederlandsche afdeeling van den wereldbond tot het bevorderen van een goede verstandhouding tusschen de volken door de kerken, 2 afgevaardigden te benoemen voor de vergadering der afdeeling.

Overeenkomstig het voorstel van de commissie wordt besloten als volgt:

De generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, haar sympathie betuigende met het doel van de Nederlandsche afdeeling van den wereldbond etc. meent echter aan het verzoek van genoemde afdeeling, afgevaardigden voor hare vergadering te benoemen, niet te kunnen voldoen, wijl zij dan mede verantwoordelijk zouden zijn voor de besluiten, aldaar genomen”.

Deze zaak kwam nogmaals ter tafel op de generale synode van 1930, waar dr Dijk rapporteerde inzake een verzoek van het bestuur van wat toen heette: De Nederlandsche afdeeling van den wereldbond der kerken, waarop besloten werd aan de uitnoodiging van die zijde niet te voldoen, daar reeds op de generale synode van 1927 een dergelijke beslissing is genomen en er voor haar geen enkele reden is op deze beslissing terug te komen.

Beide malen alzoo was de houding onzer generale synode:

Hoewel sympathiek tegenover het doel, afwijzend inzake medewerking.

Uwe commissie kan zich goed indenken in de houding, door onze synoden aangenomen tegenover de destijdsche oecumenische beweging, met de haar eigen grondslag en al, wat daar mee samenhang; en wij ontveinzen ons de moeilijkheden en bezwaren niet, die ook nu verbonden blijven aan het ingaan op het verzoek, dat ons thans van den urgentie-raad bereikte. Maar wij willen er allen nadruk op leggen, en uwe vergadering moge vooral daarvoor open oog hebben, dat er nu een geheel nieuwe situatie is ontstaan. Er wordt ons gevraagd of wij in principe bereid zijn als voorloopige maatregel een der onzen te delegeren om namens onze kerken aan de *voorbereiding* van de instelling van een oecumenischen raad der kerken mede te werken. In de voorbereidende bespreking (gesteld uwe vergadering zou er toe kunnen besluiten op het onsgedane verzoek in te gaan) zou dus onzerzijds — om maar iets heel belangrijks te noemen — krachtig moeten worden aangedrongen op het samen willen werken — zonder een bepaalden grondslag, omdat juist uit het stellen van een soort minimum-belijdenis zooveel moeilijkheden voortvloeien. Men zou het, naar ons inzicht, moeten aansturen op een gemeenschappelijk bepaalde doelstelling. Wij zijn van meening, dat de ernstigste bezwaren tegen het ingaan op het onderhavige verzoek zouden worden weggenomen, als de zaak aldus zou worden geregeld.

Als dan ook de nadruk zou worden gelegd op de vragen van praktische samenwerking tusschen de kerken ten opzichte van concrete, gemeenschappelijke belangen, zooals die er toch ook geweest is in den bezettingstijd in het interkerkelijk overleg, zijn wij van meening, dat dit voor onze kerken van belang geacht moet worden en wij ons dus niet zouden mogen onttrekken aan een gemeenschappelijk spreken over deze dingen.

Incidenteel hebben onze kerken ook wel voldaan aan een verzoek, van de oecumenische beweging tot ons uitgegaan, toen in den bezettingstijd vertegenwoordigers onzer kerken, tezamen met de andere kerken in ons vaderland, antwoord hebben gegeven op vragen vanuit Genève gesteld, over welke aangelegenheid Prof. Grosheide een en ander in uwe vergadering heeft medegedeeld.

Wat de erkenning van andere kerken als zoodanig aangaat, zij het ons vergund te verwijzen naar het feit, dat wij den doop, in andere kerken bediend, met gebruikmaking van de doopformule, aanvaardden, waaruit toch ook wel een en ander terzake dienende, voortvloeit.

Het komt ons voor, dat het niet verantwoord zou zijn als onze kerken zich thans onthielden van een poging bij de bedoelde voorbereidende samenspreking ook onze inzichten geldend te maken. Als wij weigeren daaraan deel te nemen, laden wij ook een zeer bepaalde verantwoordelijkheid op ons.

Juist in de situatie, waarin onze kerken nu verkeerden, is het wel hard nodig, dat wij oecumenisch leeren denken en handelen, zooals daarover ook al meer is gesproken in stukken, die uwe vergadering dezer dagen bereikten.

Wij zouden nog kunnen wijzen op heel de tegenwoordige constellatie van kerk en wereld, waarbij het wel heel evident is dat de kracht van het Woord, dat van de kerk uitgaat, gebroken wordt door de onderlinge verdeeldheid en verscheurdheid der kerken, terwijl de gezamenlijk doorgemaakte druk zoo heel andere dingen deed verwachten. In den wereldbond der kerken vinden de verschillende kerken hun ontmoetingspunt, waar zij tezamen het zoo broodnoodige kerkelijke gesprek kunnen voeren. Zijn wij wel ingelicht, dan zal de Raad niet zelf besluiten nemen; die zullen na onderlinge samenspreking, eventueel door de kerken zelf genomen moeten worden. Het komt ons voor, dat ook onze Zending belang heeft bij het vertegenwoordigd zijn in den wereldbond der kerken, waar oostersche en westersche kerken elkaar zullen ontmoeten. Maar, wat alles afdoet: Er is in de wereld te midden van de gedeeldheid der kerken, de eene kerk van Jezus Christus en daar blijft de eisch: te bidden en te werken opdat er kome die openbaring der eenheid, waarom onze Heiland Zelf zoo aangrijpend gesmeekt heeft in Zijn hooge priesterlijk gebed. Het geloof *verbiedt* ons ons neer te leggen, zonder meer bij de bestaande verdeeldheid. Hier ligt ook en met name voor onze gereformeerde kerken een taak der eenvoudige gehoorzaamheid. En het is hierop, dat uwe commissie vollen nadruk zou willen laten vallen. Wij zullen weer meer oog moeten krijgen voor de catholiciteit van christendom en kerk, zooals prof. Bavinck Sr daarover zoo machtig sprak in zijn bekende oratie.

Uwe commissie is van oordeel, dat wij onze verantwoordelijkheid mede kunnen lossen door ons niet te onttrekken, maar mede te werken aan het voorbereidende werk, waartoe de Urgentie-Raad ons oproept.

Op grond van een en ander stelt uwe commissie u voor uit te spreken: [volgt in art. 118].

Namens de commissie,

W. M. LE COINTRE, *rapporteur.*

BIJLAGE XII.
Art. 124.

RAPPORT van commissie III over de stukken van
het agendum C 83, C 68 en B 44.

In handen van uwe commissie werden gesteld:

1. een brief van den kerkeraad der gereformeerde kerk van Batavia (agendum C 83);
2. een brief van de zendingsarbeiders op Soemba (agendum C 68);
3. een telegram van den kerkeraad der gereformeerde kerk op Curaçao (agendum B 44).

Deze stukken werden reeds in uw zitting van 25 Januari geheel voorgelezen. Zij bevatten geen concrete voorstellen, doch geven uiting aan de groote ontsteltenis van genoemde kerken en ambtsdragers over de scheuring, terwijl zij alle met aandrang de synode smeeken toch te doen wat zij kan om de eenheid te herstellen. Het telegram van Curaçao voegt daaraan toe: zoo noodig mede door erkenning schuld en fouten voorbij jaren en revisie of nieuwe aanvat geheele procedure.

Uw commissie stelt voor op deze stukken te antwoorden, dat de synode zich niet alleen de gevoelens der broeders in Indië en op Curaçao geheel kan indenken, doch dat zij ook al wat in haar vermogen is zal doen om aan de wenschen der broeders tegemoet te komen, daar zij deze volkomen deelt.

Het komt uw commissie bovendien gewenscht voor bij deze gelegenheid aan den kerkeraad van Curaçao den hartelijken dank der kerken in het vaderland over te brengen voor alles wat deze kleine kerk gedurende de oorlogsjaren door haar groote activiteit voor vele gereformeerden in alle werelddeelen heeft gedaan.

En concept-antwoord aan elk dezer adressanten is als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

Namens commissie III,

G. ZEYL, *rapporteur.*

ANTWOORD op brief kerkeraad Batavia (Agendum C 83), vastgesteld na goedkeuring door het moderamen.

Aan den kerkeraad der gereformeerde kerk te Batavia.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

Met diepe ontroering heeft de synode kennis genomen van uw bewogen schrijven van 11 Januari 1946, dat van zoo innig medeleven met de kerken in het vaderland getuigt. Wij kunnen ons zoo goed indenken, welk een verbijsterenden indruk het bericht van de jammerlijke scheuring in onze kerken op u moet hebben gemaakt, en

niet minder hoe gij daardoor in groote bezorgdheid verkeert over de toekomst van het kerkelijk leven op Java, met name ook van dat der inheemsche en chineesche Christenen. Wij willen het ook gaarne voor u uitspreken, dat wij zelf evenzeer ons schamen voor God en voor de menschen over het feit, dat in dezen tijd, waarin de Heere der kerk ons roept tot zulk een ontzaglijke taak, deze bedroevende scheuring in onze gereformeerde kerken mogelijk was.

Wij kunnen u echter ook verzekeren, broeders, dat de synode niet anders begeert, dan dat de geslagen breuk geheeld worde en dat zij geen poging onbeproofd zal laten, die daartoe leiden kan.

U dankend voor uw hartelijk medeleven, bidden wij u toe, dat de Heere onze God u en al de andere kerken in Nederlandsch-Indië moge sterken tot uw nog veelszins zoo zware taak, terwijl wij u verzekeren, dat wij u allen, gelijk in al de voorbije jaren, ook thans nog voortdurend in onze gebeden gedenken.

Met hoogachting en broedergroet,
namens de synode,

P.S. De synode zal u van hare beslissingen zoo spoedig mogelijk op de hoogte stellen en verzoekt u verder met vertrouwen af te wachten de inlichtingen, welke u aangaande het kerkelijk gebeuren uit Nederland zullen bereiken.

ANTWOORD op brief zendingsarbeiders op Soemba (Agendum C 68), vastgesteld na goedkeuring door het moderamen.

Aan de arbeiders in de zending der gereformeerde kerken op het eiland Soemba, adres dr L. Onvlee.

Geachte broeders,

Uw bewogen schrijven van 4 Januari 1946 heeft niet nagelaten diepen indruk te maken op de vergadering der synode, waarin het in zijn geheel werd voorgelezen.

Wij kunnen ons zoo goed uw droefenis en verslagenheid over de in onze kerken ontstane scheuring indenken. Wij zelf zijn daarover ook verbijsterd en bedroefd, omdat wij evenals gij gehoopt hadden, dat de doorleden nood ons dichter tot elkaar zou hebben gebracht. Ook wij schamen ons voor God en voor de menschen over de in onze kerken geslagen breuk, waardoor zij zoo veelszins machteloos gemaakt worden om haar hooge roeping ook jegens hen, die buiten zijn, te vervullen.

Wij kunnen u echter ook verzekeren, broeders, dat de synode niet anders begeert, dan de geslagen breuk te heelen en dat zij geen poging onbeproofd zal laten, die daartoe leiden kan.

Wij vertrouwen, dat het voor u evenmin twijfelachtig zal zijn als voor ons, dat u blijft behoren bij de kerken, die u uitgezonden hebben.

De Heere sterke u en ons en doe ons allen volharden in het gebed om de verheerlijking van Zijn Naam en de komst van Zijn Koninkrijk, zoo hier als in Indië.

U hartelijk dankend voor uw medeleven met de kerken in het vaderland, kunnen wij u verzekeren, dat ons gebed bij den voortduur voor u en uw arbeid op Soemba opgaat.

Met hoogachting en broedergroet,
namens de synode,

P.S. (Zie brief Batavia).

ANTWOORD op telegram kerkeraad Curaçao (Agendum B 44), vastgesteld na goedkeuring door het moderamen.

Aan den kerkeraad der gereformeerde kerk op Curaçao.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

Met groote dankbaarheid gedenkt de synode den trouwen arbeid, door uw kerk verricht gedurende de moeilijke jaren, waarin zoowel de kerken in het vaderland als die in Nederlandsch-Indië door vijandelijke bezetting zooveel te lijden hadden.

Zij dankt u hartelijk voor uw telegram van 18 Januari 1946, waaruit uw medeleven met onze kerken blijkt. Ook wij zijn met u bedroefd en teleurgesteld door de scheuring in onze kerken, en begeeren met u verdere scheuring te voorkomen en zoo mogelijk de eenheid te herstellen. Wij kunnen u ook verzekeren, dat de synode geen

poging onbeproefd zal laten, die onder den zegen des Heeren daartoe leiden kan. Mocht het metterdaad blijken dat in het verleden fouten zijn gemaakt, dan zullen onze kerken niet aarzelen deze te erkennen en voor zoover mogelijk te herstellen.

God zegene en sterke u in uw belangrijken arbeid. Houdt u van ons medeleven met uw kerk en van onze gedurige voorbede voor u overtuigd.

Met hoogachting en broedergroet,
namens de synode

P.S. (Zie brief Batavia).

BIJLAGE XIII.
Art. 125.

RAPPORT inzake een ingekomen schrijven van de classis 's Gravenhage, voor het instellen van een deputaatschap voor de verstrooide gereformeerden in Engeland.

Bij uw synode is ingekomen het volgende schrijven:

De classis 's Gravenhage heeft in haar vergadering van heden, na toelichting van br De Wit, voorzitter van den kerkeraad van de gereformeerde kerk van Londen, en in overeenstemming met het adres van den consulent van Londen, ds Oranje, de dringende noodzakelijkheid uitgesproken, dat de kerk van Londen een eigen dienaar des Woords ontvangt. De kerk van Londen is hierbij echter aangewezen op finantielen steun van de kerken uit Nederland. De classis meent, dat deze steun gegeven moet worden door de gereformeerde kerken in Nederland, aangezien alle kerken gelijkelijk bij de geestelijke verzorging van de Nederlandsche gereformeerden in Engeland geïnteresseerd zijn.

Met het oog hierop verzoekt de classis aan de synode een deputaatschap in te stellen voor de verstrooide gereformeerden in Engeland.

Aangezien het van groote beteekenis is, dat de kerk van Londen spoedig een eigen dienaar des Woords ontvangt, meent de classis, hoewel zij zich van het karakter van deze synode als speciale appèl-synode bewust is, er toch op te moeten en te mogen aandringen, dat genoemde zaak door deze synode behandeld wordt.

Uwe commissie is van oordeel dat het bieden van finantielen steun, ten behoeve van de verstrooide gereformeerden in Engeland noodzakelijk is, en acht het zeer gewenscht daarvoor een deputaatschap in te stellen, daar de steun dient geboden te worden door alle gereformeerde kerken in Nederland.

Zij stelt aan de synode voor te besluiten, een deputaatschap in te stellen voor de gereformeerden in Engeland en daarvan mededeeling te doen aan de classis 's Gravenhage.

S. C. DE GROOT, *rapporteur*.

BIJLAGE XIV.
Art. 129.

RAPPORT van commissie III inzake een brief van broeder S. W. Kleijn te Bussum.

Aan commissie III werd ter hand gesteld een brief van broeder S. W. Kleijn te Bussum. Deze broeder schrijft daarin, dat hij met diepe ontroering en innige beweging kennis heeft genomen van den inhoud van dat zendingsblad, waarin de broeders en zusters in Indië hun teleurstelling uitspreken over de jammerlijke verdeeldheid onder ons.

Deze broeder Kleijn biedt in het kerkelijk conflict zijn bemiddeling aan en vraagt toestemming om met twee door uw synode aan te wijzen broeders en twee der gescheiden broeders een samenspreking te hebben, waarbij hij tevens zijn in eigendom toebehoorend gebouw aan het Leidscheplein te Amsterdam voor een samenspreking aanbiedt.

Uw commissie stelt voor als volgt op dezen brief te antwoorden:

*Aan den weledelen heer S. W. Kleijn, Beerensteinerlaan
47 te Bussum.*

Met ernstige belangstelling nam de synode kennis van uw brief d.d. 22 Januari 1946. Ook zij heeft, evenals u, met diepe ontroering en innige beweging het door u bedoelde zendingsblad gelezen.

Zij begrijpt ten volle de teleurstelling van de broeders en zusters in Nederlandsch-

Indië, die, na hun verlossing uit gevangenschap, vernamen van de jammerlijke scheuring die zich onder ons heeft voltrokken.

De synode waardeert uw belangstelling voor deze inderdaad treurige zaak en geeft u de verzekering, dat zij geen middel onbeproefd zal laten om met de van ons heengegane broeders, zoo dit maar eenigszins mogelijk is, in contact te treden en onder des Heeren zegen tot eenheid te komen.

Voorshands kan zij evenwel niet ingaan op uw voorstel om met twee harer leden en twee door u uit te noodigen gescheiden broeders over deze aangelegenheid te handelen.

A. VAN DER HAAR, *rapporteur*.

BIJLAGE XV.
Art. 130.

RAPPORT van commissie III inzake een schrijven van vijf gereformeerde jeugdverenigingen te Zwolle.

Aan uwe commissie werd ter hand gesteld een schrijven van vijf gereformeerde jeugdverenigingen te Zwolle.

Uw commissie stelt voor daarop als volgt te antwoorden:

De generale synode nam met belangstelling kennis van uw schrijven van Januari 1946.

Zij verheugt zich in de hartelijke liefde voor de kerk van Jezus Christus, het vurige verlangen naar éénheid van allen die op grond van Schrift en belijdenis bij elkander behooren en de sterke begeerte, om in dezen veelszins verwarden tijd, zich als getuigen van Jezus Christus te mogen openbaren, die in uw schrijven zoo duidelijk tot uiting komen.

Zij dankt u voor uw voorbede en bidt met u, dat onze God haar arbeid zal willen zegenen en dienstbaar zal maken tot het verkrijgen van de ook door haar zoo hartelijk begeerde éénheid.

BIJLAGE XVI.
Art. 131.

RAPPORT aan de generale synode inzake de missive van ds R. A. Flinterman betreffende de viering van het H. Avondmaal in het interneeringskamp te Amersfoort.

In handen van commissie IV is gesteld een schrijven van ds R. A. Flinterman, geestelijk verzorger van het interneeringskamp te Amersfoort met de vraag of er bezwaar tegen is het H. Avondmaal in bovengenoemd kamp met leden onzer kerken te vieren en of er bezwaren zijn tegen de toelating van niet-leden-onzer-kerken-zijnde christenen tot deze Avondmaalsviering. Bovendien vraagt ds Flinterman zijn kerkelijke positie te regelen.

Uwe commissie is van meening, dat er tegen de viering van het Heilig Avondmaal in een interneeringskamp op zichzelf geen bezwaar kan bestaan, mits daarbij in acht worde genomen alle regelen, die in onze kerken bij de Avondmaalsviering gelden.

In de eerste plaats is daarbij te denken aan de noodzaak dat zulk een sacramentsbediening geschiedt in opdracht van en onder leiding van den kerkeraad der kerk, binnen wier ressort het Interneeringskamp gelegen is en er dus zoo mogelijk enkele ouderlingen bij tegenwoordig zijn.

Voorts zal ze niet gehouden worden dan na voorafgaande proef-predicatie en vanzelfsprekend de lezing van het formulier.

Wat de toelating betreft, zal de grootst mogelijke voorzichtigheid moeten worden betracht en dit zal moeten worden beoordeeld niet door den kamp-predikant, ook niet door den kerkeraad, onder wiens leiding het sacrament bediend wordt, maar door den raad der kerk, waarvan de betrokkene lid is.

Aan te bevelen is dat zij, die gecensureerd zijn, aan hun kerkeraad schriftelijk schuldbelijdenis doen, naar aanleiding waarvan de kerkeraad de vraag zou kunnen overwegen of er aanleiding bestaat de censuur op te heffen. In ieder geval zal overigens steeds met den betrokken kerkeraad overleg moeten worden gepleegd, waarbij uiteraard de kamp-predikant met zijn indruk van en oordeel over den persoon in kwestie, dien kerkeraad zou kunnen dienen.

Bij dit alles lijkt het uwe commissie wel dienstig er met nadruk op te wijzen, dat de betuigingen van berouw met wijsheid zullen moeten worden beoordeeld, omdat immers die betuigingen van leedwezen in gevangenschap nog al gemakkelijk worden gedaan en soms meer uit teleurstelling, dan uit waarachtig schuldgevoel voor God voortvloeien.

Wat de tweede vraag betreft, meent uwe commissie te moeten opmerken dat er

in het algemeen tegen de toelating tot het Heilig Avondmaal als gast van een christen, die geen lid onzer kerken is, geen bezwaren bestaan.

De beoordeeling daarvan zal alweer niet aan den kamp-predikant staan, maar aan den kerkeraad, op wiens gezag het sacrament wordt bediend, die zich daarbij dan ook door den kamp-predikant kan laten adviseeren.

Ook hierbij meent uwe commissie er de aandacht op te moeten vestigen, dat de grootst mogelijke voorzichtigheid geboden is en toch alles gedaan worde tot het heilig houden van het sacrament.

In afwachting van de definitieve regeling, door de eerstvolgende synode te nemen, stelt uwe commissie de synode voor de volgende besluiten te nemen: [volgt in art. 131].

BIJLAGE XVII.

RAPPORT van de dogmatische commissie.

Art. 147.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In handen uwer commissie werden gesteld een groot aantal missiven, bevattend bezwaren van dogmatischen aard, alsmede verschillende verzoeken en voorstellen.

Deze stukken zijn de volgende:

Van den kerkeraad van Landsmeer (B 1); van F. M. Verveen, hulpprediker te Abbenbroek (B 2); van den kerkeraad van Nijega-Opeinde (B 3); van C. Tadema te Haarlem (B 4); van G. Renes te Rotterdam (B 5); van dr J. Schelhaas Hzn te Tzummarum en 25 medeonderteekenaars (B 6); van ds C. H. Appelo te Doetinchem (B 7); van G. Ruitinga te Leeuwarden (B 8); van ds J. Meester te Brouwershaven (B 10); van dr A. E. Schouten te Zaandam (B 11); van ds G. J. van der Vegt te Haren (B 12); van J. Korpershoek te Maasland (B 13); van K. Nawijn te Bolsward en P. A. Nawijn te Mijdrecht (B 14); van ds H. J. Meijerink te Drogeham (B 15); van W. Salomons Hzn te De Krim (B 16); van den kerkeraad van Bennebroek (B 17); van den kerkeraad van Gees (B 19); van drs D. J. Coumou te Heemstede (B 20); van P. W. Postema te Jutphaas en B. van Die te 's Graveland (B 21); van den kerkeraad van Ureterp (B 22); van ds F. Tollenaar te Den Helder (B 23); van ds J. van Hoegee te Westeremden (B 24); van ds J. H. Rietberg te Maassluis (B 25); van G. van der Waals te Zutphen (B 26); van dr J. Schelhaas Hzn te Tzummarum (B 27); van den kerkeraad van Tzummarum (B 28); van den kerkeraad van Wapenveld (B 29); van ds W. F. C. van Helsdingen te Hendrik Ido Ambacht (B 30); van A. van der Spek te Amsterdam (B 31); van de classis Kollum (B 32); van den kerkeraad te Vianen (B 33); van G. Venema te Veenwouden (B 34); van den kerkeraad van Kralingen (B 35); van den kerkeraad van Bodegraven (B 36); van ds IJ. van der Zee te Amsterdam-West (B 37); van S. Nicolai te Opeinde (B 38); van J. Dijkstra te Groningen (B 39); van Hm. van Keulen en 64 anderen te Den Ham (B 40); van F. M. Verveen te Abbenbroek (B 41); van Th. Buiten te Groningen (B 42); van E. Broekema c.s. te Heerenveen (B 43); van den kerkeraad te Curaçao (B 44); dr H. J. Jager te Voorthuizen (B 45); ds H. van Twillert te Wieringerwerf (B 46); ds J. Dijk, Boven-Hardinxveld (B 47); W. Koops c.s. te Gees (B 48); kerkeraad Rotterdam (B 49); brs De Gooyer en Wolf te Utrecht (B 50); brs A. van der Leeuw c.s. te De Bilt (B 51); ds J. G. Feenstra te Scheveningen (B 52); H. van Dijk c.s. te Leiden (B 53); drs J. W. Drayer te Drachten (B 54); D. Bakker te Eindhoven (B 55); J. Matze c.s. te Hazerswoude (B 56); kerkeraad te Helpman (B 57); kerkeraad te Gees (B 58); kerkeraad te Drachten (B 59); ds A. Leenhouts te Heerenveen (B 60); P. Mijderwijk te Landsmeer (B 61); ds M. Vreugdenhil te Meliskerke (B 62); G. Lievaart te Scheveningen (B 63); H. Wiersma te Nijmegen (B 64); W. van der Graaf c.s. te Utrecht (B 65); H. Wiersma te Nijmegen (B 76); H. L. van Werven te Amsterdam-Zuid (B 67); R. van Oord c.s. te Nijverdalen (B 68); D. Fokkema c.s. te Haulerwijk (B 69); mr Boon te Zaandam (B 70); A. Algra en A. de Roos te Leeuwarden (B 71); H. G. van der Meulen te Ureterp (B 72); R. Bekendam c.s. te Nijmegen (B 76); ds J. Bijleveld te Asperen (ongenummerd); Tj. Verbeek te Marrum (B 79); R. Gunnink te Aalten (B 78); particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte).

Gezien het tweede gedeelte van dit rapport en de voorstellen waarmee het besluit, meent uw commissie te mogen afzien van een breede omschrijving van den inhoud der afzonderlijke bezwaarschriften en te kunnen volstaan met een beknopte samenvatting er van. Dit nog te meer hierom, wijl in deze geschriften vrijwel steeds dezelfde onderwerpen aan de orde gesteld worden en vrijwel dezelfde (overigens reeds bekende) argumenten aangevoerd worden.

De inhoud der stukken is te onderscheiden in:

A. *Bezwaren* tegen de leeruitspraak van 1905 ten vierde, die van 1942 wat betreft het genadeverbond, de binding aan deze leeruitspraken, Toelichting en Praeadvies, de 16 punten van Augustus 1945.

B. *Verzoeken* om verduidelijking van de leeruitspraken van 1905 en 1942, om opheffing van de binding aan deze leeruitspraken; om een nieuwe uitspraak aangaande het gezag van Toelichting en Praeadvies of intrekking van deze stukken; om herziening van de 16 punten; om rechtsgeldigheid voor de z.g. „Verklaring van gevoelen”; om een nieuwe formulering van de leeruitspraak van 1905 ten vierde. (Waarbij reeds enkele concepten voor zulk een formulering werden aangeboden).

ad A. Bezwaren tegen de leeruitspraak van 1905 ten vierde.

Deze bezwaren richten zich tegen deze uitspraak in haar geheel, alsmede tegen uitdrukkingen er uit, en tegen de wijze waarop de synode van 1942 haar citeerde.

Zoo keeren B 62 en B 65 zich tegen 1905 zelf. Ds M. Vreugdenhil (B 62) schrijft dat hij in de verklaring van 1905 nooit een richtsnoer voor zijn prediking heeft gezien en dat hij in prediking, catechetisch onderwijs en persarbeid steeds tegen haar is opgekomen, omdat hij van meening is, dat genoemde verklaring, zoo zij niet van Gods Woord afwijkt, minstens onduidelijk genoemd moet worden, zooal niet innerlijk tegenstrijdig.

Er van Dijk (c.s.) (B 53) acht de schriftuurlijke fundeering van de kern der uitspraak in 1905 ontoereikend en meent dat daarom aan een dergelijke verklaring nooit bindend gezag mag gegeven worden.

De gebr. De Graaf (B 65) meenen dat in „1905” (en dus ook in 1942) spitsvondig de grenslijn is afgebakend tusschen de goddelijke souvereiniteit en de menselijke aansprakelijkheid.

Bezwaren tegen of vragen over de beteekenis van verschillende uitdrukkingen uit „1905”.

„*Krachtens de belofte*”. Is belofte hier te verstaan als levenwekkend beginsel? Zoo ja, dan sluit deze opvatting in zich het aanvaarden van een „onmiddellijke wedergeboorte” (B 17).

„*Houden voor wedergeboren*”. Deze woorden sluiten in, dat wij er van uitgaan moeten of veronderstellen, dat de kinderen der geloovigen wedergeboren zijn (B 45). Het is onlogisch voor te schrijven, dat alle gedoopte kinderen moeten gehouden worden voor wedergeboren en tegelijk vast te stellen, dat een deel nooit wedergeboren zal worden (B 26).

Het bezwaar zou vervallen als de uitdrukking ongeveer gelijk moet worden geacht aan „behandelen als”. Maar door de bindend-verklaring en schorsingen blijkt dat dit „houden voor” de kracht krijgt van „belijden te zijn” (B 26). Minder bezwaar als in onze kerken geleerd *mag* worden, dat het zaad des verbonds is te houden voor wedergeboren, maar zeer ernstig bezwaar als dit in onze kerken geleerd *moet* worden (B 3b).

Een verzoek om een onderzoek te willen instellen naar de strekking dezer woorden in verband met de beteekenis, die het woord „wedergeboorte” in onze formulieren van eenigheid heeft (B 49).

„*in Christus geheiligd*” Moet opgevat worden als verbondsheiligheid, d. w. z. afgezonderd van de ongelovige wereld en toegewijd aan den dienst van God, verkeerend op het terrein der genade (ziet dus niet op inwendige heiligheid) (B 3a). Deze uitdrukking wijst op de verbondsheiligheid, die niet „slechts” uitwendige heiligheid is, die de z.g. inwendige heiliging niet buitensluit, maar ook niet altijd insluit (B 52).

Gevraagd wordt een toelichting op de beteekenis van „in Christus geheiligd” in verband met de verbondsheiligheid, waarvan onze vaders steeds spraken (B 49).

Bezwaren tegen of vragen over de leeruitspraak van 1942 over het genadeverbond in verband met Toelichting en Praeadvies.

De critiek uitgebracht op de Leeruitspraak van 1942 geldt steeds ook Toelichting en Praeadvies, omdat men in deze geschriften ziet de officieele, van de synode zelve uitgaande interpretatie ervan. En waar in deze uitspraak een herhaling gegeven wordt van het begin van „1905”, treft de critiek hier indirect toch weer „1905”.

Vooral de verbondsoopvatting in Toelichting en Praeadvies wordt heftig aangevallen. Men acht de omschrijving van het verbond, zooals die daarin gegeven wordt, zeer eenzijdig of zelfs onjuist. Men ziet hierin een identificatie van verbond en verkiezing en acht dat men bij deze omschrijving geen plaats meer overhoudt voor de menselijke verantwoordelijkheid in het verbond. Te meer klemt dit als gesproken wordt van voorwaardelijke en onvoorwaardelijke heilsbelofte, waardoor men zou moeten komen tot het aanvaarden van tweërlei belofte en tweërlei evangelieverkondiging. In verband daarmee staat een sacramentsopvatting, die men geenszins aanvaarden kan; ook hier ziet men weer tweërlei: een sacrament voor de geloovigen, als bevestiging van geschonken inwendige genade en een sacrament voor de ongelovigen, dat eigenlijk geen sacrament is. Achter dit alles speurt men de leer van de veronderstelde wedergeboorte

van Kuypers, welke nu tot leer der kerk is verheven en waaraan men gebonden is. Men zou nu gedwongen worden ook bij kinderen aanwezige inwendige genade aan te nemen of althans te veronderstellen dat deze genade aanwezig is. Dit is voor velen een onoverkomelijk bezwaar en wordt hun tot een geloofsmoeilijkheid.

In de geschriften, waarin deze opvattingen over verbond en doop bestreden worden, treft men dikwijls ook de eigen meeningen der inzenders aan en de vraag of deze in de gereformeerde kerken geleerd of althans geduld kunnen worden.

Zoo heeft B 36 ernstige bedenking tegen de „synodale opvatting” der verbondsbelofte, omdat deze belofte dan slechts het geloovig zaad zou gelden. Daartegenover stelt hij dat de belofte aan al het zaad gegeven is, doch in conditioneelen vorm.

B 16 haalt verschillende teksten aan, om te bewijzen dat ook de ongeloofigen in het verbond zijn. De inhoud van het verbond is allereerst, dat den bondelingen de woorden Gods zijn toebetrouwd. Deze toebetrouwing is hetzelfde als de schenking der belofte Gods. Men behoeft geen geloovige te zijn om haar te mogen aanvaarden.

B 17 meent dat de opvatting der belofte zooals de synode die voorstaat, slechts betreft het beloftewoord Gods, dat gedacht is over de uitverkoren kinderen Gods, welk woord behoort tot de verborgen dingen, die voor den Heere zijn. Dit is echter heel iets anders dan het evangeliewoord, dat in de bediening des Woords tot de kinderen der gemeente komt.

B 47 merkt op dat de belofte wel onvoorwaardelijk is in dezen zin, dat God geeft, wat Hij eischt, maar dat wij de verbondsbelofte altijd conditioneel moeten zien, d. w. z. verbonden met den eisch tot geloof en bekeering en acht dit bij de synodale opvatting onmogelijk.

Als wij de verbinding met dezen eisch niet vasthouden, maken wij van de belofte eigenlijk een (aanvankelijk reeds gerealiseerd) bezit.

Alleen in den weg der geloofsgehoorzaamheid wordt de belofte ook vervuld. Ook de Heilige Geest, Die het geloof werkt, kan wel worden toegezegd op conditie van geloof. Daarbij wordt verwezen naar Lucas 11 : 19 en Zondag 45 van den Heidelberg-schen Catechismus.

De beloften zijn steeds conditioneel. Het geloof wordt geschonken op conditie van geloof, of: alleen het geloof maakt ons het geloof deelachtig. Dit is voor ons verstand een onverklaarbare tegenstelling, die wij te aanvaarden hebben. Het maken van veronderstellingen is overbodig. Verschillende Schriftplaatsen worden besproken en dienen tot bewijs, dat de beloften conditioneel zijn; er is een bijkomende werking van den Heiligen Geest om de condities te vervullen. Voor kleine kinderen gelden andere regelen. Vroegstervende kinderen zijn bondelingen, omdat zij nog geen gelegenheid hadden het verbond te verbreken. Zij moeten als uitverkorenen gerekend worden (B 39).

Wat den doop betreft, wordt in tal van geschriften gezegd: de doop bezegelt de belofte en niet de (inwendige) genade. Ook hier is de belofte weer de conditioneële. Daarom zegt B 39: de kinderdoop is alleen het verzegelen van de voorwaardelijke belofte. Veronderstellingen zijn ook hier niet noodig.

En ds Meester (B 10) merkt op: de doop bezegelt de verbondsbelofte en niet iets dat in het kind aanwezig geacht moet worden. Zij (en ook anderen) brengen in dit verband hun bezwaren in tegen de wering van candidaat Schilder uit het ambt, aangezien art. 33 van de Nederlandsche geloofsbelijdenis niet leert, dat de waarheid des doops reeds voor den doop door de kinderen ontvangen geacht moet worden, aangezien de waarheid des doops alleen door het geloof kan worden ontvangen (B 10).

Velen gaan ook in op de beteekenis van den doop voor de ongeloofigen en vreezen, dat de synode nog altijd vasthoudt aan een schijnendoop; zij hebben ernstige bedenkingen tegen de onderscheiding volle en niet volle doop (B 3b); zij vragen of het geoorloofd is in onze kerken te leeren, dat alle kinderen van geloovige ouders *ten volle* recht hebben op den doop en dat dit recht genoegzaam gefundeerd is in het bevel en de belofte Gods en dat daarom noch ter wille van den doop, noch ter wille van de doopsbediening de veronderstelling van aanwezige wedergeboorte noodzakelijk is (B 34).

Ook de eerste doopvraag komt in dit verband ter sprake; vooral de beteekenis van de woorden „in Christus geheiligd”, opgevat als inwendige heiligheid. Een 65-tal broeders uit Den Ham zijn van meening dat zoo de eerste doopvraag een inhoud krijgt, die in strijd komt met Gods Woord; zij verwijzen naar 1 Cor. 7 : 14; Joh. 15 : 6 en Matth. 8 : 12 (B 40).

Velen deelen dit bezwaar en gaan er van uit, dat de synode een opzettelijke uitspraak gedaan heeft over deze uitdrukking en dat voortaan in onze kerken het „in Christus geheiligd” uit de eerste doopvraag slechts mag worden verstaan als „inwendig geheiligd”.

Tot deze gedachte komt men door een bepaalde opvatting over de waarde en de beteekenis van Toelichting en Praeadvies. Nog steeds blijkt het voor velen onduidelijk welk gezag deze geschriften in onze kerken eigenlijk hebben. Opgemerkt wordt dat deze geschriften een grootere waarde hebben dan een gewoon rapport. Dit geldt voor de Toelichting vooral omdat ze is geschreven na de (besluiten) der synode.

Velen willen nog wel de opvattingen in deze geschriften neergelegd erkennen, maar dan in dien zin, dat zij in onze kerken geleerd *mogen* worden, doch in geen geval zoo, dat zij geleerd *moeten* worden (B 6).

Ds Rietberg is van meening, dat voor de synode Toelichting en Praeadvies nog steeds maatstaf zijn voor de zuiverheid der leer.

Ds Vreugdenhil (B 62) en anderen met hem (B 4 — B 62) oordeelen dat Toelichting en Praeadvies „1905” interpreteren in Kuyperiaanschen zin en hebben daartegen ernstige bedenkingen.

De bezwaren tegen Toelichting en Praeadvies zijn niet weggenomen door de verklaring van Augustus 1945 (de 16 punten).

Steeds blijven dezelfde vragen over verbond en doop; zoo schrijft de kerkeraad van Bennebroek (B 17): Wij zijn niet gerust over punt 2 dat spreekt over het verbond naar zijn twee zijden. De synode blijft blijkbaar handhaven de leer dat het wezenlijke verbond is opgericht met de uitverkorenen. Daarom wordt het zelfonderzoek onmogelijk, want men moet eerst weten of men uitverkoren is (B 17).

B 43. Br E. Broekema en 21 anderen uit Heerenveen oefent critiek op de punten 8—11 en 12.

Punt 8 herhaalt wel, dat het „minder juist” is te beweren dat de doop geschiedt op grond van de z.g. veronderstelde wedergeboorte, maar de synode bedoelt daarmee niet „onjuist”, en blijft de veronderstelde wedergeboorte leeren door het „in Christus geheiligd” op te vatten als inwendige heiligheid.

Punt 11 zegt dan ook, dat bij den geloovigen doopeling de *aanwezigheid* van inwendige genade wordt vastgesteld. Dan pas is de doop wezenlijk doop. De synode wil dus doopen *mede* op grond van aanwezig veronderstelde genade. Daardoor komt de synode tot een kerkleer van vollen en niet vollen doop, waarachtig en niet waarachtig sacrament. Adressanten stellen de sacramenten voor allen gelijk, alleen de uitwerking is verschillend, evenals bij het Evangelie, ten leven of ten doode. Ten bewijze worden aangevoerd citaten van Prof. Lindeboom, Calvijn en Hel. de Cock.

In punt 12 zegt de synode wel, dat zij den schijndoop verwerpt, maar zij leert dan toch maar doop in tweeërlei zin.

B 62. Ds M. Vreugdenhil is door de 16 punten nog meer bezwaard geworden tegen 1905, 1942, 1943 dan hij reeds was en het is hem allerminst duidelijk welk gezag de 16 punten hebben.

B 17 vraagt nog de 16 punten te wijzigen en informeert verder: „Zijn toelichting en Praeadvies nu van geen belang meer of moeten wij ook de 16 punten weer lezen tegen den achtergrond van deze geschriften?”

Uit dit alles blijkt wel zeer duidelijk welk een groote plaats Toelichting en Praeadvies in den kerkelijken strijd van de laatste jaren hebben ingenomen.

ad B. Verzoeken en voorstellen.

1. Verzoek om Rechtsgeldigheid van de Verklaring van Gevoelen.

Deze verklaring werd opgesteld door dr S. O. Los c. s., nadat er een samenspreking had plaats gevonden met deputaten der synode over hun bezwaren tegen de leeruitspraak van 1942 en de Toelichting.

In deze verklaring zetten zij in een 10-tal punten uiteen, wat zij t. a. v. verbond en doop in de kerken leeren willen.

Het is nu m. n. dr Schelhaas (B 6) die met het verzoek komt tot de synode, dat zij uitspreken zal, dat naast de opvattingen over verbond en doop, geleerd in Toelichting en Praeadvies in ons kerkelijk samenleven evenzeer de opvattingen, neergelegd in de Verklaring van Gevoelen, rechtsgeldigheid hebben. Een aantal predikanten in Friesland sloten zich hierbij aan; voorts enkele kerkeraden en dienaren des Woords uit andere provinciën, o. a. ds Rietberg (B 25).

Deze wijst er met nadruk op, dat de Verklaring van Gevoelen bedoeld was voor de synode en betreurt het, dat deze er zich nooit over uitgelaten heeft en vraagt alsnog het oordeel der synode hierover.

Op dit verzoek zal uw commissie in een apart hiervoor opgesteld rapport nader ingaan.

2. Verzoeken om opheffing der binding.

Het spreekt wel vanzelf, dat zeer vele bezwaarschriften eindigen met het verzoek om de binding aan de uitspraken van 1905 en 1942 op te heffen. Wie 1905 qualificeert als een verklaring, niet bedoeld als leeruitspraak (b.v. B 15) moet daartoe wel komen; en dit des te meer als hij dan in die verklaring onschriftuurlijke elementen meent te ontdekken.

Velen zien de binding als de oorzaak van al de ellende en gedeeldheid in onze kerken; daarom vragen zij om de opheffing der binding; sommigen (b.v. B 45) smeeken er zelfs om.

(Naar het oordeel uwer commissie blijkt bij meerderen een onvoldoende inzicht in het karakter en de beteekenis der binding aan kerkelijke uitspraken. Om het groote

belang van deze zaak hoopt uw commissie daarom ook hierover met een nader rapport tot uw vergadering te komen).

De particuliere synode van Drenthe stelt aan de synode voor: te overwegen de wenschelijkheid, vervallen te verklaren den eisch tot het nadrukkelijk betuigen van instemming met de leerbeslissingen van 1942 door kandidaten en ambtsdragers, zoodat genoemde leerbeslissingen niet meer en niet minder bindend verklaard worden dan elk ander synodebesluit het volgens art. XXXI D.K.O. is.

Een merkwaardig geargumenteed verzoek om opheffing der binding dient hier nog vermeld. Het is van een 11-tal predikanten, die zich tot de synode richten met de hartelijke en dringende bede om een uitspraak in den volgenden geest:

De synode spreke uit:

„dat zij, hoewel de uitspraak van 1905, aangaande de z.g. onderstelde wedergeboorte, nl. dat het zaad des verbonds, totdat het tegendeel blijkt, is te houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd, schriftuurlijk achtend, deze niet langer met bindend gezag willen opleggen”.

Deze broeders meenen, dat de kerken gevaar loopen te ver te gaan in de toepassing van de leertucht, indien zij instemming met of althans zwijgen over deze uitspraak beslissend zouden stellen, t. a. v. de toelating tot het ambt. Zij vragen zich af of de kerken dan voldoende rekening houden met het feit, dat ons kennen op aarde ten deele is.

Het komt hun voor, dat het zeer wel mogelijk zou zijn, als de kerken de uitspraak van 1905 voor zichzelf schriftuurlijk achten, zonder dat ze daarmee de ambtsdragers hieraan volstrekt binden.

Afzonderlijk dient hier eveneens gememoreerd een schrijven van br Bakker uit Eindhoven. Hij wendt zich tot de synode in verband met het punt D 6 uit het voorstel van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg.

Hierin staat: dat hij in onze kerken ambtsdrager kan zijn, die belooft bij het uitdragen van zijn gevoelens niets te zullen leeren, wat met de uitspraak van 1905 „in strijd is”; al zou dit gevoelens in strijd komen met opvattingen uit Toelichting en Praeadvies.

Br Bakker ziet hierin een verkapte leervrijheid.

3. *Over Toelichting en Praeadvies.*

Zeer velen vragen een duidelijke uitspraak der synode in dezen zin, dat de leeruitspraken van 1942 (en dus ook die van 1905) niet gelezen behoeven te worden in het licht van Toelichting en Praeadvies. Sommigen vragen „intrekking” van deze geschriften. Velen stellen ook voor, de schorsingen, gedaan op grond van bezwaren tegen Toelichting en Praeadvies, op te heffen.

4. *Verzoeken om verduidelijking of wijziging van de uitspraak van 1905.*

De kerkeraad van Rotterdam vraagt, of de synode overwegen wil een eenvoudige toelichting op sommige uitdrukkingen uit de verklaring van 1905 te geven; gedacht werd hierbij aan het „houden voor wedergeboren”; „het houden voor” in verband met „tot het tegendeel blijkt”; het „in Christus geheiligd”; de beweerde tegenstrijdigheid tusschen begin en slot van 1905; de uitdrukking „metterdaad wedergeboren” (B 49).

Dr Schelhaas (B 27) verzoekt de verklaring van 1905 te wijzigen en de veel omstreden clausule „dat volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds enz.” er uit weg te nemen en tevens de uitdrukking „minder juist”.

5. *Verzoeken om nieuwe formulering enz.*

De particuliere synode van Drente verzoekt de synode uit te spreken:

dat niemand verplicht is te leeren in onze kerken, dat de doop aan de kinderen der gemeente zou bezegelen reeds aanwezige of aanwezig veronderstelde inwendige genade, zoodat er volkomen vrijheid bestaat te leeren, dat aan het zaad der kerk in den doop bezegeld wordt de belofte van alle heil, dus ook de belofte der inwendige genade, welke belofte God naar Zijn vrijmacht, op Zijn tijd vervult, hetzij vóór of ónder of ná den doop. Dat het „houden voor wedergeboren” mag worden verstaan als een bejegeningnorm zonder dat daarmee de wedergeboorte bij de te doopen kinderen als aanwezig verondersteld behoeft te worden.

De particuliere synode van Gelderland vraagt: vernieuwde publicatie in geregelde volgorde van alle besluiten en uitspraken der synode aangaande de huidige dogmatische geschillen. Aan te duiden de afwijkingen, die men wilde bestrijden; en in het licht daarvan te motiveeren de binding. Te verklaren, dat er binnen het raam van de belijdenis volle ruimte blijft voor een verschillende accentlegging, al naar mate men begint met de souvereiniteit Gods of de verantwoordelijkheid van den mensch op den voorgrond te stellen, mits aan beide maar even overzwakt wordt vastgehouden.

De particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) verzoekt om een nieuwe formulering ter vervanging van die van 1905.

De particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) verzoekt de synode uit

te spreken: op de basis van het beslotene in 1905 en 1942 staat ieder, die aanvaardt:

a. dat volgens Schrift en belijdenis de kinderen der geloovigen in het genadeverbond voor de toezegging en de toepassing van de verbondsbelofte, welke hun vanaf hun geboorte toekomt, niet achterstaan bij de volwassenen.

b. dat deze belofte de wedergeboorte, de vergeving der zonden en de gemeenschap der heiligen insluit en dat God de wedergeboorte naar Zijn vrijmacht op Zijn tijd, hetzij voor of onder of na den doop tot stand brengt en dat in dien zin de kinderen des Verbonds voor wedergeboren gehouden dienen te worden, tot het tegendeel blijkt.

De particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg stelt voor tot bewaring en herstel van de kerkelijke eenheid, te komen tot een confessioneele uitspraak over genadeverbond en uitverkiezing, kinderdoop en wedergeboorte, die met volle eerbiediging van de mysteriën des verbonds, voor dezen tijd duidelijk en meer rechtstreeks het gereformeerde geloofsbewustzijn toespreekt als Schriftuurlijk.

Voorts vraagt B 13 om een nieuwe formulering, waarin zich ook diegenen kunnen vinden, die bezwaard zijn en niettemin in de gereformeerde kerken begeeren te blijven.

B 62 merkt op, dat de nieuwe toestand om een nieuwe formulering roept.

B 71 oordeelt dat velen door misverstand heengaan en wil een nieuwe uitspraak waarin de woorden „houden voor wedergeboren” niet voorkomen.

Soortgelijke verzoeken zijn er eveneens van B 47 — B 61 — B 71 en ds Bijleveld uit Asperen.

Een proeve van nieuwe formulering werd aangeboden door ds Spier uit Helpman, ds Van Herksen uit Ermelo, de brs Algra en De Roos uit Leeuwarden, ds Bijleveld uit Asperen, br Mijderwijk uit Landsmeer, ds J. van Dijk van Boven-Hardinxveld en ds Van der Vegt uit Haren.

In verschillende dezer concepten vond uw commissie waardevolle gegevens en opmerkingen, die bij het opstellen eener nieuwe verklaring van dienst konden zijn.

Uw commissie is hiermede aan het einde gekomen van het weergeven van den korten inhoud der ingekomen stukken en meent en hoopt dat deze beknopte weergave voor Uw vergadering voldoende is om behoorlijk inzicht te verkrijgen zoowel in de geuite bezwaren als in de gedane verzoeken.

Uit het overzicht van den inhoud der stukken, welke in handen van commissie I gesteld werden, blijkt, dat daarin verschillende onderwerpen aan de orde werden gesteld.

Het was uw commissie niet moeilijk te beslissen, welke gedachte het eerst voor behandeling in aanmerking kwam. Bij de besprekingen bleek spoedig, dat het voorstel, tot een nieuwe formulering van de in 1905 beleden waarheden over te gaan, van de verste strekking en het meest ingrijpend is.

Een beslissing ten opzichte van dit punt zou de behandeling van de meeste andere onderwerpen beheerschen. Stel toch, dat uw vergadering tot het opstellen van een nieuwe formulering, welke in de plaats van de vroegere uitspraken gesteld werd, zou besluiten, dan zou daarmee de noodzaak om in te gaan op verschillende bezwaren tegen de formulering van 1905 vervallen zijn. Evenmin zou het nog noodig zijn, over de opheffing van de binding aan de vroegere uitspraken, over het gezag van toelichting en praeadvies en over de beteekenis van de zestien punten te handelen. Wij zouden ons dan in een geheel nieuwe situatie bevinden.

Al heeft die mogelijkheid daarom groote aantrekkelijkheid, deze overweging kan natuurlijk niet het motief zijn, waardoor uw vergadering zich zou laten leiden. Er zouden andere gewichtige redenen moeten zijn om tot vervanging van de vroegere uitspraken te besluiten.

Van stonde aan was uw commissie eenparig van oordeel, dat zulke redenen niet liggen in den zakelijken inhoud der uitspraken van 1905 en 1942. Er heeft in uw commissie geen verschil van meening bestaan over de vraag, of de vroeger beleden waarheden aangaande het verbond Gods, aangaande het verband van verkiezing en verbond, aangaande het verband van doop en wedergeboorte, gehandhaafd moeten worden. Alle leden der commissie achten het gewenscht, dat de synode dit in ieder geval uitspreke.

Dan blijft echter het feit, dat velen in onze kerken met de uitspraak van 1905 moeilijkheden hebben. Niet alleen deden de ingekomen stukken van kerkelijke vergaderingen, van ambtsdragers en andere leden onzer kerken van die moeilijkheden blijken en zonden sommigen zelfs een proeve van een nieuwe verklaring in; het is aan ieder lid der synode bekend, dat verschillende leden onzer kerken wachten op de handelingen dezer synode, voordat zij hun houding in het huidig kerkelijk conflict bepalen.

Ten opzichte nu van de vraag, hoe er opklaring in de tegenwoordige situatie te verkrijgen is, liepen de meeningen in uw commissie uiteen. Terwijl sommigen van oordeel waren, dat die opklaring het best te verkrijgen zou zijn door een verduidelijking en aanvulling van de uitspraak van 1905, oordeelden anderen, dat een geheel nieuwe

formuleering van de vroeger beleden waarheden noodzakelijk is en dat deze nieuwe uitspraak de vroegere dient te vervangen.

Zij, die van het eerste gevoelen waren, voerden daarvoor de volgende overwegingen aan:

1. In het kerkelijk leven moet de continuïteit zooveel mogelijk bewaard blijven.
2. Velen in onze kerken zijn aan de uitspraak van 1905 gehecht en hebben die verdedigd, hen mag men niet voor het hoofd stooten, doordat men nu die uitspraak zou laten vervallen.
3. De uitspraak van 1905 is op zichzelf niet onduidelijk, maar is de laatste jaren door de bestrijding onduidelijk gemaakt; daarom ligt het voor de hand, nogmaals een verduidelijking daarvan te geven.
4. Nu er zooveel aanvallen op den inhoud van de uitspraak van 1905 gedaan zijn, mag de synode niet door een vervangende uitspraak den schijn wekken, alsof toch inderdaad de eens beleden waarheden prijsgegeven worden.
5. Nu de synode besloot, de gereformeerde kerken (onderhoudende art. 31 K.O.) en de Christelijke gereformeerde kerk tot een samenspreking uit te noodigen, moet zij zich niet op een nieuwe verklaring vastleggen, maar het resultaat dier samenspreking afwachten.
6. Wel zijn er nu nieuwe uitspraken te doen in verband met de steeds verder gaande bestrijding van den inhoud der verklaring van 1905; daarin zou de synode kunnen voorzien, door niet slechts een verduidelijking maar ook een aanvulling van de vroegere uitspraken te geven.

Bij de vermelding van hun overwegingen spraken de voorstanders van dit gevoelen meermalen uit, dat voor hun uiteindelijke beslissing veel zou afhangen van den inhoud en de formuleering der nieuwe verklaring, welke aan de synode zou worden voorgesteld.

De voorstanders van het andere gevoelen lieten zich leiden door de volgende overwegingen:

1. Met de formuleering der verklaring van 1905 hebben velen in onze kerken moeilijkheden. Afgezien van de vraag, waarin de oorzaak dier moeilijkheden gelegen is, het feit valt niet te loochenen, dat verschillende aan elkander tegengestelde opvattingen daarvan verdedigd worden.
2. Over de uitspraken van 1905 en 1942 is een zoodanige strijd ontstaan, zij zijn zoo zeer historisch belast geworden, dat velen haar niet onbevungen kunnen lezen.
3. Onze kerken verkeerden nu in een geheel andere situatie dan in 1905; de in 1905 gedane uitspraak heeft in dien tijd bevrediging gewekt; nu zijn er echter andere vragen aan de orde; met name geldt het bezwaar, dat in die uitspraak de verantwoordelijkheid des menschen te weinig is aangewezen.
4. Deze laatste opmerking over de veranderde situatie geldt ook de uitspraken van 1942. Zouden deze laatste bij een vervanging van 1905 reeds moeilijk onveranderd zijn te handhaven, omdat daarin naar de uitspraak van 1905 verwezen wordt, ook sinds 1942 is weer een zekere verschuiving, reeds lang aan den gang, openbaar geworden. Het is in de tegenwoordige situatie noodig, het verband tusschen verbond en verkiezing te handhaven en een opvatting van het verbond af te wijzen, als zou het opgaan in een voorwaardelijke heilsbelofte of in een geschonken recht.
5. Reeds meer dan éénmaal is door de vorige synode getracht een verduidelijking van de vroegere uitspraken te geven, zonder dat daardoor een voldoende opklaring van de situatie verkregen werd; de poging, nu nog eens verduidelijking te geven, zou op dezelfde bezwaren als de vroegere stuiten.
6. Met name zou door een nieuwe verduidelijking de onzekerheid betreffende het gezag van toelichting en praeadvies en de beteekenis van de bekende zestien punten niet weggenomen zijn; integendeel zou aangaande het gezag van de nu te geven verduidelijking nieuwe onzekerheid ontstaan.
7. Indien behalve een verduidelijking nog een aanvulling naast die van 1942 gegeven zou worden, zou de eenheid van de verklaring geheel verloren gaan, en zou ook daardoor de onzekerheid vergroot worden.
8. Onzekerheid zou ook ontstaan omtrent de positie van die ambtsdragers, die wel de verduidelijkende en aanvullende verklaringen zouden aanvaarden, maar nog steeds niet zouden kunnen instemmen met de uitspraak van 1905 zelve. Indien dezen ongemoeid zouden gelaten worden, welke waarde zou dan aan de uitspraak van 1905 nog toegekend kunnen worden?
9. De bezwaren, dat de continuïteit in het kerkelijk leven zooveel mogelijk gehandhaafd moet blijven, dat zij, die aan de uitspraak van 1905 gehecht zijn en ervoor gestreden hebben, niet voor het hoofd gestooten mogen worden, dat niet de schijn gewekt mag worden, alsof toch inderdaad de inhoud der vroegere uitspraken losgelaten is, kunnen niet van doorslaggevend beteekenis zijn, indien slechts duidelijk uitkomt, dat die inhoud in de nieuwe uitspraak verwerkt is.
10. Niet een nieuwe uitspraak, maar juist de handhaving van de formuleering van 1905 zal een verhindering zijn voor de gewenschte samenspreking met hen, die nu

van ons gescheiden leven; de nieuwe verklaring zou bovendien naar het reeds door de synode genomen besluit niet de basis voor de samenspreking vormen.

11. In onze kerken zijn er velen, die slechts door een geheel nieuwe formulering gerustgesteld kunnen worden; en ook velen van hen, die zelf geen bezwaren tegen de uitspraak van 1905 hebben, verwachten toch van deze synode een radicalen maatregel tot bevrediging van het leven in onze kerken.

12. Al zullen ook tegen een nieuwe formulering bezwaren ingebracht worden, er moet een uitspraak gedaan kunnen worden, die onze kerken in de tegenwoordige situatie meer direct toespreekt.

Na ernstige overweging komt de commissie tot u met het volgende voorstel: [volgt in art. 147].

BIJLAGE XVIII.

RAPPORT inzake ingekomen kerkrechtelijke bezwaarschriften.

Art. 179.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Aan uwe commissie II werden ter rapporteering toevertrouwd alle stukken, welke betrekking hebben op bezwaren tegen kerkrechtelijke beslissingen en algemeen beleid der laatst gehouden generale synoden en wel met name tegen de synode Sneek/Utrecht, 1939-1943 en Utrecht, 1943-1945.

De ingekomen stukken betreffende deze materie zijn de volgende:

van den kerkeraad van Landsmeer (B 1); van dr J. Schelhaas Hzn te Tzummarum en 25 anderen (B 6); van G. Ruitinga te Leeuwarden (B 8); van dr A. E. Schouten te Zaandam (B 11); van ds G. J. van der Vegt te Haren (Gron.) (B 12); van Johs. Korpershoek te Maasland (B 13); van K. Nawijn Ezn te Bolsward en P. A. Nawijn te Mijdrecht (B 14); van W. Salomons Hzn te De Krim (B 16); van den kerkeraad van Bennebroek (B 17); van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid (B 18); van den kerkeraad van Gees (B 19); van drs D. J. Coumou te Heemstede (B 20); van P. W. Postema te Jutphaas en B. van Die te 's Graveland (B 21); van den kerkeraad van Ureterp (B 22); van ds F. Tollenaar te Den Helder (B 23); van ds J. van Hoegee te Westeremden (B 24); van ds J. H. Rietberg te Maassluis (B 25); van A. van der Spek te Amsterdam (B 31); van ds IJ. van der Zee te Amsterdam-West (B 37); van E. Broekema en 21 anderen te Heerenveen (B 43); van dr H. J. Jager te Voorthuizen (B 45); van de particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) (B 48); van den kerkeraad van Rotterdam-C. (B 49); van A. van der Lee en anderen te De Bilt (B 51); van ds J. G. Feenstra te Scheveningen (B 52); van drs J. W. Draijer te Drachten (B 54); van J. Matze en anderen te Hazerswoude (B 56); van P. Mijderwijk te Landsmeer (B 61); van ds M. Vreugdenhil te Meliskerke (B 62); van G. Lievaart te Scheveningen (B 63); van mr A. M. Boon te Zaandam (B 70); van H. van der Schaar te Amsterdam-Zuid (B 73); van dr B. Ebling te Amsterdam-Zuid (B 74); van R. Gunnink te Linteloo (B 78); van den kerkeraad van Heemstede (C 20); van W. F. Bentsnijder c.s. Katwijk aan Zee (C 58); van den kerkeraad van Drogeham (C 59); van de particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg (C 64); van A. Doornbos en anderen te Hallum (C 79); van ds J. Bijleveld te Asperen (ongenummerd).

Zoo goed als al deze stukken zijn bezwaarschriften, maar enkele in het bijzonder van meerdere vergaderingen bevatten voorstellen. Het zijn de volgende:

I. De particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) stelt voor:

a. De particuliere synode, constateerende, dat binnen haar ressort door eenigen bezwaar wordt gemaakt tegen den volgens hen onvoorwaardelijk gestelden eisch om bepaalde kerkelijke besluiten althans de facto als bindend te erkennen, met als eenig alternatief: heengaan of als scheurmaker gevonnist te worden, verzoekt de generale synode u nadere verklaring te geven over de beteekenis en de toepassing van art. 31 K.O. in verband met een op Schrift, Belijdenis en K.O. gegronde tolerantie;

b. de generale synode spreke als haar oordeel uit, dat het noodig is, dat alle voorstellen en rapporten, welke betrekking hebben op leer of orde of andere ingrijpende zaken, die den kerken in het algemeen aangaan, tijdig aan de mindere vergaderingen behooren te worden toegezonden, opdat deze naar het haar toekomende recht haar afgevaardigden van adviezen en instructies kunnen voorzien, gelijk in de historie der kerken telkens dringend is gevraagd, als raadzaam is uitgesproken en ook is bepaald;

c. de generale synode wekke de mindere vergaderingen krachtig op, om haar tucht-recht niet te laten verslappen door dit over te laten aan de meerdere vergaderingen, maar het zooveel als in haar vermogen is, zelf uit te oefenen;

d. de particuliere synode, ermede rekening houdende, dat de laatste synoden onder bijzondere omstandigheden meermalen tot provisorische sluiting moesten overgaan,

dringt er bij de generale synode op aan, te besluiten, dat vaststaande regel blijve, dat de meerdere vergadering na het afwerken van het agendum worde gesloten en dat het behandelen van zaken buiten het agendum om tot de hoogst noodige uitzonderingen beperkt blijve.

II. De particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg stelt voor:

a. de generale synode spreke uit, dat het noodzakelijk is, dat rapporten over belangrijke zaken, welke de kerken in het algemeen raken, als vanouds, tijdig aan de kerken worden toegezonden, alvorens ter synode een beslissing genomen wordt;

b. de generale synode spreke uit zonder daarmede een oordeel te vellen over de handelingen der vorige synoden, dat zelfcontinuëering eener synode gedurende het tijdperk langer dan de duur tusschen het vergaderen van twee opeenvolgende particuliere synoden zeer ongewenscht is. Moet er wegens bijzondere omstandigheden langer dan normaal een synode zijn, die terstond kan samenkomen, zoo worde vaker een nieuwe generale synode samengeroepen.

Materieel richten al deze bezwaarschriften zich in scherperen of milderen vorm, nu eens radicaal dan meer aarzelend, tegen de wijze waarop bovengenoemde synoden de aanhangige geschillen hebben behandeld, schorsingen en afzettingen van ambtsdragers hebben voltrokken, welke laatste daden gezien worden als bedenkelijke uitingen van synodale hiërarchie en machtsoverschrijding en in pijnlijk conflict met het Woord Gods en de aangenomen Kerkenorde.

Consequent vragen dan ook onderscheidene inzenders dezer bezwaarschriften een ongedaan maken van alle schorsingen en afzettingen. Resumeerende en rubriceerende kan men zeggen, dat de opstellers van de in handen van uw commissie gestelde bezwaarschriften ernstig verontrust en bezwaard zijn over de wijze, waarop de laatste synoden onderscheidene artikelen der K.O. hebben gehanteerd, in sommiger oogen zelfs kwalijk behandeld.

Het betreft de voor ons kerkelijk leven inderdaad belangrijke artikelen XXX, XXXI, XLVII, L, LXXIX en LXXX.

Het wil uwe commissie voorkomen, dat de ingebrachte bezwaren tegen de kerkrechtelijke beslissingen der vorige synoden en haar beleid het scherpst worden belicht en aan dezelve het beste recht gedaan wordt, indien zij nader onder de oogen worden gezien in verband met en gewogen in de weegschaal der genoemde artikelen onzer K.O.

Dit heeft het groote voordeel, dat uwe synode zich bij haar verantwoordelijke taak als beroepsinstantie zich niet verliest in bijzaken, maar uit het slib van allerlei bijkomstigheden, direct gesteld wordt voor de kern van het geding tusschen de vorige synoden en de bezwaarde broeders.

Voor uwe commissie echter overgaat tot toetsing van de ingebrachte kerkrechtelijke bezwaren betreffende hanteering en toepassing van de artt. XXX, XXXI, XLVII, L, LXXIX en LXXX der K.O. door de jongste synoden, zij het haar vergund vooraf enkele algemeene opmerkingen te maken inzake onderscheidene bij de synode ingekomen bezwaarschriften.

Het is haar een behoefte, haar blijdschap erover uit te spreken, dat de bezwaarde broeders met hun bezwaren in den kerkelijken weg zijn gebleven en daardoor toonen, dat zij vertrouwen hebben, dat de synode hun bezwaren ernstig zal overwegen. Midden in de ernstige vertrouwenscrisis is dit een moedgevend en verkwikkend symptoom.

Tot haar leedwezen moet zij echter ook constateeren, dat verschillende bezwaarschriften helaas weinig anders zijn dan een catalogus van aanklachten en verwijten, waarbij men tevergeefs zoekt naar argumenten, om maar te zwijgen van deugdelijke argumenten. Uwe commissie acht dit niet alleen teleurstellend, maar ook betreurenswaardig. Wij meenen even den vinger te moeten leggen op de ernstige leemte, die er bij sommigen nog steeds is inzake rechte kennis van aard en inhoud van een bezwaarschrift. Nog steeds wordt door sommige broeders ondanks moeizaam onderwijs der vorige synoden, niet verstaan, dat een bezwaarschrift indienen wezenlijk iets anders is dan een catalogus van aanklachten en verwijten opstellen. Het is daarom niet overbodig om in alle geduld nog eens te herinneren aan een der primaire eischen voor een bezwaarschrift n.l. dat het geargumenteed moet zijn, opgebouwd uit argumenten, ontleent aan Schrift, Belijdenis en (of) K.O.

Een tweede algemeene opmerking, welke de commissie tot haar leedwezen moet maken, geldt den weinig broederlijken toon van sommige bezwaarschriften.

Deze doet denken aan de Corinthische crisis, waarin de apostel Paulus zulk een lange en bange worsteling heeft moeten voeren tegen achterdocht, miskenning en verdachtmaking van zijn ambt en gezag. In dit verband meenen wij goed te doen te herinneren aan de ernstige vermaning en waarschuwing, welke een halve eeuw geleden dr A. Kuyper reeds neerschreef in zijn E Voto, dl. II, pg. 43, 44, waar hij schrijft: „Met de Heilige Schrift voor ons, kunnen wij niet anders oordeelen, of het bestuur der kerk moet *presbyteriaal* zijn. Maar, verhelen we ons in het minste niet, dat een presbyteriale kerkregering de *allerbezwaarlijkste* is, die men zich denken kan. Ze loopt uitnemend en prachtig, zoolang men met ideaal-godvruchtige voorgangers en

leeken te doen heeft, maar men stuit op ontzettende bezwaren, zoodra men te staan komt voor de werkelijkheid van een aantal kerken, wier leven, wier leden en wier voorgangers aan dit ideaal ontzonken. Dan toch treden aanstonds allerlei persoonlijke gevoeligheden, allerlei eerzuchtige bedoelingen, allerlei eigenzinnigheden en allerlei dwarsdrijfverijen op, die een goed, vast incenzittend en goed-loopend kerkregiment *bijna* onmogelijk maken.

De historie onzer eigen kerk heeft op schrikkelijk droeve wijze getoond, tot wat caricatuur zulk een kerkregeering ontaarden kan.

En nu in onze eeuw weer op allerlei wijs een stoerer, beter, hooger geest doordrong, is en blijft toch de historie van onze presbyteriale kerkregeering schier overal een onverkwalijk toonbeeld van machteloosheid?

Uwe commissie oordeelt, dat deze profetisch waarschuwendende woorden voor onze dagen helaas zeer urgent zijn, blijkens den toon, waarin ook nu sommige bezwaarschriften zijn gesteld.

Het stemt daarnaast tot blijdschap, dat er ook bezwaarschriften door uwe commissie zijn ontvangen, die door toon en opzet op hoog en waardig niveau staan, onder welke wij met name behoefte hebben te noemen als model van een ernstig gravamen het door ds J. Bijleveld te Asperen ingediend bezwaarschrift, waarin zeer ernstig geargumenteed wordt en geworsteld wordt met de vragen en waaruit een diepe liefde tot en vertrouwen in onze kerken in synode vergaderd, spreekt.

Dit geldt, zooals gezegd, gelukkig van meer bezwaarschriften.

Alvorens in te gaan op de argumentatie, moge uwe commissie nog een enkele opmerking maken over het bezwaarschrift, ingediend door een aantal Friesche predikanten en candidaten, hetwelk wij kortheidshalve kunnen aanduiden met dat van dr Schelhaas c.s.

Inzake het bezwaarschrift van dr J. Schelhaas c.s. geldt de vraag of het wel juist is geweest, dat de Friesche broeders aan hun bezwaarschrift publiciteit gegeven en het op zulk een ruime schaal hebben laten verspreiden.

Uwe commissie acht dezen gang van zaken minder gewenscht, wijl het in strijd is met den goeden regel om zich inzake de leer tot de kerkelijke vergaderingen te wenden.

Dat de Friesche broeders zich daaraan niet hebben gehouden, heeft tengevolge gehad, dat hun bezwaarschrift reeds in de pers is besproken, al eer de synode er kennis van kon nemen.

Na deze algemeene opmerkingen over de ingebrachte bezwaarschriften willen wij thans de daarin vermelde argumenten toetsen. Nadere kennismaking met deze argumenten leerde ons, dat zij voor het overgrootste deel niet nieuw zijn, maar reeds ingebracht zijn en gebruikt in tal van bezwaarschriften, ingediend bij de vorige synoden. Daaruit evenwel te concludeeren, dat uwe synode ze daarom rustig naast zich neer zou kunnen leggen, zou onjuist zijn en in flagranten strijd met heel de strekking dezer synode, welke niet alleen de innerlijke waarde der bezwaarschriften en hun argumenten heeft te toetsen, maar evenzeer de weerlegging daarvan door de vorige synode. Wij kennen geen feillooze synoden en daarom is het in deze gevallen wereld, waarin de verduistering van inzicht ook in de Kerk van Christus telkens storend inwerkt, eisch van schriftuurlijken ootmoed en nederigheid om met mogelijke dwaling in synodalen arbeid te rekenen. Geldt dit in normale rustige tijden reeds, te meer nog in dagen van ernstige interne crisis, welke wij nu beleven.

De gemakkelijke houding, welke bij voorbaat al zou verdisconteeren, dat de vorige synoden alles zonder meer wel goed gedaan zullen hebben, moet verre van ons blijven, zou ook pijnlijk onrecht doen aan de velen, die nog steeds ernstig worstelen met allerlei vragen. Hoewel dus voor het overgrootste deel geen nieuwe argumenten worden aangevoerd, meenen wij, dat er dus alle redenen zijn om de te berde gebrachte argumenten opnieuw naar hun mérites te beoordeelen.

1. *ad art. XXX.*

We willen daartoe beginnen met de critiek, die zich grondt op art. XXX K.O., waar wij lezen: „In meerdere vergaderingen zal men niet handelen, dan hetgeene dat in mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden of dat tot de kerken der meerdere vergadering in het gemeen behoort”. In verband met dezen tekst vinden we op de voorafgaande synoden kort samengevat deze critiek. Men acht in strijd met art. XXX de wijze waarop de synode van Amsterdam 1936, de meenings- of leergeschillen aan de orde heeft gesteld. Als hoofdbezwaar geldt, dat geen enkele kerk of kerkelijke vergadering deze zaak ter synode heeft gebracht. Men erkent volmondig, dat de zaak der leer behoort tot de competentie der synode, „maar toch slechts wanneer zij vanuit de kerken aan de orde wordt gesteld”, zooals dr Schelhaas c.s. zich uitdrukken.

In strijd met art. XXX wordt ook geacht willekeurige of eigenmachtige uitbreiding van het agendum, waarbij men van de synode een dusdanige interpretatie van art. XXX verzoekt, dat dit euvel in de toekomst wordt gemedend, behoudens noodtoestanden.

Eindelijk wordt hierbij door velen aangevoerd de grief, dat de synode tijdens den oorlog is voortgegaan met behandeling der geschillen ten spijt van uitdrukkelijken

aandrang uit de kerken haar op te schorten en daarbij leerbesluiten in 1942 heeft vastgesteld zonder de kerken er van te voren in te hebben gekend. Er is hierbij over en zonder de kerken gehandeld, terwijl geen enkele aanklacht betreffende de leer bij de synode was ingekomen, noch eenig appèl behandeling van vragen aangaande de leer aan de orde stelde.

Op grond daarvan vraagt men van uwe synode, dat zij de overschrijding der machtsbevoegdheid door de generale synode van 1942 erkent en de leerbesluiten dezer synode op dien grond terugnemen zal. Voorts verzoekt men uw synode uit te spreken, „dat bij leerbeslissingen en andere belangrijke zaken behoudens ingeval van onmogelijkheid bij aanklacht of appèl, de kerken te voren moeten worden ingelicht, opdat zij gelegenheid hebben mede te leven en haar invloed aan te wenden” (dr Schelhaas c. s. pag. 10).

Naar het oordeel uwer commissie is de vraag van groote beteekenis, of het juist is den toestand in 1936 in onze kerken zoo onschuldig voor te stellen, dat er geen aanleiding voor de synode was om in te grijpen. Uwe commissie is van overtuiging, dat deze vraag ontkennend moet worden beantwoord. Naar haar oordeel was de toestand getuige publicaties en bittere polemiek in de kerkelijke bladen zorgelijk. Uwe commissie is van meening, dat het recht eener synode om in een critiek stadium van toenemende onzekerheid en verwarring een onderzoek in te stellen, als wachteres der heilige doctrina, niet kan ontkend worden, ja zelfs roeping kan zijn.

Waar de Schrift zegt, dat de kerk „Pilaar en vastigheid” der waarheid (1 Tim. 3 : 15) moet zijn, is dit buiten kijf.

In buitengewone situaties kan en mag een synode ook buitengewone wegen bewandelen en behoeft zij niet te wachten, totdat uit de kerken de kwesties aan de orde worden gesteld.

De aanklacht als zou de generale synode van 1936 door het benoemen van een commissie van onderzoek in strijd hebben gehandeld met art. XXX K.O. meent Uwe commissie als niet bewezen ter zijde te moeten stellen en onjuist te achten. De synode had in de toenemende verwarring wel degelijk recht en roeping in te grijpen.

En één ding staat muurvast, dat de zaak van en de zorg voor de leer als het allervoornaamste goed de kerken in het gemeen aangaat.

Dat de normale weg daarbij is, dat zij vanuit de kerken aan de orde wordt gesteld, is in het algemeen juist, maar in bijzondere noodgevallen is niet minder juist, dat een synode de zaken, die de kerken in het gemeen aangaan, zelve ter hand neemt, gelijk in het bezwaarschrift Schelhaas c. s. erkend wordt.

Over de vraag wat in verband met art. XXX K.O. al of niet door een generale synode mag worden behandeld, heeft Voetius in zijn *Politica Ecclesiastica* reeds gehandeld in Pars. III, Lib. I tract. 3, cap. 8 par. 3, questio 5. Hij zegt daar, dat een synode *motu proprio*, uit eigen aandrang zaken kan behandelen en noemt o. a. als zaken, die ter competentie der synode behooren, de bewaring van de zuivere leer, verdediging tegen en afweer van ketterijen.

De zaak der leer mag en moet zoo vaak de generale synode dit noodzakelijk oordeelt, ter sprake worden gebracht. Dit ligt ter beoordeeling aan de synode. Zoomin als men in de natuur den preciesen overgang kan registreeren tusschen wind en storm, storm en orkaan, zoomin in de geestelijke dingen tusschen onjuiste meening, gevaarlijke meening en dwaling.

En de kerkgeschiedenis leert, dat er ook een „*pénétration pacifique*” een vreedzame, stille, ongemerkte binnendringing van dwalingen kan zijn. Daartegen te waken is ook roeping der synode.

Het verwijt, dat de synode in 1936 in strijd met art. XXX zou hebben gehandeld, acht uwe commissie ongegrond. De synode kan integendeel zich op dit artikel terecht beroepen.

Van willekeurige of eigenmachtige uitbreiding van het agendum is hier geen sprake. Staat het recht der synode van 1936 tot onderzoek naar geschillen vast, een andere vraag is, of er geen betere methode ware geweest.

Daarover zal later in dit rapport nog worden gehandeld.

Het bezwaar, dat de synode Sneek-Utrecht 1939—1943 is voortgegaan met de behandeling tijdens den oorlog en niet is ingegaan op de verzoeken om de zaak op te schorten, kan moeilijk een principieel bezwaar zijn. De synode heeft deze verzoeken ernstig overwogen blijkens de Acta.

Uit de Acta der voortgezette generale synode Sneek—Utrecht blijkt overtuigend, hoe ernstig de synode zich toen meermalen met de vraag heeft beziggehouden inzake al of niet behandeling, en opschorting der behandeling der meningsverschillen. Reeds in de zitting van 17 December 1941 nam zij, nadat drie verschillende voorstellen waren ingediend, het besluit de opdracht aan het moderamen de synode opnieuw samen te roepen ter behandeling der meningsverschillen te continueeren en stelde daarvoor, zoo mogelijk, Mei 1942 vast.

Prof. Schilder verzocht daarbij aanteekening in de Acta, dat hij zich aan de gevallen beslissing niet kon conformeeren (zie Acta, art. 550).

In Juni 1942 rapporteeren de hoogleeraren Den Hartogh en Nauta breedvoerig inzake de verzoeken de zaak der dusgenaamde meeningsverschillen niet in behandeling te nemen (zie Acta art. 703, bijl. XCII).

Toen werd ook besloten, dat deze beide hoogleeraren een concept-schrijven zouden opstellen van de generale synode aan de classes inzake de voortzetting van de behandeling der dusgenaamde meeningsverschillen, welk concept 11 Juni 1942 werd voorgelezen door prof. Nauta. Er werd toen besloten, dat het moderamen de eindredactie van dit schrijven zou vaststellen, hetgeen wij dan ook vinden afgedrukt (zie Acta, art. 703—726, bijlage XCV).

Zoowel uit het toen uitgebrachte rapport der hoogleeraren Den Hartogh en Nauta, alsook uit het schrijven der synode aan de classes blijkt met hoe groote zorgvuldigheid de toenmalige synode het voor- en tegen van de behandeling der meeningsverschillen heeft afgewogen. Zij is waarlijk niet vluchtig over de bezwaren heenge-loopen, benoemde zelfs nog drie deputaten met opdracht om classes, die daartoe behoefte gevoelden, nog mondeling verdere toelichting te verstrekken. In genoemd schrijven sprak de synode toen o. a. ook uit, dat zij „toch beter dan de mindere vergaderingen zal kunnen beoordeelen, wat het meest profijtelijk is voor onze kerken in het gemeen”, hetgeen wij juist oordeelen.

Vooraf belangrijk is het zakelijk argument in genoemd schrijven aan de classes, waar gezegd wordt: „de zaak der meeningsverschillen was in een vergevorderd stadium van voorbereiding gekomen. Het rapport van de door de synode van Amsterdam benoemde deputaten was ingediend. Ook de commissie van de synode van Sneek had, na langdurige besprekingen, haar uitvoerig en beredeneerd verslag vastgesteld en met de noodige voorstellen ter kennis gebracht van de leden der synode. Het zou niet raadzaam zijn geweest in dit stadium de zaak anders dan in de hoogste noodzaak nog langer uit te stellen. Het lag geheel in de reden om dit uiterst belangrijke punt van het agendum der synode thans geheel af te werken” (Acta, pag. 252, bijlage XCV).

Uwe commissie acht dit argument onaantastbaar. Na 6 jaar grondige voorbereiding was het roeping der synode om dit punt af te werken. Het mocht niet langer worden uitgesteld. Bovendien moge uwe commissie in herinnering brengen, dat er naast verzoeken om de behandeling op te schorten, ook aandrang uit de kerken geweest is om met de behandeling door te gaan.

Voorts kan men strikt genomen niet volhouden, dat de zaak niet uit de kerken is aangesneden. In de Acta van 1936, pag. 36 staat het voorstel door de classis Bolsward ingediend, afgedrukt, waarin gedeeltelijk dezelfde kwesties worden aangeroerd, welke het voorstel Polman-Van der Vegt noemen, welk voorstel kennelijk een terugslag vormt op het voorstel van de classis Bolsward.

Waar de synode na ernstig beraad het besluit nam om de behandeling toch voort te zetten, heeft ieder dat te aanvaarden als voor vast en bondig. Uwe commissie kan uwe vergadering daarom ook niet voorstellen in te gaan op de suggestie om een nadere interpretatie te geven van art. 30 K.O., daar naar haar oordeel dit artikel evident genoeg is. Evenmin acht zij het juist, in te gaan op het verzoek, om uit te spreken, dat de generale synode van 1942 met haar leerbesluiten zich zou hebben schuldig gemaakt aan overschrijding der machtsbevoegdheid door over de kerken en zonder de kerken te hebben beslist. Uwe commissie acht heel deze voorstelling een door en door onzuivere tegenstelling, welke uitgaat van een verkeerde voorstelling inzake het wezen der generale synode, in strijd met art. XXIX K.O. waar gezegd wordt, dat er vierderlei kerkelijke samenkomsten zullen onderhouden worden en als vierde genoemd wordt de generale of nationale synode.

Als de generale synode vergadert, vergaderen alle kerken en daarom is het onjuist, wat te lezen staat, bijv. in het bezwaarschrift van dr. Schelhaas c.s.: „de kerken zijn eenvoudig aan leerbesluiten onderworpen, waaraan zij in geen enkel opzicht hebben medegewerkt” (pag. 10).

Het is onomstootelijk naar gereformeerd kerkrecht, dat als de synode vergadert, dat dan de gezamenlijke kerken vergaderen, precies als wanneer een classis vergadert, dat dan genabuurde kerken vergaderen, gelijk uitdrukkelijk in art. XLI K.O. wordt uitgesproken.

Zoo schrijft Rutgers: „Op een generale synode zijn alle kerken aanwezig. Wat daar besloten wordt bij meerderheid van stemmen, wordt volgens art. XXXI van de Kerkenordening voor vast en bondig gehouden, tenzij het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods. Daartoe heeft dan iedere particuliere kerk medegewerkt. Zoo wordt de regeling dan niet van buiten opgelegd, maar wordt de kerk zelve daarin gekend” (zie Rutgers College-voordrachten, blz. 182—183). Daarmede vervalt dan ook de aanklacht als zouden de kerken bij de leerbesluiten in 1942 zijn uitgeschakeld. Een andere vraag is, of de kerken van te voren niet zoo veel mogelijk bij leer- en andere belangrijke beslissingen moeten worden ingelicht, opdat zij dan reeds gelegenheid hebben mede te leven en haar invloed aan te wenden.

In het algemeen stemt uwe commissie met deze gedachte van harte in. Zij oordeelt, dat alles gedaan moet worden om aan het rechtmatig verlangen der plaatselijke kerken

tegemeet te komen. Maar hier zullen toch altijd grenzen zijn, welke tenslotte door de generale synode al naar de omstandigheden moeten worden getrokken. Daarom besloot de synode Sneek/Utrecht (zie schrijven Juni '42 aan de classes) om geen van de rapporten of memorieën of adviezen inzake de meningsverschillen in de eerlang te verschijnen acta op te nemen. Dit was zeer juist gezien, daar hierin namen van personen werden genoemd, op wie anders licht een odium zou zijn gelegd. Van een bij de synode ingediende aanklacht was geen sprake geweest.

De eisch, dat alle kerken over alle zaken tevoren moeten worden ingelicht, is ten eenenmale onjuist en de vervulling onmogelijk. Dr Schelhaas c.s. noemen zelf al de gevallen bij aanklacht of appèl. Maar er kunnen zich nog vele andere voordoen, waarvan het beter is niet direct alles aan de openbaarheid prijs te geven. Hier is geen vaste regel voorgeschreven. Iedere kerkelijke vergadering weet daarvan en heeft daarover naar bevind van zaken te oordeelen. Van een uitgedrukt Woord Gods in deze dingen is nergens sprake. Maar van harte ondersteunen wij de gedachte, dat het meelevende der kerken met de generale synoden moet worden bevorderd en dat belangrijke rapporten zooveel en zoo tijdig mogelijk moeten worden toegezonden aan de kerken.

Om een concreet voorbeeld te noemen, zoo acht uwe commissie het zeer gewenscht, dat bijvoorbeeld het rapport over het „Tuchtrecht der meerdere vergaderingen” tijdig aan alle kerken worde toegezonden, gelijk aan deputaten is opgedragen. Maar dit beteekent niet den eisch, dat de kerken bij alle belangrijke beslissingen te voren van alle zaken op de hoogte moeten worden gebracht. Een dergelijke eisch in abstracto te stellen is onjuist, als hij in concreto niet kan worden vervuld.

Hier rest niets anders dan in vertrouwen op prudentie en verantwoordelijkheidsbesef der meerdere vergaderingen te leven. Daarbij moge uwe commissie er nog aan herinneren, dat het toezenden van de rapporten wel een goede en loffelijke gewoonte is van de laatste decennieën om de kerken tot medeleven te stimuleeren, maar dat dit geen eisch van Schrift of K.O. is.

Zoo zijn bijv. de leerbeslissingen van 1905 genomen zonder dat de kerken via rapporten daar eerst in gekend zijn.

2. *ad art. XXXI.* Ook ten aanzien van opvatting en toepassing van art. XXXI K.O. door de laatste generale synode van Utrecht 1943—1945 hebben tal van broeders ernstige bezwaren. Hier mogen wel met name genoemd worden ds J. Bijleveld te Asperen, die zeer uitvoerig op dit artikel ingaat alsook dr Schelhaas c.s. bij wien meerderen zich onder adhaesie-betuiging aansluiten.

Uwe commissie moge beginnen met allereerst de voornaamste bezwaren tegen de interpretatie en toepassing van art. XXXI door de synode te releveeren alsmede de voorstellen van een nadere nieuwe interpretatie.

Ds J. Bijleveld acht als hoofdbezwaar, dat bij de synodale opvatting bij voorbaat reeds afgesneden wordt elke mogelijkheid om ooit eenige uitspraak niet voor vast en bondig te houden, wijl de synode van het „tenzij bewezen worde” ten onrechte maakt „totdat bewezen is”.

Dr Schelhaas c.s. oordeelen, dat de zelfstandigheid der plaatselijke kerk door de synodale interpretatie geheel wordt weggedrukt. Allen zijn van meening, dat de clause: „tenzij bewezen worde” beteekent *het voor zichzelf bewezen achten*, wat men met voorliefde noemt het „Doleantie-kerkrecht” en waarvoor men zich beroept op Lohman en Rutgers „Rechtsbevoegdheid” en ds Joh. Jansen, „Korte verklaring K.O.”, 1e druk, 1923.

Tegelijkertijd voelen de bezwaarden aarzeling en vrees tegenover de consequentie van hun eigen opvatting, welke inderdaad tot independentisme voert. Daarom zoeken zij *het voor zichzelf bewezen achten* te combineeren met een nog vereischt bewijzen voor een instantie buiten zichzelf, nl. voor een synode.

Dr Schelhaas c.s. geven volmondig toe, dat de opvatting van art. XXXI in den zin: *voor zichzelf bewezen achten*, het gevaar in zich bergt, „dat men in independentistische wateren verzeild raakt” (pag. 12).

Daarom stellen bezwaarden voor, dat uwe synode een nieuwe interpretatie geeft van art. XXXI K.O., waarbij ruimte komt om tijdelijk bepaalde besluiten voor niet vast en bondig te houden met bewaring van het kerkverband, hangende verplicht appèl. Voor het recht om binnen het gereformeerde kerkverband bepaalde besluiten voor niet vast en bondig te houden beroept met name ds J. Bijleveld zich op wat de kerk van Middelburg deed in de procedure-ds Netelenbos. Eindelijk beroept men zich erop, dat de synodale interpretatie van art. XXXI vaag en onzeker is, doordat van haar drieërlei uitleg zou worden gegeven en wel:

- a. alle besluiten der meerdere vergaderingen de facto bindend zonder uitzondering;
- b. alle besluiten bindend met één uitzondering, nl. strijd met een uitgedrukt woord Gods;
- c. alle besluiten bindend met twee uitzonderingen, nl. strijd met een uitgedrukt Woord Gods of een artikel der K.O.

Ook mede met het oog op deze onzekerheid, die er zou zijn rondom art. XXXI achten bezwaard en het wenschelijk, ja noodzakelijk om een nadere interpretatie te geven en wel als bovengenoemd.

Na deze korte resumptie van bezwaren en voorstellen inzake art. XXXI moge uwe commissie er toe overgaan om beide te overwegen en op hun argumenten te toetsen. Ter toetsing dan van de ingebrachte bezwaren tegen de interpretatie van art. XXXI door de synode willen wij beginnen met wat ds J. Bijleveld opmerkt, die in zijn gravamen zoo ernstig worstelt met dit artikel uit liefde voor onze kerken en niets liever wil dan ook het kerkrecht van onze kerken te kunnen verdedigen. Hij geeft ook volmondig toe, dat er in de jongste crisis onzer kerken een geval van kerkverbandverbreking geweest is, dat in wezen scheurmaking was en wijst daarbij op de procedure Kampen bij de afzetting van ds C. H. Lindeboom. Hier was scheurmaking, omdat geen appèl werd aangetekend.

Voorts acht ds Bijleveld ook veroordeeld allen, die het kerkverband verbraken en dat deden:

a. anders dan om een voor zichzelf bewezen achten van strijdigheid met een uitgedrukt woord Gods;

b. ten aanzien van besluiten reeds in appèl behandeld.

Maar dit alles neemt niet weg, dat ds Bijleveld bezwaard blijft over de synodale interpretatie van art. XXXI, wijl zij „tenzij bewezen worde” maakt tot „totdat bewezen is” en daardoor iedere mogelijkheid om ooit iets voor niet vast en bondig te houden van te voren afsnijdt.

De vraag is nu, of dit inderdaad het geval is. Zij is van uiterst gewicht en dient ernstig onderzocht te worden. Immers, heeft ds Bijleveld met zijn conclusie gelijk, dan zou de voorafgaande synode zich inderdaad hebben schuldig gemaakt aan een ernstige afbuiging van de reformatorische lijn.

Uwe commissie geeft toe, dat een opvatting, waarbij het woord van een synode het einde van alle tegenspraak zou zijn, fataal is en ook lijnrecht ingaat tegen de Schrift, welke zegt, dat het Woord Gods het einde van alle tegenspraak moet zijn. Maar gelukkig staat het onder ons zoo niet en uwe commissie meent dat ook te kunnen aantoonen.

Zij geeft ds Bijleveld volmondig toe, dat de clause „tenzij bewezen worde” inderdaad iets anders is dan „totdat bewezen is”. Al wat hij daarover opmerkt, kan uwe commissie grif toestemmen als juist, alleen met zijn conclusies, dat de synode feitelijk opereert men een „totdat bewezen is”, stemt zij niet in. De onjuistheid daarvan aan te toonen, is niet moeilijk.

Uwe commissie is bijv. diep overtuigd, dat indien zij een voorstel zou indienen om in art. XXXI de clause: „tenzij bewezen worde” te veranderen in: „totdat bewezen is”, dit terecht in uwe vergadering op ernstig verzet zou stuiten en onverbiddelijk zou worden afgewezen. Waarom? De beantwoording van deze vraag wil uwe commissie gaarne op zich nemen, wijl zij tevens gelegenheid biedt de schriftuurlijke en ootmoedige wijsheid der vaderen in de clause *nisi ostendatur, tenzij bewezen worde*, aan te toonen.

Gesteld een oogenblik, dat er in art. XXXI inderdaad stond: „totdat bewezen is”, wat zou daarvan de consequentie zijn?

Het is duidelijk. Eenerzijds zou bij een dergelijke formulering art. XXXI de mogelijkheid open laten, dat een meerdere vergadering, wijl zij uit feilbare menschen bestaat, een besluit nam, dat indruischte tegen een uitgedrukt woord Gods of tegen een fundamenteel artikel der K.O., anderzijds de verplichting opleggen om dat te aanvaarden, totdat die dwalende meerdere vergadering dat is aangetoond en zij voor het bewijs gezwicht is.

Dat nu zou ongeoorloofd zijn en ons in ernstig conflict brengen met het fiere geloofswoord uit Hand. 5 : 29, dat men Gode meer gehoorzaam moet zijn dan den menschen; immers, dat gebod is absoluut, daarvan is geen dispensatie mogelijk en de vervulling daarvan mag ook niet uitgesteld totdat bijv. een dwalende kerkelijke vergadering over verloop van tijd zich bekeert.

De heele zaak bij de huidige redactie van art. XXXI is dat men scherp moet zien, dat de vaderen hier rekenen met de mogelijkheid van tweërlei conflict met een meerdere vergadering en wel:

1. een conflict inzake b.v. persoonlijke rechtskrenking, dat ons niet plaatst voor de beslissing van Hand. 5 : 29;

2. een conflict, dat ons wel onmiddellijk plaatst voor de beslissing van Hand. 5 : 29.

Was de situatie in de strijdende kerk op aarde nu zoo, dat er alleen maar conflicten mogelijk waren, die nimmer direct raakten Hand. 5 : 29, dan zou er ook allerminst bezwaar bestaan om art. XXXI K.O. te wijzigen in dier voege: „totdat het bewezen is”.

Maar waar onze vaderen geen feillooze kerkelijke vergaderingen kenden en in verband met het feit der zonde en de verduistering van inzicht ootmoedig rekenden met de mogelijkheid van dwaling en strijd met het Woord Gods in kerkelijke vergaderingen, daar hebben zij bij de binding aan besluiten van meerdere vergaderingen, de eene

grootte uitzondering uitdrukkelijk opgenomen, nl. een evident strijdig zijn met het Woord Gods en daarom hebben zij de grootte restrictie niet geformuleerd in dezer voege: „*totdat bewezen is*”, maar aldus: „*tenzij bewezen worde*”, opdat er zoo ruimte blijve voor een onmiddellijk hartstochtelijk „neen” zeggen tegen een evident onschriftuurlijk besluit, waarbij men niet eerst afwacht een beslissing van een meerdere vergadering. Dat zoo en niet anders de gedachte der vaderen geweest is aangaande art. XXXI K.O. blijkt wel heel duidelijk als men ons tegenwoordig art. XXXI vergelijkt met de redactie daarvan in de K.O. van 1578, waar ons art. XXXI art. XXIII is.

Wij lezen daar aldus: „In alle zaken (die altijd uitgenomen, van dewelke wij een uitgedrukt woord Gods hebben) als de stemmen naarstig zullen gewogen zijn, zal men blijven bij het advies der meeste stemmen, om daarna te besluiten, hetwelk besluit een iegelijk schuldig zal zijn na te komen”.

Wanneer prof. Rutgers in zijn „De Geldigheid der Oude Kerkenordering” opmerkt, dat de oude redacties vaak beter zijn dan de jongere, dan stemmen wij hem dit volmondig toe en met bijzondere nadruk wel ten opzichte van ons art. XXXI K.O.

De bovengenoemde opvatting is ook de eenige, welke waarlijk strookt en ook alleen maar strooken kan met art. XXXVI K.O., waar sprake is van de zeggenschap der generale synode. Het heeft uwe commissie verbaasd, en zij moet dit even vermelden, dat niemand der bezwaarden, die tegen de synodale interpretatie van art. XXXI opponeeren, ook maar eenmaal aandacht schenkt aan art. XXXVI K.O., dat met zijn *'t zelfde zeggen* toch zoo duidelijk taal spreekt.

Uwe commissie acht dit volledige stilzwijgen over art. XXXVI een ernstige leemte bij iedere poging om gezag der meerdere vergaderingen en zelfstandigheid der plaatselijke kerken met vrucht zuiver af te wegen.

Zoo zal men nimmer de belans in zuiveren stand krijgen.

Heel dit stilzwijgen over art. XXXVI ziet uwe commissie als een symptoom van een schadelijke, krampachtige poging in onze kerken om ten koste van alles het recht voor de plaatselijke kerken te vindiceeren naar eigen overtuiging tijdelijk „neen” te mogen zeggen tegen gevallen besluiten van meerdere vergaderingen, welke niet evident strijden met het Woord Gods en de K.O. Het is naar het oordeel uwer commissie ijdel om binnen het gereformeerd kerkrecht dezen weg te banen, daar hij onherroepelijk versperd wordt *en* door den juisten zin van art. XXXI (zie art. XXIII K.O. 1578) *en* door de duidelijke taal van art. XXXVI.

Uwe commissie is met de bezwaarde broeders van oordeel dat er ruimte moet zijn in ons kerkverband om in bepaalde gevallen „neen” te kunnen zeggen, ja met name wanneer het betreft strijd met een uitspraak der Schrift te moeten zeggen tegen besluiten van meerdere vergaderingen. Maar in tegenstelling met de bezwaarde broeders, meent zij, dat de juiste interpretatie van art. XXXI deze ruimte biedt en wel, als er sprake is van evidenten strijd met een uitgedrukt woord Gods of rechte draads ingaan tegen de K.O. De meening, dat er door een nieuwe interpretatie van art. XXXI verdere ruimte moet gegeven voor niet vast en bondig houden met dien verstande, dat er verplicht appèl moet zijn op een volgende synode, waarbij dan het recht om niet voor vast en bondig houden expireert of eindigt ingeval van niet aanvaarding van de ingebrachte argumenten, kan uwe commissie niet aanvaarden, maar moet zij beslist afwijzen. Immers, als een synode bij geschil over besluiten, welke niet evident strijden met een uitgedrukt woord Gods of artikelen der K.O., aan een plaatselijke kerk toestaat om deze voor niet vast en bondig te houden, omdat deze kerk zegt: non possumus, zegge anno 1946, dan is niet wel in te zien, waarom zegge anno 1947, die zelfde plaatselijke kerk bij niet geslaagd of aanvaard bewijs door de synode, gedwongen zou moeten en mogen worden haar recht van niet voor vast en bondig houden, prijs te geven en zich te onderwerpen. Indien zij anno 1946 terecht haar recht van non possumus, non facimus: wij kunnen en doen niet, binnen het kerkverband heeft mogen uitoefenen, waarom dan bij onveranderden stand van zaken ook niet anno 1947? Een jaar leervrijheid, impliceert het recht van leervrijheid voor altijd.

Daarom acht uwe commissie het voorstel van ds Bijleveld alsook van dr Schelhaas c.s. onaanvaardbaar.

In het bezwaarschrift van dr Schelhaas c.s. lezen wij: „Handhaaft de volgende synode het door haar voorgangster genomen besluit, dan moet de kerk kunnen kiezen tusschen onderwerping of heengaan” (pag. 13).

Maar deze casuspositie is principiëel onjuist. Het staat zoo: kan en mag een kerk met bewaring van het kerkverband naar eigen overtuiging een tijdlang besluiten niet voor vast en bondig houden, omdat zij meent, dat Gods Woord dit van haar eischt, dan is niet wel in te zien, waarom zij zich later moet onderwerpen of moet heengaan buiten het kerkverband. Immers is vandaag het niet voor „vast en bondig” houden goed, dan morgen ook. Wat het beroep der bezwaarde broeders op ds Jansen 1e druk K.V. K.O. betreft en op Lohman en Rutgers, Rechtsbevoegdheid, het volgende. Het beroep op ds Jansen is niet terzake. Wanneer iemand openlijk een vroeger verdedigde opvatting heeft herroepen als onjuist, is beroep daarop misplaatst en niet meer terzake, want

insteede van medestander is hij een tegenstander geworden. Maar het beroep op Lohman en Rutgers dan? Is hier het z.g. doleantie-kerkrecht in strijd met de interpretatie der synode van art. XXXI? Dit wordt telkens beweerd door de bezwaarden en ook in de gravamina die bij uwe synode zijn ingekomen, waarbij men zich dan beroept op het geschrift „*De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken*”, een geschrift, dat ons midden in den kruitdamp van den doleantiestrijd voert.

Geldt van alle geschriften, dat men ze beoordeelen moet naar de data van hun ontstaan, dit mag ook wel met name geaccentueerd worden bij het geschrift van Lohman en Rutgers.

Vergeet men bijv. een oogenblik, dat Rutgers daar telkens polemiseert tegen dr Kleijn, dan loopt men telkens gevaar in zijn gedachten te verdolen. De kernvraag is nu, wat leert Rutgers inzake art. XXXI K.O. en het niet voor vast en bondig houden? Biedt hij steun aan de opvatting der bezwaarden, dat: *tenzij bewezen worde*, beteekent, dat men het voor zichzelf bewezen acht?

Op den klank af ja, want wij lezen bij hem in zijn polemieken met dr Kleijn o. a. dit: „Ons dunkt, dat de uitdrukking niets anders kan beteekenen dan dit: men is gebonden, tenzij men voor zichzelf bewezen achte, dat Gods Woord de naleving van hetgeen goed gevonden is, verbiedt”, (pag. 35). Duidelijker kan toch niet bewezen worden, dat Rutgers aan den kant van de bezwaarden staat.

Toch is dit alles slechts schijn, hetgeen te bewijzen valt uit het verband. Op de geciteerde woorden laat Rutgers cursief volgen: „*Het was immers op dien zelfden grond, dat de gereformeerden hun verzet tegen de roomsche hierarchie zonder een besluit van conciliën af te wachten en ook tegenover Roomsche conciliën volkomen gerechtvaardigd achtten*”.

Het is duidelijk, waarop Rutgers hier doelt en uit het verband wordt dit nog duidelijker. Hij herinnert bij de redactie van art. XXXI K.O. aan art. XXIII van de K.O. 1578, waaruit hij cursief de woorden citeert: „*altijd uitgenomen van welke wij een uitgedrukt woord Gods hebben*” en laat daarop dan volgen in zijn polemieken met dr Kleijn: „De door ons gecursiveerde woorden bevestigen ten duidelijkste onze bewering. Dr Kleijn kan dan ook moeilijk ontkennen, dat een besluit, in *strijd* met het uitgedrukte woord Gods niet geldig is, want het staat er duidelijk”. Wanneer nu dr Kleijn eischt, dat dit strijden met een uitgedrukt woord Gods in verband met het woordje *bewezen* in art. XXXI der K.O. dient te moeten worden aangetoond aan en aanvaard door een hoogere vergadering en zoo dit laatste niet geschiedt, dat een appellant zich dan moet houden aan de uitspraak dier hoogere vergadering, dan antwoordt Rutgers o. i. terecht, dat dit onzin is en dan volgt de eerste door ons geciteerde zinsnede over „tenzij men voor zichzelf bewezen achte”, dat Gods Woord de naleving van hetgeen goed gevonden is, verbiedt.

Wat leert ons dit alles nu? Onomstootelijk, dat Rutgers hier denkt en handelt over een conflict op grond van een uitgedrukt Woord Gods, waarbij men aanstonds „neen” mag en moet zeggen, zonder een besluit van conciliën af te wachten, zooals de gereformeerden tegenover Rome ook gedaan hebben.

Rutgers betoogt hier eigenlijk, dat bij conflict met een uitgedrukt woord Gods het „*tenzij bewezen worde*” direct overgaat in en identiek is met: „*omdat bewezen is*”.

Zijn tegenstander dr Kleijn betoogde, dat ingeval van een conflict met een uitgedrukt woord Gods het synodaal onschriftuurlijk bestuur het gravamen eerst aannemelijk moest verklaren al eer er recht was voor niet vast en bondig te houden.

Rutgers zegt, dat bij een conflict met een uitgedrukt woord Gods aanstonds reeds voor het indienen en afhandelen van een gravamen roeping is om „neen” te zeggen, wat wij van harte beamen. Het is duidelijk, hoe heel het betoog van Rutgers hier gebaseerd is op een conflict met een uitgedrukt woord Gods en wel tegenover een onwettige synodale macht. Dit nu heeft niets te maken met de bezwaren in onze kerken over genomen besluiten van schorsingen en afzettingen. Immers, wij staan niet voor een conflict met een uitgedrukt woord Gods en hebben door Gods genade ook niet te doen met een onwettig opgelegd synodaal bestuur.

Wil men voorts weten, hoe Rutgers denkt over gevallen, waarbij niet een uitgedrukt woord Gods in het geding is, dan kan men dat in zijn kerkrechtelijke adviezen lezen. Zoo bespreekt hij in 1897 een geval van een kerkeraad, die niet overtuigd is door een provinciale synode en maakt daarbij de opmerking: alsof dit laatste vereischte ware! Eisch is, dat *een* kerk zich moet neerleggen bij het oordeel van vele kerken (zie Kerkel. Adv. dl. I, pag. 261).

Eenzelfde gedachte lezen wij in de college-voordrachten, uitgegeven door dr J. de Jong, pag. 122: „Tenslotte is van de uitspraak van de generale synode geen appèl mogelijk en „dan moet de mindere vergadering zich naar de uitspraak der generale synode voegen, altijd onder voorbehoud van art. 31 der kerkenordering, dat de uitspraak niet strijdt tegen Gods Woord of een duidelijk uitgedrukte bepaling der kerkenordering”. Deze argumenten, reeds in vroegere rapporten gebruikt, zijn nog door niemand ontzenuwd en worden door ons dan ook gehandhaafd. Het wil uwe commissie voorkomen, dat hiermede de legende van het doleantie-kerkrecht als strijdig met ons

huidig kerkrecht inzake art. XXXI K.O. overtuigend is aangetoond. Zij meent, dat onze synoden nog steeds de ware verdedigers van het doeleantie-kerkrecht hier zijn.

Het is duidelijk, dat art. XXXI steeds binding vraagt aan de genomen besluiten met twee excepties: conflict met een uitgedrukt Woord Gods of met een uitdrukkelijke bepaling der K.O.

Hier moge uwe commissie nog even ingaan op de procedure-Netelenbos, waarmede ds Bijleveld in zijn gravamen opereert. Ten bewijze, dat er in onze kerken ruimte is en moet zijn om met bewaring van het kerkverband besluiten van meerdere vergaderingen voor niet vast en bondig te houden, wijst hij op wat de kerkeraad van Middelburg gedaan heeft in 1919. De classis Middelburg besloot 13 Mei 1919 ds Netelenbos te schorsen. Wij lezen in de notulen o. a. deze clausule: „en besluit over te gaan tot schorsing van ds Netelenbos, (welke schorsing niet als tucht is bedoeld maar als afwering van mogelijke schadelijke invloeden)”.

Uwe commissie is dankbaar, dat ds Bijleveld deze zaak aanroert, daar zij zoo gelegenheid ontvangt om onjuiste conclusies hier recht te zetten en tevens aan te toonen hoe wijs het van onze vaders is geweest om in art. XXXI behalve *strijden tegen het Woord Gods*, ook op te nemen: *of tegen de artikelen in deze generale synode besloten*.

Deze zaak is op de synode van Leeuwarden 1920 behandeld en het rapport daarover is toentertijd uitgebracht door prof. Aalders, prof. Dijk en ds Laman. In zijn gravamen wijst ds Bijleveld erop, dat deze rapporteurs toch geen afkeuring hebben uitgesproken over de daad van de kerk van Middelburg, die het besluit van de classis van 13 Mei 1919 niet voor vast en bondig hield, maar integendeel haar juist oordeelden.

Ds Bijleveld vraagt zich af, hoe prof. Aalders en prof. Dijk hun opvatting van toen kunnen rijmen met hun huidige opvattingen en of zij soms radicaal van inzicht gewijzigd zijn.

Het is voor uwe commissie niet moeilijk om aan ds Bijleveld aan te toonen hoe de kerkrechtelijke opvattingen van 1920 volkomen in harmonie zijn met art. XXXI en met de huidige interpretatie. Daartoe is voldoende om het klare en gedegen rapport van 1920 te citeeren. De rapporteurs zeggen daarin onomwonden, dat in de procedure Netelenbos in de eerste phase, zeer ernstige, kerkrechtelijke fouten zijn gemaakt. Wie als een Uwer rapporteurs wel iets afweet van de groote verwarring toentertijd in de kerk van Middelburg, is geneigd op het schorsingsbesluit der classis M. van 13 Mei 1919 toe te passen: „tout comprendre, c'est tout pardonner”, alles begrijpen, is alles vergeven, maar daarmede is het niet goed gepraat, maar blijft het veroordeeld. De toenmalige rapporteurs der generale synode van Leeuwarden zeggen er o. a. dit van: „dit besluit voert in ons kerkelijk leven iets in, wat daarin tot dusverre volstrekt onbekend was: een opschorting in den dienst, die een louter preventief karakter draagt”. (Acta, pag. 112).

Zij veroordeelen dit in scherpe bewoordingen, waarvoor wij hun niet dankbaar genoeg kunnen zijn, en wel aldus: „kerkelijke quarantaine of kerkelijke preventieve hechtenis, een onding in ons gereformeerd kerkrecht”. (Acta, pag. 113).

Dit is duidelijke taal en terecht.

Ten aanzien van de classis Middelburg lezen wij in hun rapport: „de eenige consequentie, welke zij uit het inzicht harer dwaling had behooren te trekken, ware geweest: „terugneming van haar onwettig besluit”, (Acta, pag. 113).

En ten aanzien van het feit, dat de particuliere synode van Zeeland oordeelde, dat de kerkeraad van Middelburg en ook ds Netelenbos zich aan het onwettig geachte besluit had moeten onderwerpen, spreken deze rapporteurs dit tegen aldus: „Uwe commissie wil als haar oordeel uitspreken, dat dit geheel onjuist is”, en zij motiveeren dit aldus: „zonder eenigen twijfel is de plaatselijke kerk krachtens het kerkverband gehouden zich aan de besluiten der meerdere vergadering te onderwerpen, maar natuurlijk alleen voor zoover deze besluiten met de K.O. zelf niet in strijd zijn. Wanneer een besluit der meerdere vergadering zoo rechtsdraads tegen de K.O. ingaat, als het bedoelde besluit der classis Middelburg, kan geen kerkeraad verplicht worden zich daaraan bij voorbaat te onderwerpen. Alleen is zulk een kerkeraad gehouden van het besluit der classis bij de particuliere synode in beroep te gaan, gelijk dan ook de kerkeraad van Middelburg tenslotte heeft gedaan; maar tot onderwerping aan zulk een besluit is zij zeker niet verplicht”. (Acta, pag. 113 v.).

Uw commissie meent, dat wij in de huidige crisis rond art. XXXI niet dankbaar genoeg kunnen zijn voor dit rapport en dit oordeel over het schorsingsbesluit van de classis Middelburg. Wij hebben hier immers tot onze verootmoediging en waakzaamheid een concreet voorbeeld hoe een wettige meerdere vergadering een door en door onwettig, ja kerkrechtelijk absurd besluit kan nemen en hoe wijs het is, dat wij in onze K.O. met art. XXXI, daar radicaal tegen kunnen ingaan. De daad van den kerkeraad van Middelburg, om het besluit niet voor vast en bondig te houden, was juist en roeping, waar het besluit van de classis Middelburg metterdaad een niet voor vast en bondig houden der K.O. was, hoe goed ook bedoeld.

Tegenover een besluit, dat zoo evident in principe het vaste en bondige kerkrecht op losse schroeven zet, past maar een houding: *Niet* voor vast en bondig houden, want

hier is het niet voor vast en bondig houden de juiste binding aan het kerkrecht, zooals de negatie van de negatie weer de bevestiging eener zaak is.

Altijd moet hier evenwel de eisch gehandhaafd blijven, dat men in appèl moet gaan tot levering van het bewijs. Indien ds Bijveld zijn volle aandacht had geconcentreerd op de uitdrukking der rapporteurs: „zoo *rechtdraads tegen de K.O.*”, zou zijn conclusie anders zijn geweest.

Wat de rapporteurs van Leeuwarden hebben uitgesproken over de eerste schorsing van ds Netelenbos, is volkomen in overeenstemming met de interpretatie van art. XXXI door de laatste synode, welke binding aan besluiten der meerdere vergadering vraagt met twee excepties, nl: evident conflict met het Woord Gods en met de K.O. Hier moge uwe commissie nader ingaan op de klacht, dat de synodale interpretatie van art. XXXI K.O. onduidelijk en verwarrend zou zijn, daar er zelfs drieërlei wijze van binding aan dit artikel zou bestaan in onze kerken, aldus een bezwaarschrift (kerkeraad van Bennebroek) en wel:

- a. alle besluiten de facto bindend, zonder uitzondering;
- b. alle besluiten bindend met een uitzondering, nl. strijd, met een uitgedrukt Woord Gods;
- c. alle besluiten bindend met twee uitzonderingen, nl. strijd met een uitgedrukt Woord Gods of een artikel der K.O.

Uit het voorafgaande blijkt wel zonneklaar, hoe deze gedachte onjuist is en op misverstand berust en dat de situatie is als onder c. nl. dat alle besluiten bindend zijn met twee uitzonderingen, n.l. strijd met een uitgedrukt Woord Gods of strijd met een evidente bepaling der K.O.

De toelichting op de procedure Netelenbos in het voorafgaande heeft dat wel duidelijk in het licht gesteld. Niettemin is de onzekerheid en het misverstand rondom art. XXXI K.O. zeer hardnekkig. Zoo vroegen reeds aan de vorige synode de kerk van Rotterdam en de particuliere synode van Overijssel om een nieuwe interpretatie.

In het rapport, dat toen bij monde van prof. Aalders werd uitgebracht, werd aan de vorige synode voorgesteld daarop niet in te gaan, daar de feitelijke toepassing van dit artikel door onze kerken reeds een afdoende interpretatie was. Dit was juist, maar het misverstand bleef, deels door onnadenkendheid, deels ook door onvolledig betoog in sommige rapporten der synode.

Wanneer bijv. in het reeds meer geciteerde rapport van commissie II van de vorige synode bij monde van prof. Aalders gezegd wordt aangaande binding van art. XXXI K.O.: „slechts in een geval komt de zaak anders te staan. Wanneer in het kerkelijke leven een zoodanige deformatie zou zijn doorgedrongen, dat de meerdere vergadering, waarbij beroep wordt ingesteld of revisie gevraagd, het Woord Gods niet langer als volstrekten maatstaf aanvaardt en daarom voor het bewijs, dat daarop is gegrond, onontvankelijk is, dan, maar dan ook alleen, behoeft de bezwaarde, die dat bewijs leverde, zich aan de tegen Gods Woord ingaande beslissing van de meerdere vergadering niet te onderwerpen”. Wanneer zoo gesproken wordt, dan is dat minder juist, maar tevens onvolledig en kan dat de gedachte voeden, alsof art. XXXI K.O. vraagt binding aan alle besluiten met een uitzondering. Evenzoo wanneer in de Toelichting op het synode-besluit tot schorsing van prof. K. Schilder, pag. 43 geciteerd wordt de uitspraak van de provinciale synode van Zeeland te Veere 1610, (Reitsma en Van Veen, Acta V, pag. 99) waar gezegd wordt, dat iemand bij niet geslaagd en aanvaard bewijs, dat een kerkelijke vergadering een met Gods Woord of K.O. strijdig besluit had genomen, zich voorloopig behoorde te voegen naar het gewraakte besluit, daar kan deze uitspraak op zichzelf alweer de gedachte voeden, dat alle besluiten de facto bindend, zouden zijn zonder eenige uitzondering. Toch waren deze misverstanden bij eenig nadenken niet noodig. In de Toelichting op het synode-besluit tot schorsing van prof. Schilder, wordt immers zoo duidelijk mogelijk gezegd op pag. 42 „zonder eenigen twijfel behoort het tot de grondgedachte van het gereformeerd kerkrecht, dat, wanneer iemand in de vaste overtuiging verkeert, dat eenig besluit van een generale synode in lijnrechten strijd is met Gods Woord, hij zijn consciëntie geweld zou aandoen door dit besluit toch op te volgen en hij zich derhalve daaraan niet mag onderwerpen”.

En in het *Rapport inzake de verlangde opheffing van de over prof. Schilder uitgesproken schorsing*, wordt op pag. 18 toch zoo klaar en duidelijk gezegd, wat alleen de zin kan zijn van de uitspraak van de provinciale synode van Zeeland te Veere in den jare 1610.

We lezen daar: „De inhoud der desbetreffende uitspraak is duidelijk en voor geen tweërlei uitlegging vatbaar. Blijkbaar wordt hier bedoeld op zulke gevallen, waarin men niet een *uitgedrukt* Woord Gods of een *duidelijk-sprekende* bepaling der Kerkenordering kon aanvoeren, doch waarin men in den weg der redeneering de beweerde strijdigheid met Gods Woord of de Kerkenordering poogde aan te toonen en dan op dien grond meende niet tot gehoorzaamheid aan het besluit der classis verplicht te zijn.

De synode stelt nu vast, dat bijaldien men een dergelijk bezwaar aan de classis voorgelegd heeft en deze daarna niettemin haar eerste uitspraak gehandhaafd heeft,

men zich ook zelfs ingeval van appèl op de particuliere synode voorshands daaraan behoort te onderwerpen”.

In dit rapport wordt meer dan eens gezegd, dat alle besluiten bindend zijn alleen met twee excepties, nl. strijd met een uitgedrukt Woord Gods en met een duidelijke bepaling der K.O., wat de rapporteurs in de procedure Netelenbos noemden een *recht-draads* ingaan tegen de K.O.

Waar de zaak van art. XXXI K.O. zoo staat, verdedigt ds Bijleveld ten onrechte (pag. 16) het kerkeradsbesluit van Amersfoort om alle na Augustus 1942 genomen en eventueel nog te nemen besluiten der synode 1939 vooralsnog en zonder meer voor vast en bondig te houden, wijl die kerkeraad zich beriep op het feit, dat die besluiten strijdig waren met art. I en XXXIII der K.O., den bewijslast aanvaardend. Dit besluit van Amersfoort was en is nog niet te verdedigen, omdat het hier niet betrof een evidente, duidelijk sprekende strijdigheid met de K.O. of een recht-draads ingaan tegen de K.O.

Alleen als dat het geval ware geweest, was het toenmalig besluit van Amersfoort ad rem geweest. Waar zoo de situatie gelukkig niet was, mocht de eisch gesteld worden aan Amersfoort van het de facto zich conformeeren, daar naar het oordeel der synode er geen evidente uitspraak der K.O. was, waarop men zich kon beroepen.

Hier moge uwe commissie tevens nog ingaan op wat dr Schelhaas c. s. opmerken op pag. 12, waar zij zeggen: „natuurlijk moeten de kerken opgewekt worden om niet dan in duidelijk geval van afwijking van de Schrift zich op art. XXXI K.O. te beroepen voor het alsdan noodzakelijk geworden verzet”.

Even verder zeggen zij: „Dat Rutgers van meening is geweest en dit ook ondubbelzinnig heeft uitgesproken, dat over afwijkingen van Gods Woord de kerkeraad naar eigen inzicht oordeelt en oordeelen moet”. Men kan als volkomen juist handhaven — en Uwe commissie doet het — wat in het *Rapport inzake de verlangde opheffing van de over prof. Schilder uitgesproken schorsing* staat op pag. 15:

„al verder verdient het de aandacht, dat Lohman en Rutgers in het bedoelde geschrift zich niet uitgelaten hebben over de vraag, wanneer iemand geacht mag worden het recht te hebben om te zeggen, dat een synodaal besluit in strijd is met Gods Woord en hij er zich derhalve niet aan kan en mag houden”, en tegelijk dr Schelhaas c. s. toestemmen, dat een kerkeraad naar eigen inzicht oordeelen moet over afwijking van Gods Woord. Daar zal Rutgers het wel mee eens zijn geweest en trouwens iedereen, want men kan toch moeilijk het inzicht van een ander leenen. Maar daarmee is de in geding zijnde kwestie niet beslist. Immers, dit geroepen zijn naar eigen inzicht te oordeelen geldt niet alleen voor den kerkeraad, maar voor alle kerkelijke vergaderingen, (classis, provinciale synode, generale synode). Bovendien — en daar komt het op aan — dit oordeelen naar eigen inzicht heft art. XXXI K.O. niet op met zijn voor „vast en bondig houden”, noch art. XXXVI K.O., dat spreekt van autoriteit der classis over den kerkeraad, van de provinciale synode over de classis en van de generale synode over de provinciale synode. En daarom blijft *binnen het kerkverband* de verplichting eigen oordeel te onderwerpen aan dat der meerdere vergadering en haar besluiten voor vast en bondig te houden, uitgenomen de twee bovengenoemde uitzonderingen.

Wil een kerkeraad in alle gevallen eigen inzicht en oordeel in alles door dik en dun heen vasthouden, dan moet hij ook tegelijk de risico aanvaarden in botsing te komen met een meerdere vergadering, die ook aan eigen inzicht en oordeel gebonden is en bovendien zeggenschap heeft over de mindere vergadering.

Op grond van al het voorafgaande acht uwe commissie geen der ingebrachte bezwaren tegen de toepassing van art. XXXI door de laatste synode steekhoudend. Integendeel. Zij oordeelt deze toepassing zuiver en de eenige gerechtvaardigde. Daarmede vervalt tevens als consequentie de noodzaak van een nieuwe interpretatie, welke bovendien — gelijk de voorgestelde — niet te aanvaarden is, daar ze in principe ons den weg opvoert van het independentisme, waarbij het voor vast en bondig van art. XXXI en de zeggenschap van art. XXXVI op losse schroeven komt te staan, en dat zou betekenen verraad aan alle gezag, dat onze kerken van meet af zoo krachtig hebben gesteld.

Detailpunten ad art. XXXI K.O. Conformanceeren, tolerantie, afvaardiging bezwaarden.

In verband met het geschil inzake gebondenheid aan de besluiten der meerdere vergaderingen, worden in enkele stukken nog een paar zaken aangeroerd en wel drieërlei: de kwestie van wat nu eigenlijk zich conformeeren is, vervolgens de vraag naar een op Schrift, belijdenis en K.O. gefundeerde tolerantie en eindelijk het probleem van afvaardiging van bezwaarden naar meerdere vergaderingen, waarin de voorgaande synode naar het oordeel van sommige broeders onduidelijke en tegenstrijdige klanken zou hebben laten hooren. Over elk dezer drie punten in de genoemde orde nog een enkel woord. Er wordt van uwe synode gevraagd om in de huidige crisis, waar de term *zich conformeeren* herhaaldelijk gebruikt wordt, nu eens klaar en duidelijk te zeggen, wat daaronder moet worden verstaan, opdat ook hier alle misverstand worde afgesneden.

Uwe commissie oordeelt, dat het zeer aanbeveling verdient om deze vraag zoo scherp en klaar mogelijk te beantwoorden.

Waar wij de laatste jaren schier in een ondoordringbaar struikgewas van misverstand en leefden op kerkelijk erf, is elke liquidatie van oude en elke voorkoming van nieuwe misverstanden van het hoogste belang.

Het vraagstuk van het *zich conformeeren* komt telkens aan de orde, wanneer door een meerdere vergadering i. c. een generale synode principieele beslissingen zijn genomen, welke bij leden of kerken op bezwaar stuiten. In het algemeen genomen is op een principieele beslissing der generale synode drieërlei reactie denkbaar. Men kan in het ergste geval genoodzaakt zijn om een heilig en toornig „Nee” te laten hooren, indien een synode een besluit heeft genomen, strijdig met een uitgedrukt Woord Gods of met fundamenteele artikelen der K.O. Dan is het conflict definitief en onherroepelijk gekomen.

Naast deze uiterste reactie, die het karakter draagt van een ultimatum is daar de ernstige reactie van het indienen van een gravamen of het gaan in appèl in den kerkelijken weg. Onze K.O. geeft hiervoor ruimte en men kan zeggen, dat ieder daartoe recht en roeping heeft, die meent, dat de gevallen beslissingen verkeerd zijn en zich in staat acht dit ook te bewijzen. Het is duidelijk, dat het hier afgeleide beginselen betreft, waarover verschil van inzicht bestaat, maar te ernstig om er in te berusten.

De roeping tot het indienen van een gravamen vloeit rechtstreeks uit de belijdenis voort, dat ieder schuldig is zijn gaven ten nutte en ter zaligheid van anderen aan te wenden. Immers, het eventueel beter inzicht van *een* lid, behoort aan heel de kerk ten goede te komen. Ook kan door een gravamen allerlei misverstand worden weggenomen. De meest zachte vorm en graad van bezwaar is daar, waar men zich weliswaar onbevredigd voelt over genomen besluiten, daar ook niet voor heeft kunnen stemmen, maar evenmin in staat is om met overtuigende argumenten de geldigheid der besluiten te bestrijden. In zulke gevallen mag en moet men zich achter de gevallen beslissing stellen en wel met een vrije en goede conscientie.

Zooals ook reeds is uitgesproken door de synode van Delft in 1610: onder het zich onderwerpen aan het oordeel der synode moet niet worden verstaan: „dat men soude moeten beloven alles voor goet te kennen, wat bij de synode soude besloten worden, maer dat men soude moeten ofte datselve goet kennen ende volgen, ofte soo men sulcx nijet en conde doen, in goeder conscientie liever affstant doen van de kerckelicke diensten als sich tegen de ordre der synodi stellen”. (Synode Delft 1610, Reitsma en Van Veen, Acta III, pag. 295).

Het betreft hier dus afgeleide beginselen, waarbij inzicht tegenover inzicht staat en men elkander voorloopig niet kan overtuigen. Dit nu drukt ons kerkelijk spraakgebruik thans uit met „*zich conformeeren*”.

Zoo was bijv. de situatie voor enkele leden van de generale synode van Assen 1926 ten aanzien van de vraag of een generale synode het recht had om ouderlingen en diakenen te schorsen en af te zetten. De synode van Assen heeft dat Tuchtrecht toen wel uitgeoefend en bedoelde leden hebben zich met behoud van eigen gevoelens toen geconformeerd, d. w. z. zich geplaatst de facto achter het gevoelens der meerderheid.

Men kan zich conformeeren derhalve aldus omschrijven:

Het berusten in en het aanvaarden van genomen besluiten, daar men geen overtuigend bewijs heeft kunnen leveren, dat ze verkeerd zijn.

Ten aanzien van de vraag naar de tolerantie binnen de gebondenheid aan de belijdenis en haar nadere interpretatie door de synode moge uwe commissie het volgende opmerken. Bij al den ernst, die sinds de wording der gereformeerde kerken onze vadersen getoond hebben in de handhaving der belijdenis naar vorm en inhoud, waarbij zij onderscheidingen als tusschen substantie en tijdelijke bestanddeelen afwezen, hebben zij daarnaast steeds een zekere tolerantie gekend, een soort dragen en verdragen van afwijkende gevoelens.

Het is duidelijk, dat we hier te doen hebben met zwakken, met geloovigen, die in bepaalde zaken van Schrift en belijdenis het rechte onderscheidingsvermogen missen. Onze gereformeerde kerken hebben dezen vorm van tolerantie gekend en kennen haar nog. We behoeven slechts te herinneren aan het dulden van zulke leden in onze kerk-gemeenschap, die het rechte inzicht missen, dat de kinderdoop op de Schrift is gebaseerd. De generale synode van 's Gravenhage 1914 sprak in verband daarmede zich aldus uit over tolerantie „dat zij wel wilde uitspreken, dat onze gereformeerde kerken steeds hebben geoordeeld, dat naar het oordeel der apostolische kerk tolerantie kan geoeffend worden jegens broeders, die ter goeder trouw in enig leerstuk dwalen, mits dit niet enig fundamenteel stuk der waarheid raakt, de dwalenden bereid zijn zich beter te laten onderrichten en beloven voor dit gevoelens geen propaganda te maken, waarbij het natuurlijk van zelf spreekt, dat zulke broeders, zoolang zij in dit gevoelens volharden, in geen geval voor eenig ambt in de kerk verkiesbaar zijn”. Acta synode 1914, art. 138.

Wanneer de vraag gesteld wordt of deze tolerantie met de Schrift in de hand geoorloofd is, meent uwe commissie haar bevestigend te mogen beantwoorden. Het is

ondoelrijk, maar ook niet noodig om al de hiervoor in aanmerking komende plaatsen te noemen en te behandelen. Ons dunkt, wat de apostel in den brief aan de Romeinen en in den eersten brief aan Corinthe opmerkt over de roeping der sterken tegenover de zwakken (Rom. 14 : 1; 15 : 1; 1 Cor. 8 : 9; 9 : 22) en over het paedagogisch voeden met melk (1 Cor. 3 : 2, zie ook Hebr. 5 : 12), is hier al beslissend.

Wanneer de apostel in Romeinen 14 : 1 vermaant: „dengene nu, die zwak is in het geloof, neemt aan”, dan hebben we hier een duidelijk gebod tot tolerantie tegenover den zwakke. Afgezien van de vraag wat wij hier concreet onder „zwak in het geloof” moeten verstaan, waarover onder de exegeten verschil van opinie is — Calvijn denkt hier aan zwak zijn in de geloofsleer — beslissend is hier het gebod: *neemt aan*, d. w. z. neemt den zoodanige op in uw broederlijke gemeenschap. Scheidt u niet van hem af en dwingt hem niet tot separatie.

De apostel herhaalt deze roeping nog eens in Rom. 15 : 1, waar hij zegt: „Maar wij, die sterk zijn, zijn schuldig de zwakheden der onsterken te dragen”. De nieuwe vertaling van het Bijbelgenootschap vertaalt hier niet onaardig: *de gevoeligheden der zwakken*. Met de Schrift in de hand is de tolerantie tegenover zwakken niet alleen geoorloofd, maar zelfs roeping. Het heele probleem spitst zich natuurlijk toe in de afgrenzing van het dragen der zwakken. De tolerantie tegenover afwijkende gevoelens mag nimmer uitmonden in indifferentisme. Ware tolerantie is alleen daar, waar bloedige ernst gemaakt wordt met de belijdenis.

Dat de belijdenis zelve geen artikel heeft over de tolerantie behoeft waarlijk niet te verwonderen. Zij immers wil uitdrukking zijn van wat wij vast en zeker gelooven en wat daarom, gebaseerd op de Heilige Schrift, voor vast en bondig moet worden gehouden. In een belijdenisgeschrift is daarom voor een artikel over de tolerantie geen plaats.

Een andere zaak is echter of in onze belijdenis ook niet indirect heengevozen wordt naar recht en roeping tot tolerantie tegenover zwakken. Wanneer in Zondag 39 ons voorgelaten wordt als onze roeping om geduld te hebben met de zwakheden en gebreken van allen, die over ons gesteld zijn, dan geldt zeker ook het omgekeerde, dat de kerk in haar ambtsdragers ook geduld moet hebben met de zwakheden en gebreken van allen, die onder hen gesteld zijn. Ten aanzien van onze K.O. is het duidelijk, dat zij in ambtsdragers minder duldt dan in gewone leden. Dit berust geheel op de Heilige Schrift, die de verkiezing tot het ambt verbindt met bepaalde vereischten. Om te waken over de rechte gebondenheid aan de belijdenis kennen onze kerken het Onderteekingsformulier voor Dienaren des Woords (art. LIII K.O.) waaraan dat voor ouderlingen en diakenen zeer verwant is, gelijk dat door onderscheidene classes is vastgesteld.

Wie dit Onderteekingsformulier inzien, gelijk het te Dordt is opgesteld en aanvaard, zal moeten toestemmen, dat onze vaders wilden, dat er met groote waakzaamheid tot in de onderdeelen toe zou worden gewaakt over de leer en dat zij van een lichtvaardige tolerantie inzake de leer bij dienaren des Woords niet wilden weten. Zij betrekken zoo angstvallig de wacht, dat zij om zoo te zeggen als bij een levensverzekering zich tegen elk risico dekken. Met hun clause: „noch openlijk, noch heimelijk zullen voorstellen, drijven, prediken of schrijven”, versperren zij den weg voor sabotage zoo bewust mogelijk. Voor eventueele onzekerheid en onveiligheid, die daarna nog zou blijven bestaan, dat er een doorbraak zou worden geforceerd, hebben zij bovendien nog vastgelegd voor kerkeraad, classis en synode, het recht om steeds van ons te eischen nadere verklaring van gevoelens om gewichtige oorzaken van nadenken.

Wie zich van deze waakzaamheid rekenschap geeft, zal toegeven, dat de ruimte voor tolerantie binnen de confessie een beperkte en terecht een beperkte is. En waar zij wordt geschonken, daar moet zij steeds duidelijk bepaald zijn. Men sprak in dit verband ook wel van *ius discretionis*, waarmede men bedoelde: binnen het kerkinstituut werd een afwijking of bedenking voor geoorloofd gehouden onder voorwaarden door de kerkelijke vergadering gesteld en met behoud van haar rechten. De gestelde voorwaarden waren dan, dat de bezwaarde Schriftbewijs moest leveren en de officieele (dus niet heimelijke) afwijking moest niet door de synode zijn gewraakt. Uit het voorafgaande blijkt wel, dat er naar gereformeerde belijdenis moet zijn een binding aan de belijdenis, zooals de kerk haar interpreteert en dat tolerantie op eenig punt uitzondering is en dan nog een tolerantie met wel omschreven voorwaarden. Wanneer de tolerantie dient ter bewaring van de eenheid der leer tegenover een ter goeder trouw dwalende, dan heeft de laatste generale synode in haar uitspraak, dat niets geleerd mocht worden in onze kerken, dat niet ten volle in overeenstemming is met de gevallen beslissingen, een treffend concrete toepassing van tolerantie gegeven, die naar Schrift, belijdenis en K.O. is en waarvoor wij dankbaar moeten zijn. Zij wilde de bezwaarde broeders niet noodzaken tot separatie, maar hun ruimte laten in de gemeenschap der kerk.

Tegen de uitlatingen der vorige synode over afvaardiging van ambtsdragers naar meerdere vergaderingen, komen een aantal broeders uit Heerenveen (adres E. Broekema)

op. Zij verwijten aan de synode onduidelijke en tegenstrijdige taal. In hun bezwaarschrift heet het: „In stelling 7 (bedoeld is uit de 16 punten van 14 Augustus 1945) lezen wij: „dat de synode geen enkele bezwaarde, enkel en alleen omdat hij bezwaard is”, wil uitsluiten van de afvaardiging naar de meerdere vergadering, doch dat in haar resolutie van 27 Juli 1944 ligt opgesloten, dat deze „uitsluiting” alleen geldt hen, die met hun bezwaren den kerkelijken weg niet willen bewandelen”.

Na dit citaat vervolgen zij: Evenwel volgens ondergeteekenden klopt dit lang niet met de praktijk van ons kerkelijk leven. Maar bovendien klopt stelling 7 volgens ondergeteekenden niet met hetgeen de synode destijds in haar resolutie van 1944 heeft vastgelegd, toen zij n.l. besloot, aan een verzoek van de particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg niet te voldoen:

„omdat a. het niet genoeg geacht kan worden, dat ambtsdragers de leer-uitspraken niet bestrijden, maar als regel moet worden gehandhaafd, dat zij met de gedane leer-uitspraken behooren in te stemmen; al kan in bepaalde gevallen bij gebleken bezwaren tegen een bepaald punt genoeg worden genomen met de verklaring, dat men niets zal leeren wat met deze leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming is...”.

Behoudens enkele gevallen moet dus *instemming* worden gevraagd en *niet maar een niet bestrijden*. Nogmaals, volgens ondergeteekenden klopt stelling 7 niet met de feiten: Over *instemming* is nu niet meer de rede, de synode zou, zoo heet het hier, in gemeld besluit van 1944, slechts van de bezwaarden verlangd hebben het bewandelen van den kerkelijken weg. Bewandelen zij dien weg, dan is er voor hen plaats in den kerkeraad.

Ondergeteekenden vragen nu: „waarom die instemmingseisch dan niet openlijk teruggenomen? De synode durft haar vroeger besluit: „als regel instemmen” niet meer aan en legt er nu een anderen zin in”.

De broeders uit Heerenveen zijn hierover zeer slecht content. Zij wijzen er verder op, dat de synode de bekende 16 punten ter verduidelijking uitgaf, maar zij reageeren daar aldus op: „verduidelijken? Ondergeteekenden moeten onwillekeurig denken aan het woord „verdraaien”, hoe ongaarne zij dit ook gebruiken. Het is niet dan met aarzeling, dat zij dit woord neerschrijven, maar zij kunnen het niet anders zien, het gaat hier om de waarheid!”

Tot zoover de broeders E. Broekema c. s. uit Heerenveen.

Uwe commissie moge beginnen met op te merken, dat in de resolutie van 27 Juli 1944 twee zaken aan de orde zijn, n.l. verkiezing van ambtsdragers voor den kerkeraad en verkiezing van afgevaardigden naar meerdere vergadering, waarover toen rapport is uitgebracht door ds N. Duursema, in verband met een ingekomen schrijven van ds Rolloos van Zwijndrecht met de vraag naar het recht der kerken om van te verkiezen ambtsdragers of van afgevaardigden te vorderen instemming met de leeruitspraken der synode en in verband met een voorstel van de particuliere synode van Noord-Brabant-Limburg inhoudende: „dat ambtsdrager kan zijn ieder, die belooft de betreffende leeruitspraken niet te zullen bestrijden”. Deze twee zaken worden door de broeders uit Heerenveen in hun bezwaar niet uit elkander gehouden. Wanneer zij n.l. opponeeren door stelling 7 van 14 Augustus te stellen tegenover de resolutie van 27 Juli 1944, inzake afvaardiging naar meerdere vergadering, citeeren zij uit deze resolutie de uitspraak over het voorstel Noord-Brabant-Limburg, dat handelt over verkiezing van ambtsdragers. Dat geeft verwarring. Alleen ds Rolloos raakte in zijn brief behalve verkiezing tot het ambt ook de afvaardiging aan.

Voor een zuivere oppositie hadden de broeders dus moeten citeeren, wat de synode in haar resolutie van 27 Juli 1944 daarover heeft gezegd.

Die uitspraak nu luidt: „dat de synode wel van oordeel is dat de kerken het recht hebben van te verkiezen ambtsdragers of van afgevaardigden te verwachten, dat zij instemmen met de leeruitspraken der synode (altijd onder voorbehoud van hun recht tot indienen van gravamina in den kerkelijken weg), en van hen ook een uitdrukkelijke verklaring te vorderen, indien daarvoor een genoegzame reden aanwezig is naar het oordeel der betrokken vergadering”.

Deze uitspraak moet nu gelegd worden naast stelling 7 en dan de vraag gedaan, is er bij de synode 14 Augustus 1945 een onzuiver retireeren geweest op het punt van de afvaardiging van bezwaarden naar meerdere vergadering en wel *zoo*, dat de bezwaarde broeders uit Heerenveen onwillekeurig moeten denken aan het woord „verdraaien”, dat zij niet dan met aarzeling neerschrijven? Zijn deze beide uitspraken met elkaar in strijd en was er reden voor de klacht, dat de synode eigenlijk met de resolutie van 27 Juli 1944 den bezwaarden den mond snoerde door den weg ter afvaardiging te versperren?

Uwe commissie meent, dat er van een onzuiver retireeren of „verdraaien” op dit punt geen sprake is, maar wel kan zij van de klacht der broeders uit Heerenveen iets verstaan.

Zij is van oordeel dat de synode in haar resolutie van 27 Juli 1944 beter gedaan had scherper onderscheid te maken tusschen het verkiezen van ambtsdragers en het verkiezen van afgevaardigden.

Uwe commissie is van oordeel, dat de vorige synode toen in haar resolutie van 27 Juli 1944 terecht heeft uitgesproken, dat de kerken het recht hebben van te kiezen ambtsdragers te verwachten, dat zij instemmen met de leeruitspraken der synode, maar zij betreurt het wel, dat de vorige synode toen niet uitdrukkelijk daarbij heeft uitgesproken, dat iedereen in onze kerken voor afvaardiging in aanmerking komt, die den kerkelijken weg gaat. Indien dat toen 27 Juli 1944 was uitgesproken, zooals het nu eigenlijk in stelling 7 van 14 Augustus 1945 wordt gezegd, dan zou dat heel wat verdrietig misverstand en bezwaar hebben voorkomen op dit inderdaad gevoelig punt. In stelling 7 van 14 Augustus kan nu wel gezegd worden, dat de gedachte van „uitsluiting” van afvaardiging alleen gold onkerkelijke wegen bewandelende bezwaarden en dat die gedachte in de resolutie van 27 Juli lag opgesloten, maar zoo heel duidelijk is dat toch niet.

Zeker, de gedachte, dat ook bezwaarden voor afvaardiging in aanmerking kunnen komen, wordt daar niet uitgesloten, maar het gaat daar over iets anders.

Er wordt daar gezegd, dat de synode oordeelt, dat de kerken het recht hebben van afgevaardigden te verwachten, dat zij instemmen met de leeruitspraken der synode. Zeker, dat is nog niet hetzelfde als dat gezegd wordt, dat bezwaarden niet kunnen worden afgevaardigd, maar dit is toch ook heel iets anders dan uitdrukkelijk zeggen, dat afvaardiging naar meerdere vergadering ook open staat voor bezwaarden, mits zij den kerkelijken weg gaan.

Uwe commissie betreurt het, dat de uitspraak van 27 Juli 1944 hierover zoo is geweest, dat er behoefte aan was om deze 14 Augustus 1945 nog te verduidelijken. Zij betreurt het, dat de duidelijke exegese van 14 Augustus 1945 niet aanstonds 27 Juli 1944 als duidelijke taal is gesproken en meent, dat in dat opzicht de bezwaarde broeders terecht op een leemte wijzen, al verwerpt uwe commissie hier onzuivere motieven van de zijde der synode.

Wat eindelijk de opmerking aangaat van de broeders uit Heerenveen, dat stelling 7 lang niet klopt met de practijk van ons kerkelijk leven, daarover kan uwe commissie kort zijn. Zij beschikt niet over afdoende gegevens of grafische voorstellingen inzake afvaardiging in het kerkelijke leven. Wat zij als concreet feit weet te zeggen is dat de afvaardiging naar meerdere vergaderingen vrij is. Ieder kiest wie hij wil ter particuliere of generale synode. Voorts zou uwe commissie wel concrete gevallen kunnen noemen van afvaardiging van bezwaarden.

3. *ad art. XLVII, L.*

Onder de bezwaarschriften, welke uwe commissie te onderzoeken had, wordt ook meer dan eens er op gewezen, dat heel de figuur van het provisorisch sluiten der synoden als ook der continueering in strijd is met den geest van onze K.O. en met name in strijd met de art. XLVII en L. Het zijn vooral de bezwaarschriften van ds Bijleveld en van dr Schelhaas c.s. welke zich ook hier min of meer uitvoerig mee bezighouden.

Ds Bijleveld wijst op art. XLVII dat van *scheiden* der synode spreekt en niet van provisorisch sluiten. Daarom acht hij wat 16 December 1943 door de synode geschiedde, tweeslachtig. Ze sloot, ze ging over tot het scheiden, maar met allerlei restricties. De synode werd provisorisch gesloten in dien zin, dat zij niet alleen voor zendingszaken, doch ook voor kwesties van deputaten voor de Hooge Overheid en voor zaken van zwaarigheden ten aanzien van de kwestie der leeruitspraken weder bijeen kon komen. Ds Bijleveld, toegevend, dat in de toenmalige omstandigheden het provisorisch sluiten de gemakkelijkste oplossing was, acht haar niettemin onjuist.

Deze figuur kan zoo licht voeren tot hierarchie, de idee voedsel geven van een soort opperbestuur, dat de loopende zaken regelt. Alleen bij dwingende overmacht, als er absoluut geen mogelijkheid bestond om een volgende (eventueel buitengewone) generale synode op de gewone wijze bijeen te roepen, wil hij den gang van zaken accepteren als juist.

Met ds Bijleveld beroepen ook dr Schelhaas c.s. zich op art. L K.O. om de ongekende figuur van gecontinueerde synode te bestrijden. Beiden wijzen er op, dat de groote regel is: elke drie jaar een synode of eerder en vragen van uwe synode, dat zij in de toekomst daarmee ernst make.

Dr Schelhaas c.s. wenschen, dat de generale synode uitspreke, „dat zelfcontineering van een generale synode, behoudens noodtoestanden, waarin gewone bepalingen niet kunnen gelden, in strijd is met art. L K.O. en dat in zulk een noodtoestand gecontinueerde synode zich steeds bezig moet houden met hetgeen door die situatie dwingend wordt geëischt”.

Er is geen punt, waarmee uwe commissie zoo van harte kan instemmen in de bezwaarschriften als dit punt, als gezegd wordt: laat de groote regel, regel blijven: iedere drie jaar een synode of eerder.

Uwe commissie is overtuigd, dat wij zoo spoedig mogelijk vergeten moeten en verlost moeten worden van provisorisch sluitende en over jaren zich voortslepende synoden.

Dat is inderdaad allesbehalve ideaal. Dat kan zoo gezegd worden, zonder dat uwe

commissie behoefte noch noodzaak gevoelt opnieuw een brok denkkraft te verslijten aan het woordje „ordinaarlijk”, gelijk dat in het verleden is geschied

Ja, de figuur van gecontinueerde synoden bewonderen wij ook niet. In dat opzicht staat uwe commissie vlak naast de bezwaarde broeders en stellig uwe synode ook. Wij moeten met klem opkomen tegen de bedreiging van independentisme, maar daarnaast niet minder waakzaam zijn tegen hierarchie, zoo waakzaam, dat wij ook den schijn willen vermijden.

Waarlijk wij staan inzake weinig sympathie voor provisorisch sluiten en continueering van synoden vlak naast de bezwaarde broeders.

Ten aanzien van het provisorisch sluiten der synoden is het echter wel noodig uitdrukkelijk te herinneren aan een der conclusies uit het meergenoemde rapport door prof. Aalders uitgebracht op de vorige synode, waar wij o. a. lezen, in conclusie C, dat „de provisorische sluiting van de synode met geen enkele bepaling der K.O. in strijd is en dan ook door onderscheidene synoden wanneer, hetzij de mogelijkheid, dat een nog niet afgedane zaak zou moeten afgedaan worden, hetzij de nood der omstandigheden dit wenschelijk maakte, is toegepast”.

In genoemd rapport wordt ten bewijze herinnerd aan het feit, dat het provisorisch sluiten vroeger ook heeft plaats gehad en wel op de buitengewone synode van 's Gravenhage 1912, de gewone synode van Utrecht 1923, de buitengewone synode van Assen 1926, de gewone synode van Arnhem 1930 en die van Amsterdam 1936. Al is provisorische sluiting dus volkomen geoorloofd, wij achten haar zoo min als continueering een gewenschte figuur en deelen in dit opzicht het gevoelen der bezwaarden.

Uwe commissie verschilt een weinig in de beoordeeling van de noodzaak dezer dingen in het verleden. Zij geeft daarbij toe, dat hier onontkoombaar allerlei subjectieve gevoelens een rol spelen of kunnen spelen. Sympathie en antipathie tegenover de synodale beslissingen kunnen ons oordeel nog onbewust beïnvloeden. Al meenen wij, dat wij nog zoo objectief zijn, dan is er toch nog mogelijkheid van subtiele subjectieve zelfmisleiding. Zoo zal de waardeering van de noodzaak van al de provisorisch gesloten en ook gecontinueerde synoden onherroepelijk uiteenloopen. Maar hoe men er ook over denke en hoe radicaal men ook deze figuren wil opruimen, twee dingen staan onomstootelijk vast:

1° de waarheid van wat de synode in het rapport over de zaak van de kerk van Bergschenhoek opmerkt: de kerkeraad heeft er geen oog voor, dat uitsluitend het verlaten van den kerkelijken weg door meerderen „metterdaad” de synode tegen haar zin heeft gedwongen weer te vergaderen en de in December 1943 als onverhoopt vastgestelde taak der voortzetting van den arbeid inzake het agendumpunt der „leergeschillen” te vervullen;

2° de geheele exceptioneele toestand, waarbij de kerk een strijd op leven en dood had te voeren met den politieken vijand-machthebber en bovendien nog bedreigd werd door verzet en ontbinding van binnen uit

Welnu, in het aangezicht van deze harde feiten, zou het naar het oordeel uwer commissie, ten spijt van alle bezwaren ernstige, schuldige nalatigheid zijn geweest als de synode was uiteengegaan met al de onzekerheid of en hoe er een nieuwe synode zou kunnen komen. Men kan daar nu achteraf wel heel gemakkelijk over oordeelen.

Hoezeer uwe commissie dan ook instemt met de niet wenschelijkheid van lang slepende synoden, het staat wel vast, dat het bezwaar tegen de continueering aanvankelijk samenhangt met de benoeming van een hoogleeraar in Kampen, welke benoeming echter in den wettigen weg bij de synode aan de orde werd gesteld, door het gereedkomen van de voordracht der curatoren.

Uwe commissie acht ten opzichte van de geweldige dingen, die in de jaren achter ons op het spel stonden, dit feit zoo gering, dat alleen een onjuist begrip van de rangorde der dingen hier nog verwijt.

Uwe commissie is van oordeel, dat heel de nare figuur der continueering door de omstandigheden door de woelingen buiten en binnen de kerk noodgedwongen is opgekomen. Toen was noodig — en uwe commissie dankt God voor de voorziening — een synode, die naar buiten en naar binnen haar toornig en ernstig „Neen!” liet hooren en dat, zij het met veel zwakheden en gebreken, vervuld door de begeerte van het *Soli Deo Gloria!*

4. *ad art. LXXIX.*

De bezwaren tegen de wijze, waarop art. 79 K.O. in den jongsten tijd is toegepast, zijn vele en velerlei. Bij velen blijkt onrust te heerschen omtrent de zelfstandigheid der plaatselijke kerk, die door deze toepassing op bedenkelijke wijze in gedrang zou komen. Uwe commissie aarzelt niet, openlijk uit te spreken, dat ze waardeering heeft voor het feit, dat in de kerken algemeen het verlangen leeft, deze zelfstandigheid van elke gemeente als een der grondpijlers van het gereformeerd kerkrecht te handhaven.

Zij meent, dat het goed is, openlijk en met den meesten nadruk uit te spreken, dat alle streven naar hierarchie in onze kerken in de kiem dient te worden gesmoord, dat elke tendenz in deze richting moet worden signaleerd en gedisqualificeerd.

Aan elke plaatselijke kerk komt, als openbaring van het lichaam van Christus, de volledige leer-, regeer- en tuchtmacht toe.

Moet dit onomstootelijk vast staan, eveneens dient echter vast te staan, dat de zelfstandigheid der plaatselijke kerk *een* der grondpijlers van ons gereformeerd kerkrecht is.

Er is ook een andere. Dat is die van de noodzaak van en roeping tot het *kerkverband*. Niet slechts voor de plaatselijke kerk geldt, dat het lichaam van Christus niet gedeeld mag zijn (1 Cor. 12 : 12—30). Dit geldt ook voor de plaatselijke *kerken*, die daarom geroepen zijn, in *één* verband samen te leven, en de rechten van het aldus gevormde verband te erkennen, ook al worden de eigen rechten hierdoor beperkt (Hand. 15). Rekent men niet, of niet voldoende met de eischen en rechten van het kerkverband, dan is dat evenzeer afwijking van Gods Woord, als wanneer men de zelfstandigheid der plaatselijke kerk niet of niet voldoende respecteert. Tusschen deze beide polen beweegt zich het recht in onze gereformeerde kerken en het komt uwe commissie voor, dat onderscheiden bezwaarden aan dit samengestelde karakter van het recht der kerk niet voldoende aandacht hebben geschonken.

Reeds onmiddellijk komt dit naar voren, wanneer in bezwaarschriften gesproken wordt van het begin der kerkelijke tucht.

„Het initiatief in een tuchtzaak komt aan de meerdere vergaderingen niet toe”, zoo schrijven de brs Schelhaas c.s. en in een ander bezwaarschrift wordt het uitgangspunt van redeneering gekozen in dezen zin: „een kerkeraad, die meent censuur te moeten toepassen op haar ambtsdragers enz.”.

Hierbij wordt de mogelijkheid ontkend of over het hoofd gezien, dat ook een classis of synode kan meenen, ambtelijke tucht te moeten toepassen, en de vraag, die hier moet worden beantwoord, is deze, of dit ondersteld initiatief der meerdere vergaderingen in bepaalde gevallen, gezien kan worden te behooren tot de zaken, die naar art. XXX K.O. de kerken in het gemeen aangaan. Dat dergelijke gevallen zich zouden kunnen voordoen, is niet een hypothese. Men denke slechts aan den strijd tegen de remonstranten, waarvan prof. Bouwman opmerkt: „In den strijd tegen de Arminianen werd herhaaldelijk door de classis of de synode tegen den wensch van den kerkeraad of van een groot deel der gemeente een predikant uit zijn ambt ontzet. Dit vloeide voort uit het kerkverband.

De meerdere vergaderingen moesten waken voor de handhaving van de belijdenis, van de eenheid en de orde in het kerkelijke, en daarom had de classis de macht en het recht predikanten voor zich te ontbieden om zich te verantwoorden over beschuldigingen, tegen hen bij de classis ingebracht, de macht en het recht, over den predikant het vonnis der afzetting uit te spreken” (Gereformeerd Kerkrecht II, blz. 663).

Prof. Bouwman beroept zich dus nadrukkelijk op het recht, dat de meerdere vergaderingen in zaken hebben, die tot de kerken der meerdere vergadering in het algemeen behooren, om hun initiatief in ambtelijke tuchtzaken te rechtvaardigen en hij wijst op het historisch voorbeeld van het gebeurde in den strijd tegen de remonstranten.

Nu moet hierbij echter wel goed worden onderscheiden, evenals bij de oefening der tucht in algemeenen zin. Die tucht oefening moet wortelen in de gemeente. Maar soms ziet de kerkeraad zich tot onmiddellijk ingrijpen genoodzaakt.

Evenzoo wortelt de ambtelijke tucht in den kerkeraad, aan wien als regel het initiatief toekomt. Maar in bepaalde gevallen (b.v. van wanbestuur of ketterij) kan een meerdere vergadering krachtens kerkverband voor de roeping staan, om het initiatief tot ambtelijke tucht te nemen. Deze gedachte is wel zeer duidelijk uitgesproken door de generale synode van 's Gravenhage van 1586. Bij die synode was een klacht ingekomen van de kerk van Leiden aangaande de excommunicatie van ds Coolhaes door de particuliere synode van Haarlem in 1582. De kerk van Leiden beriep zich hiervoor op een voorschrift van de generale synode van Middelburg (1581), waarin te kennen werd gegeven, dat, indien iemand een predikant verdenkt van onzuiverheid in de leer, zulk een persoon eerst de zaak bespreken moet met den predikant, daarna eventueel nog eens met twee andere predikanten. Zoo noodig wordt de zaak vervolgens voor den kerkeraad gebracht. Bij volharding voor de classis. Nu luidde de klacht, dat „een sodanige publieque persone ende litmaet haerder gemeente buyten haren ja des geheelen classis van Rijnlant, ende meer andere classium ende kercken geëxcommuniceert is worden”.

Wat antwoordde hierop de synode van 's Gravenhage?

„Soe veel aangaat die XLIII Vrage inde particuliere questien des Synode nationaels Middelburg 1581 en connen clagers haer daer mede nyet behelpen. Want die gheeft alleen advys hoe een kerckenraadt sal handelen met eenen dienaar die inder leer suspect is, ende de vermaninge syns kerckenraets nyet aen en neemt, namelijk dat alsdan de kerckenraedt die saecke sal brengen aende classe. Maer daer en wort de Synode nyet geproscribeert, dat wanneer deselve openbare onreynne leer in uitgegeven boecken gevonden heeft ende de delinquant geen schult wil bekennen noch hem beteren, dat alsdan de Synode de saecke soude moeten brengen nederwaerts aenden classe. Dit is clær genoegh”.

Hier is een historisch voorbeeld van een algemeene zaak tegen een lid der kerk, bekend om zijn dwaalleer uit zijn openbare geschriften, tegen wien een kerkeraad niet op wil treden.

In dit geval ligt hier stellig een taak voor de meerdere vergaderingen en, hoewel algemeene regels hier moeilijk te geven zijn, dergelijke gevallen kunnen zich meer voordoen.

Kan zoo niet worden volgehouden, dat het initiatief in ambtelijke tuchtzaken uitsluitend aan een kerkeraad toekomt, evenmin kan aan bezwaarden worden toegegeven, dat ook de voortgang der procedure met name de schorsing en de afzetting, steeds rechtstreeks medewerking van den kerkeraad vereischt. Het beroep in een bezwaarschrift hiertoe gedaan op een uitspraak van het convent van Wezel, moet worden afgewezen. Bedoelde uitspraak wordt aldus aangehaald: „Nochtans staan wij de classicale vergaderingen hierin geen regt toe over eenige kerken ofte hare diensten: ten zij dezelve dat van zelfs zullen toestemmen; opdat de kerke niet tegens haar dank berooft werde van haar recht ende gezag”.

Nu valt van deze uitspraak allereerst op te merken, dat zij niet voorkomt onder hoofdstuk VIII, dat over de tucht handelt en over kwestie-in-geding meer licht verspreidt, maar onder hoofdstuk V, dat over de diakenen handelt, en dat ze niet in de eerste plaats doelt op de ambtelijke tucht, maar op het ontslag van een ambtsdrager (*ministerium destituere*) zonder toestemming van de gemeente. Niettemin moet worden toegegeven, dat ze ook een meer algemeenen regel behelst, deze n.l. dat de toestemming der plaatselijke kerk noodig is ten aanzien van bepaalde maatregelen der meerdere vergaderingen. De zelfstandigheid der plaatselijke kerk wordt hier klaar beleden; dit echter niet met uitsluiting, maar met insluiting van de rechten van het kerkverband, hetgeen blijkt uit het hoofdstuk VIII der Wezelsche artikelen, die spreken van het recht der classis, om dienaren af te zetten, en van het beslissend oordeel van classes en synoden in ambtelijke tuchtzaken (art. XVI en XVII), in verband waarmee aangedrongen wordt op een geregeld samenkomen van deze vergaderingen (art. XIX). Deze laatste artikelen zijn met de door bezwaarden aangehaalde zinsnede allerminst in strijd.

„Tenzij deselve dat van zelfs sullen toestemmen”, — deze toestemming wordt in die laatste artikelen en in ons art. LXXIX K.O. ook uitdrukkelijk verleend. Art. LXXIX immers beperkt de macht van den plaatselijken kerkeraad in ambtelijke tuchtzaken, en eischt hierin de medewerking van het kerkverband.

Elke kerkeraad, die art. LXXIX onderschreef, heeft daarmee vrijwillig aan het kerkverband rechten in ambtelijke tuchttoefening toegekend, zoodat het „tegens haar dank beroofd worden” der Wezelsche artikelen hier niet van kracht is.

Hiermede is intusschen de vraag nog niet besproken, door bezwaarden nadrukkelijk aan de orde gesteld, of een synode mag schorsen en afzetten zonder *rechtstreeksche* medewerking van den kerkeraad. M. n. ds J. Bijleveld betoogt in zijn bezwaarschrift, dat de kerkeraad steeds heeft mee te handelen, in dien zin, dat de classis (resp. particuliere of generale synode) schorst of afzet met den kerkeraad. De kerkeraad is naar zijn oordeel in de synode wel vertegenwoordigd, maar niet rechtstreeks; daarom is steeds een gecombineerd handelen noodig.

Het gaat hier dus om de reeds aangeroerde vraag, of een synode het recht heeft, in bepaalde gevallen ook zonder of zelfs tegen den kerkeraad ambtelijke tucht te oefenen. Naar het oordeel uwer commissie moet dit recht inderdaad op historische en principieele gronden worden uitgesproken.

Historisch staat vast, dat de synode van Dordrecht (1618—'19) aldus handelde: en, om niet meer te noemen, evenzoo de synode der Christelijke gereformeerde kerk van Amsterdam (1849). Deze laatste deed een uitspraak over ds H. A. Leenmans van Leiden, en zijn scheurkerkeraad. De synode „oordeelde den heer H. A. Leenmans ontrouw aan zijn belofte, en hem benevens de kerkeraadsliden, die zich met hem vereenigen, schuldig aan scheuring in de gemeente te Leyden, waarom de schorsing van den heer H. A. Leenmans met zijne Kerkeraad, uitgesproken door de provinciale kerkvergadering van Zuid-Holland, bevestigd wordt”. (Acta, art. XVIII, blz. 46—48).

Met deze beide voorbeelden, die gemakkelijk te vermeerderen zouden zijn, meenen we te kunnen volstaan. Weliswaar wordt door bezwaarden tegen het beroep op de historie ingebracht, dat dit niet beslissend is, hetgeen wij gereedelijk toestemmen. Ook in de geschiedenis der gereformeerde kerken kunnen fouten zijn gemaakt en zijn die stellig ook gemaakt. Indien echter blijkt, dat in een kwestie als de onderhavige steeds een soortgelijke gedragslijn is gevolgd, kan dit niet zonder beteekenis worden geacht. Wanneer de vergadering, die de D.K.O. vast stelde, zelve predikanten afzette, mag dit bij de interpretatie van art. LXXIX niet uit het oog worden verloren, en wanneer de afgescheiden kerken een dergelijke gedragslijn volgden, blijkt wel zeer duidelijk, dat de gedachte van sommige bezwaarschriften, alsof hier nog roomsche zuurdeesem gewerkt zou hebben, of overheidsbemoeiing van invloed zou zijn geweest, niet gegrond kan worden geacht.

Evenwel, niet slechts historisch, maar ook principieel moet deze zaak nader worden gezien.

Dan staat dit wel vast, dat in een appèl-zaak de synode tot zelfstandig handelen bevoegd is, omdat van de mindere vergaderingen uit de zaak aanhangig is gemaakt, en hier dus sprake is van opgedragen macht (vgl. zaak Geelkerken 1926). Voorts kan worden uitgesproken, dat in een zaak, die de kerken in het algemeen raakt, de synode evenzeer tot zelfstandig handelen bevoegd is, omdat een dergelijke zaak niet die van een kerkeraad, maar van het geheel der kerken is. Tenslotte kan worden opgemerkt, dat elke kerkeraad zich in de synode der kerken vertegenwoordigd mag en moet weten, een synode-vergadering is een vergadering der gereformeerde kerken.

Met die laatste opmerking is niet bedoeld uit te spreken, dat de synode iets als een „opperkerkeraad” zou zijn, een qualificatie, die velen ten onrechte op de vorige synoden hebben toegepast. Hoewel in de synode niet slechts eenige afgevaardigden samenkomen om te confereeren, maar de gereformeerde kerken om te besluiten, en ze volgens art. XXXVI zeggenschap heeft over de mindere vergaderingen, heeft ze toch geenszins de bevoegdheid, alle zaken, die tot de competentie van den kerkeraad behooren aan zich te trekken. Integendeel, ze heeft een beperkte macht, zooals in art. XXX K.O. uitdrukkelijk omschreven is. Maar wanneer ze die macht uitoefent, wanneer ze dat in bijzondere omstandigheden, zooals die van wanbestuur of ketterij, zelfs oefent tegen de meerderheid van den kerkeraad in, mag toch niemand zeggen, dat ze over de kerken en zonder de kerken handelt, want de kerken handelen zelf, wanneer de synode handelt en in de genoemde buitengewone omstandigheden wordt de apostolische regel opgevolgd, dat de leden voor elkander gelijke zorg hebben te dragen (1 Cor. 12 : 25).

Indien in de kerken door de meerdere vergaderingen schorsingen of afzettingen zijn uitgesproken, die niet tot de competentie van deze vergaderingen behoorden, moet met den meesten nadruk worden gesproken van misbruik van bevoegdheid, en dienen deze procedures te worden herzien. Dergelijke gevallen zijn echter aan uw commissie niet bekend. Ook de procedures Schilder en Greijdanus, in meerdere bezwaarschriften genoemd, kunnen niet op dezen grond worden aangevochten.

Het is immers voor geen tegenspraak vatbaar, dat juist hier zaken aan de orde werden gesteld, die tot de kerken in 't gemeen behooren. De bewijsvoering, die inder tijd tot adstructie van deze stelling in de Toelichting op het synode-besluit tot schorsing van prof. dr K. Schilder geleverd is, wordt echter in geen der bezwaarschriften aangevoerd, wat niet anders dan als een ernstige leemte moet worden beschouwd.

Aan de toen gegeven bewijsvoering kan nog het volgende worden toegevoegd. De regelen betreffende de beëindiging van, de schorsing in en het verleenen van verlof uit den dienst van hen, die aan de theologische hoogeschool van de gereformeerde kerken in Nederland in vasten dienst onderwijs geven, behelzen de bepaling, dat ontslag wordt verleend o. a. uit hoofde van een of meer grove zonden, omschreven in art. LXXX der kerkenordening. (Art. 3c). Hieraan wordt toegevoegd, dat dit ontslag kan worden voorafgegaan door een schorsing vanwege curatoren, die dan voorts verplicht zijn onverwijld de noodige maatregelen te nemen opdat de generale synode zoo spoedig mogelijk bijeenkome om over het al dan niet verleenen van ontslag te beslissen (art. 5). Uit deze bepalingen volgt, dat voor een hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool dezelfde schorsingsgronden gelden als voor de dienaren des Woords en dat de generale synode in tuchtmaatregelen, die eventueel tegen hen moeten worden genomen, het laatste woord heeft

Het was daarom het recht van de generale synode, toen ze openbare scheurmaking bij prof. Schilder constateerde, hem te schorsen als hoogleeraar op grond van art. LXXX K.O., maar daaruit vloede toen onmiddellijk zijn schorsing als dienaar des Woords, waarvan dit artikel in de eerste plaats spreekt, voort. Daarbij dient in het oog te worden gehouden, dat de zonde van prof. Schilder niet een zonde was tegen een kerk, maar tegen de kerken in het gemeen. Daarom had de synode het recht en de plicht, de schorsing toe te passen op de beide ambten van prof. Schilder, dat van hoogleeraar en van emeritus-dienaar des Woords.

Een ander bezwaarschrift brengt nogmaals naar voren, dat de professoren Schilder en Greijdanus niet geschorst en afgezet hadden mogen worden door de synode van Utrecht, omdat de synode van Amsterdam (1936) bepaalde, dat in de tuchtoefening over emeriti-dienaren des Woords steeds zowel de kerk, waarvan ze lid zijn, als die, waarvan ze emeritus zijn, moeten samenspreken.

Het in de uitspraak van 1936 onderstelde geval was echter in 1944 niet aanwezig. Wanneer de kerkeraad van Kampen tucht had meenen te moeten oefenen over haar leden Schilder en Greijdanus, dan had hij dit niet mogen doen, zonder de kerken van Rotterdam-Delfshaven en van Paesens-Moddergat daarin te kennen. Het tuchtrecht der meerdere vergaderingen kwam in de uitspraak van 1936 niet aan de orde.

Tenslotte doet een bezwaarschrift nog een beroep op de procedure-Van Leenhof uit de 18e eeuw. Toen de kerkeraad van Zwolle dezen dwaalleeraar tegen de overtuiging van bijna alle kerken in niet wilde afzetten, maar hem handhaafde, verbraken de kerken in de andere provinciën het verband met den kerkeraad van Zwolle, lieten geen enkelen Zwolschen predikant op den kansel toe, aanvaardden geen lidmaten uit Zwolle

zonder nader onderzoek en waarschuwen de lidmaten, die naar Zwolle vertrokken, ernstig voor hem. Men meent, dat dit een exempel zou zijn van zuiver kerkelijk handelen. Uw commissie kan zich echter met deze gedachte onmogelijk vereenigen. Zij verwijst daarvoor naar de gedegen studie van dr D. J. de Groot, aan deze procedure gewijd, en verschenen in het „Gereformeerd Theologisch Tijdschrift” (37e jaargang 1936).

De eindconclusie van deze studie luidt aldus: „Aan de troosteloze geschiedenis der procedure tegen Frederik van Leenhof kan geen enkel deugdelijk wapen worden ontleend, om het recht der meerdere vergaderingen om tegen den raad eener plaatselijke kerk met schorsing en afzetting op te treden, te bestrijden”.

Deze eindconclusie rust op de volgende gronden:

a. Het voortdurend ingrijpen van den Zwolschen magistraat belette den gang van een normale kerkelijke procedure.

b. De vreesachtige houding der kerkelijke vergaderingen verhinderde haar, naar haar overtuiging te handelen.

Deze beide gronden worden door onweersprekelijke feiten gestaafd, terwijl daarbij valt op te merken, dat de synode van Vollenhove in 1708 ds Van Leenhof heeft afgezet en geëxcommuniceerd.

Voorts kan worden geconcludeerd, dat de toenmalige verbreking van het kerkverband door de meerdere vergaderingen niet is gezien als de meest zuivere, maar als de eenig mogelijke maatregel.

Censuur op den Zwolschen kerkeraad zou door de houding van den magistraat geen effect hebben gesorteerd. Men kon niet anders, dan de kerk van Zwolle in beginsel buiten het kerkverband plaatsen.

Ten overvloede dient hier nog te worden gewezen op de zeer ver reikende consequenties van den maatregel van de verbreking van het kerkverband voor de plaatselijke gemeente. Zeer ver reikende consequenties, want de leden der gemeente werden tengevolge hiervan gedurende jaren bloot gesteld aan een dermate gevaarlijke prediking, dat aan hun zuiverheid des geloofs terecht getwijfeld moest worden bij elke indiening van een attestatie hunnerzijds in een andere plaats. Deze gedachte is naar het oordeel uwer commissie van het hoogste gewicht. Ze kan niet worden weersproken door de opmerking, dat de leden der gemeente zich dan zelf maar moeten vrijmaken van hun dwalenden kerkeraad. Inderdaad is dit, krachtens het ambt der geloovigen, in een dergelijke situatie hun plicht; maar hier staat tegenover, dat de gave van het onderscheiden der geesten niet aan allen in gelijke mate is toebedeeld.

De synode van 's Gravenhage van 1586 merkt dit zoo nuchter op, naar aanleiding van het zich niet willen laten overtuigen van bezwaarden uit Leiden ten aanzien van de onrechtzinnigheid van een boek van Caspar Coolhaes. „Het mach sijn, dewijl het nijet allemans werck is, datter eenige sijn inden kerckeraedt, die de onreyne leer uyt de reyne nyet en konnen onderscheyden; andere gecorrupeert door een vooroordeel, konnen qualick daer aff scheyden; het soude oyck mogen syn, dat eenige de ooren voor de waarheynt sluyten, dewelck de Heere wille verhoeden. Mar soude de synode moeten toeven en nalaten sijn ampt te doen, tot dat sulcke alle seghden hen genoegh gedaan te sijn, soe en soudet met de Kerke Gods nyet wel staen” (Acta, uitg. Rutgers, blz 583).

Nu dient hier wel onmiddellijk aan te worden toegevoegd, dat het maar zelden voorkomt, dat een geheele kerkeraad unaniem de besluiten der meerdere vergaderingen verwerpt, en zich daarmee schorsenswaardig maakt. Doet dit geval zich voor, en blijkt bovendien dat vrijwel de heele gemeente achter den kerkeraad staat, zooals dat bijv. te Bergschenhoek het geval was, dan kan metterdaad een meerdere vergadering niet anders doen, dan constateeren, dat die bepaalde kerk zich aan het kerkverband onttrok. Gewoonlijk is de situatie echter anders, en blijkt dat een kleiner of grooter deel van kerkeraad en gemeente aan het kerkverband wil vasthouden. Het is de roeping van dit deel der gemeente, zijn gevoel en aan den kerkeraad kenbaar te maken, en, indien het geen bevredigend gehoor vindt, appèl aan te teekenen bij de classis; het is anderzijds de roeping der meerdere vergaderingen, contact te zoeken met het trouwe deel der gemeente, en dit te stimuleeren en voor te lichten. Komt nu eventueel de meerderheid van den kerkeraad tot de daad van het zich losmaken van het kerkverband, zonder bewezen te hebben, dat de besluiten der meerdere vergaderingen in strijd zijn met het Woord Gods en de K.O., dan is het de roeping van dat deel der gemeente en van den kerkeraad, dat het hier niet mee eens is, zich van dit besluit los te maken en de schismatieke ambtsdragers niet langer gehoorzaam te zijn; terwijl het omgekeerd de roeping van de meerdere vergaderingen is, daartoe te hulp roepen door het trouwe deel van kerkeraad en gemeente, de ontrouwe ambtsdragers te schorsen en eventueel af te zetten.

Op deze wijze komt het kerkverband aan den noodtoestand van de plaatselijke gemeente tehulp, echter niet zonder die plaatselijke kerk, maar veeleer als door haar te hulp roepen.

Verzoeken tenslotte bezwaarden om een commissie, die de bevoegdheid der meerdere

vergaderingen in deze materie opnieuw in studie zal nemen, dan meent uwe commissie te kunnen verwijzen naar het rapport aangaande het tuchtrecht der meerdere vergaderingen, dat op de synode van Augustus 1946 D.V. zal worden ingediend en volgens opdracht der deputaten tijdig te voren aan de kerken zal worden toegezonden.

5. *ad art. LXXX.*

De stukken rondom art. LXXX K.O. hebben alle betrekking op de procedure-Schilder. Vooreerst meent men, dat de qualificatie „openbare scheurmaking” van art. LXXX toch niet op de daden van prof. Schilder kan worden toegepast, aangezien hij zijn brief van 13 December 1943 in gesloten enveloppe aan de kerkeraden toezond.

Uwe commissie meent, dat dit argument toch wel heel zwak is. Want in de eerste plaats is het toezenden van den bewusten brief slechts één van de overwegingen van het schorsingsbesluit. Maar in de tweede plaats, en dit weegt zwaarder, is het toch wel een spelen met woorden, wanneer men een opwekking, in honderden brieven tot duizenden menschen gericht, zou willen qualificeeren als een verborgen en geen openbare actie. Gesloten enveloppes, aan velen gezonden, kunnen wel degelijk een publiek propagandamiddel zijn en men kan moeilijk ontkennen, dat de omschrijving van art. LXXXV aangaande zonden, die van haar nature wege openbaar zijn, hier van toepassing is.

Ook het vervolg van dit art. gaat hier op en we denken hierbij aan wat prof. Rutgers in verband met zulk een zaak opmerkt: „Als een dienaar des Woords, over een heimelijke zonde aangesproken en vermaand zijnde, niet hoort, maar de vermaning afwijst kan hij dus niet zeggen: het is niet openbaar; want bij verachting der vermaning moet het der gemeente aangezegd worden, en wordt het dus openbaar”. (Rutgers, College-dictaten, uitg. De Jong blz. 105). Ook dit argument is t. a. v. wat bezwaarden een heimelijke zonde van prof. Schilder achten, ten volle van kracht.

In een ander bezwaarschrift wordt de meening uitgesproken, dat de 6 overwegingen, welke het schorsingsbesluit van prof. Schilder moeten rechtvaardigen, niet gebaseerd zijn op de Schrift, de belijdenis en de K.O., maar niet alleen op synode-besluiten en een bepaalde uitlegging van sommige artikelen der kerken-ordening. Deze meening kan uw commissie onmogelijk deelen. Immers, niet een bepaalde uitlegging van de Kerkenordening wordt gegeven, maar deze wordt zelf aangehaald, waar ze in art. LXXX spreekt van de zonde van openbare scheurmaking en het was niet de taak der vorige synode, om aan te toonen, dat volgens Schrift en belijdenis openbare scheurmaking schorsenswaardig maakt, maar om in het licht te stellen, dat deze zonde metterdaad aanwezig was.

De verder in dit bezwaarschrift geboden suggestie, alsof de onderteekenaars van de Verklaring van gevoelens volgens het Rapport inzake de verlangde opheffing van de schorsing van prof. dr K. Schilder bestrijders van Schrift en belijdenis zouden zijn, is evenzeer onjuist.

Bezwaarden halen alleen den zin aan: „de kerken, vergaderd in synode, hebben uit te maken, hoe zij haar belijdenis verstaan, en het bestrijden van zulk een interpretatie staat daarom voor het oordeel der kerk met het bestrijden der belijdenis zelve op één lijn”.

Ze citeeren echter niet den onmiddellijk daarop volgenden zin: „Rijzen er bij een ambtsdrager tegen de belijdenis of een leeruitspraak der kerk bezwaren, dan behoort hij een gravamen in te dienen”. Het Rapport heeft stellig niet bedoeld het indienen van zulk een gravamen als bestrijding der belijdenis te qualificeeren en spreekt uit, dat zulk een gravamen van prof. Schilder had mogen worden verwacht.

Dat de brief van prof. Schilder aan de kerkeraden d.d. 14 Januari 1944 geen blijk geeft van eenige kerkontbindende actie, wordt in dit zelfde bezwaarschrift wel verzekerd, maar niet bewezen; zelfs met geen woord wordt ingegaan op de toen door de synode gegeven argumentatie (Toelichting op het synodebesluit tot schorsing van prof. dr K. Schilder, blz. 16—18).

Uw commissie geeft de op dit punt bezwaarde broeders in overweging het daar gebodene nog eens rustig te lezen en te overwegen. Als een voorbeeld van liefdeloos handelen in strijd met de eischen van recht en waarheid door de vorige synode haalt dan hetzelfde bezwaarschrift de exegese, door de synode gegeven van het bekende woord van prof. dr Schilder: „Blijft de onderteekeningseisch gehandhaafd, dan is de teerling geworpen”, aan. Het verbaast en bedroeft uw commissie, dat de raad eener gereformeerde kerk op zulk een zwakken grond dergelijke zware beschuldigingen durft uit te spreken. Allereerst valt immers op te merken, dat de brief der synode, waarheen bezwaarden verwijzen, indien ze al exegese geeft van het aangehaalde woord van prof. Schilder, dit toch doet in zeer gematigden, zelfs vragenden vorm. „Wat bedoelt prof. Schilder hiermee? Is dit een dreigement? Mag een hoogleeraar der kerken op deze wijze zijn oppositie aankondigen en rechtvaardigen?”

In deze vragen ligt vervolgens opgesloten, dat de uiteindelijke bedoeling van prof. Schilder's woorden allerminst helder is; maar dat er toch wel zooveel uit blijkt, dat hij bij het handhaven van den onderteekeningseisch zich verzetten zal, terwijl hij,

zoals de Toelichting op de schorsing van prof. dr K. Schilder hieraan toevoegt, in het begeleidend schrijven aan de kerkeraden dezen opwekt, hem in zijn positie-kiezen tegenover de synode te volgen. Indien de bezwaarde kerkeraad dit optreden goed wil keuren, blijft dit voor zijn rekening, maar hij diende zich er voor gewacht te hebben, de disqualificatie hiervan door de synode als liefdeloos en in strijd met de eischen van waarheid en recht te brandmerken. Uit denzelfden brief haalt hetzelfde bezwaarschrift tot adstructie van hetzelfde verwijt de beschuldiging van „mouterij in de kerken” aan, door de synode aan het adres van prof. Schilder voor het forum der kerken uitgesproken, een maand voor de publieke schorsing. Speciaal tegenover een broeder met zulk een kerkelijke positie als prof. Schilder had dit niet mogen gebeuren. Uw commissie meent, dat de laatste opmerking een bedenkelijke leemte in het op de juiste wijze waardeeren der kerkelijke verhoudingen openbaart. Het schijnt, alsof men daarin de positie van prof. Schilder hooger aanslaat dan de positie der gereformeerde kerken en men behoorde zooveel kerkelijk besef te bezitten, dat men het uitsprak: Juist een broeder met zulk een kerkelijke positie als prof. Schilder moest zich wel duizend maal bedenken, voor hij, gelijk het schrijven der synode het uitdrukt „de kerken poogde te stellen tegen haar generale synode; feitelijk ontkende, dat in die synode de gereformeerde kerken vergaderd waren; den goeden gereformeerden kerkrechtelijken weg, om n.l. bij de volgende synode bezwaren in te dienen en tot zoolang zich te onderwerpen, verliet en voor de afzonderlijke kerkeraden de volle vrijheid opeischte om binnen het kerkverband de besluiten van de generale synode niet uit te voeren”.

Het was noodig, dat deze handelwijze ondubbelzinnig werd weersproken. Overigens sprak het synodaal schrijven niet van „mouterij in de kerken”, maar van „in *wezen* mouterij in de kerken”, een uitdrukking, die, naar het uw commissie voorkomt, gekozen is, om te doen uitkomen, dat men allerm minst wenscht uit te spreken, dat ook het oogmerk van prof. Schilder was, om mouterij te plegen. Het beroep, dat het bezwaarschrift in dit verband doet op 1 Cor. 13 : 7, moet worden afgewezen. Het optreden der synode was niet liefdeloos, ze zou in liefde tot de kerken tekort geschoten zijn, indien ze deze zonder onmiskenbaar duidelijke waarschuwing blootgesteld had laten blijven aan de gevaarlijke actie van prof. Schilder, ze zou in liefde tot prof. Schilder tekort geschoten zijn, indien ze hem niet op onmiskenbaar duidelijke wijze het zondige van zijn handelingen onder het oog had gebracht. Veeleer was hier een verwijzing naar 1 Tim. 5 : 20 op haar plaats geweest: „Bestraf die zondigen in tegenwoordigheid van allen, opdat ook de anderen vreeze mogen hebben”.

Ook protesteert hetzelfde bezwaarschrift tegen het onderstelde feit, dat aan prof. Schilder zijn herhaald verzoek tot schriftelijk verweer ontzegd zou zijn. Hiertegenover kan worden opgemerkt, dat prof. Schilder gelegenheid gehad heeft zoowel tot schriftelijk als tot mondeling verweer; dat hij zijn vijfvoudig „neen” op de vragen der synode uitvoerig argumenteerde; dat hij daarna nog een uitvoerig dogmatisch en kerkrechtelijk verweerschrift wilde opstellen, waarvoor hij geruimen tijd noodig zou hebben gehad. Aan de synode was toen echter het standpunt van prof. Schilder ten aanzien van de punten in het geding voldoende bekend. Ze heeft ook nog een laatste gelegenheid aangegrepen, om mondeling contact met hem te verkrijgen, door op 16 Maart 1943 een drietal deputaten naar hem af te vaardigen, wier voorstellen en vermaningen echter door prof. Schilder werden afgewezen.

Het is in het verdere verloop der historie wel gebleken, dat wat de synode als „in *wezen* mouterij” qualificeerde, ook tot daadwerkelijke scheurmaking is geworden. De feiten hebben het oordeel der synode gerechtvaardigd en een hernieuwd schriftelijk verweer van prof. Schilder zou aan datgene, wat reeds in principe aanwezig was, niets hebben toe- of afgedaan.

Tenslotte dient de misvatting nog te worden weersproken, dat prof. Schilder geschorst zou zijn op grond van zonden en grove feiten, die den bedrijver voor de wereld eerloos maken en in een ander gemeen lid der kerk der afsnijding waardig gerekend worden, waaruit zijn afhouding van het Heilig Avondmaal had behooren voort te vloeien, terwijl de synode dat laatste toch niet voor haar rekening durfde te nemen.

Dit is een misvatting, want, hoewel het slot van art. LXXX K.O. van eerloos voor de wereld en der afsnijding waardig spreekt, geeft het in deze bewoordingen geen samenvatting van al de voorafgaande zonden, maar een samenvatting van al de zonden, die, behalve de voorafgaande (omdat daarin niet bedoeld was een complete lijst te geven), censurabel maken. Dat dit de bedoeling is, blijkt duidelijk uit vergelijking met het overeenkomstige artikel uit de Fransche K.O., maar ook uit het feit, dat steeds onderscheid is gemaakt tuschen het effect van de ambtelijke tucht en de tucht volgens art. LXXXVI K.O. De ambtelijke tucht bracht niet steeds met zich mee de afhouding van het Heilig Avondmaal, gelijk bijv. Voetius uitspreekt, wanneer hij zegt:

„Ieder geëxcommuniceerde predikant wordt meteen geacht te zijn afgezet, maar het omgekeerde is niet het geval” (Pol. Eccl. p. 869). En ds Joh. Jansen geeft hetzelfde te kennen, wanneer hij uitspreekt: „In den regel zal er op de schorsing in het ambt ook schorsing van het gebruik des Avondmaals moeten plaats hebben. Maar dit is toch

niet in elk geval noodzakelijk". Hij geeft dan als voorbeeld, dat een geschorst ambtsdrager aanstonds oprecht berouw heeft, en vervolgt dan: „Dit moet echter in elk concreet geval door den gecombineerden kerkeraad beoordeeld worden" (Korte Verklaring K.O.², blz. 329).

Ook in dit opzicht heeft dus de synode ten aanzien van prof. Schilder correct gehandeld en wat het „eerloos voor de wereld" betreft, hiervan kan worden opgemerkt, dat in de eerste plaats deze qualificatie niet op prof. Schilder is toegepast; en in de tweede plaats, dat deze uitdrukking oudtijds niet te kennen gaf een zedelijke beoordeeling, maar de omschrijving van een bepaalden rechtstoestand en verlies van rechten voor de burgerlijke overheid.

In onderscheiden bezwaarschriften komt de wensch naar voren, dat de synode het beleid van haar voorgangsters, hetzij op enkele concrete punten, hetzij in het algemeen, zal afkeuren.

Ds Joh. H. Rietberg van Maassluis is van oordeel, dat de vorige synode haar leden niet voldoende tijd gaf, om rustig het Praeadvies te bestudeeren. Voorts wijst hij op de beide besprekingen, die de synode met de bezwaarde broeders had. De eerste was van min of meer voorloopigen aard. De tweede duurde 2 dagen. Maar er werd niet voldoende gelegenheid geschonken, de zaak werkelijk door te praten. Slechts prof. Greijdanus en dr Los, konden, resp. op den eersten en op den tweeden dag breedvoerig hun bezwaren ontvouwen.

Het komt uwe commissie voor, dat het in het algemeen voor de huidige synode niet wel doenlijk is, de gegrondheid van klachten als deze te toetsen. De wijze, waarop in commissie-vergaderingen gehandeld werd, is moeilijk meer na te gaan en hoewel opgemerkt kan worden, dat volgens leden der toenmalige commissie voldoende spreekgelegenheid is gegeven en daaraan kan worden toegevoegd, dat bezwaarden op drie verschillende dagen gehoord zijn, acht uw commissie echter napleiten in zaken als deze, weinig raadzaam en gevoelt zij zich niet competent, over de detailpunten een rechtvaardige uitspraak te doen.

Een ander bezwaarschrift spreekt de meening uit, dat aan deputaten voor de meningsverschillen in eerster instantie zou zijn opgedragen, minstens een half jaar voor de volgende synode, rapport aan de kerken uit te brengen. In de definitieve opdracht was echter de clause om de kerken in kennis te stellen met het rapport, verdwenen. „Gebeurde dit met opzet?" zoo vraagt deze bezwaarde dienaar des Woords en hij vervolgt: „De zaak zou over de kerken zonder de kerken worden beslist".

Uit de Acta der synode van Sneek had echter deze bezwaarde broeder de juiste toedracht van de zaak kunnen weten. Niet de opdracht aan deputaten, maar het oorspronkelijke voorstel Polman—Van der Vegt behelsde de slotclause: „Dat dit rapport (of deze rapporten) op zijn minst een half jaar tevoren ter kennis van de kerken gebracht worde(n)". (Acta 1936, art. 152). Daarna kwam een ander voorstel ter tafel, ondertekend door dr Polman, ds Van der Vegt, dr Dijk, dr Van Es, ds Den Houting, ds Meijnen, prof. Ridderbos en prof. Schilder (art. 165). Deze acht broeders worden toegevoegd aan commissie I, om zoo mogelijk te komen tot een gemeenschappelijke conclusie (art. 170).

Tenslotte wordt het eenigszins gewijzigde voorstel van commissie I met bijgevoegde acht leden in stemming gebracht en aangenomen. (art. 212). In dit aangenomen voorstel staat in de slotclause: „Daarover op de volgende synode rapport uit te brengen en haar van advies te dienen". Uit de Acta blijkt niet, waarom de slotclause van het voorstel gewijzigd werd. Het is echter aannemelijk, dat hier samenhang bestaat met de gewijzigde aanvangsclause. Aanvankelijk werd daarin gesproken van een ernstigen toestand, omdat de vrees was uitgesproken, dat op bepaalde punten de gereformeerde belijdenis hetzij werd losgelaten, hetzij verzwakt, hetzij disputabel gesteld. De gewijzigde clause sprak echter van voorstanders van opvattingen, afwijkend van de tot nog toe gangbare leeringen, dat eenerzijds de voorstanders dezer opvattingen gelooven en verzekeren, dat ze geheel conform Schrift en belijdenis zijn, terwijl anderzijds menigeeen de vraag stelt, of dit wel het geval is.

Waar de deputaten rustig alle punten in geding wilden onderzoeken, zonder iemands goeden kerkelijken naam aan te tasten, lag voor de hand en mocht het tot heil der kerken worden geacht, geen enkelen naam of zaak zonder ernstige noodzaak openbaar te maken.

Uw commissie meent, dat het niet toezenden van rapporten door de omstandigheden gemotiveerd werd. Ze ontveinst zich echter niet, dat ze toch ook wel door groote bezwaren werd gedrukt, omdat een behandeling in commissie- en comité-vergaderingen van de zeer belangrijke zaken, die aan de orde waren gesteld, welke zich tenslotte over niet minder dan zes jaren uitstrekte, voor velen spanningen teweegbracht, die de kerkelijke onrust vergrootten.

Het is niet gezegd, dat de moeilijkheden, waarin we ons bevinden, niet nog grooter zouden zijn geweest, indien in vergaderingen en rapporten volkomen openbaarheid zou zijn betracht.

Ook kan er op worden gewezen, dat de samenstelling der commissie van dien aard

was, dat de kerken mochten rekenen op een volkomen onpartijdige behandeling der punten in geding en dat voor wantrouwen geen reden bleef.

De kerkeraad van Amsterdam-Zuid spreekt in een uitvoerig schrijven zijn bezorgdheid uit over den gang van zaken in onze kerken. En dit niet alleen, omdat de scheur door onze kerken getrokken is, maar ook omdat velen, die de scheurmaking als zondig veroordeelen, zich in onze kerken niet meer als in eigen huis weten, vooral als ze moeten ondervinden, dat hun bezwaren als weinig ernstig worden genomen. Hij vreest daarom, dat onze kerken, ook nadat de scheuring tot stilstand zal zijn gekomen, in een latente crisis zullen blijven.

Deze kerkeraad wil niet gerekend worden tot hen, die zeggen, dat onze kerken door het invoeren van een valsche Doopleer en het ombuigen van het gereformeerd kerkrecht, van de gehoorzaamheid aan het Woord van God zijn afgeweken. Ook brengt hij geen bezwaar tegen de toegepaste schorsingen in, omdat de grond daarvoor is geweest, de uitgesproken onwil om den kerkelijken weg te gaan.

Het bezwaar van den kerkeraad kant zich tegen het *beleid* van de synoden der laatste 10 jaren. Dit bezwaar is wel mede van formeelen aard, omdat kwesties uit het theologisch gesprek naar het synodaal debat zijn overgebracht, zonder dat eenig bewijs van noodzaak daartoe door de kerken was gegeven, en dat de synoden zoodoende het gevaar niet hebben gemeden, zich buiten het leven der kerken te stellen. Maar het hoofdbezwaar is toch, dat de synode officieel de meningsverschillen aan de orde heeft gesteld, zonder er voor te zorgen, dat deze in een sfeer van onderling vertrouwen konden worden behandeld, en steeds met deze behandeling is doorgegaan, zonder de spanningen weg te nemen.

Als de synode van 1936 iets te doen had en iets doen wilde, had het moeten zijn: „het verzoenende woord spreken, en door een verlossend woord een eind te maken aan de toenemende verwijdering en groeiende verbittering”. En toen de leeruitspraken in 1942 werden bekendgemaakt, miste ieder weer het eenige woord, waarnaar hij steeds verlangd had: „de korte uitspraak, waarin alle verdachtmaking als onwaardig werd veroordeeld, en alle verdenking als ongemotiveerd werd afgewezen”. Bovendien hing een waas van geheimzinnigheid over wat in de synode gebeurde; de kwesties leken wel alleen voor de synode te zijn. Zelfs in de nu verschenen Acta is niets te vinden van wat inzake de meningsverschillen aan de synode werd gerapporteerd, en de stukken zijn in een „geheim archief” geborgen.

Verder noemt dit bezwaarschrift dan nog een drietal punten, waarin de houding der synode zoo onduidelijk is geweest, dat misverstanden heel verklaarbaar werden. Als zoodanig worden aangegeven:

- 1° de aarzelende houding der synode t. a. v. de beteekenis van het „Praeadvies”;
- 2° de „binding”;
- 3° het geval cand. H. J. Schilder.

De kerkeraad van Amsterdam-Zuid wil de verantwoordelijkheid voor wat gebeurd is, niet alleen op de laatste synoden leggen; maar hij heeft in haar wel gemist, dat ze de ernstige kwaal van ons kerkelijk leven niet in den wortel hebben aangegrepen, maar zich beperkt tot de formeele behandeling van de kwesties.

De raad meent, dat het vertrouwen binnen onze kerken in de generale synode is verdwenen; voor een deel, wijl de breede allure om de tweespalt te doorbreken is uitgebleven. Hij acht het noodig, dat de fouten in het synodale beleid worden erkend, en verzoekt daarom aan uw vergadering, een onderzoek te willen instellen naar het *beleid* van de synoden, gehouden van 1936 af; uit te spreken, dat de bezwaren van den Raad tegen dit beleid worden overgenomen (subs. gewijzigd of aangevuld) en aan uw beslissing zoo spoedig en zoo ruim mogelijk publiciteit te geven, opdat ook de broeders van de „Gereformeerde Kerken, onderhoudende art. 31” daarvan op de hoogte worden gesteld.

Tegenover dit bezwaarschrift van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid zijn 2 brieven ingekomen, t. w. een van H. van der Schaar, ouderling van deze Kerk, en een van dr B. Ebling, eveneens lid van de kerk van Amsterdam-Zuid. Deze beiden brengen ernstige bezwaren tegen voormeld schrijven van den kerkeraad in, en dringen er bij uw synode op aan, het verzoek tot het instellen van een onderzoek naar het 10-jarig beleid der vorige synoden niet in te gaan.

Br van der Schaar acht het kerkeraadstuk niet vrij van een eenzijdigheid, en meent, dat het geen recht doet aan de vele zegeningen die ondanks teleurstellingen in dat synodale werk gelegen waren, met name in de eenstemmige aanvaarding der besluiten o. a. dat van de binding. Hij is van meening, dat het afkeurend oordeel van den kerkeraad niet rust op een zakelijk objectief onderzoek, en dat het gedane verzoek daarom niet voldoende gemotiveerd is.

Inwilliging van dit verzoek komt br Van der Schaar daarom ongewenscht voor, hetgeen hij dan nog nader argumenteert.

Tevens deelt deze broeder mede, dat de kerkeraad zijn bezwaarschrift in een op 17 Januari j.l. gehouden bidstond voor deze synode aan de gemeente heeft bekend ge-

maakt, waartegen hij tevoren bij den kerkeraad heeft geprotesteerd in een brief, dien hij, als bijlage bij zijn schrijven, aan uw vergadering toezond.

Van denzelfden aard zijn de bezwaren van dr B. Ebling, zoowel tegen den inhoud als tegen de publicatie van het bezwaarschrift van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid. Het stuk voert — zoo zegt hij — a. h. w. het woord voor de bezwaarden, en is daarin haast verwijtend, wat vooral op menschen met slechts een oppervlakkige kennis van de huidige kerkelijke moeilijkheden een verkeerden indruk wekt. De vorige synoden hebben er geen aanleiding toe gegeven, dat „bezwaarden moeten ondervinden, dat hun bezwaren als weinig ernstig worden genomen”. Juist omdat concrete, feitelijke bezwaren op de hoofdzaken niet, slechts op ondergeschikte punten bij den kerkeraad bestaan, had hij in zijn stuk op nauwkeuriger wijze de goede proporties in acht moeten nemen. Dr Ebling gaat dan op geargumenteerde wijze op de door den kerkeraad met name genoemde punten nader in, en komt daarbij tot een aan die van den kerkeraad tegenovergestelde conclusie.

Zijn betoog eindigt met er bij uw vergadering op aan te dringen, het door den kerkeraad gevraagde onderzoek naar het algemeen beleid der vorige synoden niet in te willigen.

Wanneer wij nu het bezwaarschrift van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid nader bezien, wil uw commissie de opmerking doen voorafgaan, dat enkele punten in deze missive reeds in een ander gedeelte van dit rapport verwerkt zijn. Wij mogen voor die punten wel daarheen verwijzen. Om te beginnen achten wij het verwijt „dat de synode officieel de meningsverschillen aan de orde gesteld heeft, zonder er voor te zorgen, dat deze in een sfeer van onderling vertrouwen konden worden behandeld en steeds met deze behandeling is doorgegaan zonder de spanningen weg te nemen”, onbillijk. Immers, toen voor en omstreeks 1936 de verhoudingen al meer werden vertroebeld en de spanningen toenamen, werd er ook volgens den kerkeraad van Amsterdam-Zuid van de synode van Amsterdam een daad verwacht. Zij heeft toen een daad verricht. Weliswaar niet *die* daad, die thans door genoemden kerkeraad als de meest doeltreffende wordt aangewezen, nl. „het spreken van het verzoenende woord en door een verlossend woord een einde te maken aan de toenemende verwijdering en groeiende verbittering”. Maar bestond er eenige grond voor de verwachting, dat zulk een woord de spanningen zou opheffen? Terloops merkt uwe commissie op, dat haar van synodale waarschuwingen en vermaningen van voor 1936, die niet het minste gevolg gehad zouden hebben, als waarvan in het bezwaarschrift gesproken wordt, niets bekend is. Maar wel hebben later dergelijke synodale waarschuwingen en vermaningen niet die uitwerking gehad, die er van had mogen worden verwacht.

Was het niet zeer verre te prefereeren, dat de punten, die tot zoo veel vragen en scherpe polemiek aanleiding hadden gegeven, nu door een onpartijdige en veelzijdig samengestelde commissie in rustige studie werden genomen?

Dat de synode ook na de aanvaarding der leerbesluiten geen uitspraak deed, „waarin alle verdachtmaking als onwaardig werd veroordeeld en alle verdenking als ongemotiveerd werd afgewezen”, wat vooral als een ernstige grief tegen het beleid der synode wordt ingebracht, lag voor de hand. Van meetaf had de synode er immers angstvallig tegen gewaakt ook maar iemand in staat van beschuldiging te stellen. Daarom werd slechts gesproken van „opvattingen”, welke van de tot nog toe gangbare leeringen afwijken”, waarbij nog de toevoeging kwam „dat eenerzijds de voorstanders dezer opvattingen gelooven en verzekeren”, dat zij geheel conform Schrift en belijdenis zijn, terwijl anderzijds door menigeen in onze kerken de vraag is gesteld, of deze voorgedragen opvattingen wel in overeenstemming zijn met Schrift en belijdenis”. Het persoonlijk element was daarmede zorgvuldig buiten de synodale besluiten gehouden. Nu zou het stellig niet verstandig geweest zijn *na* de leeruitspraken, die in het bezwaarschrift wel een „poover resultaat” genoemd worden, maar waarover in de kerken diepe vreugde heerschte en waarvoor God werd gedankt, (vooral om de eenparige aanvaarding daarvan), door een uitspraak als in het bezwaarschrift gewenscht, toch weer iets over personen te gaan uitspreken en daarmee wellicht nieuwe spanningen op te roepen.

Zoодоende werden alle wetenschappelijk-theologische zoowel als persoonlijke kwesties naar den achtergrond gedrongen en viel de volle aandacht op de leerbesluiten zelf, tegen welke destijds bij niemand bezwaar rees.

Uwe commissie ziet niet in waarom uit het bovengenoemde tot een manco in het beleid der vorige synoden geconcludeerd zou moeten worden. Van de speciale punten, waarin volgens het bezwaarschrift de houding der synode zoo onduidelijk zou zijn geweest, dat misverstanden heel verklaarbaar werden, moet eerst dit onder het oog gezien worden: „De synode heeft ten aanzien van de beteekenis van het „Praeadvies” geaarzeld”.

Is dit bezwaar juist? Kan het voor ieder meelevend lid van onze kerken altijd duidelijk zijn, welke waarde bij de synode ingediende rapporten hebben, in het onderhavige geval was dit niet minder duidelijk. De synode had toch in November 1942, zooals de kerkeraad van Amsterdam-Zuid uitdrukkelijk erkent, de kerken over de be-

teekenis der „Toelichting” al ondubbelzinnig ingelicht, ofschoon deze „toelichting” opgesteld was *na* het aannemen der leerbesluiten. Behoefde er dan nog bij iemand onzekerheid te bestaan over de beteekenis van het „Praeadvies”, dat immers aan de afwijzing der gravamina tegen enkele punten der leerbesluiten *voorafging*? Dat in de woorden van het besluit der synode inzake de ingebrachte gravamina tegen enkele punten der leerbesluiten van 1942 onder 4: „de synode besluit de verwachting uit te spreken, dat de bezwaarde broeders door de in het rapport der praeadviseerende commissie bijgebrachte argumenten van de juistheid der betrokken uitspraken overtuigd zullen worden”, mogelijkheid tot misverstand school, valt te betreuren. Dat de synode daarbij naar argumenten in het praeadvies verwees, beteekende overigens toch niet, dat zij de kerken aan de geheele argumentatie van het praeadvies wilde binden.

Dat dit praeadvies in het licht verscheen en aan alle kerken toegezonden werd, kwam niet voort uit een hoogere waarde, die daaraan boven andere rapporten werd toegekend, maar diende om de kerken in den gang van zaken zoo veel mogelijk te doen meeleven en haar zoo volledig mogelijk in te lichten; mede in verband met de vele geschriften, die aan de kerken van bezwaarde zijde werden toegezonden.

Dit verdient toch waardeering, inzonderheid bij ieder, die er over klaagt, dat het wel leek, of de kwesties alleen voor de synode waren. Nog ten overvloede, maar voor verreweg de meeste leden onzer kerken overbodig, heeft de synode in Augustus 1945 in de 16 punten opgemerkt, dat *alleen* de *besluiten* der synode bindende autoriteit hebben.

Hiermede in verband staat het volgende punt, dat der „binding”. Ofschoon de kerkeraad van Amsterdam-Zuid zich aan alle synodebesluiten gebonden acht, ook dat van 1905, heeft hij toch om twee redenen bezwaar tegen deze z.g. binding aan 1905. De eerste reden is, dat de synode geen redenen opgegeven heeft, welke haar tot deze binding drongen.

Allereerst willen wij hierbij opmerken, dat het betreffende besluit luidde: „de synode acht het noodig, dat de classicale vergaderingen bij de kerkelijke examens zich vergewissen, dat de candidaten instemmen met de leeruitspraken van Sneek-Utrecht 1942”. Het gaat hierbij dus niet alleen om de eene uitspraak van 1905, maar om alle leeruitspraken van 1942. Hier is niet een enkel onderdeel uit het geheel losgemaakt. Het zich vergewissen van deze instemming der candidaten met genomen leeruitspraken in dagen van kerkelijke onrust is volstrekt niet ongewoon en kan zelfs de plicht der kerken zijn. In het bezwaarschrift wordt dan ook terecht gewezen op het precedent hiervoor in 1926. Er was voor de synode geen oorzaak om hiervoor redenen op te geven; en indien hierover vragen rezen, hadden de classes daarover bij de synode nadere inlichtingen kunnen inwinnen. De toenmalige situatie in onze kerken van beroering en onzekerheid, bood reden genoeg, zich van de instemming der candidaten met leeruitspraken te vergewissen. Achteraf is wel gebleken, hoe noodzakelijk het vragen van de bedoelde instemming was.

Het tweede bezwaar, dat aangevoerd wordt, is dat deze z.g. extra-binding opgelegd is, toen het nog onduidelijk was waaraan de kerken zich hadden te houden: aan de uitspraken *alleen*, of aan de uitspraken *en* het Praeadvies, of aan de uitspraken *naar* het Praeadvies.

Over dit bezwaar heeft uw commissie zich lichtelijk verwonderd; niet alleen omdat in het besluit alleen van instemming met de leeruitspraken zelf gesproken wordt, maar vooral omdat dit besluit door de synode genomen werd in haar zitting van 7 October 1942, toen er van een Praeadvies, en zelfs van de mogelijkheid daarvan, nog geen sprake was. Men kan hier de synode toch niet met recht het verwijt maken, van „niet onschuldig zijn aan het toenemen der verwarring”.

Als derde punt brengt de kerkeraad van Amsterdam-Zuid nog het geval van candidaat H. J. Schilder naar voren. Aan dezen candidaat zou zijn preekconsent in onze kerken ontnomen zijn, niet omdat hij de kerkelijke orde verstoerde, maar omdat hij niet kon aannemen en leeren, dat „inwendige genade aanwezig is in de te doopen kinderen”. Hierdoor, alsmede door de publieke verklaringen van cand. Schilder is bij velen de indruk gewekt, dat volgens de synode in onze kerken geen plaats is voor hen, die de aanwezigheid der inwendige genade in de kinderen ontkennen. Het wordt in het bezwaarschrift betreurd, dat de synode hierop geen publiek antwoord gegeven heeft. Uwe commissie acht het nuttig vanwege alle berichten en geruchten, die over dit geval de ronde gedaan hebben, hierover wat breder uit te weiden.

De kwestie, waarover het hier gaat, is deze:

Cand. H. J. Schilder, beroepen predikant van Noordeloos, was door de classis Gorinchem peremptoir geëxamineerd. Hij weigerde instemming te betuigen met de uitspraken van 1942. De classis wendde zich toen tot de destijds fungeerende deputaten inzake de candidaten. Dezen hebben met hem samengesproken terwijl daarna nog een korte bespreking met hem gehouden is, tijdens de synode-zittingen op het kerkelijk bureau te Utrecht.

Later hebben zij een door hem ingediende uitvoerige memorie in ontvangst genomen. Daar intusschen de zaak van de candidaten door de synode was ondergebracht bij

de deputaten voor zwaarigheden, hebben dezen de betreffende stukken overgenomen. Op grond van de door cand. Schilder ingediende memorie vonden deputaten geen vrijheid een gunstig advies aan de classis Gorinchem uit te brengen, doch ook geen vrijheid om deze belangrijke zaak zelf af te doen. Daarom hebben deputaten haar op de synode gebracht en hun rapport met een voorstel ingediend. Nu bevatte het rapport een vijftal punten, waaruit het standpunt van candidaat Schilder bleek, zooals dit in de door hem ingediende memorie tot uiting was gekomen.

Het vierde punt daarvan luidde aldus: „hij weigert te aanvaarden, dat de sacramenten aanwezig geloof verzekeren”. Tijdens de discussie ter synode is daartusschen ingevoegd: „Gelijk in art. 33 N.G.B. geleerd wordt”; om elken schijn van binding aan eenige particuliere theologische meening te vermijden, werd gesproken van binding aan de Belijdenis.

Hierin staat dus niet, wat de synode wel in de schoenen geschoven wordt, nl. dat de sacramenten anders geen waarachtige sacramenten zijn of dat hun eenige en uitsluitende taak is, reeds aanwezig geloof te verzegelen, of dat inwendige genade aanwezig is in de te doopen kinderen.

Nu is daarop in de pers een onjuist bericht verschenen, waarin stond dat de synode een vierde conclusie had aangenomen. Daardoor is veel verwarring ontstaan en voet gegeven aan de gedachte, dat een van de gronden, waarop candidaat Schilder is geweerd, zou zijn geweest: „hij weigert te aanvaarden, dat de sacramenten gelijk in art. 33 N.G.B. wordt geleerd, aanwezig geloof verzekeren”.

Er is hier evenwel van een conclusie geen sprake, noch veel minder van een conclusie, waarop de uitspraak betreffende candidaat Schilder zou zijn gebaseerd. Niet alleen is de synode dien weg niet opgegaan maar ook de deputaten hebben dit niet gewild. Want het voorstel, dat zij aan de synode deden, luidde kort en zakelijk: met terzijdestelling van alle punten, die mogelijk aanleiding konden geven tot nieuwe discussies:

De synode,
overwegende, dat candidaat Schilder bezwaren houdt tegen de leeruitspraken van 1942, bepaald tegen de daarin voorkomende aanhaling uit de verklaring van 1905;
overwegende, dat candidaat Schilder niet beloofd heeft, niets te zullen leeren, dat met genoemde leeruitspraken in strijd is;

besluit:

- a. aan de classis Gorinchem te berichten, dat candidaat H. J. Schilder niet kan worden toegelaten tot den dienst des Woords en der sacramenten;
- b. aan de classis 's Gravenhage, die candidaat Schilder praeparatoir heeft geëxamineerd, afschrift te zenden van dit besluit en het rapport;
- c. afschrift van dit besluit te zenden aan candidaat H. J. Schilder en de kerk van Noordeloos.

Dit voorstel heeft de synode toen ongewijzigd aanvaard.

Het is dus in flagranten strijd met de werkelijke toedracht, dat candidaat Schilder niet toegelaten is tot den dienst des Woords en der sacramenten, omdat hij weigerde te aanvaarden, dat de sacramenten aanwezig geloof verzegelen. De vraag, of candidaat Schilder dat aanvaardde, hebben deputaten hem zelfs nooit gedaan, laat staan, dat zij hem ooit zulk een eisch zouden hebben gesteld. Zij hebben uit zijn „Memorie” slechts geconstateerd, dat hij dit niet aanvaardde; en dit hebben zij in hun rapport medegedeeld, waarbij de rapporteur gedurende de synode-zittingen aangetekend heeft, dat het verzekeren van aanwezig geloof door de sacramenten in art. 33 N.G.B. geleerd wordt.

De synode heeft dus juist vermeden, wat haar ten laste gelegd wordt. Is het dan eerlijk, toch de voorstelling ingang te doen vinden, gelijk in de pers der „vrijgemaakten” telkens weer gebeurt, alsof zij wel besloten heeft hetgeen zij juist opzettelijk nagelaten heeft te besluiten?

Vast staat dan ook, dat de synode aan candidaat Schilder geen anderen eisch gesteld heeft dan aan andere kandidaten. Bij candidaat Schilder was niet meer, maar ook niet minder in het geding, dan wat ook in de tuchtgevallen beslissend was, n.l. dat hij bezwaren hield tegen de leeruitspraken van 1942, en dat hij niet beloofd had niets te zullen leeren, wat met genoemde leeruitspraken in strijd is. Een andere grond is niet in aanmerking gekomen, laat staan beslissend geweest.

Nu geeft candidaat Schilder, nadat de beslissing over zijn toelating gevallen was, nog enkele brieven aan de synode gezonden, waarin hij om inlichtingen over het genomen besluit vroeg.

Over deze brieven hebben weer de deputaten voor zwaarigheden bij monde van prof. Grosheide ter synode-zitting van 1 Augustus 1944 gerapporteerd. Deze rapporten zijn aan candidaat Schilder toegezonden. In één van deze rapporten nu komt — na de vermelding van het niet juist persbericht — de volgende zin voor — „wat gebeurd is, is slechts dit, dat in het rapport, dat als grond voor het besluit ook noemde, dat candidaat Schilder niet wil aannemen, dat door het sacrament aanwezig geloof wordt verzegeld, is toegevoegd, dat dit in strijd is met art. 33 van de Geloofsbelijdenis.”

Hier wordt dus gezegd, dat het rapport als grond voor het besluit ook noemt, dat candidaat Schilder niet wil aannemen, dat door het sacrament aanwezig geloof wordt verzegeld. Dit is niet juist. Het is ook niet in overeenstemming met het eerste rapport, dat dit punt wel noemt onder de saamvatting van candidaat Schilder's „Memorie”, maar het als grond voor het besluit juist *niet* vermeldt. Evenwel ligt het voor de hand, dat dit rapport, wel evenmin als andere rapporten door de synode aangenomen, maar toch wel officieel namens de synode aan candidaat Schilder toegezonden, verwarring en wanbegrip heeft bevorderd. Naar onze meening gaat de synode hierin niet geheel vrij uit. Zij had er tegen moeten waken, dat een van haar uitgaand stuk in disharmonie was met haar besluit. Daarom moet het te meer betreurd worden, dat op de naar alle kanten in vergadering en pers gelanceerde beweringen over deze kwestie door de synode geen publiek antwoord is gegeven. Weliswaar zij men hier niet te haastig met zijn veroordeeling van de synode. Want vooreerst had zij door haar besluit geen aanleiding gegeven voor de verkeerde gedachten, die ten dezen bij velen zijn ingedragen, omdat uit het toezenden van de rapporten, uitgebracht over de brieven van candidaat Schilder, niet mag worden afgeleid, dat de synode met elk woord, dat daarin staat, haar instemming betuigt. Vervolgens ligt het niet op den weg eener synode om tegenover alle valsche en tendentieuze voorstellingen rectificaties te doen uitgaan. Dan mocht er, vooral in dezen tijd, wel een permanente synode zijn. En eindelijk houde men in het oog, dat de beslissing over candidaat Schilder wel reeds op 2 Juni 1944 is genomen, maar dat blijkens het bovenstaande de correspondentie met genoemden broeder op 1 Augustus 1944 nog niet was afgesloten, en dat reeds ruim een maand daarna de stand van den oorlog het samenkomen der synode onmogelijk maakte; terwijl in Augustus 1945, zoodra de synode weer bijeen kon komen, in de 16 punten elk misverstand omtrent hetgeen onze kerken over de sacramenten leeren, afgesneden werd.

Uit den inhoud van deze 16 punten had de kerkeraad van Amsterdam-Zuid moeten weten en bij het opstellen van zijn bezwaarschrift had hij er dan ook van moeten uitgaan, dat de gronden voor de uitspraak over candidaat H. J. Schilder in elk geval niet die waren, welke hij thans blijkbaar voor vaststaand aanneemt.

En bovendien had het op den weg van dezen kerkeraad gelegen, om, als hij zich over de vermeende gronden voor het genomen besluit zoo bezwaard gevoelde, zich daarover tot de synode te wenden.

Maar toch zou, niettegenstaande dit alles, naar het oordeel van uwe commissie, het geven van een publiek antwoord door de synode in dit speciale geval zoo spoedig dit mogelijk was, op haar plaats zijn geweest. En waar de vorige synode dit heeft nagelaten, zou het naar onze meening in het belang der kerken zijn, wanneer uwe synode alsnog een publicatie deed uitgaan, hoe de zaak van cand. Schilder zich in werkelijkheid heeft toegedragen en op welke gronden hij tot den dienst des Woords en der sacramenten in onze kerken niet is toegelaten.

Wanneer wij nu na dit alles komen tot het verzoek, dat uwe vergadering een onderzoek zal instellen naar het beleid van de synoden van 1936 af, dan meenen wij, dat de gronden, die voor dit verzoek aangevoerd worden, daartoe geen voldoende aanleiding geven.

Uwe commissie kan niet instemmen met de bewering, dat de synoden de ernstige kwaal van ons kerkelijk leven niet in den wortel hebben aangegrepen, maar zich beperkt tot formeele behandeling der kwesties. Integendeel, de synoden zijn juist op de zaken ingegaan, om weg te nemen, wat verwijdering veroorzaakte. Dat intusschen een „grootte beweging” is ontstaan, en de scheuring een feit geworden is, mag niet op het debet van de synoden worden geschreven, maar is veroorzaakt door de actie van hen, die het gezag der meerdere vergaderingen niet wilden erkennen en haar wettige besluiten niet voor vast en bondig wilden houden.

En nu zij het verre van ons, dat wij voor het beantwoorden der schuldvraag inzake de moeilijkheden in ons kerkelijk leven der laatste jaren, uitsluitend zouden wijzen naar hen, die van ons zijn gegaan en nog veel minder naar hen, die onder ons ernstig met hun bezwaren worstelen. De solidariteit in schuld zullen wij eerlijk tegenover elkander moeten erkennen en ootmoedig voor Gods aangezicht belijden.

Zonder twijfel moet de scheiding onder ons mede verklaard worden „uit gebrek aan onderlinge liefde en waardeering en uit tekort aan besef van onze eenheid in Christus”.

Maar daarom gaat het dan ook niet aan, de vraag om een onderzoek naar het beleid der vorige synoden a. h. w. in te bedden in een betoog, dat in casu de functie heeft van een motie van wantrouwen zooals een der broeders uit Amsterdam-Zuid, die tegen het verzoek van zijn kerkeraad opponeert, het uitdrukt en dit wel in het bijzonder, nu de aangevoerde gronden slechts zulk een uiterst smalle basis, indien al een basis, daarvoor bieden. Al geldt ook van de vorige synoden, dat haar beste werken onvolkomen en met zonden bevekt zijn, zoo past toch *voor* alles dankbaarheid voor wat zij hebben gedaan om de kerken bij de belijdenis der waarheid te behouden en voor de groote liefde en het schier eindeloos geduld, waarmee zij bezwaarden en zelfs hen, die den kerkelijken weg verlieten, telkens weer zijn tegemoet gekomen, om maar de

onderlinge eenheid te bewaren en weer te herstellen. Het is noodzakelijk daarop het licht te laten vallen tegenover de verdenkingen en beschuldigingen van kwade trouw, waaraan de synoden sinds 1936 en haar leden hebben blootgestaan. Het is immers wel publiek uitgesproken, dat het haar enkel te doen was om de hoogheid der synode en om de hoogheid van de heeren, die haar samenstelden. Hiertegenover past een openlijke uitspraak van de dankbaarheid der kerken voor het trouwe werk, door deze synoden verricht. Zij hebben willen dienen en niet heerschen.

Dit wil niet zeggen, dat daarom op het werk der vorige synoden geen critiek te leveren valt. Ongetwijfeld, waar gewerkt wordt, worden fouten gemaakt en meent de synode in concreto zulk een fout te moeten aanwijzen, dan is daartegen in het minst geen bezwaar. Naar de meening van uwe commissie dient echter bij de beoordeeling van al den arbeid, door de voorgangsters van de huidige synode verricht, de moeilijke situatie, waarin de kerken verkeerden, terdege in rekening te worden gebracht. Dit geldt van den aanvang der behandeling der meenings- of leerverschillen. Reeds uit deze omschrijving „meenings- of leerverschillen” blijkt het moeilijke der toen aanwezige situatie. Dit geldt van den voortgang der behandeling, van de continuatie der synode en van de geheimheid harer zittingen. Nu is het zeer gemakkelijk over het verleden eenige wijze en verstandige opmerkingen te maken, maar het mag niet worden vergeten, dat de broeders, die toen moesten beslissen, *mensen* waren met hun beperktheden, maar menschen, die naar hun beste weten, bij het licht hun gegeven, de kerk des Heeren hebben gediend.

Verder dient te worden opgemerkt, dat de beoordeeling van een persoon of college steeds een zeer subjectieven inslag heeft. De critiek op het beleid van een vergadering vertoont steeds het beeld van den criticus; en wat de *één* wijsheid noemt, is voor den ander zwakheid; wat de een voor tact houdt, is voor den ander tactloosheid. Het straks uit te spreken oordeel zou daarenboven ook niet ongevaarlijk zijn, omdat het een bron van nog veel meer discussie, polemiek en onrust zou worden. Een synode doet goed zich van dergelijke subjectieve oordeelvellingen te onthouden en een meer objectief oordeel over te laten aan den historicus, die na verloop van tijd over meer gegevens beschikt en beter van de feiten distantie heeft genomen.

Bij de vraag naar een onderzoek van het beleid der synoden in algemeenen zin, is tenslotte ook niet de vraag beslissend, of dit beleid in geen enkel opzicht anders en achteraf gezien zelfs niet beter had kunnen zijn, maar wel deze andere vraag, of in de *besluiten* tot uiting is gekomen, dat door dit beleid het recht der kerken geschonden is.

En op deze vraag antwoordt uw commissie met een krachtig en ondubbelzinnig: „Neen”!

Wat nu het bezwaarschrift van Amsterdam-Zuid betreft, dit heeft de kerkeraad, gelijk reeds eerder in dit rapport is vermeld, aan de gemeente doen voorlezen in een bidstond, voor deze synode gehouden op 17 Januari jl. Uw commissie betreurt deze wijze van publicatie. Zij meent, dat een openbare bidstond stellig niet de geschikte gelegenheid is om een bezwaarschrift van dezen inhoud aan de gemeente voor te dragen.

Maar nu deze publicatie plaats gehad heeft, zijn wij van meening, dat de kerkeraad ook het antwoord van de synode aan de gemeente bekend dient te maken.

Aan het einde van dit rapport spreekt uw commissie, geroepen om over de kerkrechtelijke bezwaren van advies te dienen, aan het adres van alle bezwaarde broeders en zusters, nog *één* zaak met den meesten nadruk uit. Dat is deze, dat vele der bezwaren metterdaad kwesties betreffen van den eersten rang in onze gereformeerde kerken; dat er alle redenen is bij het willen vermijden van de klip van het independensisme, ook te waarschuwen voor de niet minder gevaarlijke zandbank van de hiërarchie; maar dat in onzen kerkelijken strijd toch *één* rechtskwestie voor alle andere de aandacht moet hebben.

Dat is niet die van het recht *in* onze gereformeerde kerken, maar die *van* onze gereformeerde kerken, haar bestaansrecht als wettige en werkelijke openbaring van het Lichaam van onzen Heere Jezus Christus.

Vergeten we het niet: dat bestaansrecht wordt elken dag sinds „de Acte van Vrijmaking of Wederkeer” aangevochten door hen, die niet langer *met* ons, maar *tegenover* ons en *tegen* ons vergaderen. Uwe commissie weet het: dit punt is in de verschillende bezwaarschriften niet opzettelijk aan de orde gesteld, maar wel hebben reeds onderscheiden onderteekenaars van een bezwaarschrift zich inmiddels van onze kerken losgemaakt en verklaren anderen, dat zij hun bewaring onzer kerkgemeenschap afhankelijk stellen van den uitslag van de handelingen dezer synode.

Daarom mogen we niet nalaten met den meesten nadruk uit te spreken, dat de consequentie der uittreding is het publiek veroordeelen van onze kerken, als niet langer te zijn een heilige vergadering der ware Christ-geloovigen, allen hun zaligheid verwachtende in Jezus Christus, gewasschen zijnde door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door den Heiligen Geest (Art. 27 N.G.B.).

Het is immers alleen geoorloofd zich af te scheiden van degenen, die niet van

de kerk zijn (art. 28); en zolang de kerk nog gezien kan worden als Openbaring van het Lichaam van Christus, moeten haar gebreken gedragen worden, ook al ergert zij door allerlei ergernis; en is alle verlating van haar gemeenschap zonde.

Wij meenen deze dingen in den diepsten ootmoed, met belijdenis ook van kerkelijke zonden en schuld, toch ook met den grootsten nadruk in gebondenheid aan het Hoofd der kerk, wiens Naam wij belijden en wiens gemeenschap wij beleven in onze kerkelijke samenkomsten, te moeten uitspreken.

De worsteling om de waarheid in onze kerken was en is niet een machts- en prestige-strijd; het is de strijd om in gehoorzaamheid aan den Christus der Schriften pilaar en vastigheid der waarheid te mogen blijven. En indien iemand dit in de liefde, die alle dingen gelooft, vasthoudt, zal hij zich van onze kerken niet los kunnen maken.

Tenslotte stelt uwe commissie aan de synode voor, dat zij het volgende besluit: [volgt in art. 220].

BIJLAGE XIX.

Art. 200.

RAPPORT van commissie III inzake een schrijven van de classis Amersfoort-Utrecht van de gereformeerde kerken naar art. XXXI K.O.

In handen van uw commissie III werd gesteld een schrijven van de classis Amersfoort—Utrecht van de gereformeerde kerk naar art. XXXI K.O.

In dit schrijven betreft de classis diep de gescheurdheid der kerken en meent dat om Christus' wil hierin niet mag worden berust en het kerkelijk gesprek zoo spoedig mogelijk dient te worden geopend. De classis verzoekt deze mogelijkheid te openen door terugname van het bindingsbesluit 1942 en herstellen van gepleegd onrecht door schorsing en afzetting.

De commissie stelt voor aan deze classis te antwoorden als volgt:

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

De generale synode der gereformeerde kerken in Nederland vergaderende te Utrecht Maart 1946 betreft diep met u de gescheurdheid der kerken en meent met u dat ter wille van het gebod van Christus hierin niet mag worden berust. De synode dringt er dan ook met klem bij u op aan, den weg tot samenspreking welke onze synode meent geopend te hebben, te bewandelen opdat daardoor datgene wat ons gescheiden houdt, weggenomen kan worden.

Met broedergroeten,

Namens de synode,

BIJLAGE XX.

Art. 201.

RAPPORT van commissie III inzake een schrijven van ds L. Doekes te Rotterdam-Feijenoord.

In handen van commissie III werd gesteld een schrijven van ds L. Doekes, Rotterdam-Feijenoord.

Ds Doekes wenscht onder de aandacht der synode te brengen de roeping tot eenheid van alle ware geloovigen, zulks ondanks alles wat hun, „vrijgemaakten”, van onze zijde zoude zijn aangedaan. De gelegenheid is er thans om te komen tot een waarachtige daad van liefde tot Christus en al zijn geloovigen. Hij verzoekt de wereld te verbazen door een waarlijk oecumenische daad, door wegneming der bindingen, het herstellen van onrecht en door het belijden van schuld.

De commissie stelt voor aan ds Doekes te antwoorden:

Weleerwaarde heer en broeder,

De generale synode der gereformeerde kerken in Nederland vergaderende te Utrecht Maart 1946, deelt u als antwoord op uw bij haar ingekomen schrijven mede, dat de synode niet anders wil dan overeenkomstig het bevel van Christus, de eenheid te zoeken met al degenen die Hem naar Zijn Woord willen dienen. De besluiten der synode thans genomen hebben geen ander doel. De synode is er echter van overtuigd, dat haar voorgangers dit evenzeer bedoelden en zij roept u toe uwerzijds zich stellende voor Gods aangezicht daaraan mede te werken.

Met broedergroeten,

Namens de synode,

BIJLAGE XXI.

Art. 202.

RAPPORT van commissie III inzake een schrijven van de gereformeerde kerk te Utrecht (naar art. XXXI K.O.).

In handen van commissie III werd gesteld een schrijven van de gereformeerde kerk te Utrecht (naar art. XXXI K.O.).

Genoemde kerkeraad komt tot de synode met de ernstige bede en het dringend vermaan, middelen te beramen om de scheur te heelen. Hij doet dit onder belijdenis voor God en onze vergadering, dat mede door zijn schuld deze vreeselijke dingen in de kerk gebeuren konden n.l. het inzinken van het waarachtig geloof in Gods beloften en de ondermijning van de zekerheid des geloofs, waardoor de behoefte aan allerlei „onderstelling” ontstond, alsmede zooveel misslagen begaan ten aanzien van de „geestelijke politie”.

De commissie stelt voor te antwoorden:

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders.

De generale synode der gereformeerde kerken in Nederland vergaderende te Utrecht Maart 1946 nam kennis van uw schrijven aan haar gericht. Zij wenscht met u te belijden voor het aangezicht Gods, dat zij onder den indruk is van den diepen nood der kerk en de zonde der verdeeldheid, waaraan onze kerken met de uwe schuldig zijn. De synode hoopt door haar besluiten en werkzaamheden het voor uw kerk mogelijk te hebben gemaakt weder tot ons terug te keeren en tegen onze daad de uwe te stellen, waardoor de scheur geheeld worde en de Naam des Heeren daardoor geprezen worde. De synode bidt met u dat de Heere de pogingen om tot eenheid te komen zal zegenen.

Met broedergroeten,

Namens de synode,

BIJLAGE XXII.

Art. 211.

RAPPORT van commissie I inzake het te geven antwoord op de bezwaarschriften en verzoeken van dogmatischen aard.

In een harer vergaderingen sprak de synode uit, dat het gewenscht zal zijn zooveel mogelijk aan alle inzenders van bezwaarschriften en verzoeken een schriftelijk antwoord namens de synode te doen toekomen.

In verband daarmee heeft uwe commissie zich beraden over de vraag, welk antwoord zij u heeft voor te stellen op de ingekomen bezwaarschriften en verzoeken van dogmatischen aard, die de synode in haar handen stelde en die in het rapport inzake een nieuwe verklaring worden opgesomd.

Ten aanzien van enkele dezer stukken ontvangt de synode een afzonderlijk rapport met concept-antwoord.

De in *dit* rapport onder uwe aandacht gebrachte materie betreft het antwoord, dat gegeven zal worden aan de vele inzenders van die ingekomen stukken, waarin

a. bezwaren van dogmatischen aard worden ingebracht tegen de leeruitspraken van 1905 en 1942, of tegen den inhoud van Toelichting, Praeadvies of Zestien Punten;

b. verzoeken worden gedaan, welker inwilliging onze kerken mogelijk zou kunnen bevrijden van de moeilijkheden, waarin ze zich bevinden; waarbij te denken valt aan verzoeken om nadere interpretatie, herziening of gedeeltelijke, ja zelfs algeheele, vervanging van vroegere uitspraken en besluiten van confessioneelen aard.

Uwe commissie, die van al deze bezwaren en verzoeken ernstig kennis nam, is van oordeel, dat het antwoord, hierop te geven, vanzelfsprekend beïnvloed wordt door het feit, dat uw vergadering inmiddels overging tot het doen van een nieuwe leeruitspraak, die de omstreden gedeelten der uitspraken van 1905 en 1942 vervangt.

Dit feit heeft tengevolge, dat zoowel de bezwaren tegen deze leeruitspraken, alsook die tegen den inhoud van Toelichting, Praeadvies en Zestien punten hun actualiteit verloren hebben. Er is een geheel nieuwe situatie ontstaan, waarin de ontvangen bezwaarschriften niet meer ter zake dienen.

Daar komt nog iets bij.

Zeer vele bezwaarschriften verliezen zich in breede, theologische beschouwingen over verbond en doop, waarop de kerken, in synode vergaderd, stellig niet moeten ingaan.

Verder ligt in de nieuwe leeruitspraak als zoodanig het antwoord der synode niet alleen op allerlei ingebrachte bezwaren, doch eveneens op allerlei verzoeken om nadere interpretatie, aanvulling, wijziging of vervanging van vroegere uitspraken of stukken.

Op grond van het genoemde stelt uw commissie dan ook voor, dat uw vergadering besluite:

1° aan de inzenders van de betrokken bezwaarschriften een schrijven te zenden van den volgenden inhoud:

„In antwoord op het door u bij de buitengewone synode van Utrecht 1946 ingezonden bezwaarschrift van dogmatischen aard, wordt u bij dezen namens de synode medegedeeld, dat van uw bezwaren ernstig kennis genomen werd. Aangezien inmiddels de aangevochten gedeelten der uitspraken van 1905 en 1942 vervangen werden door een nieuwe leeruitspraak, welke u hierbij wordt toegezonden, oordeelde de synode, dat daarmede niet alleen de bezwaren tegen de uitspraken van 1905 en 1942 doch ook die tegen den inhoud van Toelichting, Praeadvies en Zestien punten hun actualiteit verloren hebben en dat met de nieuwe leeruitspraak tevens het antwoord der synode op de meeste van deze bezwaren gegeven is.

De synode spreekt gaarne de verwachting uit, dat u zich met de door haar gedane leeruitspraak van harte zult kunnen vereenigen”.

Met broedergroet,

Namens de synode,

2° aan hen, die zonder bezwaren van dogmatischen aard in te brengen, een verzoek indienden tot wijziging, nadere interpretatie of vervanging van de vroegere leeruitspraken, het volgende te berichten:

„In antwoord op het door u bij de buitengewone synode van Utrecht 1946 ingediende verzoek, wordt u bij dezen namens de synode medegedeeld, dat van uw verzoek ernstig kennis genomen werd.

De synode besloot de aangevochten gedeelten der leeruitspraken van 1905 en 1942 te vervangen door een nieuwe leeruitspraak, welke u hierbij wordt toegezonden.

De synode vertrouwt, dat deze oplossing van de dogmatische moeilijkheden uw harte-lijke instemming zal hebben”.

Met broedergroet,

Namens de synode,

Aan dit laatste schrijven kan in een postscriptum dank betuigd worden aan hen, die een proeve van een nieuwe verklaring inzonden.

Tenslotte besloot uwe commissie u voor te stellen een vijftal deputaten te benoemen, tot samenspreking met die inzenders van bezwaarschriften met wie de synode samenspreking wenschelijk oordeelt, alsmede met hen, die de begeerte naar zulk een samenspreking te kennen geven.

Namens uwe commissie,

J. A. SCHEP.

BIJLAGE XXIII.

Art. 213.

RAPPORT van commissie I inzake een 7-tal bezwaarschriften.

In handen van commissie I, zijn gesteld een 7-tal bezwaarschriften, te weten van:

Dr Schelhaas c.s. te Tzummarum, B 6,

Ds J. Meester, Brouwershaven, B 10,

Ds F. Tollenaar, Den Helder, B 23,

Ds J. H. Rietberg, Maassluis, B 25,

S. Nicolai, Opeinde Sm., B 38,

Ds Van Twillert, Wieringerwerf, B 46,

J. R. Bugel en A. Bugel—Van Broekhuizen, Helpman, C 52,

welke zich aansluiten bij, of vragen rechtsgeldigheid van de „Verklaring van Gevoelen”, van dr S. O. Los c.s.

Wat de geschiedenis van deze verklaring betreft, deelt uwe commissie mee, dat volgens door haar verkregen inlichting, de gang van zaken aldus geweest is: Na de samenspreking, die de deputaten van de generale synode van 1943, met de bezwaarde broeders dr Los c.s. gehad hebben is door deze broeders aan de generale synode een nadere verklaring ingediend, naar achteraf blijkt met de bedoeling, dat de synode daarover een oordeel zou uitspreken. De synode heeft dat echter niet gedaan, omdat het niet op haar weg ligt in te gaan op allerlei niet als gravamina bij haar ingediende verklaring van enkele personen of groepen van personen, die dienst zouden moeten doen naast of ter vervanging van officieele kerkelijke leeruitspraken. Indien de synode dat gedaan zou hebben, zou zij aan ieder de gelegenheid moeten geven, dergelijke verklaringen in te zenden en daarover een oordeel moeten uitspreken, wat in strijd zou

zijn met het karakter van een generale synode, die positieve uitspraken heeft te doen en gravamina tegen de aangenomen leer heeft te beoordeelen.

Onze commissie stelt voor genoemde broeders en zuster in bovengenoemden zin te beantwoorden.

De rapporteur namens commissie I:

J. VAN WOERDEN.

BIJLAGE XXIV.
Art. 225.

SCHRIJVEN van de generale synode aan den raad der gereformeerde kerk van Amsterdam-Zuid inzake zijn verzoek een algemeen onderzoek te willen instellen naar het beleid der synoden van 1936 af.

Aan den Raad der gereformeerde kerk van Amsterdam-Zuid.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De generale synode heeft in haar zitting van 7 Maart 1946 gehandeld over het door uw raad bij haar ingezonden bezwaarschrift, waarin u onder het aanvoeren van enkele met name genoemde bezwaren de synode verzoekt een algemeen onderzoek te willen instellen naar het *beleid* der synoden van 1936 af.

De synode heeft u hierop het volgende te antwoorden:

Zij acht het door u gedane verwijt, „dat de synode van 1936 officieel de meeningsverschillen aan de orde heeft gesteld, zonder ervoor te zorgen, dat deze in een sfeer van onderling vertrouwen konden worden behandeld en steeds met deze behandeling is doorgegaan, zonder de spanningen weg te nemen” onbillijk.

Immers toen vóór en omstreeks 1936 de verhoudingen al meer werden vertroebeld en de spanningen toenamen, werd er ook volgens uw raad van de synode van Amsterdam een daad verwacht. Zij heeft toen een daad verricht. Weliswaar niet die daad, die thans door uw raad als de meest doeltreffende wordt aangewezen, n.l. „het spreken van het verzoenende woord en door een verlossend woord een einde te maken aan de toenemende verwijdering en groeiende verbittering”. Maar bestond er eenige grond voor de verwachting, dat zulk een woord de spanningen zou opheffen?

In verband met de zinsnede uit uw bezwaarschrift, dat alle synodale waarschuwingen en vermaningen van vóór 1936 niet het minste gevolg hadden, merkt de synode terloops op, dat haar van zulke waarschuwingen en vermaningen vóór 1936 niets bekend is. Wel hebben latere dergelijke uitspraken inderdaad niet het gewenschte gevolg gehad.

Was het niet zeer verre te prefereren, dat de punten, die tot zooveel vragen en tot scherpe polemiek aanleiding hadden gegeven, nu door een onpartijdige en veelzijdig samengestelde commissie in rustige studie werden genomen?

Dat de synode ook na de aanvaarding der leerbesluiten geen uitspraak deed „waarin alle verdachtmaking als onwaardig werd veroordeeld en alle verdenking als ongemotiveerd werd afgewezen”, wat door u vooral als een ernstige grief tegen het beleid der synode wordt ingebracht, lag voor de hand.

Van meetaf had de synode er immers angstvallig tegen gewaakt, ook maar iemand in staat van beschuldiging te stellen. Daarom werd slechts gesproken van „opvattingen, welke van de tot nog toe gangbare leeringen afwijken, waaraan nog toegevoegd was, „dat eenerzijds de voorstanders dezer opvattingen gelooven en verzekeren, dat ze geheel conform Schrift en belijdenis zijn, terwijl anderzijds door menigeen in onze kerken de vraag is gesteld, of deze voorgedragen opvattingen wel in overeenstemming zijn met Schrift en belijdenis. Het persoonlijk element was daarmee zorgvuldig buiten de synodale besluiten gehouden. Nu zou het stellig niet verstandig zijn geweest, na de leeruitspraken, die door u wel een „poover resultaat” genoemd worden, maar waarover in de kerken diepe vreugde heerschte en waarvoor God werd gedankt (vooral om de eenparige aanvaarding daarvan), door een uitspraak, als door u gewenscht, toch weer iets over personen te gaan uitspreken, en daarmee wellicht nieuwe spanningen op te roepen.

Door te handelen gelijk de synode deed, werden alle wetenschappelijk-theologische zoowel als persoonlijke kwesties naar den achtergrond gedrongen, en viel de volle aandacht op de leerbesluiten zelf, tegen welke destijds bij niemand bezwaar rees.

Dat de synode van Sneek-Utrecht met de behandeling der meeningsgeschillen ook tijdens den oorlog en ondanks bij haar ingekomen verzoeken om deze behandeling op te schorten is voortgegaan, mag haar niet kwalijk genomen worden.

De synode heeft zich met deze kwestie meermalen ernstig beziggehouden, en het voor en tegen van deze behandeling zorgvuldig afgewogen. Zij heeft het niet raadzaam geacht, de behandeling van de zaak der meeningsverschillen, die in zulk een vergevorderd stadium van voorbereiding gekomen was, nog langer uit te stellen; het lag geheel in de reden om dit uiterst belangrijke punt van het agendum der synode geheel af te werken.

De synode wijst u daarbij op de thans door haar gedane uitspraak:

„dat het besluit tot afdoening van de behandeling der „leergeschillen” ondanks aandrang uit de kerken tot opschorting of beëindiging volkomen wettig was, en gemotiveerd o. a. door de volgende omstandigheden:

a. het desbetreffende punt van het agendum behoorde na jarenlange voorbereiding, indien eenigszins mogelijk, te worden afgewerkt;

b. een volgende synode zou opnieuw de geheele zaak in studie hebben moeten nemen;

c. het in 1936 geconstateerde gemis aan eenstemmigheid inzake de leer bleek in de kerken nog steeds aanwezig;

d. naar haar oordeel mocht in verband met den noodtoestand van land en volk verwacht worden, dat ieder geneigd zou zijn krachtig mede te werken aan de oplossing van de gerezen moeilijkheden”.

Wat voorts uw klacht betreft, dat in de nu verschenen Acta niets te vinden is van wat inzake de meeningsverschillen aan de synode werd gerapporteerd, deelt de synode u mede, dat dit is geschied omdat anders licht een odium op personen zou worden gelegd, wat de vorige synode juist wilde voorkomen.

De synode ziet niet in, waarom uit het bovengenoemde tot een onjuist beleid van haar voorgangsters geconcludeerd zou moeten worden.

Wat de speciale punten betreft, waarin volgens uw raad de houding der vorige synoden zóó onduidelijk zou zijn geweest, dat misverstanden heel verklaarbaar werden, noemt u in de eerste plaats: „De synode heeft t. a. v. de beteekenis van het Praeadvies geaarzeld”.

Kan het voor ieder meelevend lid van onze kerken altijd duidelijk zijn, welke waarde bij de synode ingediende rapporten hebben, in het onderhavige geval was dit niet minder duidelijk. De synode had toch in November 1942, zooals door u uitdrukkelijk erkend wordt, de kerken over de beteekenis der „Toelichting” al ondubbelzinnig ingelicht, ofschoon deze „Toelichting” opgesteld was *na* het aannemen der leerbesluiten. Behoefde er dan nog bij iemand onzekerheid te bestaan over de beteekenis van het „Praeadvies”, dat immers aan de afwijzing der gravamina tegen enkele punten der leerbesluiten *voorafging*, en waaraan dus zeker geen hogere waarde kon worden toegekend dan aan de „Toelichting”?

Dat in de woorden van het besluit der synode inzake de ingebrachte gravamina tegen enkele punten der leerbesluiten van 1942 onder 4e: „de synode besluit de verwachting uit te spreken, dat de bezwaarde broeders door de in het rapport der praeadviseerende commissie bijgebrachte argumenten van de juistheid der betrokken uitspraken overtuigd zullen worden”, mogelijkheid tot misverstand school, valt te betreuren. Dat de synode daarbij naar argumenten in het Praeadvies verwees beteekende overigens toch niet, dat zij de kerken aan de geheele argumentatie van het Praeadvies wilde binden.

Dat dit Praeadvies in het licht verscheen en aan alle kerken toegezonden werd, kwam niet voort uit een hogere waarde, die daaraan boven andere rapporten werd toegekend, maar diende om de kerken in den gang van zaken zooveel mogelijk te doen meeleven, en haar zoo volledig mogelijk in te lichten; mede in verband met de vele geschriften, die aan de kerken van bezwaarde zijde werden toegezonden. Dit verdient toch waardeering, inzonderheid van uw raad, die erover klaagt, dat het wel leek, of de kwesties alleen voor de synode waren. Nog ten overvloede, maar voor verreweg de meeste leden onzer kerken overbodig, heeft de synode in Augustus 1945 in de 16 punten opgemerkt, dat *alleen de besluiten* der synode bindende autoriteit hebben.

Hiermee in verband staat het volgende punt, door u genoemd, dat der binding. U deelt mede, om twee redenen bezwaar te hebben tegen de extra-binding aan 1905. De eerste is, dat de synode geen redenen opgegeven heeft, welke haar tot deze binding drongen.

Allereerst willen we u hierbij doen opmerken, dat deze z.g.n. binding niet alleen de eene uitspraak van 1905 maar alle leeruitspraken van 1942 betrof. Hier werd dus niet één enkel onderdeel uit het geheel losgemaakt. Nu is het zich vergewissen van deze instemming der kandidaten door classicale vergaderingen bij kerkelijke examens in dagen van kerkelijke onrust volstrekt niet ongewoon, en kan zelfs de plicht der kerken zijn. In uw bezwaarschrift wordt dan ook terecht gewezen op het precedent hiervoor in 1926. Er was voor de synode geen oorzaak om hiervoor redenen op te geven. En indien hierover vragen gerezen waren, hadden de classes daarover bij de synode nadere inlichtingen kunnen inwinnen. De toenmalige situatie in onze kerken van beroering en onzekerheid bood reden genoeg, zich van de instemming der kandidaten

met de leeruitspraken te vergewissen. Achteraf is wel gebleken, hoe noodzakelijk het vragen van de bedoelde instemming was.

Het tweede bezwaar, door u aangevoerd, is dat deze z.g.n. extra-binding opgelegd is, toen het nog onduidelijk was, waaraan de kerken zich hadden te houden: aan de uitspraken *alleen*, of aan de uitspraken *en* het Praeadvies, of aan de uitspraken *naar* het Praeadvies.

Over dit bezwaar heeft de synode zich verwonderd; niet alleen omdat in het besluit alleen van instemming met de leeruitspraken zelf gesproken wordt, maar vooral omdat dit besluit door de synode genomen werd in haar zitting van 7 October 1942, toen er van een Praeadvies en zelfs van de mogelijkheid daarvan, nog geen sprake was. U kunt hier de synode toch niet met recht het verwijt maken van „niet schuldig zijn aan het toenemen der verwarring”!

Als derde punt brengt u nog het geval van candidaat H. J. Schilder naar voren. Volgens u is aan dezen candidaat zijn preekconsent in onze kerken ontnomen, niet omdat hij de kerkelijke orde verstoorde, maar omdat hij niet kon aannemen en leeren, dat inwendige genade aanwezig is in de te doopen kinderen. Hierdoor alsmede door de publieke verklaringen van cand. Schilder zou bij velen de indruk gewekt zijn, dat volgens de synode in onze kerken geen plaats is voor hen, die de aanwezigheid der inwendige genade in de kinderen ontkennen. U zegt het te betreuren, dat de synode hierop geen publiek antwoord gegeven heeft.

De synode moet u hieromtrent mededeelen, dat de bij velen ingedragen en ook in uw bezwaarschrift tot uiting komende voorstelling van den gang van zaken niet in overeenstemming is met de werkelijke toedracht.

Cand. Schilder is om geen enkele andere overweging uit het ambt geweerd dan omdat hij bezwaren hield tegen de leeruitspraken van 1942, bepaald tegen de daarin voorkomende aanhaling uit de verklaring van 1905; en omdat hij niet beloofd heeft, niets te zullen leeren, dat met genoemde leeruitspraken in strijd is.

Wel stond er in het ter synode uitgebrachte rapport de volgende zin: „Hij weigert te aanvaarden, dat de sacramenten, gelijk in art. 33 N.G.B. wordt geleerd, aanwezig geloof verzekeren”, waarvan de woorden „gelijk in art. 33 N.G.B. wordt geleerd” ter synodezitting zijn ingevoegd. Maar dit was geen grond voor het te nemen besluit; het behoorde alleen tot de saamvatting van het standpunt van cand. Schilder, zooals dit uit zijn „memorie” op te maken viel. Een niet geheel juist persbericht heeft hiervan gemaakt, dat er een nieuwe conclusie zou zijn aangenomen.

De synode heeft dus juist vermeden, wat haar ten laste gelegd wordt. Zij heeft dit opzettelijk nagelaten.

Het staat vast, dat de synode aan cand. Schilder geen anderen eisch gesteld heeft dan aan andere kandidaten. Bij hem was niet meer maar ook niet minder in het geding, dan wat ook in de tuchtgevallen beslissend was, n.l. dat hij bezwaren hield tegen de leeruitspraken van 1942, en dat hij niet beloofd niets te zullen leeren, wat met de genoemde leeruitspraken in strijd was. Een andere grond is niet in aanmerking gekomen, laat staan beslissend geweest.

Nu is later, in verband met van cand. Schilder ingekomen brieven, door deputaten voor zwaarigheden bij de synode een rapport ingediend, waarin ook deze zin voorkwam: „In het rapport, dat als grond voor het besluit ook noemde, dat cand. Schilder niet wil aannemen, dat door het sacrament aanwezig geloof wordt verzegeld, is toegevoegd, dat dit in strijd is met art. 33 van de Geloofsbelijdenis.” Daarin werd dus gezegd, dat het rapport als grond voor het besluit ook noemde, dat cand. Schilder niet wil aannemen, dat door het sacrament aanwezig geloof wordt verzegeld. Dit is niet juist, en ook niet in overeenstemming met het eerste rapport, dat dit punt als grond voor het besluit dan ook *niet* vermeldt.

Evenwel ligt het voor de hand, dat dit rapport, dat wel evenmin als andere rapporten door de synode aangenomen is, maar dat toch wel officieel namens de synode aan cand. Schilder toegezonden is, verwarring en wanbegrip heeft bevorderd. Hierin gaat de vorige synode niet geheel vrijuit. Zij had ertegen moeten waken, dat een van haar uitgaand stuk in disharmonie was met haar besluit.

Weliswaar zij men hier niet te haastig met zijn veroordeeling van de vorige synode. Want vooreerst had zij door haar besluit geen aanleiding gegeven voor de verkeerde gedachten, die ten dezen bij velen zijn ingedragen, omdat uit het toezenden van de rapporten, uitgebracht over de brieven van cand. Schilder, niet mag worden afgeleid, dat de synode met elk woord, dat daarin staat, haar instemming betuigt. Vervolgens ligt het niet op den weg eener synode om tegenover alle valsche en tendentieuze voorstellingen rectificaties te doen uitgaan. En eindelijk houde men in het oog, dat de beslissing over cand. Schilder wel reeds op 2 Juni 1944 is genomen, maar dat blijkens het bovenstaande de correspondentie met genoemden broeder op 1 Augustus 1944 nog niet was afgesloten, en dat reeds ruim een maand daarna de stand van den oorlog het samenkomen der synode onmogelijk maakte; terwijl in Augustus 1945, zoodra de synode weer bijeen kon komen, in de 16 punten elk misverstand omtrent hetgeen onze kerken over de sacramenten leeren, afgesneden werd.

Uit den inhoud van deze 16 punten had uw raad moeten weten en bij het opstellen van uw bezwaarschrift hadt u er dan ook van moeten uitgaan, dat de gronden voor de uitspraak over cand. H. J. Schilder in elk geval niet die waren, welke u thans blijkbaar voor vaststaand aanneemt. En bovendien had het op den weg van uw raad gelegen, om, als u zich over de vermeende gronden voor het genomen besluit zoo bezwaard gevoeldet, zich daarover tot de vorige synode te wenden.

Na dit alles komend tot uw verzoek, dat een onderzoek ingesteld zal worden naar het beleid van de synoden van 1936 af, meent de synode, dat de gronden die u voor dit verzoek aanvoert, daartoe geen voldoende aanleiding geven.

De synode kan niet instemmen met de bewering, dat haar voorgangsters de ernstige kwaal van ons kerkelijk leven niet in den wortel hebben aangegrepen, maar zich beperkt tot formeele behandeling der kwesties. Integendeel, de synoden zijn juist op de zaken ingegaan, om weg te nemen wat verwijdering veroorzaakte.

Dat intusschen een „grootte beweging” is ontstaan, en de scheuring een feit geworden is, mag niet op het debet van de synoden worden geschreven, maar is veroorzaakt door de actie van hen, die het gezag der meerdere vergaderingen niet wilden erkennen en haar wettige besluiten niet voor vast en bondig wilden houden.

Nu zij het verre van de synode, dat zij voor het beantwoorden der schuldvraag inzake de moeilijkheden in ons kerkelijk leven van de laatste jaren, uitsluitend zouden wijzen naar hen, die van ons zijn gegaan en nog veel minder naar hen, die onder ons ernstig met hun bezwaren worstelen. De solidariteit in schuld zullen wij eerlijk tegenover elkander moeten erkennen en ootmoedig voor Gods aangezicht belijden.

Zonder twijfel moet de scheiding onder ons *mede* verklaard worden „uit gebrek aan onderlinge liefde en waardeering, en uit tekort aan besef van onze eenheid in Christus”.

Maar daarom gaat het dan ook niet aan, de vraag om een onderzoek naar het beleid der vorige synoden a.h.w. in te bedden in een betoog, dat in casu de functie heeft van een motie van wantrouwen, zooals één uwer leden, die tegen uw verzoek opponeert, het uitdrukt. En dit wil in het bijzonder, nu de aangevoerde gronden slechts zulk een uiterst smalle basis, indien al een basis, daarvoor bieden.

Al geldt ook van de vorige synoden, dat haar beste werken onvolkomen en met zonden bevuurd zijn, zoo past toch vóór alles dankbaarheid voor wat zij hebben gedaan om de kerken bij de belijdenis der waarheid te behouden en voor de grootte liefde en het schier eindeloos geduld, waarmee zij bezwaarden en zelfs hen, die den kerkelijken weg verlieten, telkens weer zijn tegemoet gekomen, om maar de onderlinge eenheid te bewaren en weer te herstellen.

Voorts dient te worden opgemerkt, dat de beoordeeling van een persoon of college steeds een zeer subjectieven inslag heeft. De critiek op het beleid van een vergadering vertoont steeds het beeld van den criticus en wat de één wijsheid noemt, is voor den ander zwakheid; wat de één voor tact houdt is voor den ander tactloosheid.

Het straks uit te spreken oordeel zou daarenboven ook niet ongevaarlijk zijn, omdat het een bron van veel meer discussie, polemiek en onrust zou worden. Een synode doet goed, zich van dergelijke subjectieve oordeelvellingen te onthouden en een meer objectief oordeel over te laten aan den historicus, die na verloop van tijd over meer gegevens beschikt en beter van de feiten distantie heeft genomen.

Bij de vraag naar een onderzoek van het beleid der synoden in algemeenen zin is tenslotte ook niet de vraag beslissend, of dit beleid in geen enkel opzicht anders, en achteraf gezien, zelfs niet beter had kunnen zijn, maar wel deze andere vraag, of in de *besluiten* tot uiting is gekomen, dat door dit beleid het recht der kerken geschonden is.

En op deze vraag antwoordt de synode ontkennend; zooals uit de door de synode aanvaarde conclusies van het rapport der kerkrechtelijke commissie blijkt.

Nu heeft uw raad het door u ingezonden bezwaarschrift aan de gemeente doen voorlezen in een bidstond, die voor deze synode gehouden is op 17 Januari j.l. De synode betreurt deze wijze van publicatie. Zij meent, dat een openbare bidstond stellig niet de geschikte gelegenheid is om een bezwaarschrift van dezen inhoud aan de gemeente voor te dragen.

Maar nu deze publicatie plaats gehad heeft, is de synode van meening, dat uw raad ook dit antwoord van de synode aan de gemeente bekend dient te maken. Zij vertrouwt, dat u aan dit verzoek ook zult voldoen.

Met toebidding van de leiding des Heiligen Geestes bij al uw arbeid,

Namens de synode,

BIJLAGE XXV.
Art. 226.

ANTWOORD-SCHRIJVEN van de generale synode
aan H. van der Schaar te Amsterdam-Zuid.

*Den weledelen heer H. van der Schaar,
Jan Willem Brouwerplein 15,
Amsterdam-Zuid.*

Geachte heer en broeder,

De generale synode deelt u mede, dat zij het door u aan haar gezonden schrijven, betrekking hebbende op het door uw kerkeraad aan de synode gedane verzoek, heeft behandeld en daarvan met instemming kennis heeft genomen; gelijk u uit het door de synode aan uw kerkeraad gezonden antwoord gebleken zal zijn.

Met heilbede en broedergroet,

Namens de synode,

BIJLAGE XXVI.
Art. 226.

ANTWOORD-SCHRIJVEN van de generale synode
aan dr B. Ebling te Amsterdam-Zuid.

*Den weled. zeergel. heer dr B. Ebling,
Harmoniehof 14, Amsterdam-Zuid.*

Geachte heer en broeder,

De generale synode deelt u mede, dat zij het door u aan haar gezonden schrijven, betrekking hebbende op het door uw kerkeraad aan de synode gedane verzoek, heeft behandeld, en daarvan met instemming kennis heeft genomen; gelijk u uit het door de synode aan uw kerkeraad gezonden antwoord gebleken zal zijn.

Met heilbede en broedergroet,

Namens de synode,

BIJLAGE XXVII.
Art. 227.

RAPPORT inzake deblokkeering van kerkelijke te-
goeden.

Aan de generale synode.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren,

In handen van een commissie, bestaande uit de broeders Van Halsema, Wilschut en ondergeteekende werd gesteld een memorandum van br H. A. C. L. Barentsen, 's Gravenhage, aan den scriba der synode, met bijgevoegd een afschrift van de door het departement van Finantiën vastgestelde „Regeling voor het deblokkeeren van kerkelijke tegoeden”.

Eveneens een schrijven van de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid dat gisterenavond binnenkwam, over dezelfde aangelegenheid. Deputaten deelen daarin mede, dat, naar hun werd medegedeeld, deze regeling nog nader zal worden aangevuld. Verder, dat het in hun voornemen ligt, aangezien de in de regeling behandelde materie van vrij ingewikkelden aard is, zoodra mogelijk een rondschrijven te zenden, waarin de noodige gegevens, met inbegrip van de aanvullingen, zullen zijn verwerkt.

Wat de genoemde „Regeling” betreft, welke door het departement is opgesteld in overleg met het I.K.O., geven wij de volgende samenvatting van wat op het oogenblik het voornaamste is.

Bij art. 14, 3de lid, van de deblokkeeringsbeschikking 1946 was de mogelijkheid geopend, om te worden toegelaten als „instelling met een charitatief doel”. Dit behoeft niet alleen onze Diaconieën te gelden, doch kan ook van toepassing zijn op kerken, die voor herstel of wederopbouw of dergelijke, giften of bijdragen ontvangen. Een dergelijke erkenning als „instelling met charitatief doel” brengt mede de faciliteit, dat giften uit geblokkeerde rekeningen aan zulk een instelling kunnen worden overgemaakt.

De betrokken kerk of diaconie etc. moet, teneinde deze faciliteit te verkrijgen, de volgende verklaring op formaatzegel van f 0.50 indienen:

„De ondergeteekende ....., optredende namens .....
en als zoodanig deze instelling vertegenwoordigende, verklaart bij deze, op eerste aanmaning van het ministerie van Finantiën te zullen storten in 's Rijks schatkist de giften, welke met toepassing van artikel 14, 3de lid, van de beschikking

deblokkeering 1945 ten laste van gedeblokkeerde rekeningen zijn gedaan, indien blijkens mededeeling van den belastingdienst deze giften zijn geschied ten nadeele van de aanspraken van 's Rijks schatkist wegens door den schenker reeds verschuldigde of uiterlijk 31 December 1947 verschuldigd wordende belastinggelden".

Nu is echter het aantal dezer instellingen zoo gegroeid, dat het voor de banken en den Girodienst zeer bezwaarlijk wordt. Bij elke gift toch moet worden gecontroleerd, of de rekening, waarop uit een geblokkeerde rekening een bijdrage wordt overgeschreven, wel inderdaad krachtens het genoemde art. 14 is aangewezen.

Vandaar dat het noodig is, eenige centrale rekeningen in het leven te roepen, waarop dergelijke giften kunnen worden overgeboekt. Dit nu zal ook door onze kerken moeten geschieden.

Op zulk een centrale rekening kunnen dan giften door particulieren uit geblokkeerde rekening worden overgemaakt, met aanduiding, voor welk doel de gift bestemd is. Eenmaal per kwartaal kunnen dan van de centrale rekening de giften worden overgeboekt (na het verkrijgen van een deblokkeeringsvergunning) op de *geblokkeerde* rekening van de betrokken kerk of diaconie.

Het zal dus wenschelijk zijn, dat de gereformeerde kerken één verzamelrekening openen, zoodat van de nu door de Regeling geschapen mogelijkheid gebruik kan worden gemaakt.

Ten overvloede merkt de commissie op, dat de betrokken kerken de aldus ontvangen giften *niet* op vrije rekening geboekt krijgen, doch eveneens op geblokkeerde rekening. Zij kunnen dan daarvan deblokkeering aanvragen telkens voor een kwartaal, ter dekking van noodige uitgaven, voorzover deze behoefte niet in het kwartaal uit vrije betaalmiddelen of vrije tegoeden kunnen worden bestreden. Dit geldt ook voor de geblokkeerde rekeningen van diaconieën, pensioenfondsen enz.

Waar deze aangelegenheid in handen is van deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid, stelt de commissie aan de synode derhalve voor, de genoemde deputaten *te machtigen tot de opening van één of meer geblokkeerde verzamelrekening(en)*, en voorts deze deputaten te verzoeken voorzover noodig te zorgen voor mededeeling aan de kerken van de belangrijkste bepalingen.

Namens de commissie,

A. BORST Pzn.

BIJLAGE XXVIII.

RAPPORT inzake de zoogenaamde binding.

Art. 229.

In handen van uw commissie zijn de volgende stukken gesteld, die betrekking hebben op de binding aan de besluiten van 1905, 1942 en die verzoeken behelzen aan deze synode om de binding en inzonderheid de *bijzondere* binding voor de candidaten op te heffen: van C. Tadema te Haarlem, dr J. Schelhaas Hzn te Tzummarum en 25 mede-onderteekenaars, Johs. Korpershoek te Maastrand, ds H. J. Meijerink te Drogeham, W. Salomons Hzn te De Krim, den kerkeraad van Bennebroek, dr H. J. Jager te Voorthuizen, A. van der Lee te De Bilt, ds J. G. Feenstra te Scheveningen, ds M. Vreugdenhil te Meliskerke, R. Gunnink te Aalten.

Hoewel de vraag om opheffing der binding voor de synode en de adressanten voor een groot deel haar oogenblikkelijke actualiteit verloren heeft, doordat deze synode de leeruitspraak van 1905 ten 4e en die van 1942 aangaande het genadeverbond sub 2—4 heeft vervangen door een nieuwe leeruitspraak van 1946, meent uw commissie toch, dat deze zaak niet geheel door de feiten is achterhaald. Immers blijft een deel der leerbeslissingen van 1942 gehandhaafd, en vervolgens heeft de synode een nieuwe leeruitspraak gedaan. Daarbij komt nog, dat de vraag om opheffing der opzettelijke binding bij verscheidene adressanten voortkomt uit een onjuiste gezagswaardering van kerkelijke leeruitspraken. Daarom komt het uw commissie goed voor op deze vragen in te gaan en tegelijk nog eens uit te spreken, welke kerkelijk bindende kracht leeruitspraken in het algemeen hebben, opdat in de toekomst geen onzekerheid en verwarring omtrent dit punt zij.

Over deze materie is allereerst wat betreft het historisch verloop in de laatste synoden het volgende op te merken:

a. de voortgezette generale synode van Sneek besloot met algemeene stemmen (zie art. 799 en 801) het volgende: „de synode acht het noodig, dat de classicale vergaderingen bij de kerkelijke examens zich vergewissen, dat de candidaten instemmen met de leeruitspraken van Sneek-Utrecht 1942”;

b. in gevallen van reden tot nadenken van ambtsdragers, die zich niet conformeren wilden, is dezen de eisch voorgehouden, dat zij niets zouden leeren, wat niet ten volle in overeenstemming was met de genomen beslissingen;

c. later is na een rapport van ds Duursema naar aanleiding van een vraag van ds Rolloos en van een van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg door de generale synode de volgende beslissing genomen (zie Acta Utrecht 1943—1945, art. 495):

sub 1 a. dat „het niet genoeg geacht mag worden, dat ambtsdragers de leeruitspraken niet bestrijden, maar de regel moet worden gehandhaafd, dat zij met de genomen leeruitspraken behooren in te stemmen; al kan in bepaalde gevallen bij gebleken bezwaren tegen een bepaald punt genoeg worden genomen met de verklaring, dat men niets zal leeren, wat met deze uitspraken niet ten volle in overeenstemming is; welk een en ander door de voorgestelde formule niet voldoende wordt uitgedrukt;

sub 2 a. „niet noodig acht voor alle predikanten en andere ambtsdragers uitdrukkelijke instemming met de leerbeslissingen der synode 1942 te vragen, omdat deze vervat is in de verklaring in het onderteekeningformulier dezer ambtsdragers en in den regel alleen bij rechtvaardige oorzaak van verdenking behoort te worden gevraagd;

b. „wel van oordeel is, dat de kerken het recht hebben van te verkiezen ambtsdragers of van afgevaardigden te verwachten, dat zij instemmen met de leeruitspraken der synode (altijd onder voorbehoud van hun recht tot het indienen van gravamina in den kerkelijken weg), en van hen ook een uitdrukkelijke verklaring te vorderen, indien daarvoor een genoegzame reden aanwezig is naar het oordeel der betrokken vergadering”.

Uit deze uitspraken blijkt overduidelijk, dat de vorige synoden de leeruitspraken van 1905 en 1942 van bindende kracht achtten.

En dit zeer terecht, want het ligt in den aard der zaak. Indien de synode de binding zou opheffen, zou zij in strijd komen met het karakter dier uitspraken. Uw commissie betreurt het ten zeerste, dat bij velen zich een verzet tegen de binding openbaart, dat ten deele voortkomt uit een schromelijk gebrek aan eerbied voor de meerdere vergaderingen en haar door Christus verleende leergezag, en ten deele voortkomt tegen den inhoud van bepaalde leeruitspraken. Dit verzet komt bij velen ook voort uit een onjuist inzicht in den aard van kerkelijke leeruitspraken. Zij is overtuigd, dat de synode het karakter der kerk als belijdende kerk alleen ernstig gemeend kan handhaven, wanneer haar leeruitspraken ook tegelijk bindende kracht hebben. Het is helaas een symptoom van kerkelijk onzuiver denken, wanneer iemand in onze kerken bezwaar heeft tegen den inhoud van leeruitspraken, en zich van dien inhoud gaat losmaken door het bindend karakter te betwisten, of de synode gaat verzoeken het bindend karakter op te heffen. Dit is niet de gezonde kerkelijke weg. Of een confessioneele uitspraak is gegrond op Schrift en belijdenis, en dan is men hieraan om Christus' wil, Die de Waarheid is, gebonden, of zij is in strijd met Schrift en belijdenis, en dan behoort men een gravamen in te dienen en de synode te overtuigen, dat de leeruitspraak onschriftuurlijk en onconfessioneel is, zoodat de synode haar kan herroepen. Maar het zet de deur voor leervrijheid open, wanneer bepaalde leeruitspraken, waarvan de synode overtuigd is, dat zij geschied zijn op grond van Schrift en belijdenis, van haar bindende kracht worden beroofd, zoodat ieder vrij is ook het omgekeerde van die uitspraken te leeren. Hoewel het vanzelfsprekend is, dat elke leeruitspraak bindende kracht heeft en iedere ambtsdrager krachtens het onderteekeningformulier er stilzwijgend aan verbonden is, kunnen er toch kerkelijke situaties ontstaan, waarin de kerk de roeping heeft ambtsdragers of kandidaten opzettelijk instemming te vragen met bepaalde leeruitspraken. Dit kan gewenscht en zelfs noodzakelijk zijn in tijden van groote verwarring en van heerschende dwalingen en in tijden, waarin men het gezag der synoden niet ernstig neemt, of waarin een verzwakt confessioneel besef leeft, dat alles op losse schroeven zet, en dit kan tenslotte noodzakelijk zijn in gevallen van rechtmatige oorzaak van verdenking.

Toch acht uw commissie een opzettelijke binding alleen in die abnormale gevallen geboden. In den regel moet de binding zoo vanzelfsprekend zijn dat de synode dit niet opzettelijk behoeft uit te spreken. Opzettelijk binden zonder actueele noodzaak beteekent een verzwakking van het confessioneel besef.

Uw commissie wil er op wijzen, dat in 1905 het kerkelijk denken over het algemeen zuiverder was dan in 1942/43, hetgeen onder meer ook blijkt uit het feit, dat in 1905 een opzettelijke binding niet noodzakelijk was. Men vond het vanzelfsprekend, dat ieder gebonden was aan een leeruitspraak, die bovendien nog ingeluid werd met het „volgens de belijdenis onzer kerken”. Het kan waar zijn, dat een enkeling bedenkingen had tegen 1905, maar dit heeft toch nooit ernstige vormen aangenomen. Helaas was de situatie in 1942 niet zoo gunstig. Toen heerschte in breede kringen een ontstellend gebrek aan eerbied voor de meeste kerkelijke vergadering en al spoedig werd openlijk uitgesproken en zelfs gepropageerd, dat men de synodale uitspraken niet voor vast en bondig behoefde te houden. De vrees der synode, dat vele kandidaten en studenten uit dienzelven geest leefden, is helaas niet ongegrond gebleken.

Daarom is uw commissie overtuigd, dat in 1942 een opzettelijke binding niet alleen

gewenscht, doch zelfs geboden was. De uitkomst heeft dit ook zeer duidelijk geleerd. Zelfs is de vraag gewettigd, of de classicale vergaderingen op de examens niet al te soepel, in sommige gevallen zelfs ontrouw in deze zaak zijn geweest, omdat verscheidene kandidaten, die nauwelijks enkele maanden door de classicale poort onze kerken waren binnengetreden, hun onheilig scheurwerk in hun gemeenten begonnen.

Het komt uw commissie voor, dat de vraag der binding principieel van aard is, maar dat de vraag van *opzettelijke* binding een kwestie van kerkelijk beleid en practijk is.

Immers, ook de beslissingen van 1926 waren bindend, terwijl de toenmalige situatie het noodzakelijk maakte een opzettelijke instemming van de kandidaten te vragen.

Het is niet overbodig de adressanten en in hen zeer velen in onze kerken eraan te herinneren, wat de synode in October 1942 inzake de z.g. binding heeft uitgesproken, want uw commissie kan zich niet ontworstelen aan den indruk, dat in de verbeelding van velen hieromtrent een onjuiste voorstelling heerscht.

Ook moet uw commissie de vrees uiten, dat de classicale vergaderingen en examinatoren de uitspraak der synode inzake de z.g. binding niet altijd even juist en beleidvol hebben toegepast.

De synode sprak toch niet uit, dat de kandidaten een stuk voorgelegd moest worden ter teekening, zooals velen meenen, noch dat een classicale vergadering altijd in den vorm van een categorisch ja of neen den candidaat behoorde te examineren. Het besluit luidt als volgt: „de synode acht het noodig, dat de classicale vergaderingen zich vergewissen, dat de kandidaten instemmen met de leeruitspraken”.

Dit is in tijden van heerschende dwalingen niet alleen een recht, maar zelfs een plicht der kerken.

Thans rest ons nog de taak de vraag onder oogen te zien, op welke wijze de nieuwe leerbeslissing van 1946 in de kerken gedragen moet worden.

Uit het voorafgaande is wel duidelijk geworden, dat ook deze leeruitspraak uiteraard bindend gezag heeft, zooals ook reeds is uitgesproken door deze synode aan het einde van de nieuwe verklaring: „voorts spreekt de synode uit, dat deze nieuwe verklaring als kerkelijke leeruitspraak, gedaan op grond van Schrift en belijdenis, uiteraard bindend gezag heeft.”

Iedere ambtsdrager en elke candidaat, die staat naar de bediening des Woords en der sacramenten is derhalve stilzwijgend en vanzelfsprekend gebonden, zoodat de normale en meest gewenschte kerkelijke practijk is, dat ambtsdragers en kandidaten niet opzettelijk gebonden worden, en dat zij bij een zich niet kunnen conformeeren een bezwaarschrift moeten indienen. Het komt uwe commissie voor, dat het besef van de vanzelfsprekendheid der confessioneele binding versterkt behoort te worden. Een der wegen daartoe is om zoo zuinig mogelijk om te gaan met een *opzettelijke* binding, of beter uitgedrukt met een opzettelijke instemming vragen. Alleen in tijden van groote verwarring, heerschende dwaling en verzet tegen een leeruitspraak en in gevallen van gegronde verdenking zal het geboden zijn een opzettelijke instemming te vragen. Nu staan wij voor de moeilijkheid, dat wij ons moeten wagen aan profetieën aangaande de wijze, waarop de nieuwe leerbeslissing zal ontvangen worden. Zal er weer in den boezem onzer kerken een verwarde discussie en een heftig verzet ontstaan tegen deze nieuwe leerbeslissing? Met zekerheid valt hierover niets te zeggen. Wel is op te merken, dat deze synode van de nieuwe leerbeslissing niet verwacht een nieuwe verwarring en een nieuw verzet, anders had de synode dezen weg zeker niet ingeslagen. Integendeel, wij verwachten onder den zegen des Heeren door deze nieuwe uitspraak een wegnemen van vele misverstanden en van velerlei, zij het dan ook grootendeels zakelijk ongegrond, verzet. Het is beter, dat wij in bindend vertrouwen dan in angst en vrees de toekomst onzer kerken tegemoet treden. Op deze gronden reeds zou uwe commissie de synode willen adviseeren geen opzettelijke instemming te vragen.

Daar komt nog iets bij. Vooropgezet zij, dat wij in ons kerkelijk doen en laten uiterst voorzichtig moeten zijn met het verdisconteeren van psychologische factoren, dat neemt echter niet weg, dat de kerk met tact en beleid moet handelen, zoodat zij zich wel niet laat leiden door — maar toch ernstig rekening houdt met de geheele situatie van ons kerkelijk leven van vandaag. En dan moeten wij constateeren zonder daarmede op dit oogenblik in een zedelijke beoordeeling ervan te treden, dat een opzettelijke binding ons direct brengt in de gevechtshouding en bij velen een gevechtshouding oproept. In alle geval brengt het opzettelijke ons in een gevechtssfeer. Maar deze synode wil gezien worden als revisie -en pacificatie-synode. In 1942 stonden wij vóór den strijd, nu, hoewel de strijd nog geenszins geheel ten einde is, staan wij bij de catastrofale gevolgen van den strijd, waarbij geconstateerd moet worden, dat de strijd werkelijk niet in alle opzichten zakelijk verantwoord, en de scheuringen evenmin principieel zuiver loopen. Wanneer wij rekening houden met de onzakelijke elementen in de huidige situatie, met de hartelijke begeerte de bezwaarden, die misleid en verdwaald zijn en wier bezwaren niet van zulk een ernstigen aard zijn, dat een gescheiden leven zou rechtvaardigen, te bevredigen, acht uw commissie het een kwestie van wijs beleid en ruim begrip, wanneer de synode aan de kandidaten geen opzettelijke instemming vraagt.

Wil er sprake zijn van wijs beleid, dan moet de synode allereerst inzicht hebben in de zakelijke geschillen, maar daarnaast gevoel hebben voor de imponderabilia ook in de kerkgeschiedenis, d. w. z. voor die ongrijpbare en moeilijk te definiëren factoren, die niettemin zeer reëel zijn en de kerkelijke situatie ernstig beheerschen. Zoo heeft de opzettelijke binding een bepaalde gevoelswaarde gekregen en heeft zij de laatste jaren geleefd in een bepaald klimaat. Deze synode wil ook een ander klimaat scheppen in ons kerkelijk leven, een klimaat van bevrediging en rust om zoo spoedig mogelijk te komen tot meer normalen arbeid, die geen gevolg is van interne moeilijkheden. En bij dat nieuwe klimaat past niet de opzettelijke binding.

Ook de synode van 1905 had een periode van ernstigen strijd achter den rug, waarin menigmaal niet zonder grond gevreesd is voor een scheuring. De uitspraak dier synode moest een einde maken aan een tijdperk van gevaarlijke spanningen en al was deze uitspraak meer dan een bevredigingsformule, omdat zij een confessioneele uitspraak was, toch heeft zij tegelijkertijd onder Gods zegen tientallen jaren mede als zoodanig gewerkt. Het is de vurige bede van uw commissie, dat God de Heere zoo Zijn genadigen zegen wil gebieden over de nieuwe uitspraak van 1946, dat zij zonder opzettelijke binding toch vrede, rust en eenheid in deze kerken brenge.

De geschiedenis van de laatste jaren heeft helaas bewezen, dat ook een *opzettelijke* binding geen genoegzame waarborg bleek te zijn voor de zuiverhouding der leer en de eenheid onzer kerken. Er zijn droevige en beschamende gevallen bekend, dat kandidaten en ambtsdragers, die opzettelijk instemming of conformering hadden betuigd, direct daarop toch de leer-uitspraken der synoden bestreden en openlijk dwalingen verkondigden, ja na korten tijd — soms zonder den kerkelijken weg te bewandelen — de gemeente des Heeren scheurden.

Daarbij komt nog, dat wij waken moeten tegen een al te groote verbijzondering in het *opzettelijk* binden aan leeruitspraken, omdat daarmee de vanzelfsprekende binding aan heel de belijdenis verzwakt zou worden, al leert de geschiedenis evenzeer, dat het opzettelijke in bepaalde gevallen geboden kan zijn.

Een andere zaak is natuurlijk, dat bij kerkelijke examens zoowel de examinatoren als de geheele classis hun diepe verantwoordelijkheid moeten verstaan ten aanzien van ons kerkelijk leven. Het zou getuigen van een ontstellend gemis aan verantwoordelijkheidsbesef, wanneer een classis in dezen tijd een kandidaat door de poort der kerk zou laten gaan, zonder ernstig gesproken te hebben over de vraagstukken, die ons heele kerkelijke leven bewegen. Het zou een volkomen misvatting zijn van de bedoeling der synode, wanneer men uit het achterwege laten van een *opzettelijke* binding zou concludeeren, dat 1946 in zijn bindend karakter minder ernstig behoeft genomen te worden.

Een opzettelijke binding is niet sterker en ernstiger van aard dan een onopzettelijke binding.

Uw commissie verwacht van de mindere kerkelijke vergaderingen in dezen getrouwheid en wijsheid, meer nog dan in den tijd, toen een opzettelijke instemming gevraagd werd. Het komt uw commissie voor, dat het zwaartepunt thans bij het onderzoek der kandidaten moet vallen in het vanzelfsprekende van het bindend karakter van kerkelijke leeruitspraken. En iedere classis, die den ernst van ons kerkelijk leven verstaat, zal op de juiste wijze zich vergewissen van de zuiverheid van leer der betrokken kandidaten, hetgeen uiteraard insluit een onderzoek naar hun houding ten aanzien van de actuele vraagstukken van vandaag.

Het is mogelijk, dat de reactie op de nieuwe verklaring anders zal zijn dan de synode verwacht en bidt; dan zou de synode voor een nieuwe situatie komen te staan en dan zou een opzettelijke instemming geboden kunnen zijn, hetgeen God genadiglijk verhoede.

Dit alles overwegende, stelt uw commissie aan de synode voor uit te spreken: [volgt in art. 229].

Namens commissie I,

J. OVERDUIN, rapporteur.

BIJLAGE XXIX.
Art. 230.

RAPPORT inzake de beide bezwaarschriften van br H. Wiersma te Nijmegen, betrekking hebbende op de toepassing van de tuchtmaatregelen, samenhangend met de leerbesluiten van de synode van 1942, en op de schorsingsprocedure van prof. dr K. Schilder.

In het eerstgenoemde bezwaarschrift van br H. Wiersma is naar het oordeel uwer commissie tweërlei te onderscheiden. Eenerzijds vraagt het naar de uitspraak omtrent

de beteekenis van het zich conformeeren met behoud van eigen gevoelen. Anderzijds behandelt het de speciale situatie te Nijmegen, waar aan het eind van het vorig jaar moeilijkheden ontstonden met betrekking tot de verkiezing en bevestiging van een bezwaarden diaken.

Volgens het bezwaarschrift aanvaardde deze diaken zijn benoeming; hij weigerde echter zich te conformeeren, maar teekende wel een verklaring omtrent het nalaten en weren van alle propaganda tegen de bekende leerbesluiten.

Ds W. van Dijk van Nijmegen stelde echter voor, dat de kerkeraad zou besluiten, dat niemand ambtsdrager zou kunnen zijn zonder zich geheel te conformeeren aan de leerbesluiten der synode. Volgens het bezwaarschrift is nu een kerkelijk conflict te Nijmegen onvermijdelijk, en het stelt de vraag, of er voor bezwaarden totaal geen plaats meer is in onze kerken.

Het komt uw commissie voor, dat de synode moeilijk een oordeel zal kunnen vellen over de kerkelijke situatie te Nijmegen. In het stadium, waarin de zaak zich bevindt, ligt hier niet allereerst een taak voor de synode, die toch wel zou moeten beginnen, ook den kerkeraad van Nijmegen te hooren, maar van de mindere vergaderingen, i. c. de classis Arnhem en de particuliere synode van Gelderland. Deze instanties kunnen zich ter plaatse oriënteeën, en ook al is deze synode saamgekomen met het speciale doel, te handelen over de kerkelijke moeilijkheden, dat beteekent naar het oordeel uwer commissie nog niet, dat ze nu ook over elke plaatselijke moeilijkheid een oordeel zou moeten vellen.

Wat de algemeene zaak van de beteekenis van het zich conformeeren aangaat, hierover wordt gesproken in het rapport van commissie II. Uit de conclusies daarvan zal br Wiersma kunnen opmaken, wat in dezen het oordeel der synode is.

Ook aangaande de zaken, door br Wiersma in zijn tweede bezwaarschrift aan de orde gesteld, vindt hij in dat rapport onderscheiden punten besproken. Waar hij echter nog meerdere detailpunten behandelt, kwam het uw commissie gewenscht voor, deze afzonderlijk te belichten.

In de eerste plaats onderstelt br Wiersma, dat volgens het „nieuwe synodale” kerkrecht de Kerkenordering voor de synode geen beteekenis meer heeft. Immers maakt alleen de generale synode uit, wat kerkrecht is. Hij beroept zich voor deze stelling op prof. Grosheide, die schreef in „De Heraut” (11 Mei 1944): „Dit alles neemt niet weg, dat de synode en zij alleen de K.O. vaststelt en daarmee bepaalt, wat als recht in de kerken gelden zal. Om tot het punt, dat ons bezighoudt, te komen, wanneer de synode in 1926 uitmaakte, dat een predikant door de synode kan worden geschorst of afgezet, dan geldt die regel voortaan als recht, totdat anders wordt besloten”.

Nu kan het in het algemeen niet tot de taak eener generale synode gerekend worden in te gaan op citaten uit de kerkelijke pers, ook al zijn ze ontleend aan artikelen van praeadviseurs. Waar echter br Wiersma zich niet uitsluitend op dit citaat beroept, maar dit moet dienen tot ondersteuning van zijn betoog, moet toch worden opgemerkt, dat hij zich ten onrechte op dit citaat beroept.

De gedachte van br Wiersma gaat niet op, want hij betoogt, dat de Kerkenordering voor de synode geen beteekenis heeft. Het gaat hier om iets geheel anders, nl. om de wijze, waarop de Kerkenordering moet worden toegepast. De Kerkenordering is maar zeer beperkt van omvang en beknopt van inhoud. Het gereformeerde kerkrecht heeft een afkeer van een reglementenbundel. Het geeft geen casuïstiek, geen optelsom van alle mogelijke gevallen. Daarom kunnen telkens weer vragen ontstaan over de *toepassing* van de K.O. op de kerkelijke praktijk, en in die vragen nu geeft de generale synode het laatste antwoord. Ze is in dit antwoord *niet* gebonden aan de historie, want ook daarin kunnen fouten zijn gemaakt. Maar ze heeft zich wel *aan te sluiten* aan de historische rechtsvorming in de kerken, en zolang ze niet nadrukkelijk *anders* besluit, heeft ze van de lijn, door haar voorgangsters aangegeven, niet af te wijken. Daarbij komt nog iets anders. De generale synode is gebonden aan de K.O.; maar alleen zij heeft het recht, volgens art. LXXXVII K.O., die K.O. te wijzigen; zij heeft ook het recht, in een bepaald geval, dat niet de schriftuurlijke grondslagen van het kerkrecht raakt, een afwijking van de K.O. te aanvaarden of te tolereeren. Dit is door prof. Grosheide betoogd niet als een nieuw kerkrecht, maar als een opvatting, die zoowel bij Rutgers als bij Voetius te vinden is, en in de kerkelijke praktijk steeds is gevolgd. Uw commissie meent, dat dit betoog juist is, hoewel ze ontkennen moet, dat de vorige synoden metterdaad van de K.O. afweken; ze verwijst daarvoor naar het algemeen kerkrechtelijk rapport.

Vervolgens tracht br Wiersma het zich onttrekken door prof. Schilder aan de behandeling der z.g. meeningsverschillen, te rechtvaardigen. Hij wijst op de drie door prof. Schilder genoemde redenen. Hij betoogt dan, dat er inderdaad een tegenstelling tusschen de Theologische Hoogeschool en de Vrije Universiteit bestond door het optreden der professoren Kuyper en Hepp tegen prof. Schilder. Hij laat echter na, aan te toonen, wat aangetoond moest worden; nl. dat deze door hem aangenomen tegenstelling geen zakelijke leertegenstelling, maar een onzakelijke schooltegenstelling was, en uw commissie kan niet nalaten, krachtig te protesteeren tegen een dergelijke voor-

stelling van zaken, die op den achtergrond van het kerkelijk conflict een machtsstrijd trachtte en tracht op te roepen, de kerkelijke atmosfeer vergiftigde en blijkbaar nog hier en daar vergiftigt, en voor het aangezicht van den God der waarheid niet kan bestaan.

Voorts poneert br Wiersma, dat zonder persarbeid prof. Schilder minder invloed oefenen kon op kerk- en synodeleden dan de andere professoren.

Hiertegen moet worden opgemerkt, dat de pers de koningin der aarde moge zijn, maar dat ze toch niet de synodevergaderingen beheerscht, en dat prof. Schilder alle ruimte had, zijn arbeid als synode-lid te verrichten. Het ware consequenter en meer tot heil der kerken geweest, dat prof. Schilder, wiens invloedssfeer buiten de synode beperkt was, althans binnen de synode al zijn invloed had aangewend, om de te behandelen zaken in de door hem gewenschte richting te sturen.

In de derde plaats betoogt br Wiersma, dat openbare behandeling toch beter zou zijn geweest. Hem kan worden geantwoord, dat inderdaad in de meeste gevallen openbare synodezittingen de voorkeur verdienen, maar dat toch elke synode zelf het recht heeft, uit te maken, welke zaken voor openbaarheid te bestemmen zijn, en welke niet; en dat er inderdaad voortdurend gewichtige redenen aanwezig waren, in verband met de verhouding tot de bezettende macht, die vergaderen met open deuren kortweg onmogelijk maakten.

Br Wiersma maakt er voorts bezwaar tegen, dat in de Toelichting op de schorsing van prof. Schilder diens verzoek aan den kerkeraad van Kampen een advies wordt genoemd. Wanneer br Wiersma dit verzoek nog eens rustig bestudeert, zal hij, tenzij hij behoefte heeft aan wat woordenspel, toch wel moeten toestemmen, dat het wel degelijk een advies, de raadgeving tot het volgen van een zeer bepaalde gedragslijn, behelste. Br Wiersma meent dan, dat dit verzoek, tot prof. Schilders eigen kerkeraad gericht, geheel in overeenstemming was met letter en geest der K.O. Hij vergeet echter, dat dit verzoek niet was een normaal bezwaarschrift, dat op grond van Schrift, Belijdenis en K.O. bezwaren aanvoert tegen een besluit der synode, maar dat het het advies behelste tot daden, die bij uitvoering moesten leiden tot ontbinding van het kerkverband.

Voorts betoogt br Wiersma, dat het prof. Schilders plicht niet was, om aan een verzoek tot samenspreking met commissie II der synode te voldoen, aangezien dit niet uit zijn ambt als hoogleeraar voortvloeide. Dit bezwaar dunkt uw commissie al zeer formalistisch te zijn. Er zijn nog andere plichten dan alleen hoogleeraarsplichten, er zijn ook christenplichten tot opbouw van de kerk en tot samenspreken zelfs met broeders, die tegen ons zondigen. Overigens, het was wel degelijk de roeping van prof. Schilder, als praeadviseur der synode te dienen, en als hoogleeraar der kerken, tegen wien men een klacht had, zich daarover te verantwoorden. De Synopsis, het beroemde dogmatische handboek der 17e eeuw, verklaarde van personen, die aanwezig behoorden te zijn ter synode en weigerden te komen, dat ze als verachters der kerk en der synode moesten worden gecensureerd (49, 32).

Wat het rondzenden van prof. Schilder's brief aan de kerkeraden aangaat, br Wiersma verdedigt dit, door te zeggen, dat de betreffende zaak door de synode al afgehandeld was, en dat hij hierin niets leerde, wat met de besluiten der synode in strijd was.

Deze voorstelling van zaken is echter wel wat al te onschuldig. Uit het schrijven van prof. Schilder bleek wel degelijk, dat hij het met de besluiten der synode niet eens was. Hij verklaarde immers, dat hij er uitspraken in vond, die naar zijn meening innerlijk tegenstrijdig waren, en deels onjuist. Zonder dit nu te bewijzen voor die vergadering, die deze besluiten nam, zooals hij volgens art. XXXI K.O. had moeten doen, sloeg hij nu den weg naar de kerken in, die volgens het besluit der synode van 7 October 1942, met algemeene stemmen genomen, gehouden waren bij de kerkelijke examens zich te vergewissen van de instemming der candidaten met de bewuste leeruitspraken. De oppositie tegen de synode, die in de kerken verwarring moest stichten, springt bij het overwegen van deze nuchtere feiten toch wel in het oog.

Voorts maakt br Wiersma bezwaar tegen het feit, dat de tegen prof. Schilder ingebrachte beschuldigingen werden toegezonden aan de curatoren van de Hoogeschool van Kampen, die naar zijn oordeel met de onderhavige kwestie niet te maken hadden. Dit is echter, naar het oordeel uwer commissie, een misvatting. Aan curatoren was immers het toezicht op het onderwijs van prof. Schilder toebetrouwd. Ontzag hij zich niet, openlijk de synode aan te vallen, het was niet ondenkbaar, dat hij ook op zijn colleges de synode zou bestrijden; de curatoren moesten hier inderdaad mee op de hoogte zijn.

Br Wiersma maakt er voorts bezwaar tegen, dat de synode over het hart van prof. Schilder geoordeeld zou hebben, als van iemand, die *begeerde* tweedracht, secten en muiterij aan te richten.

Hiertegenover moet worden opgemerkt, dat aan niemand het oordeel over het hart toekomt, ook niet aan een synode, en dat de synode, die met prof. Schilder handelde, dat ook niet heeft gedaan. Ze heeft alleen gewezen op de situatie, zooals die feitelijk

aanwezig was. Feit was, dat prof. Schilder bezig was met een actie, die bij doorvoering de kerken moest verscheuren. Feit was, dat prof. Schilder begeerde, die actie te voeren. Feit was eveneens, dat de Toelichting op de schorsing uitdrukkelijk verklaard heeft, dat prof. Schilder zelf de dingen allicht anders voelde, en zijn actie zag als een opkomen tegen een zijns inziens in de kerken binnensluipende deformatie en tegen een zijns inziens op kerkrechtelijk gebied zich voordoende verwording (Toelichting, blz. 33).

Br Wiersma maakt voorts bezwaar tegen het meten met twee maten, dat naar zijn oordeel bij de laatste synoden aanwezig was, gezien de houding van de professoren Hepp en H. H. Kuyper tegen de synodebesluiten inzake de N.S.B. in 1936. Het groote verschil tusschen de houding door deze hoogleraren en later door prof. Schilder aangenomen, springt echter in het oog, als men bedenkt:

- a. dat ze hun bezwaren ter synode kenbaar maakten;
- b. dat ze van de synode verlof ontvingen, hun bezwaren in de Acta te doen opnemen, maar hiervan geen gebruik maakten, om te voorkomen, dat hiervan misbruik zou worden gemaakt;
- c. dat ze naar eigen verklaring tot geen enkelen prijs actie wilden voeren tegen een kerkelijk besluit.

De andere bezwaren, die br Wiersma te berde brengt, zijn voor het meerendeel verwerkt in het algemeen kerkrechtelijk rapport. Het was niet doenlijk op alle finesses in te gaan, maar uw commissie meent aan de hoofdzaken voldoende aandacht te hebben geschonken, en komt nu tot het voorstel, dat de synode besluite: [volgt in art. 230].

BIJLAGE XXX.
Art. 232.

RAPPORT van commissie II inzake het schrijven van br A. van der Spek te Amsterdam (Agendum B 31).

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

Br van der Spek spreekt in zijn schrijven zijn wenschen en verwachtingen uit ten aanzien van den geest, die de synode beheerschen moge, en de beslissingen, die zij nemen moge. Hij wijst in een breed citaat op de houding der synode van 1841, die een besluit der synode van 1837 terugnam.

De synode besluite het volgende schrijven aan br Van der Spek te richten:

Waarde broeder,

De synode heeft met belangstelling van den inhoud van uw schrijven kennis genomen. Zij is met u van meening, dat wij allen gaarne de minste moeten willen zijn in Gods Koninkrijk. Het is haar begeerte juist, de kerken te dienen door de waarheid Gods en de goede orde in de kerk te handhaven, en alles te doen, wat mogelijk is, om eenheid en vrede in den van God gegeven weg te bevorderen.

Met broedergroet,

Namens de synode,

BIJLAGE XXXI.
Art. 233.

RAPPORT van commissie II inzake een bezwaarschrift van br G. Ruitinga te Leeuwarden (Agendum B 8).

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders.

In het bezwaarschrift van br G. Ruitinga brengt deze ook bezwaren in tegen de wijze van tucht oefenen op meerdere ambtsdragers in onze kerken, waarbij de schorsingen zijn gemaakt tot een ordekwestie. Om concreet te blijven, bepaalt hij zich tot de schorsing van ds Hagens te Leeuwarden.

De commissie stelt u voor, dat de synode aan dezen broeder antwoorde, dat:

1° wat betreft bepaalde tuchtgevallen, hij zich met zijn bezwaren in den kerkelijken weg wende tot den betreffenden kerkeraad.

2° wat betreft de zaak in het algemeen, erop gewezen moet worden, dat de kerken uitspraken bezwaren inzake het „houden voor wedergeboren” in ambtsdragers te willen

tolereeren, mits zij beloofden niets te zullen leeren, dat in strijd met de leer der kerk dienaangaande was. Derhalve behoefden bezwaarde ambtsdragers niet om het hebben van hun dwalend gevoelen op zichzelf geschorst en afgezet te worden, doch alleen, wanneer zij de gevraagde belofte weigerden af te leggen en daardoor weigerden zich te onderwerpen aan het gezag der kerk.

W. H. VAN ZUYLEN, *rapporteur*.

BIJLAGE XXXII.
Art. 237.

RAPPORT van commissie III inzake de missiven
enz. tot herstel der kerkelijke eenheid.

In handen van uwe commissie zijn gesteld een groot aantal missiven, waarvan we uwe vergadering *allereerst* de zakelijke inhoud willen mededeelen, om *daarna* een beoordeeling daarvan u voor te leggen en *tenslotte* naar aanleiding van deze stukken met concrete voorstellen tot u te komen.

Deel I. Inhoud der stukken.

Vooraf moge gaan een korte uiteenzetting van de *volgorde*, die we hierbij in acht nemen. We wijken hierbij af van de *volgorde*, die in het *voorloopig agendum*, in het *aanvullend agendum* en in het *tweede aanvullend agendum*, telkens onder letter C, wordt aangetroffen, wijl deze uiteraard alleen werd bepaald door den *datum*, waarop de stukken inkwamen. Juister lijkt het uwe commissie de stukken te behandelen naar de orde der *belangrijkheid* van den afzender.

We stellen dus voorop de stukken, die van een *particuliere synode* inkwamen, daarna, die van een *classis*, vervolgens die van een *kerkeraad* en tenslotte die van *ambtsdragers* en *gemeenteleden* aan uwe vergadering werden voorgelegd.

A. *Particuliere synoden.*

Volgende de gewone orde van het kerkelijk jaarboek noemt uwe commissie als eerste de particuliere synode van

1. *Groningen*, voorkomende op uw agendum onder no. 7 (C). Deze particuliere synode verzoekt aan uwe vergadering de moeilijkheden van onze kerken te brengen op de eerstkomende internationale synode, opdat zoo de eenheid worde hersteld.

Op dit stuk komen we terug in verband met de buitenlandsche kerken.

2. Van de particuliere synode van *Friesland (Noordelijk gedeelte)*, voorkomende op uw agendum onder no. 53 (C.).

Deze synode had ter tafel verschillende ingekomen voorstellen, las daaruit het oorecht en vurig verlangen der kerken in haar ressort naar voorkoming van verdere scheuring en naar hereeniging en spreekt de hoop uit, dat uwe vergadering de middelen, die tot dit doel leiden, moge vinden; zonder een der voorstellen over te nemen, of zelf een concreet voorstel te doen, uit deze synode dus een algemeene maar vurige wensch der kerken in haar gebied.

3. Van de particuliere synode van *Friesland (Zuidelijk gedeelte)*, voorkomende op uw agendum onder no. 13 (C.).

Deze synode ziet den eindstrijd komen en is onder den indruk van het schrikkelijk feit, dat broeders en zusters van één huis elkander bestrijden en niet saam den vijand aanvallen; zij wil de breuk herstellen, ook met de christelijk gereformeerden en verzoekt met aandrang, dat uwe vergadering die wegen zoeken en bewandelen, die tot eenheid tusschen de drie gescheiden groepen kunnen leiden.

4. Van de particuliere synode van *Drenthe*, voorkomende op uw agendum onder no. 21 (C.).

Deze synode verzoekt niet slechts, zooals Groningen: leg de zaak voor aan de eerstkomende internationale generale synode, of, zooals Friesland (Noordelijk gedeelte), zoek een einde te maken aan scheuren en aan gescheidenheid, of zooals Friesland (Zuidelijk gedeelte) hereenig de drie gescheiden groepen; maar zij komt met meer concrete voorstellen en vraagt uwe vergadering uit te spreken, ter ontlasting van het gemoed van velen,

1. dat de uitspraken betreffende het genadeverbond niet behoeven te worden verstaan in het licht van Toelichting en Prae-advies, omdat volgens velen in onze kerken, deze eenzijdig zijn.

2. dat niemand verplicht is te leeren in onze kerken, dat de doop aan de kinderen der gemeente zou bezegelen reeds aanwezige of aanwezig veronderstelde inwendige genade, zoodat er volkomen vrijheid bestaat te leeren, dat aan het zaad der kerk in den doop bezegeld wordt de belofte van alle heil, dus ook de belofte der inwendige genade, welke belofte God naar Zijn vrijmacht, op Zijn tijd vervult, hetzij vóór of onder of ná den doop.

3. dat het „houden voor wedergeboren” mag worden verstaan als een bejegening-norm zonder dat daarmee de wedergeboorte bij de te doopen kinderen als aanwezig verondersteld behoeft te worden.

4. dat schorsingen e. d., indien zij mochten hebben plaats gehad op gronden, die in strijd zijn met hetgeen onder 1 en 3 uitgesproken is, zullen worden herzien.

Voorts stelt deze particuliere synode aan uwe vergadering voor te overwegen de wenschelijkheid, vervallen te verklaren den eisch tot het nadrukkelijk betuigen van instemming met de leerbeslissingen van 1942 door candidaten en ambtsdragers, zoodat genoemde leerbeslissingen niet meer en niet minder bindend verklaard worden dan elk ander synode-besluit het volgens art. XXXI D.K.O. is.

Tenslotte stelt zij uwe vergadering voor te besluiten, de „Gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI)” uit te noodigen tot een bespreking van de confessioneele en kerkrechtelijke geschilpunten en daartoe deputaten te benoemen.

Ook op dit stuk komen wij terug in verband met de buitenlandsche kerken.

5. Van de particuliere synode van *Overijssel*, voorkomende op uw agendum onder no. 22 (C.).

Deze synode nam met wijziging over een voorstel van de classis Hardenberg. Zij stelt aan uwe vergadering voor, dat zij aan punt 4 van 14 Augustus 1945 nog toevoegt, dat niet alleen de voorgedragen meening in Toelichting en Prae-advies, maar ook elke andere meening, die ligt binnen het raam van de uitspraken van 1905/1942 in onze kerken volkomen toelaatbaar is.

Zij grondt dit verzoek op bepaalde uitingen, die veel misverstand verwekt hebben; zij wijst daarbij op C VII art. 855, Acta voortgezette synode, 1939—1943 en een uitdrukking als „de uitspraken moeten gelezen worden in het licht van Toelichting en Praeadvies”.

Ook nam deze synode ongewijzigd over een voorstel van de classis Almelo, waarin verzocht wordt aan uwe vergadering deputaten te benoemen, om uit te noodigen de Gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI) om elkaar te vinden op de basis van Gods Woord en de Drie Formulieren van Eenigheid. Tevens verzoekt deze particuliere synode bij deze samenspreking zoo mogelijk en zoo noodig ook de andere gereformeerde kerken in binnen- en buitenland te betrekken. Uwe vergadering moge dan inzake de kerkrechtelijke kwestie handelen als voorgesteld in het schrijven van de kerk van Koog-Zaandijk, nl. dit punt te behandelen, nadat in dogmaticis overeenstemming zou zijn bereikt. Vervolgens brenge men de tuchtkwestie tot een goed einde.

Ook op dit stuk komen wij terug in verband met de buitenlandsche kerken.

6. Van de particuliere synode van *Gelderland*, voorkomende op uw agendum onder no. 55 (C.).

Deze synode verzoekt uwe vergadering:

1. vernieuwde publicatie in geregelde volgorde van alle besluiten en uitspraken der synode aangaande de huidige dogmatische geschillen;

2. aan te duiden de afwijkingen, die men wilde bestrijden; en in het licht daarvan te motiveeren de binding;

3. te verklaren, dat er binnen het raam van de belijdenis volle ruimte blijft voor een verschillende accentlegging;

4. op deze basis van de in bovengenoemden zin verduidelijkte leeruitspraken samen te spreken en te hereenigen met andere gereformeerde belijders.

Deze synode meent, dat vele bezwaarden binnen onze kerken alsdan behouden zullen worden.

7. Van de particuliere synode van *Noord-Holland*, voorkomende op uw agendum onder no. 15 (C.).

Deze synode verzoekt uwe vergadering na afhandeling der gravamina, deputaten te benoemen om met de vrijgemaakte kerken en met de Christelijk gereformeerde kerk overeenstemming te zoeken inzake het confessioneel verschil aangaande het genadeverbond. Na bereikte overeenstemming de kerkrechtelijke kwestie aan de te ver-eenigen kerken over te laten. Eerst daarna de tuchtkwestie te behandelen.

8. Van de particuliere synode van *Zuid-Holland* (Noordelijk gedeelte), voorkomende op uw agendum onder no. 3 (C.), waarbij gevoegd een uitvoerig rapport, uitgebracht door een commissie uit de classis Leiden, welk rapport de bedoeling der voorstellen van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) verduidelijkt.

Deze synode verzoekt uwe vergadering contact te zoeken met de generale synode der „Vrijgemaakte kerken” en met de Christelijke gereformeerde kerk — zoo mogelijk in overleg met de buitenlandsche kerken — om gemeenschappelijk tot een allen bevestigende uitspraak te komen inzake de aanhangige kwesties van Verbond en Doop.

Voorts verzoekt zij uwe vergadering — ook afgedacht van het eventueel contact met de bovengenoemde kerken — een uitspraak voor eigen kerken te geven, die alle andere „toelaatbare” verklaringen overbodig maakt.

Op dit stuk komen wij terug in verband met de buitenlandsche kerken.

9. Van de particuliere synode van *Noord-Brabant en Limburg*, voorkomend op uw agendum onder no. 64 (C.).

Deze synode stelt aan uwe vergadering voor tot bewaring en herstel van de kerkelijke eenheid te komen tot een confessioneele uitspraak over genadeverbond en uitverkiezing, kinderdoop en wedergeboorte, die met volle eerbiediging van de mysteriën des verbonds, toch voor dezen tijd duidelijker en meer rechtstreeks het gereformeerde geloofsbewustzijn toespreekt als Schriftuurlijk, meer dan de indertijd als „vredespact” bedoelde uitspraak van 1905. Zij wil onderhandeling met de gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI) en eveneens het oordeel der buitenlandsche gereformeerde kerken vragen.

Wij komen ook op dit stuk terug in verband met de buitenlandsche kerken.

B. We komen nu tot de missiven van de verschillende *classes*. Dit getal is kleiner dan dat der stukken van particuliere synoden. Niet omdat er op de classisvergaderingen minder gevoeld zou worden voor de eenheid en hereeniging, maar omdat zeer vele classes met hun voorstellen kwamen op de particuliere synoden en dus geen reden zagen zich boven- en buitendien *zelf* tot uwe vergadering te wenden.

Het zijn de volgende classes (waarbij we geen geografische volgorde vasthouden):

10. *Apeldoorn*, voorkomende op uw agendum onder no. 16 (C).

Deze classis verzoekt aan uwe vergadering den weg te volgen, ontworpen door dr B. Wielenga in zijn brochure „Gewenschte vertroosting” en in dezen geest opnieuw de gerezen dogmatische en kerkrechtelijke zwaarigheden te behandelen.

Zij verzoekt voorts aan uwe vergadering deputaten te benoemen om de eenheid met de zoogenaamde vrijgemaakte kerken en met de chr. geref. kerk te zoeken.

11. *Assen*, voorkomende op uw agendum onder no. 12 (C).

Deze classis verzoekt uwe vergadering een besluit te nemen in den zin van de missive van Koog-Zaandijk, die hieronder ter sprake zal komen.

12. *Bolsward*, voorkomende op uw agendum onder no. 19 (C).

Deze classis stelt uwe vergadering voor samenspreking te zoeken met de uitgetreden, uitgaande van 1905 voor zoover het onbestreden gebleven is tot 1940.

13. *Dordrecht*, voorkomende op uw agendum onder no. 26 (C), aldaar niet juist getituleerd, maar genoemd: „kerkeraad van Molenaarsgraaf”.

Deze classis verzoekt uwe vergadering te handelen als in 't voorstel Koog-Zaandijk, reeds eerder genoemd, is voorgesteld.

14. *Zierikzee*, voorkomende op uw agendum onder no. 38 (C).

Deze classis verzoekt uwe vergadering zakelijk hetzelfde als de classis Dordrecht.

15. *Tiel*, voorkomende op uw agendum onder no. 49 (C).

Deze classis verzoekt uwe vergadering zakelijk hetzelfde als de classis Dordrecht en Zierikzee.

16. *Rotterdam*, voorkomende op uw agendum onder no. 57 (C).

Deze classis verwijst naar een stuk, dat aan uwe vergadering zou zijn toegezonden, maar dat stuk is in handen van commissie I.

C. We komen nu tot de missiven, die aan uwe vergadering werden voorgelegd door afzonderlijke kerkeraden.

Daarbij moge uwe commissie wel allereerst vermelden het belangrijke stuk van 17. de kerk van Amsterdam, voorkomende op uw agendum onder no. 1 (C).

Deze kerk wendt zich in een uitvoerig schrijven, met een omvangrijke gedrukte bijlage ter toelichting, tot uwe vergadering en verzoekt:

1. een samenspreking te zoeken met de vrijgemaakte kerken en met de Christelijke gereformeerde kerk om overeenstemming te vinden inzake het confessioneel verschil aangaande het genadeverbond;

2. daarna met de andere kerken samen een studiecmissie af te wachten ter bestudeering van de kerkrechtelijke kwestie en eerst daarna de tuchtkwestie in behandeling te nemen.

18. Onmiddellijk in belangrijkheid volgende op het voorstel van de kerk van Amsterdam is dat van de kerk van *Koog-Zaandijk*, voorkomende op uw agendum onder no. 5 (C).

Het voorstel van deze kerk, met groote klem als van Amsterdam, (het voegt dezelfde bijlage aan zijn schrijven toe, als Amsterdam), ingeleid, heeft zakelijk dezelfde inhoud als het stuk van Amsterdam. Deze kerk verbindt aan haar instemming met Amsterdam deze nadere precisering, dat een op kortst mogelijke termijn bijeenroepen generale synode in studie neme de verhouding tusschen doop en wedergeboorte.

Uwe commissie zou dan ook in den vervolge kunnen spreken van het gezamenlijk voorgestelde door de kerken van Amsterdam en Koog-Zaandijk.

Nu zijn te noemen een gansche reeks van kerken, die in uitvoerige of korte bevoordingen instemming betuigen met, of hetzelfde voorstellen als Amsterdam/Koog-Zaandijk. Het zijn de volgende:

19. <i>Amstelveen</i> ,	op uw agendum onder no. 81 (C).
20. <i>Heerenveen</i> ,	" " " " " 6 (C).
21. <i>Nijmegen</i> ,	" " " " " 8 (C).
22. <i>Maasdijk</i> ,	" " " " " 9 (C).
23. <i>Hoorn</i> ,	" " " " " 11 (C).
24. <i>Anna Jacoba Polder</i> ,	" " " " " 27 (C).
25. <i>Lutten aan de Dedemsvaart</i> ,	" " " " " 24 (C).
26. <i>Oosterend (Texel)</i> ,	" " " " " 30 (C).
27. <i>Boxum</i> ,	" " " " " 31 (C).
28. <i>Schipluiden</i> ,	" " " " " 32 (C).
29. <i>Genderen</i> ,	" " " " " 33 (C).
30. <i>Zierikzee</i> ,	" " " " " 34 (C).
31. <i>Dordrecht</i> ,	" " " " " 35 (C).
32. <i>Hendrik Ido Ambacht</i> ,	" " " " " 36 (C).
33. <i>Anna Paulowna</i> ,	" " " " " 37 (C).
34. <i>Arum</i> ,	" " " " " 39 (C).
35. <i>Rockanje</i> ,	" " " " " 40 (C).
36. <i>Roermond</i> ,	" " " " " 41 (C).
37. <i>Helmond</i> ,	" " " " " 42 (C).
38. <i>Sybrandaburen</i> ,	" " " " " 43 (C).
39. <i>Sneek</i> ,	" " " " " 44 (C).
40. <i>Suawoude</i> ,	" " " " " 48 (C).
41. <i>Dokkum</i> ,	" " " " " 50 (C).
42. <i>Hillegom</i> ,	" " " " " 51 (C).
43. <i>Doorn</i> ,	" " " " " 61 (C).
44. <i>Alblasserdam</i> ,	" " " " " 75 (C).
45. <i>Veenendaal</i> ,	" " " " " 10 (C).

Onder deze tientallen stukken zijn er enkele, die een nieuw element bij hun instemming voegen.

Zoo wil *Amstelveen*, genoemd onder no. 19, dat de synode aan de kerkeraden en classes verzoekt, om, hangende de besprekingen en het onderzoek, niet te schorsen, wanneer ambtsdragers zich niet kunnen conformeerden aan de besluiten van 1942 inzake de leer.

Zoo wil *Heerenveen*, genoemd onder no. 20, met nadruk naar voren brengen, dat het uitsluitend overneemt de *conclusies* uit het voorstel Amsterdam.

Zoo wil *Nijmegen*, genoemd in dit rapport onder no. 21, dat bij mislukking van de besprekingen met de Christelijke gereformeerde kerk, toch met kracht wordt gestreefd naar samenspreking met de z.g. vrijgemaakte kerken.

Zoo wil *Hoorn*, genoemd in dit rapport onder no. 23, dat door uwe vergadering reeds nu wordt aangedrongen bij de kerken, dat bij de uitvoering van de genomen besluiten (bedoeld zijn die van 1942) behoedzaamheid betracht wordt.

Tevens, dat uwe vergadering uispreekt, dat van de kandidaten geen instemming met bepaalde besluiten der generale synode gevraagd wordt, maar uitdrukkelijk door uwe vergadering verklaard wordt, dat de onderteekening van het onderteekening-formulier inhoudt de volle instemming met de uitspraken der generale synode inzake leergeschillen.

Hiermede zijn dan genoemd de missiven, die naar aanleiding van of met eenzelfde strekking als Amsterdam/Koog-Zaandijk bij uwe vergadering inkwamen.

Na deze groep brieven, die min of meer eensluidend zijn in hun verzoeken en voorstellen, komt ter sprake een aantal andere missiven van kerkeraden, die niet de voorstellen van Amsterdam/Koog-Zaandijk als uitgangspunt nemen, maar wel ongeveer dezelfde strekking hebben als deze twee kerken. Het zijn de volgende:

46. *Den Helder*, genoemd op uw agendum onder no. 17 (C) stelt aan uwe vergadering voor tezamen met de gereformeerde kerken (onderhoudende artikel 31), te zoeken naar een nieuwe formulering in de plaats van 1905 en van 1942, welke de eenheid dezer beide groepen mogelijk maakt. Daarna samen de in discussie zijnde artikelen der K.O. in studie te nemen.

47. *Amsterdam (West)*, genoemd op uw agendum onder no. 18 (C) wil, dat uwe vergadering het gesprek opent met de gereformeerde kerken, onderhoudende artikel 31 en met de Christelijke gereformeerde kerken en met de buitenlandsche kerken, opdat zoo eenheid wordt gevonden. Als basis van het gesprek acht deze kerk de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenigheid voldoende.

48. *De Hey-Tuindorp*, genoemd op uw agendum onder no. 23 (C), wil niet geheel hetzelfde als Amsterdam/Koog-Zaandijk aan uwe vergadering voorstellen, maar zij meent niet *letterlijk* deze voorstellen te moeten overnemen. Zij vertrouwt, dat uwe vergadering niets achterwege zal laten, wat tot eenheid met de z.g. vrijgemaakten en met de christelijk gereformeerden leidt.

49. *Moerdijk*, genoemd op uw agendum onder no. 25 (C). Deze kerk wil hetzelfde *doel* bereiken als Amsterdam/Koog-Zaandijk, zonder ophouden dient uwe vergadering

te strijden tegen het kleingeloof, dat van de eenheidspogingen weinig verwacht, of ze spoedig opgeeft.

50. *Nieuwleusen*, genoemd op uw agendum onder no. 28 (C). Deze kerk wil, dat uwe vergadering deputaten benoeme ter saamspreking met vertegenwoordigers van de gereformeerde kerken (onderhoudende artikel 31 K.O.), van de Christelijke gereformeerde kerk, van de buitenlandsche kerken, waarmee we in correspondentie leven. Eerst zoeke men overeenstemming in dogmaticis, daarna inzake de kerkrechterlijke meningsverschillen, tenslotte inzake de tuchtgevallen.

51. *Molenaarsgraaf-Brandwijk*, voorkomende op uw agendum onder no. 60 (C). Deze kerk verzoekt uwe vergadering deputaten te benoemen, te verzoeken, dat de synoden der gereformeerde kerken (onderhoudende artikel 31 K.O.), eenzelfde aantal benoeme om zoo tot overeenstemming te komen inzake de confessioneele en kerkrechterlijke verschillen, die tot scheiding hebben geleid. Uwe vergadering verzoekt de buitenlandsche gereformeerde kerken deputaten aan te wijzen, die de bovengenoemde saamsprekingen leiden. Ook overwege uw vergadering, of nog andere kerken en groepen van gereformeerde confessie uitgenoodigd zullen worden tot bovengenoemde saamsprekingen. Bij welslagen van de bedoelde besprekingen zoeke men krachtig oplossing van de tuchtkwesties.

52. *Doesburg* op uw agendum genoemd onder no. 66 (C). Deze kerk ziet mogelijkheden tot éénwording op grond van allerlei uitlatingen van de vorige synode en van meerderen harer prae-adviseurs. De uitgetreden loochenen de verkiezing niet, al binden zij de verbondsbeloofte aan het geloof. Bij zulk een accentverschil moet uwe vergadering niet ophouden te gelooven aan en te werken voor hereeniging. De weg terug wordt door de liefde geplaveid!

53. 's *Gravenhage (Oost)*, genoemd op uw agendum onder no. 67 (C). Deze kerk wil, dat uwe vergadering contact zoekt met de telkens genoemde twee kerken en sluit zich aan bij 't voorstel van de particuliere synode Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte), in dit rapport genoemd onder 8.

54. De kerk van *Beekbergen*, op uw agendum voorkomende onder no. 63 (C), verzoekt als de classis Apeldoorn, bovengenoemd onder 10 van dit rapport.

55. De kerk van *Grootegast*, op uw agendum genoemd onder 14 (C), constateert, dat velen van ons zijn heengegaan op grond van een verkeerde interpretatie van de bekende verklaring van 1905; is overtuigd, a. dat deze verklaring in alles rust op de Schrift en de belijdenis, b. dat misvatting niet geheel wordt uitgesloten, c. is van oordeel, dat een leeruitspraak der kerken als die van 1905 zóó doorzichtig moet zijn, dat er geen ruimte overblijft voor eenige misvatting en verzoekt daarom uwe vergadering de geheele verklaring van 1905 te herzien, of te vervangen door een andere, zakelijk van denzelfden inhoud, doch die in de keuze der woorden geen aanleiding geeft tot misvattingen.

56. De kerk van *Schiebroek-Hillegersberg (Centrum)*, genoemd op uw agendum onder no. 70 (C), verzoekt uwe vergadering uit te spreken:

a. dat zij al het mogelijke wil doen om de eenheid met hen, die heengingen, tot stand te brengen;

b. dat zij de mogelijkheid overwege de uitdrukkelijke instemming met de uitspraken van 1942 te doen vervallen zonder daarbij te kort te doen aan de handhaving van 1905;

c. dat zij maatregelen neme tot het ongedaan maken van schorsingen, die uitgesproken zijn ten gevolge van een haars inziens verkeerde reactie op de uitspraken van 1942;

d. dat ze tot de vrijgemaakte kerken een oproep doe uitgaan tot samenspreking.

57. De kerk van *Helpman*, op uw agendum genoemd onder no. 57 (B), stelt uwe vergadering voor, te komen tot een zeer eenvoudige nieuwe uitspraak, in nauwe aansluiting aan Schrift en belijdenis, ter afsnijding van allerlei misverstand inzake de verklaring van 1905, met behoud van de goede gedachte dezer verklaring.

58. De kerk van *Huizum*, op uw agendum genoemd onder no. 2 (C) wenscht geen amendeering van de clausules van 1905 en geen afzonderlijke uitspraken van kerken of classes, hoe 1905 moet, kan, of mag worden gelezen; voorts wil zij bij een overleg met de vrijgemaakten uitgaan van de verklaring van de synode van Utrecht, 23 November 1943, en daarin tevens betrekken de kerken van het buitenland.

59. De kerk van 's *Gravenzande*, op uw agendum genoemd onder no. 62 (C), verzoekt samenspreking met de kerken (onderhoudende artikel 31 K.O.) op basis van Gods Woord en de Drie Formulieren van Eenigheid, ook in overleg met de kerken van het buitenland.

60. De kerk van *Rotterdam (Katendrecht)*, genoemd op uw agendum onder no. 72 (C), sluit zich aan bij 's Gravenzande.

61. De kerk van *Rhoon*, genoemd op uw agendum onder no. 29 (C), verzoekt hetzelfde als 's Gravenzande.

Afzonderlijk meent uwe commissie nog eens te moeten noemen een aantal stukken van verschillende instanties, welke uitsluitend of bijna uitsluitend of o.a., bedoelen uwe vergadering te wijzen op de noodzakelijkheid de buitenlandsche kerken, die met de gereformeerde kerken in Nederland in correspondentie staan, in onze huidige moeilijkheden te betrekken. Onder deze missieven zijn te noemen:

- a. het verzoek van de particuliere synode van Groningen, in dit rapport genoemd onder 1;
- b. het verzoek van de particuliere synode van Drenthe, in dit rapport genoemd onder 4;
- c. het verzoek van de particuliere synode van Overijssel, in dit rapport genoemd onder 5;
- d. het verzoek van de particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte), in dit rapport genoemd onder no. 87 (C);
- e. het verzoek van de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg, in dit rapport genoemd onder 9;
- f. het verzoek van de kerk van Amsterdam-West, in dit rapport genoemd onder 47;
- g. het verzoek van de kerk van Nieuw-Leuzen, in dit rapport genoemd onder 50;
- h. het verzoek van de kerk van Molenaarsgraaf, in dit rapport genoemd onder 51;
- i. het verzoek van de kerk van Huizum, in dit rapport genoemd onder 58;
- j. het verzoek van de kerk van 's Gravenzande, in dit rapport genoemd onder 59;
- k. het verzoek van de kerk van Rotterdam (Katendrecht), in dit rapport genoemd onder 60;
- l. het verzoek van de kerk van Rhoon, in dit rapport genoemd onder 61;
- m. het verzoek van de kerk van Anna-Jacobapolder, op uw agendum genoemd onder no. 27 (C).

Het gemeenschappelijke in al deze verzoeken is, dat de buitenlandsche kerken reeds nu (of) en straks, wanneer zij in internationale synode vergaderd zijn, onze kerken helpen in het beslechten der gerezen moeilijkheden. Alle zijn van overtuiging, dat de zaak der vereeniging en hereeniging uwe vergadering zóó na aan het hart moet liggen, dat geen enkel middel ter wereld onbepoefd worde gelaten. Zoo krachtig als thans is nog niet tot uiting gekomen het besef van saamhoorigheid tusschen de kerken op den aardbol, die de gereformeerde confessie liefhebben. Het gezonde gereformeerde oecumenische streven blijkt bij al deze rekwestranten ontwaakt of verlevendigd te zijn.

D. Hierna zijn nog te noemen eenige missiven van leden der kerken in groep optredend of afzonderlijk, namelijk:

62. van de brs *R. de Gooyer Sr* en *J. Sch. Wolf*, op uw agendum genoemd onder no. 84 (C). Deze broeders zijn leden van een commissie uit den kerkeraad der gereformeerde kerk te Utrecht, welke tot taak had wegen van herstel te zoeken op basis van de Utrechtsche verklaring. Daar zij met dit commissiewerk nog niet gereed kwamen, leggen zij nu aan uwe vergadering voor het verzoek te besluiten de volgende uitspraken te doen:

1. dat alle uiting van onbroederlijke gezindheid in woord, geschrift of daad jegens de uitgetreden broeders en zusters scherpe afkeuring verdient en als zonde moet worden gekenmerkt;
2. verzoeken zij uwe vergadering alle maatregelen te overwegen tot het voorkomen van een verdergaande stabilisatie der bestaande toestand;
3. de voorstellen, die thans ter synodetafel zijn en die bedoelen om door bespreking door middel van deputaten van de gereformeerde kerken, de vrijgemaakten en de christelijk gereformeerde kerken, de dogmatische moeilijkheden op te lossen, wel te willen aanvaarden.

63. Een uitvoerige missive van *Ds A. A. Leenhouts*, gereformeerd predikant te Heerenveen, op uw agendum genoemd onder no. 87 (C). Hij deelt daarin mede, dat het hem en zijn collega als een bewijs van Gods genade voorkomt, dat er in hun gemeente tot nog toe geen scheuring kwam, maar dat er wel meerdere bezwaarden zich in zijn gemeente bevinden. Men ziet met zeer groote spanning naar de handelingen uwer vergadering. Vele eenvoudigen kunnen hun bezwaren niet precies formuleeren en zoo aan uw vergadering voorleggen, maar zien wel, dat de zaken „scheef zitten”. Hun tolk wil hij zijn. Hij vreest inkorting sinds 1942 van de libertas prophetandi. De binding worde daartoe ingetrokken. Formeel is het fout niet andere kerken der gereformeerde confessie om raad te hebben gevraagd, eer men de leer vaststelde, die *gezamenlijk* eigendom dient te zijn. Deze synode onderzoekte, of *formeel* de uitspraken inzake meeningsverschillen op de juiste wijze tot stand kwamen; en ten tweede of haar inhoud schriftuurlijk is. Nu ontwaakt algemeen een streven de zaak, waarmee wij zitten, voor te leggen aan een oecumenische synode... waarin een stilzwijgende veroordeeling ligt van onze houding in '42. Voortaan diene onze kerk bij gewichtige leerbesluiten *eerst* een oecumenisch prae-advies te vragen. Men streve naar oprichting van een gereformeerd oecumenischen raad; *deze* heeft zeker een basis, waarop gewerkt kan en dan ook *moet* worden. Joh. 17 vergt het. Te weinig bekommerden we ons tot nu toe om

de eenheid der kerken. Schr. verwijst naar het werkje van wijlen dr K. Sietsma „De eenheid der kerken” en citeert daaruit in den breede. We hebben het *voorloopige* onzer kerkorganisatie vergeten. (In '87 sprak men nog van voorloopige synode der Nederduitsch gereformeerde kerken). Ook de afscheiding zag zijn kerkverband als *voorloopig*. Dit was de geest van beide reformaties dus. *Die* zijn wij teveel kwijt. We berusten teveel in het naast elkaar leven als kerken met dezelfde belijdenis. We zien dit te weinig als zonde. Daarom handelen we teveel als niet-open-synode. Oorlogsomstandigheden onderstrepten dat in 1942. Weg en methode van 1942 waren niet goed. Een waarschuwing: „Kerkeraden let op de leer”, ware voldoende geweest. Voorts had de synode kunnen wachten tot er appèlzaken over de leer bij haar kwamen. En waren *dan* nòg de belijdenisschriften niet voldoende geweest? Deze synode belijde dit, zakelijk handelende, *aleer* zij met de behandeling van bezwaarschriften over leeruitspraken begint.

Ook *formeele* bezwaren zouden reden kunnen zijn tot opheffing van deze leeruitspraken; niet alleen 't argument: ze zijn in strijd met de Heilige Schrift of belijdenis.

Vervolgens behandelde uwe vergadering met de andere gereformeerde kerken *samen* de leerbezwaren. Wanneer een kerk *alleen* leerbeslissingen geeft, is 't gevaar grooter dat er teveel theologie in de belijdenis komt, gelijk in 1905. Ging het daar over fundamentele waarden, die *duidelijk* door de Schrift worden geleerd?

„Mijn verzoek is, dat uw vergadering de binding aan de uitspraken van 1942 zal intrekken en ten aanzien van 1905 zal verklaren, dat die formule niet de geldigheid heeft van een belijdenisschrift en geen nieuwe formule gevee”.

De leerhandhaving is voorts in eerste instantie aan de kerkeraden opgedragen. Aan die late de synode ze over en plaatse hen voor de volle verantwoordelijkheid. Tenslotte beklagde schrijver zich over 't onbeantwoord blijven van een brief aan de vorige synode. Wenscht, dat heel zijn brief in de volle vergadering der synode zal worden voorgelezen en bezweert den broeders toch de binding van de uitspraken '42 niet te laten bestaan, anders zijn de gevolgen voor de kerken, ook van Heerenveen, niet te overzien. Tot zoover deze brief van 11 getypte folio's.

64. *Ds H. van Rhijn te Nijmegen*. Op uw agenda genoemd onder 4 (C). Deze meent, dat het persé willen handhaven van de zinsnede „dat het zaad des verbonds is te houden voor wedergeboren enz.” niet voorziet in de behoefte van de huidige situatie, omdat de bezwaren van nu anders zijn dan die waartegen de verklaring 1905 zich keerde. Hij meent, dat die verklaring eenerzijds niet voldoende afsnijdt de bij velen gevreesde gevaren van remonstrantisme, anderzijds velen verwacht, bij wie deze gevaren allerminst dreigen en verzoekt de synode met de meeste aandrang, wetende, dat vele trouwe leden achter hem staan, deze formule of op te heffen, of door een andere te vervangen, waardoor meer ruimte gelaten wordt voor andere opvattingen inzake het genadeverbond en op deze bredere basis hereeniging te zoeken met de „vrijgemaakten” en de Christelijk gereformeerden.

65. *Ds H. J. Spier van Helpman*, op uw agendum genoemd onder 78 (C.); deze geeft in aansluiting aan het voorstel van den kerkeraad van de gereformeerde kerk te Helpman, in dit rapport genoemd onder 57, een proeve van een door dien kerkeraad verlangde nieuwe uitspraak, die hij als voorstel bij uw vergadering indient.

66. Oud-ouderling *W. Braam te Ureterp*, op uw agendum genoemd onder 69 (C) stort zijn hart uit, dat gaarne vereenigd zag wat nu gescheiden is en wel in den weg van gebed en voorts met behoud van de gereformeerde belijdenis, liefst in een nieuwe formulering van de betwiste punten.

67. *Br Laagwater* zendt uit Utrecht een telegram, genoemd in uw agendum onder no. 85 (C), van den volgenden inhoud: „Geeft eerbiedig in overweging inzake scheuring drie predikanten te benoemen, die in overleg met drie dito der vrijgemaakten onder leiding van prominent hervormde een weg naar toenadering zoeken”.

68. Van *br Joh. Korpershoek* uit Maasland met gedrukte bijlage, voorkomende op uw agendum onder no. 89 (C). Deze br. verzoekt opheffing van de binding of andere formulering van 1905 en vernietiging van schorsingen en afzettingen naar aanleiding van 1905.

69. Van de broeders *J. te Lintel Hekkert, D. Dijkman* en *J. Beek* te Hoorn, voorkomend op uw agendum onder no. 54 (C). Deze wenschen, dat uwe vergadering de binding zal intrekken, de uitspraken (van 1942 zal bedoeld zijn) zal terugnemen en terug zal keeren tot de toestand van voor 1942, de procedures zal herzien, de schorsingen zal opheffen en verbinding tot stand zal brengen met de vrijgemaakte kerken.

70. Een schrijven van een groep, nl. van de gereformeerde jeugdvereenigingen van *Zwolle*, op uw agendum genoemd onder no. 76 (C), inhoudende het verlangen naar herstel der eenheid.

71. Van *br S. W. Kleyn*, zich aandienende onder de bij u nimmer gebezigde titulaatuur: kleine zondige zakenman, te Bussum, genoemd, op uw agendum onder no. 90 (C), waarin deze aanbiedt zijn kantoorlocalen en zijn geestelijke capaciteiten om de eenheid te bewerkstelligen.

Voorts wat de zending betreft:

72. Een schrijven van de kerkeraad van Batavia, voorkomend op uw agendum onder no. 83 (C).

73. Een schrijven van eenige zendingarbeiders der kerken op *Soemba*, voorkomend op uw agendum onder no. 68 (C).

74. Een telegram van den kerkeraad van *Curaçao*, voorkomend op uw agendum onder no. 44 (B). Deze drie missiven zijn alle aan uw vergadering voorgelezen. Zij bevatten geen concrete voorstellen, zij uiten de groote ontsteltenis over de scheuring, zij smeeken God en menschen om herstel van de eenheid. Het telegram van *Curaçao* voegt er nog aan toe „zoo noodig mede door erkenning schuld en fouten voorbije jaren en revisie of nieuwe aanvat geheele procedure”.

E. Voorts eenige stukken van vrijgemaakte adressanten; tevens van een niet nauwkeurig aan te duiden adressant(e).

75. Van classis *Amersfoort-Utrecht* van de gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI K.O.) voorkomende op uw agendum onder no. 73 (C).

Deze classis betreurt diep de verscheurdheid der kerken, meent, dat om Christus' wil niet mag worden berust en het kerkelijk gesprek zoo spoedig mogelijk moet worden geopend. De classis verzoekt daartoe terugname bindingsbesluit 1942 en herstel van het gepleegde onrecht door schorsing en afzetting.

76. De gereformeerde kerk van *Utrecht*, (onderhoudende art. XXXI K.O.) voorkomend op uw agendum onder no. 80 (C). Deze komt tot uwe vergadering met de ernstige bede middelen te beramen om de scheur te heelen.

77. *Ds L. Doekes*, predikant bij de gereformeerde kerk (onderhoudende art. XXXI K.O.) te *Rotterdam* (voorkomende op uw agendum onder no. 77 C). Deze wenscht onder de aandacht uwer vergadering te brengen de roeping tot eenheid aller ware geloovigen.

78. Br (c.q. zuster) *Renes* dringt aan op hereeniging met vele vurige woorden.

Hiermede is de opsomming en beschrijving der talrijke en vaak omvangrijke stukken, die aan uwe commissie werden in handen gegeven, voltooid.

Deel II.

Wanneer wij nu komen tot een beoordeeling van de aan uwe commissie voorgelegde stukken dan zouden we allereerst willen opmerken, dat uit *alle* stukken doordringend spreekt de diepe smart over de scheuring en de zeer groote bezorgdheid voor de toekomst der kerken, indien geen stappen gedaan worden door uwe vergadering. Uwe commissie deelt deze bezorgdheid tenvolle. Uwe commissie is óók doordrongen, gelijk verreweg de meeste adressanten van het feit, dat mede door de onophoudelijke strubbelingen en twisten over voor velen te subtiele onderscheidingen, de geestdrift dalende is bij ouderen en vooral bij jongeren; van de onberekenbare schade, reeds toegebracht aan en nog te vreezen voor heel onze christelijke actie; zij ziet met zorg het feit, dat tal van ambtsdragers het enthousiasme bij hun bediening verloren hebben. *Bovenal* kan uw commissie zich vinden in de telkens voorkomende verwijzing naar het gebod van onzen Zaligmaker in Joh. 17 : 21.

De toestand in onze kerken fnuikt ook de werfkracht naar buiten.

Het zwaarste echter zal uwe vergadering wegen de zonde, die door dit alles zich hooger opstapelt en aan de eere van den Drieëenigen God grootelijks tekort doet.

Voorts, het getal der stukken is wel *groot*, maar er zouden stellig nog veel en veel meer kerken en personen zich hebben uitgesproken in denzelfden geest, indien zij niet hadden overlegd als volgt: Het komt toch reeds op de tafel der synode, dus heeft het geen zin, dat *wij* ook nog eens ons uitspreken. Niet minder merkwaardig is het, dat in handen van uwe commissie niet is gesteld een enkel stuk met het verzoek: ga *niet* in op hetgeen *Amsterdam-Koog-Zaandijk* voorstellen, hoewel aan *alle* kerken deze stukken waren toegezonden. Was er in onze kerken eenig zeer zwaar wegend bezwaar tegen of een onoverwinnelijke aversie geweest van het daarin voorgestelde, dan zouden de „bezwaarde kerken” zeker niet hebben gezwegen, evenmin als zij b.v. zwegen toen zij bedenkingen hadden tegen het voorstel om de meeningsverschillen in behandeling te nemen.

We mogen daaruit zeker de conclusie trekken, dat er bij de kerken in het algemeen groote onbevredigdheid bestaat over het verloop der zaken. Opvallend is het ook, dat alle adressanten tot uwe vergadering komen met het dringend verzoek *alle* middelen tot herstel van de eenheid aan te wenden, terwijl geen enkele hierbij als voorwaarde stelt: totaal ongewijzigde handhaving der *leerbeslissingen*. En hoewel men in het algemeen met de z.g. argumentatie e *silentio* de grootste voorzichtigheid dient te betrachten, is hier dit achterwege blijven van eenige bestrijding van *Amsterdam-Koog Zaandijk* te opvallend, dan dat uwe commissie dit zwijgen zwijgend voorbij zou gaan. De betrokken voorstellen blijken uit het *hart* van de kerken te zijn gegrepen.

Deze klaar gebleken feiten hadden uwe commissie dan ook veel te zeggen. Zij zijn een ernstige opwekking om een uitweg uit de impasse te zoeken.

Alle missiven zijn voorts gesteld in een *toon* van waarachtige liefde en er was

letterlijk geen enkele uitdrukking te vinden, waarvan uwe commissie moest zeggen: Kijk, dat is nu minder broederlijk. Het zijn alle, stuk voor stuk, brieven, die een uitnemenden geest ademen en getuigen van verlangen naar eenheid met degenen, die buiten onze kerken kwamen te staan. Reeds daarom zou een afwijzen *zonder meer* een ruïne teweegbrengen, daar wij dan vele gewaardeerde krachten in onze kerken van ons af zouden stooten en vervreemden. De vaak beweerde afstand tusschen kerken en synode zou dan een droeve werkelijkheid worden.

Treffend is het ook, dat alle particuliere synoden zich hebben uitgesproken en dan vrijwel alle ook in denzelfden geest behalve Utrecht en Zeeland, die zich niet hebben geuit, althans niet in stukken aan uwe commissie voorgelegd. Men zou kunnen opmerken, dat ook Nederlandsch Oost-Indië, dat de rechten eener particuliere synode heeft, zwijgt. Maar dit is niet voor de volle 100 % juist, gezien ten eerste het feit, dat deze kerken niet *konden* vergaderen en ten tweede, dat meerdere ambtsdragers uit dit ressort zich wel terdege geuit hebben in denzelfden geest als de vele particuliere synoden het deden.

Wanneer we na deze opmerkingen over de *algemeenheid* der onbevredigdheid in bijzonderheden treden bij de beoordeeling der stukken, moge uw commissie haar oordeel als volgt saamvatten:

1. Wat de particuliere synoden betreft:
  - a. deze willen *allen* herstel van de eenheid met de *vrijgemaakten*, zonder dat één er van zich daarbij uitsprekt *voor* het *onveranderd* behouden van de beslissingen 1905—'42, terwijl wel meerderen zich uitspreken over de mindere duidelijkheid van 1905 en zich daarom uitspreken voor vernieuwing of verandering van 1905. Blijkbaar zijn *allen* bereid hier offers te brengen, al wil de een hierbij reeds *vóór* saamspreking met de andere kerkgroepen verder gaan dan de ander. Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) wil een nieuwe uitspraak, die voorloopig dienst zal doen voor eigen kerken. Brabant wijst in dezelfde richting. Uwe commissie zal hieronder breder deze feiten beoordeelen.
  - b. verreweg de meesten (alleen Drenthe spreekt uitsluitend van herstel van de eenheid met de *vrijgemaakten*) willen tevens inschakelen het contact met de Christelijke gereformeerde kerk. Sommigen met *alle* kerken en groepen van gereformeerde confessie.
  - c. meerdere particuliere synoden willen van stonden aan ook de buitenlandsche gereformeerde kerken er bij betrekken.
2. Wat de *classes* betreft, merkt uwe commissie het volgende op:
  - a. dat hun spreken, niet in koor, maar meer in solo, klinkt, is licht te verstaan. Bijna alle classes toch, die iets op het hart hadden, hebben zich tot hun particuliere synode gewend, zooals boven breder werd betoogd.
  - b. voorzoover zij zich toch nog hebben geuit, *rechtstreeks*, aan uw adres, klonk hun verlangen in denzelfden toon als van de particuliere synoden.
  - c. de acht classes immers wenschen alle, dat *niet* wordt gewacht met het opnemen van contact met de *vrijgemaakten* en met andere kerken van gereformeerde confessie; zonder dat een hunner punten entameert, die niet reeds ter sprake kwamen bij de particuliere synoden.
3. Wat de *plaatselijke kerken* betreft, zijn de stukken van Amsterdam en Koog-Zaandijk het meest belangrijk:
  - a. omdat deze het meest uitvoerig betoogen de noodzaak van hereeniging;
  - b. daartoe ook duidelijk een te volgen gedragslijn aanwijzen;
  - c. door *zeer vele* andere kerken met instemming werden gevolgd, terwijl van geen enkele kerk, of van geen enkel gemeentelid, eenige bestrijding van hun streven, dat algemeen bekend werd gemaakt, werd gehoord.

Zoo moge uwe commissie de conclusie trekken, dat het haars inziens onaanvechtbaar is, dat deze *beide* kerken vertolken, wat er in *zeer vele* kerken leeft: We moeten onverwijld en rusteloos zoeken naar herstel van de breuk, zonder daarbij als eerste conditie te stellen: behoud of aanvaard ongewijzigd de uitspraken van 1905—1942.

Uwe commissie wijst nog op een klein verschil tusschen Amsterdam en Koog-Zaandijk:

Amsterdam laat in 't midden, hoe *tijdens* het overleg tusschen de gereformeerde kerken en de beide andere groepen, in die gereformeerde kerken zelf, inzake de leeruitspraken, zou moeten gehandeld worden. Ook laat Amsterdam zich niet uit over de *basis* van een saamspreking.

Koog-Zaandijk spreekt van *een schrede* terug zonder nauwkeurig te zeggen, welke; alleen verwijst zij daarbij naar de veel geciteerde uitlating in het Prae-advies (pag. 63), waarin de mogelijkheid gesteld werd, dat 1905 bij eventueele hereeniging met de Christelijk gereformeerden niet behoeft te worden overgenomen. Koog-Zaandijk is dus bereid, desnoods 1905 prijs te geven. Evenzoo de velen, die met haar instemden.

De vele kerken, die instemming met Amsterdam en Koog-Zaandijk betuigden, kunnen we verder onbesproken laten, alleen vormen zij, als gezegd, een duidelijk bewijs, dat 1905 niet is een formule, waarbij de kerken „zweren”, maar die zij over het algemeen bereid zijn, in te ruilen voor een andere, meer duidelijke vooral, wanneer mede hierdoor

de weg naar eenheid zou worden gebaad. Uwe synode zou zich weinig of geen bittere verwijten op de hals halen, wanneer zij daartoe besluiten zou.

Uwe commissie wil daarom haar oordeel over dit gewichtige punt, inzake de eenheid, thans breder adstrueeren:

Uit de recapitulatie in deel I van dit rapport is duidelijk gebleken, dat gelukkig geen der vele adressanten een zweem vertoont van onverschilligheid voor de *waarheden*, die in 1905 werden beleden, maar dat wel velen zich uitspreken voor de vervanging van de leerbeslissing van 1905—'42 door een andere, welke de waarheden, in deze beslissingen beleden, ten volle vasthouden, maar dan in zulk een *formuleering*, dat de misverstanden, die ten aanzien van deze beslissingen zijn gerezen, uit den weg geruimd worden en dat ook de vragen, die den laatsten tijd gerezen zijn ten volle daarin beantwoording vinden.

Uwe commissie heeft, bij het onderzoek van de stukken, de overtuiging gekregen, dat de behoefte aan, en de begeerte naar, zulk een nieuw formulier in zeer breede kringen leeft; alsmede dat daardoor vele bezwaarden, die den kerkelijken weg hebben in acht genomen en vele anderen, die in afwachting leven van de besluiten dezer z.g. appèl-synode, behouden zullen blijven voor onze kerken. Andere stukken wijzen op de mogelijkheid en gewenschtheid, dat bij een eventueele *samenspreking* met de beide andere kerkformaties, de genoemde leerbeslissingen *niet* mede de basis der besprekingen zullen vormen en concludeeren daaruit, dat ook voor onze *eigen* kerken een nieuwe formuleering van de in 1905 en '42 beleden waarheid niet afgewezen behoeft te worden. Onder de *vele* middelen, die wij geroepen zijn aan te wenden tot bewaring en herstel der eenheid, mag inzonderheid *dit* middel, zoo meent uwe commissie, met velen, niet achterwege gelaten worden. Particuliere synoden plaatsten dit middel op haar agenda, of vonden het op haar tafel, zoodat het tot een opzettelijk punt van bespreking werd in de kerken. Nochtans kwam geen stem van protest, al mag hieruit nu niet de slotsom getrokken worden, dat de ressorten zulker synoden zulk een nieuwe formuleering persé wenschen, toch is de conclusie niet te gewaagd, dat deze ressorten tegen een nieuwe formuleering geen overwegende principieele of praktische *bezwaren* hebben.

Er zijn echter andere stukken, waaruit een nog beslister toon klinkt. *Drenthe* meent, dat de leerbeslissingen 1905—1942 zonder meer niet kerkelijk hanteerbaar zijn. Zij acht het noodig, dat deze beslissingen omgeven worden door een aantal verduidelijkingen en spreekt daarmee indirect uit, dat de huidige *formuleering* aanleiding geeft tot meerdere misverstanden, wat toch bij een leeruitspraak uitermate ongewenscht is.

Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) vraagt een uitspraak, die alle „toelaatbare” verklaringen overbodig maakt.

Noord-Brabant en Limburg spreken ook van de noodzakelijkheid eener nieuwe formuleering.

De kerk van *Koog-Zaandijk* en met haar vele kerken, vraagt een commissie, die de kwestie van het verband tusschen wedergeboorte en doop in studie neemt. Hieruit kan uwe commissie slechts deze conclusie trekken, dat deze kerk(en) de formuleering van 1905—1942 niet zoo gelukkig acht(en), dat zij dáárin het genoemde verband duidelijk tot uitdrukking gebracht zien. Los van Koog-Zaandijk komen de kerken van *Den Helder* en *Helpman* met eenzelfde wensch. De predikant van de laatstgenoemde kerk biedt uwe vergadering zelfs een proeve van zulk een nieuwe formuleering aan.

De kerk van Grootegast meent, dat door de in 1905—1942 gebruikte woorden misverstand niet geheel wordt buitengesloten, terwijl een leeruitspraak in haar woordgebruik aan misvatting geen vat moet geven. Om deze reden vraagt zij een *andere* verklaring. Oud-ouderling Braams spreekt uit, dat de woorden „houden voor wedergeboren” gevoelig kunnen worden weggelaten. Ds Van Rhijn spreekt uit, dat het persé willen handhaven van deze zinsnede niet voorziet in de behoefte van de huidige situatie eenerzijds en anderzijds niet de gevreesde gevaren van remonstrantisme afsnijdt en wenscht dringend een andere formuleering.

De classis *Apeldoorn* en de kerk van *Beekbergen*, komen met eenzelfde verzoek, met verwijzing naar de argumenten van de brochure van dr B. Wielenga „Gewenschte vertroosting”, waarin gezegd wordt, dat de leeruitspraken in 1905 indertijd wel een gezonde klank hadden en een verzoenende kracht, maar dat achteraf deze uitspraak moeilijk bevredigen kan. Er valt toch wel een sterk accent op de wedergeboorte als aanwezige werkelijkheid, wat door anderen, die 1905 kunnen aanvaarden, weer wordt ontkend met een verwijzing naar het slot dezer verklaring. Daarom verzoeken deze classis en deze kerken te komen tot een *nieuwe* uitspraak.

Ook uit de kerk van *Den Haag (Oost)* en *br Korpershoek* een wensch in dezelfde richting.

Wanneer uwe commissie nu saamvat, doet zij dat als volgt:

Er blijkt uit de verschillende stukken:

1. dat er in onze kerken geen (overwegend) bezwaar bestaat tegen de vervanging van de leeruitspraken 1905—1942 door een nieuwe formule, die den *inhoud* van deze uitspraken bewaart;

2. dat er in tal van kerken een sterke begeerte leeft om *nu* tot zulk een nieuwe formule te komen;

3. dat de argumentatie daarvan in hoofdzaak deze is: de leerbeslissingen van 1905—1942 hebben het misverstand gewekt, dat de doop bij de jonge kinderen aanwezige inwendige genade onderstelt, wil hij een echte doop zijn; en dit is het *niet te vermijden* gevolg van de gebezigde uitdrukkingen.

Door dit alles wordt uwe commissie nog niet gedwongen uwe vergadering voor te stellen een *nieuw formulier* te ontwerpen. Zij zou uwe vergadering ook, op grond van al het aangevoerde, kunnen adviseeren een min of meer uitgebreide commentaar te geven op 1905—1942; van dit *laatste* verwacht uwe commissie echter minder heil voor het behoud van de eenheid der kerken en voor het herstel van de eenheid (met hen, die van ons gingen in den jongsten tijd en met hen, die sinds 1892 terzijde bleven staan of uittraden), dan van een *nieuwe* formule.

Uwe commissie meent unaniem, dat het zoeken van de door God geboden eenheid en hereeniging een *nieuwe* formule eischt. Zij meent nl., dat de misverstanden, die we slag op slag in onze kerken ontmoeten, niet alleen zijn toe te schrijven aan de volijverige propaganda, gevoerd van de zijde der gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI K.O.), maar dat wel degelijk de uitdrukking „houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd” tot het misverstand aanleiding geeft, als zou de wedergeboorte op het moment van den doop reeds een voldongen feit zijn.

Uwe commissie is bovendien unaniem van meening, dat de leeruitspraak van 1905 niet voldoende is, om de nieuw opkomende leer van het z.g. uitwendig verbond af te wijzen. Verder wil uwe commissie er met grooten ernst op wijzen, dat uwe vergadering wel zeer dringende redenen zou moeten hebben om aan den veelvuldigen aandrang uit de kerken *niet* toe te geven. Uwe commissie heeft getracht zulke dringende redenen te zien, maar slaagde daarin niet. Uwe commissie meent daarom, dat thans het moment gekomen is een onduidelijk gebleken formule te vervangen door een korte nieuwe formule, die niet alleen voor het besef der kerken doorzichtig is, maar tevens ingaat op de vragen van dezen tijd inzake de betrokken punten. Uitstel zou ongetwijfeld de groote onbevredigdheid en onrust in onze kerken weer vergrooten, terwijl een forsche stap, nu gedaan, op zijn minst velen voor onze kerken zou behouden, die anders door misverstand van ons zouden gaan.

Maar ook ter voorbereiding van de *saamspreking* met de andere, telkens genoemde kerkengroepen, zou het van groote waarde zijn, dat deze reeds *nu* zagen, dat uwe synode niet ongenegen is, van de *formuleeringen* der leer in 1905 afstand te doen. Uwe commissie zou de noodzaak van zoodanige voorbereiding van deze saamspreking met alle kracht willen onderstrepen en dus ook deze saamspreking zelf. Het feit is nu eenmaal niet te ontkennen, dat de vrijgemaakte broeders en zusters zich als *kerken* en wel in eigen *kerkverband* hebben georganiseerd. We zullen deze kerken dus de facto hebben te erkennen.

Deze kerken staan, evenals de Christelijke gereformeerde kerk en de gereformeerde kerken in Nederland, op de basis van Gods Woord en van de Drie Formulieren van Eenigheid. De basis van de saamspreking kan dus volgens uwe commissie alleen zijn, hetgeen we *gemeenschappelijk* hebben, nl. Gods Woord en de Drie Formulieren van Eenigheid. Wanneer uwe vergadering zou ingaan op voorstellen, die behalve het genoemde nog andere voorwaarden zouden willen stellen voor samensprekingen, zou de saamspreking, volgens uwe commissie, bij voorbaat met onvruchtbaarheid bedreigd worden, omdat dan een *gemeenschappelijke* grondslag zou gemist worden. Wanneer op deze basis overeenstemming mocht worden bereikt, zou, naar het gevoelen van uw commissie, het verschillend inzicht t. a. v. kerkrechtelijke punten (b.v. art. XXXI, LXXIX, LXXX K.O.) geen beletsel mogen vormen om tot vereeniging te komen. De eventueele behandeling van dergelijke geschilpunten behoort dan geheel tot de bevoegdheid der vereenigde kerken.

4. Over de vraag, of bij deze samensprekingen de *buitenlandsche kerken* geraadpleegd dienen te worden, heeft uwe commissie het volgende op te merken:

Uwe commissie meent aan de synode te mogen in herinnering brengen, dat haar voorgangster besloot de leerstellige beslissingen der synode van 1942 aan de buitenlandsche kerken, waarmee wij correspondentie onderhouden, ter kennis te brengen. Aan dit verzoek is voldaan door aan al deze kerken toe te zenden een exemplaar van de Toelichting, waarin deze beslissingen zijn opgenomen. Aan de kerken, die zich uitsluitend van de Engelsche taal bedienen (de drie Schotsche kerken en de Presbyterian Church of Wales) is bovendien van deze beslissingen een Engelsche vertaling verstrekt. Aan de overige kerken zijn bovendien nog toegezonden het Prae-advies aan de synode van 1943 uitgebracht, alsmede de rapporten in de zaak van prof. K. Schilder (het rapport inzake zijn schorsing, zoowel als dat inzake de door sommigen verlangde opheffing van deze schorsing), en een exemplaar van de brochure van prof. Den Hartogh „In de lijn der Afscheiding”. Deputaten voor correspondentie met de buitenlandsche kerken, die zich met deze aangelegenheid hadden belast, hebben voorts aan elk van deze kerken eene beknopte schriftelijke uiteenzetting gegeven omtrent de oor-

zaken en de beteekenis van het gerezen conflict. Daar de kerken van Görlitz, Ebersbach en Oderwitz in de Russische bezettingszone liggen, kon aan deze geen enkel bericht gezonden worden.

Verder meent uwe commissie er eveneens op te mogen wijzen, dat door de vorige synode in een van hare zittingen in Augustus 1945 op een daartoe strekkend verzoek uit den boezem der Christian Reformed Church of America, is besloten, deel te nemen aan eene vergadering, zoo mogelijk nog in den zomer van 1946 te houden in Amerika, waarop onder meer ook onze kerkelijke moeilijkheden ter sprake zullen worden gebracht.

In zoverre is dus reeds in belangrijke mate aan de talrijke in deel I van dit rapport genoemde verzoeken en voorstellen voldaan, of zal daaraan voldaan worden.

Voor zoover deze voorstellen nog verder gaan en bepaald spreken van inschakeling van het overleg met of de hulp van deze kerken in een te openen bespreking met de broeders, die van ons heengingen, moet uwe commissie opmerken, dat van een actieve deelneming van de buitenlandsche kerken aan eene dergelijke bespreking bezwaarlijk sprake zal kunnen zijn. Het is toch wel niet te verwachten, dat zulk eene bespreking in één enkel samenzijn zal afloopen en reeds daardoor wordt eene actieve deelneming aan het overleg uitgesloten. Hoogstens zal een enkele maal schriftelijk, buiten en behalve het dezen zomer te verwachten mondeling overleg, het gevoelen van de buitenlandsche kerken kunnen worden gevraagd, en uwe commissie is van oordeel, dat dit dan ook in hooge mate gewenscht zal zijn, inzonderheid wanneer de vereenigingspogingen gedurende langen tijd niet zouden gelukken.

5. Sommige van de adhaesie-betruigende kerken, als ook kerken, die Amsterdam—Koog-Zaandijk onvermeld laten, verzoeken dringend met de *tucht* iets soepeler op te treden tijdens de samensprekingen met de andere kerken.

Uwe commissie is van oordeel, dat aan deze verlangens voldoende tegemoet zal worden gekomen, wanneer uwe vergadering het voorstel ter vervanging van 1905 zou aannemen. Voor de verdere behandeling van de tuchtkwestie moge uwe commissie verwijzen naar het rapport van commissie II.

6. Wat missiven betreft van afzonderlijke personen, verdient die van:

a. ds A. A. Leenhouts de meeste aandacht. Hij oordeelt, o. i. terecht, dat de oecumenische gereformeerde gezindheid in het gedrang is gekomen de laatste jaren; volgens hem leeft in het hart van het volk dezelfde gedachte; wat uwe commissie hem toestemmen moet, zooals hierboven in deel II onder 4° breeder werd betoogd.

Zijn suggestie om de leeruitspraken in hun bindende strengheid op te heffen, kan uwe commissie in zoverre verstaan, als hij ze grondt op het feit, dat wij er door losraken van de gereformeerde *gezindheid*, niet indien hij er mee zou bedoelen een openen van de deur, zij het op een kier, voor meer leervrijheid in de kerken. Uw commissie onderstreept zijn wensch om duidelijk het onderscheid in het oog te houden tusschen de belijdenisschriften en de leeruitspraken 1905—1942, hetgeen ook in gelding moge komen bij een te geven vervangingsformule.

Zijn verzoek om zijn geheele brief voor te lezen ontmoet bij uwe commissie geen bezwaar;

b. wat het schrijven der beide Utrechtsche broeders betreft, kan uw commissie accoord gaan met de verlangens in hun brief sub 1 geuit;

c. inzake br Braam, zou uwe commissie willen opmerken, dat hier klinkt de stem van een die niet verstaat, waarom, en er niet aan wil, dat een scheuring om *niet-fundamenteele* zaken, moet blijven bestaan. Zijn verlangen naar bewaring van de gereformeerde belijdenis inzake de betwiste punten, zij het in een nieuwe formulering, vindt bij uwe commissie volle instemming;

d. Laagwater wil een hervormde prominente figuur als leider van de eenheidsstrevingen aanstellen. Dit lijkt uwe commissie in 't algemeen en zeker op dit oogenblik niet verkieslijk;

e. de zendingsarbeiders dienen in hun pleidooi niet het minst uwe aandacht te hebben, daar zij, als staande aan het uiterste front der kerk, een smartelijk duidelijken blik hebben op de onberekenbare schade, die een blijvende scheuring nog teweeg zal brengen.

Uit den aard der zaak kwamen in het bovenstaand rapport niet zoozeer aan het woord *bezwaren* tegen de leeruitspraken, waarover uwe commissie dan een conceptoordeel had te geven, ook niet *bezwaren* tegen *kerkrechterlijke* stappen, die uwe commissie dan op haar juistheid had te toetsen, maar veeleer een *bezwaard-zijn* over den *toestand*, waarin onze kerken geraakt zijn.

De kreet van het *bedroefde* hart werd in alle stukken gehoord, tevens het *verlangen* om alle geoorloofde wegen in te slaan, die tot heeling der breuk zouden kunnen leiden. We verkeerden hier a. h. w. telkens in de binnenkamer, waar vurige gebeden opgezonden worden tot verwezenlijking van het telkens aangehaalde gebed van Christus in Joh. 17 : 21. De liefde tot de waarheid, maar tevens tot de broeders en zusters, die overwegen zich van ons los te maken, en tot die dit reeds deden, komt in al deze stukken krachtig tot uiting.

Uwe commissie gaat er van uit, dat noch uwe tegenwoordige synode, noch de vorige, in enig opzicht willen onderdoen in liefde niet slechts voor de waarheid maar ook voor de uitgetreden en voor de door kerkelijke censuur getroffen en — bij de requestranten.

Die liefde tot beide heeft de Heere ons bevolen.

Zonder deze is al ons werken ijdel (1 Kor. 13).

Wanneer uwe commissie dan ook komt met eenige vrij verstrekkende voorstellen, wenscht zij met nadruk voorop te stellen, dat de allesbeslissende motiveering daarbij gelegen is niet in ons gevoel van smart maar in het *gebod* Gods en in het *gebed* van onzen Zaligmaker.

Voorts wil uwe commissie opmerken, dat deze voorstellen in geen deele bedoelen eenige afkeuring uit te spreken van het werk der vorige synoden alsof *deze* synode had goed te maken, wat haar voorgangers hadden bedorven. Uwe commissie is overtuigd, dat deze niets anders beoogden dan het behoud van de waarheid en, mocht het zijn, ook van de eenheid.

Deze beide, en in *deze* volgorde.

Uwe commissie zou slechts in dezelfde lijn willen voortarbeiten en daarbij *dezelfde* volgorde willen handhaven: nooit *eenheid* vóór, of boven, of ten koste van, *waarheid*. Ook nooit waarheidshandhaving zonder zoekende liefde tot allen, die belijden *dezelfde* waarheid te eeren, zelfs tot hen, die minder of meer van de waarheid toonen af te dwalen. De levende kerk wil steeds werven en winnen voor den Heer der waarheid. Reeds boven constateerde uwe commissie met vreugde, dat in geen der adressen een zweem te bespeuren viel van *indifferentisme* voor de waarheid, in 1905 beleden, maar wel sprak bij meerderen de begeerte naar een nog *klaarder uitspreken* van die waarheid en naar een uitbreiden van de belijdenis ervan mede ter afsnijding van na 1905 opgekomen meeningen.

Uwe commissie meent dan ook niet af te buigen van de lijn der vorige synoden, wanneer zij uwe synode voorstelt thans niet alleen tot de gewenschte *saamspreking* maar ook tot zulk een nieuwe *formuleering* van het in 1905 beledene over te gaan, dienende tot *behoud* der waarheid, tot *klaarder* belijdenis daarvan en tot behoud en zoo mogelijk terugbrenging van menigeen, die van ons ging.

Uwe commissie meent, dat dit door Gods gebod en door Christus' gebod wordt vereischt, al ontveinst geen enkel lid uwer commissie zich de groote bezwaren, die op dezen weg ontmoet zullen worden. De vraag kan worden gesteld: in welk opzicht is er *eenige mindere klaarheid in 1905* en het daaruit geciteerde in 1942? Daarvoor verwijzen we u naar het rapport hierboven en naar hetgeen commissie I aanvoert.

De opmerking kan worden gemaakt: het is nog *zoo kort na de scheuring*. Daartegenover moge uwe commissie plaatsen het volgende: Zou het op de *lange* baan gemakkelijker zijn? En — wat meer klem heeft — duldt Gods gebod verdaging van onze roeping om *rusteloos* de eenheid — met behoud der waarheid — te zoeken?

De anderen (Christelijke gereformeerden, gereformeerde kerken onderhoudende art. XXXI K.O.) en daarna hopenlijk nog meerdere groepen van gereformeerde belijders — mogen nooit uit de actie-radius onzer liefde geraken. Wij moeten hen oproepen, met ons de belijdenis, ook van de waarheden van het genadeverbond — ter eere van den Drieëenigen God des verbonds, al *klaarder* en *krachtiger* uit te spreken.

Een ander bezwaar, dat ter berde kan worden gebracht, is dit: moet de *schuldkwestie* geen voorrang hebben? Daartegenover zou uwe commissie willen opmerken, dat het oordeel over de zoogenaamde „zaaksgerechtigheid” der kerkrechtelijke beslissingen behoort tot de competentie van commissie II en voorts, dat wel aan de overweging van dit vraagstuk een plaats moet worden gegeven, maar dat nooit de overtuiging: „de ander had ongelijk” er toe mag leiden den ander daarom links te laten liggen, noch zelfs ook bij een saamspreking met den ander dit punt *voorop* te stellen; en tenslotte, dat er ook solidariteit is in de zonde der kerkscheuring en dat de handelingen onzer kerken, hoezeer ook gedaan met een goede conscientie, dáárdor nog niet volmaakt mogen geacht worden.

Een vierde opmerking, die uwe commissie moet verwachten, is deze: was hetgeen de vorige synoden deden tot herstel (en behoud) van de eenheid niet voldoende? Waarom moet er op teruggekomen worden? Daartegenover zou uw commissie bij voorbaat dit willen aanvoeren. Ten eerste: sinds de vorige synode is de toestand ernstiger geworden. Voorts, de pogingen der vorige synoden mislukten, helaas, maar mag ooit een mislukking een reden zijn om in staking te gaan op 't pad van gehoorzaamheid aan Gods gebod? Moet het niet veeleer een prikkel zijn om voort te varen met nog meer gebed, nog meer verootmoediging, totdat God van den hemel het doe gelukken? Zou bij Hem ooit iets te wonderlijk zijn? Mag er dan ooit in vertwijfeling gezegd, of zelfs gedacht: laten we maar ophouden, want het geeft toch alles niets!

De waarheid zal ons *vrijmaken*. Ook van vertwijfeling en ingezonkenheid in ijver om bijeen te brengen allen, die de verschijning van onzen Heere Jezus Christus hebben lief gekregen en die niet anders begeeren dan naar Gods Woord te leven. Daarom komt uwe commissie, met volle erkenning van alle moeilijkheden, die getrotseerd

moeten worden — zou het geloof ooit iets afdoen van Christelijke nuchterheid — maar wetende, dat alle moeilijkheden samen ons niet ontslaan van de hoogste binding, n.l. die aan Gods geboden — en in herinnering aan den verrassenden zegen, die o. a. in 1892 door onze kerken werd ontvangen, tot uwe vergadering met voorstellen in de lijn ligende van het uit vele kerken klinkend verlangen, omdat ten diepste dit verlangen is naar den Woorde Gods.

Uwe commissie kan zich niet onttrekken aan den indruk, dat de kerken van *deze* synode stappen verwachten, die tot saneering leiden van ons ontredderd kerkelijk leven; moge die teistering dan ook in een strijd om de waarheid zijn opgelopen, er mag niet gedraald om alles te doen, wat mogelijk is en bestaanbaar voor Gods oog, om het gehavend kerkelijk leven *nu* te herstellen, mede omdat anders herstelpogingen wel eens *te laat* zouden kunnen komen. Daarom meent uwe commissie eenparig niet anders te *mogen* doen, dan tot uwe vergadering te komen met de volgende voorstellen:

I. Uwe vergadering spreke uit:

De synode is onder den diepen indruk van de nood en bovenal van de zonde der verdeeldheid in en om onze kerken.

II. De synode besluite daarom, gedachtig aan het gebed van onzen Heere Jezus Christus om de eenheid der kerk (Joh. 17 : 21), *zeven deputaten te benoemen* (vier dienaren des Woords en drie ouderlingen, benevens een drietal hoogleraren in de heilige godgeleerdheid als adviseurs), aan wie zij opdraagt:

a. *contact te zoeken* met de generale synode der gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI K.O.); eventueel, en zulks dan in overleg met den raad der gereformeerde kerk ter plaatse *ook* met elken plaatselijken kerkeraad, of groep van gereformeerden (onderhoudende art. XXXI K.O.); terwijl dit alles niet te kort mag doen aan de roeping der plaatselijke kerkeraden om alles te doen, wat in hun vermogen is om een breuk, die plaatselijk geslagen mocht zijn, te heelen; en alles te vermijden in daad en woord, wat aan den hereenigingsarbeid in den weg zou kunnen staan;

b. *contact te zoeken* met de generale synode der christelijke gereformeerde kerk; zulks in overleg met het bestaande deputaatschap „voor de bevordering van de eenheid onder de gereformeerde belijders”;

c. met de eventueel door de beide genoemde Synoden te benoemen deputaten *samen te spreken* op de basis van de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenigheid, om gezamenlijk voorstellen te ontwerpen, welke leiden tot overeenstemming inzake leerpunten, welke ons scheiden tot nu toe.

III. De synode besluite voorts:

van het sub I en II genoemde via hare deputaten ad hoc de buitenlandsche kerken op de hoogte te stellen en hare deputaten voor de bovengenoemde samenspreking op te dragen het gevoelen dezer kerken te vragen, inzake de leerpunten, die ons scheiden tot nu toe.

IV. De synode besluite voorts:

aan hare deputaten voor de correspondentie met de buitenlandsche kerken op te dragen, onze kerkelijke moeilijkheden ter tafel te brengen van de a.s. internationale synode van gereformeerde kerken, te houden in Amerika — voor zoover deze moeilijkheden dan nog niet opgelost mochten zijn.

V. De synode stelle op een eenvoudige, korte formulering van de in 1905 beleden waarheden inzake het genadeverbond, ter vervanging van de betrokken verklaring van 1905, gedeeltelijk herhaald in 1942, welke nieuwe formulering binnen onze kerken geldigheid hebbe, totdat een leerbeslissing genomen is tezamen met de andere, hierboven genoemde, kerkengroepen in Nederland. Zulk een formule zou dezelfde kracht hebben als alle besluiten der synode, volgens art. XXXI K.O. Zulk een formulering ware als volgt in te leiden:

Het is gebleken, dat de uitspraak der generale synode van 1905 inzake de z.g. onderstelde wedergeboorte, in den tijd waarin ze genomen werd, weliswaar noodzakelijk was ter beslechting van destijds gerezen geschillen en dienen mocht tot bevordering van den confessioneelen vrede in onze kerken, maar thans herhaaldelijk aanleiding geeft tot allerlei misverstanden, hoewel zij ook thans nog zeer wel kan worden verstaan en verklaard — al moge dit blijkbaar velen veel moeite kosten — in zulk een zin, dat blijkt, hoezeer zij in haar geheel overeenstemt met de Heilige Schrift en de Belijdenisschriften onzer kerken.

Bovendien is gebleken, dat haar gedeeltelijke herhaling door de synode van 1942 niet voldoende is om antwoord te geven op de vragen, die den laatsten tijd onder ons gerezen zijn. Daarom acht de synode het gewenscht, zonder daarmee vooruit te grijpen op het resultaat der onderhandelingen met de gereformeerde kerken (onderhoudende art. XXXI K.O.) en de Christelijke Gereformeerde Kerk — bij welke onderhandelingen uitsluitend de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenigheid als basis zullen dienen — de bovengenoemde uitspraak van

1905 en die van 1942 inzake het genadeverbond voorshands te vervangen door de navolgende verklaring: . . . . .

VI. De synode besluite voorts de rapporten van de deputaten „inzake tuchtrecht der meerdere vergaderingen” (Acta van de generale synode van Sneek, art. 183) en van de deputaten „aangaande de pluriformiteit der kerk” (Acta van de voortgezette generale synode van Sneek, art. 699—700) niet te behandelen voor of tijdens den arbeid der deputaten voor de hereeniging.

VII. De synode besluite voorts:

wat de *kerkerechtelijke* geschilpunten betreft, deze over te laten aan de eventueel vereenigde kerken.

VIII. De synode besluite voorts:

wat de *tuchtkwestie* betreft te adviseeren aan de classes en de kerkeraden de schorsingen en afzettingen, gedaan op grond van het zich niet conformeeren aan de leeruitspraken van 1942, op te heffen voor degenen, die zich aan de vervangingsformule kunnen conformeeren.

IX. De synode besluite voorts:

met de beide telkens genoemde kerken, zoodra er overeenstemming is bereikt inzake de dogmatische punten, „in *correspondentie* te treden”, welke *correspondentie* zoo spoedig mogelijk moge leiden tot *volledige vereeniging*.

X. Voorts spreke de synode uit, dat zij ten eerste betreurt:

a. dat de synode van Sneek-Utrecht 1939 niet duidelijk ter kennis van de kerken heeft kunnen brengen de redenen, waarom zij aan het verzoek van vele kerken om de behandeling der leergeschillen uit te stellen, niet heeft kunnen voldoen;

b. dat niet van den beginne af aan, de beteekenis van Toelichting en Praeadvies, in de kerken duidelijker is aangegeven, zoodat het onderscheid tusschen theologische constructie en kerkelijk belijden voor velen niet scherp genoeg uitkwam;

c. dat de toezending aan de kerken van de rapporten over de leergeschillen, waartoe opdracht was gegeven door de synode van 1936, niet heeft plaats gehad voor de synode van Sneek, noch ook daarna;

d. dat *alle* rapporten der synode van Sneek over de leergeschillen tot hiertoe geheim zijn *gebleven*;

e. dat de omstandigheden het noodig maakten, nog eens in het *bijzonder* uit te spreken, dat de uitspraken van 1905 en '42 inzake de leer bindende kracht hebben;

f. dat deze binding met de woorden „niets leeren, wat er mee in strijd is” niet zonder meer voldoende werd geacht;

g. dat *niet eerder* dan in Augustus 1945 is uitgesproken, dat het onjuist is bezwaarden „enkel en alleen, omdat ze bezwaard waren”, niet af te vaardigen naar de meerdere vergaderingen;

h. dat nimmer een klare *officiële* uiteenzetting werd gegeven van de zaak cand. Schilder.

XI. De synode besluite voorts

aan de adressanten, bovengenoemd, als antwoord ten *minste* een afschrift te zenden van de te nemen besluiten naar aanleiding van dit rapport.

Namens uwe commissie tot herstel der kerkelijke eenheid,

P. PRINS, rapporteur.

REGISTER ACTA

(De arabische cijfers verwijzen naar de artt. der Acta, de romeinsche naar de bijlagen)

A

Acta: vaststelling der — 54, 80, 86, 72, 97, 111, 122, 144, 156, 164, 177, 208, 224.
Adviseerende leden: 10, 31, 56, 81.
Afgevaardigden: lijst van — 4.
Agendum: samenstelling van het agendum — 16.
Avondmaal: viering van het — in de interneeringskampen 131 XVI, 135.

B

Bakker: Dr — verwelkomd 141, mededeelingen van — 152, — ingedeeld bij comm. IV 168.
Batavia: afvaardiging door den kerkeraad van — 81.
Belijdenisschriften: instemming met de — 11, 79, 142, 159, 176, 207.
Benoemingen: 36, 55 sub 7°, 70, 74, 109, 135, 244, 246.
Bentheim: schrijven aan de oudgeref. kerken in — en O. Friesland 32, 50 III, inzake antwoord dezer kerken 81.
Besluitenbundel: uitgave van een — 228.
Bezwaarschriften: behandeling van rapport en conclusies inzake *dogmatische* — en verzoeken 145, 147 XVII, 149, 150, 158, 160, 162, 171, 191—197; antwoord op dogmatische — en verzoeken 211 XXII, van cand. Venema 210, van kerkeraad Bennebroek en J. Dijkstra 212, van dr Schelhaas e.a. 213 XXIII, idem inzake *kerkrechtelijke* — 179 XVIII, 181, 186, 215, 217, 219, 220; antwoord op kerkrechtelijke — van G. Ruitenga 209, van kerkeraad Amsterdam-Z. 225 XXIV, van H. v. d. Schaar en dr B. Ebling tegen missive van kerkeraad Amsterdam-Z. 226 XXV en XXVI, van H. Wiersma 230 XXX, van dr B. den

Breejen 231, van G. Ruitinga 223 XXXII.

Bidstonden: aanwijzing van classis 's Gravenhage voor het uitschrijven van — 203.

Binding: rapport en conclusies inzake verzoeken tot opheffing der — leeruitspraken van 1905 en 1942 229, XXIX.

Burggraaf: Dr — ter synode 178.

C

Comité: zittingen in — 58, 82, 88, 95, 104, 119, 161, 172.

Commissies: instelling van — voor advies 21; samenstelling der — 39.

Contrôle: ontheffing deputaten voor advies inzake de finantieele — 100 X.

Credentie-brieven: rapport over de — 4.

D

Deblokkeering: — van kerkelijke te goeden 227 XXVII.

Documentatie: — van het verzet 44, 84; — inzake plaatselijke kerk-scheuringen 242.

Doofstommen: kerkelijke bearbeiding van — 241, 244.

Duitschland: roeping der kerk tegenover toestand in — 72 VIII.

E

Eenheid: voorstellen inzake kerkelijke — praealabel? 20, 38 II; missiven uit O. en W., Indië inzake herstel der kerkelijke — 73, 214; antwoord hierop 102, 124 XII; rapport inzake herstel der kerkelijke — 87, 107, 110, 112, 113, 115, 116, 117, 187, 234, 237 XXXIII.

Eereschuld en Dankbaarheid: collecte voor het comité —? 133.

F

- Feestdag:** datum viering nationale — 132.
Free Church of Scotland: telegram van de — 34; antwoord-telegram aan de — 40.

G

- Geheimhouding:** — opgeheven van alle stukken inzake leerbeslissingen 1939—1943, 235.
Gelderen: herdenking wijlen prof. Van — 26.
Gevangenen: geestelijke verzorging van de politieke — 55 IV; positie der geestelijke verzorgers in de kampen voor politieke — 94, 99 IX; Avondmaalsviering door politieke — 131.
Gispen: Prof. — verwelkomd 159.
Goossens: inlichtingen omtrent de zaak — 63, 92.

H

- Huisvesting:** aanbeveling inzake — van gerepatrieerden uit N. Indië 93.
Hulpverlening: — aan getroffen kerken in Zeeland 83; aan procederende kerken 101.

I

- Indische kerken:** inlichtingen aan de — aangaande de kerkscheuring 62.
Ingekomen stukken: 16, 93, 123, 143, 218; antwoord op — van G. Renes 126, van S. W. Kleijn 129 XIV, van gereformeerde jeugd van Zwolle 130 XV, van classis Amersfoort-Utrecht (art. XXXI K.O.) 200 XIX, van ds Doekes 201 XX, van kerkeraad van Utrecht (art. XXXI K.O.) 202 XXI, P. v. d. Wel 204; van A. v. d. Spek 232 XXXI; voor kennisgeving aangenomen — 69, 127, 128; — doorgezonden naar de volgende synode 22, 51, 238; besluit inzake niet meer behandelen van — 25; — van het agendum afgevoerd of ter zijde gelegd 51, 166, 185.
Interneeringskampen: zie onder Gevangenen.
Inzenders: antwoord aan — van mis-siven aan de synode 46.

K

- Kanselgetuigenis:** — inzake den kerkstrijd 243.

M

- Moderamen:** verkiezing van het — 6.

O

- Oecumenische Raad:** vorming van een Nederl. — der kerken 118 XI, 247.
Oecumenische synode: voorbereiding eener — 24; commissie inzake voorbereiding eener — 36.
Oost-Friesland: zie onder Bentheim.
Openingsrede: — van ds Van der Vliet 2.

P

- Pers:** — ter synode 17, 42, 146; commissie voor de — 33.
Péti: toespraak van ds — 165.
Praeadviseerende leden: 5, positie der hoogleeraren als — 17, 37 I, 74.
Preekconsent: — van ouderejaars-studenten 71 VII.

Q

- Quaestoraat:** regeling van het — 19.

R

- Radio-kerkdiensten:** moeilijkheden inzake uitzending van — 43, 57, 68, VI.
Reserve-veldpredikers: regeling positie der — 94, 99 IX, 239.

S

- Samenroepende kerk:** aanwijzing — voor de volgende synode 245.
Scott: Rev. dr R. F. V. — 12; toespraak van — 15.
Schorsing: mogelijkheid van opheffing der — van ambtsdragers 236.
Scriba: vrijstelling van den eersten — 18, 81.
Studeerenden: evangelisatie onder — en gestudeerden 151.
Synode: vervroegde samenroeping der — 27.

T

Toespraken: — van den praeses: bij het aanvaarden der leiding 7; bij den aanvang der zittingen 77, 139, 174; bij beëindiging der zittingen 136, 248; dankbetuigingen 8, 248; woord van welkom 9, 141, 165; gelukwensch 91.
— van den assessor 249.
— van prof. H. N. Ridderbos 249.
— van prof. Aalders 15.

V

Verklaring: nieuwe — aangaande genadeverbond en doop 162, 167, 188, 190, 194—198; — van ds Duursema e.a. 198; — aangeboden door prof. Grosheide 199.
Verzet: documentatie van het — der kerken tegen den Duitschen overweldiger 44, 84.

Verstrooide gereformeerden: geestelijke verzorging van de — in Engeland 125 XIII.

Z

Zending: nieuwe oriëntteering van het werk der — 59, 61; mededeelingen van dr Bakker inzake de — 152; eventueele afvaardiging van prof. Bavinck naar Amerika voor de zaken der — 157; correspondentie met zendingsdeputaten der gereformeerde kerken (art. XXXI K.O.) over aangelegenheden der — 240.

Zendingscentrum: instructie directeur van het — 60 V, afvaardiging naar opening van het — 103.

Ziekenhuisbureau: medewerking bij oprichting van een interkerkelijk protestantsch — 143.

Zielental: — van 632 kerken 23.

LIJST VAN CORRIGENDA.

- In art. 4 moet na de 2e, 5e en 9e alinea achter het woord *primi* telkens worden ingevoegd: de dienaren des Woords.
- In art. 87 moet in plaats van *missive* gelezen worden: *missiven*.
- Aan het slot van art. 116 moet worden toegevoegd: (zie art. 237).
- In het randschrift bij art. 158 moet in plaats van „Beantwoorde” gelezen worden: Beantwoording.
- In art. 197 moet in de 2e overweging achter het woord „toelichting” een komma worden geplaatst.
- In bijlage III moet in regel 7 van beneden in plaats van „hun” gelezen worden: Uw.
- Op bl. 72 moet in regel 12 van beneden „uitzonderingen” veranderd worden in: uitzendingen.
- Aan het slot van bijlage VI moet in plaats van de punt een dubbele punt worden geplaatst, gevolgd door: (volgt in art. 68).
- Idem aan het slot van bijlage VII: (volgt in art. 71).
- Op bl. 102 moet in regel 9 van boven na het woord „meer” worden ingevoegd: niet.
- Op bl. 137 regel 23 van boven moet C VII vervangen worden door: bijlage CVII.
- In bijlage XXXII moet op meerdere plaatsen „kerkrechterlijke” vervangen worden door: kerkrechtelijke.
- Op bl. 141 moet onder 62, sub 2 in plaats van „der bestaande” gelezen worden: van den bestaanden.
- Op bl. 144 moet onder 2 sub c in plaats van „hunner” gelezen worden: harer.

